

Harvaan asuttujen alueiden turvallisuuspalvelut

Sisäinen turvallisuus

SISÄASIAINMINISTERIÖN JULKAISUJA 39/2006

<p>Tekijät (toimielimestä, toimielimen nimi, puheenjohtaja, sihteeri) Ohjausryhmä, puheenjohtaja kansliapäällikkö Ritva Viljanen sisäasiainministeriö, sihteeri sisäisen turvallisuuden sihteeristön päällikkö Tarja Mankkinen Läänilliset valmisteluryhmät: Lapin lääni, puheenjohtaja maaherra Hannele Pokka Oulun lääni, puheenjohtaja maaherra Eino Siuruainen Itä-Suomen lääni, puheenjohtaja maaherra Pirjo Ala-Kapee-Hakulinen Länsi-Suomen lääni, puheenjohtaja maaherra Rauno Saari Etelä-Suomen lääni, puheenjohtaja maaherra Anneli Taina</p>	<p>Julkaisun laji Työryhmämuistio</p> <hr/> <p>Toimeksiantaja Sisäasiainministeriö</p> <hr/> <p>Toimielimen asettamispäivä 31.8.2005</p>
<p>Julkaisun nimi (myös ruotsinkielisenä) Harvaan asuttujen alueiden turvallisuuspalvelut (Säkerhetstjänsterna inom glesbygden)</p>	
<p>Julkaisun osat Muistio, liitteet</p>	
<p>Tiivistelmä</p> <p>Sisäasiainministeriö asetti 31.8.2005 hankkeen selvittämään harvaan asuttujen alueiden turvallisuuspalvelujen nykytilaa, tulevaa kehitystä ja laatimaan kehittämissuunnitelmia turvallisuuspalvelujen varmistamiseksi tulevaisuudessa erityisesti ottaen huomioon väestön ikääntyminen ja maan sisäinen muuttoliike. Selvitys toteutettiin sekä valtakunnallisesti että läänillisesti. Valtakunnalliset ehdotukset edellyttävät valtakunnallista toimeenpanoa ja seurantaa. Ne ovat toimenpiteitä, joiden toteuttamista kaikki läänit pitävät tärkeänä turvallisuuspalvelujen varmistamiseksi. Läänikohtaisista ehdotuksista vastaa kukin lääni. Osa niistä voidaan toteuttaa läänin omin toimenpitein, osa vaatii myös valtakunnallisia toimia toteutuakseen.</p> <p>Raportissa on tarkasteltu niitä turvallisuuspalveluja, joita sisäasiainhallinto tuottaa. Sosiaali- ja terveystieteiden sekä liikennepalveluja ja –verkostoa on tarkasteltu siltä osin, kun niillä on yhtymäkohtia sisäasiainhallinnon tuottamiin turvallisuuspalveluihin. Lisäksi on tarkasteltu vapaaehtoisten järjestöjen ja elinkeinoelämän tuottamia turvallisuuspalveluja silloin, kun ne ovat viranomaistoimintaa täydentäviä turvallisuuspalveluja</p> <p>Raportissa tarkastellaan harvaan asuttuja alueita valtakunnallisesti sekä näiden alueiden turvallisuuspalvelujen keskeisiä piirteitä ja kehityssuuntia. Tämän jälkeen esitetään valtakunnalliset toimenpide-esitykset. Vastaava tarkastelu tehdään kunkin läänin osalta. Raportin valtakunnallista tilannetta kuvaava osuus ja toimenpide-ehdotukset on hyväksytty hankkeen ohjausryhmässä. Läänillinen tarkastelu ja toimenpiteet kuvaavat läänin näkemystä eikä niitä ole käsitelty hankkeen ohjausryhmässä laajasti.</p> <p>Hankkeen keskeiset valtakunnallista valmistelua, päätöksentekoa ja toimeenpanoa edellyttäviä toimenpide-ehdotuksia esitetään seuraavasti:</p> <ul style="list-style-type: none"> ○ Harvaan asuttujen alueiden olemassa olevat omat voimavarat tulee ottaa tehokkaaseen käyttöön kehittämällä viranomaisyhteistyötä, ottamalla vapaaehtoissektori ja järjestöt mukaan turvallisuuspalvelujen tuottamiseen tavoitteena, että palvelujen tarjoajat ja palvelujen kysyntä kohtaavat nykyistä paremmin ○ Turvallisuuspalvelut tulee järjestää ikääntyvän väestön tarpeita vastaavaksi muun muassa asumisen turvallisuutta parantamalla, ennalta ehkäisevää kotikäyntiä laajemmin hyödyntämällä myös turvallisuusseikkojen tarkistamisessa, uutta tekniikkaa ja tietotekniikkaa käyttöön ottamalla ja valvontaa tehostamalla ○ Ihmisten omaa vastuuta ja turvallisuustaitoja tulee lisätä muun muassa lisäämällä viranomaisten ja paikallisten asukkaiden välistä vuorovaikutusta turvallisuussuunnittelussa ja turvallisuusasioissa ○ Harvaan asuttujen alueiden liikennepalvelut tulee varmistaa muun muassa arvioimalla liikenneinfrastruktuuria koskevan päätöksenteon yhteydessä myös päätösten vaikutukset paikalliseen turvallisuuteen, varmistamalla taksipalvelut sekä kehittämällä matkojen yhdistämistä ○ Sairaankuljetuspalveluja tulee kehittää selvittämällä ensihoito- ja sairaankuljetusjärjestelmän nykytila 	

Läänien esittämät toimenpide-ehdotukset tiiviisti esitettyinä ovat seuraavat. Ehdotukset ovat osin päällekkäisiä valtakunnallisten ehdotusten kanssa.

Lapin lääni: verkostoitumista ja yhteistoimintaa lisätään, paikallista turvallisuussuunnittelua kehitetään, kansalaisten omaehtoista toimintaa lisätään, arvioidaan mahdollisuudet syrjäseutulisän käyttöönottoon, toteutetaan sosiaalipäivystys ottaen huomioon harvaan asuttujen alueiden erityispiirteet, palvelujen turvaamiseksi teknisiä ratkaisuja kokeillaan ja otetaan käyttöön, ensivastetoimintaa ja ensihoitoa kehitetään ja varmistetaan ammattitaitoisen henkilöstön saatavuus apua tarvittaessa.

Oulun lääni: useampi ympärivuorokautinen poliisipartio, Liikkuvan poliisin voimavarojen käyttö hälytystehtävissä, toimiva yhteistyö kotihälytysten hoitamisessa, kehitetään rikostutkinnan prosesseja sekä paikallista turvallisuussuunnittelua, turvataan pelastustoimen palvelut mm. resursseja suuntaamalla ja henkilövahvuuksia seuraamalla, varmistetaan ajantasaiset hälytysohjeet, onnettomuuksien ennalta ehkäisyä ja omatoimista varautumista korostetaan, kiinteistöjen paloturvallisuutta parannetaan, toteutetaan palotarkastuksia ja valvotaan pelastussuunnitelmien laadintaa, kiinnitetään erityistä huomiota vakinaisen ja vapaaehtoisen henkilöstön rekrytointiin, koulutukseen ja tavoitettavuuteen, turvataan riittävät julkisen liikenteen palvelut, luodaan uusia liikenteen järjestämistapoja, järjestetään terveydenhuolto seudullisina, toiminnallisina kokonaisuuksina, kiinnitetään huomiota turvallisuusjärjestelyihin sosiaalihuollon yksityisten palvelutuottajien toimilupien myöntämisessä ja valvonnassa, varmistetaan nopea reagointi väkivaltaisia asiakkaita kohdatessa, varmistetaan välittömän avun saanti kaikissa tilanteissa, luodaan edellytykset jotta päivystäjä voi käydä selvittämässä tilannetta myös paikan päällä, luodaan valmiudet päivystysluonteiseen työhön myös tavanomaisina aukioloaikoina ja liitetään poliisiasemien sosiaalityö osaksi sosiaalipäivystyksen kokonaisuutta.

Itä-Suomen lääni: selvitetään mahdollisuus myöntää rajoitettu ajo-oikeus, varmistetaan toiminnallisesti riittävän suuret poliisilaitokset, kehitetään yhteistyötä hälytystehtävien hoitamisessa, kehitetään yhteispalveluverkosta, aloitetaan onnettomuuksia ennalta ehkäisevä turvallisuuskasvatus jo alaluokilla, sen merkitystä korostetaan ja määrää lisätään suunnitelmallisesti, vähennetään palokuolemia, edistetään vapaaehtoisen palokuntatyön kiinnostavuutta ja houkuttelevuutta, varustetaan pelastuslaitosten, sairaankuljetuksen ja poliisin ajoneuvot paikannuslaitteilla, asetetaan sairaankuljettajia, ensihoitajia ja poliiseja kouluttavien oppilaitosten opetusohjelmiin onnettomuuksien ensitoimenpiteiden kouluttamista koskevat tavoitteet, selvitetään kiireellisten sairaankuljetusten järjestämistä vastuun siirtäminen pelastuslaitoksille, varmistetaan ikääntyneiden lääkehoidon turvallisuus, hyödynnetään uutta teknologiaa ikääntyneiden ja vammaisten asumisen ja liikkumisen turvallisuuden parantamiseksi, turvataan julkisen liikenteen peruspalvelut, luodaan kattava kutsuohjattu palveluliikenne, perustetaan matkapalvelukeskukset, turvataan taksipalvelut, PTR-yhteistyötä hyödynnetään myös laajemmin viranomaistoiminnassa, kehitetään yhteispartiointia, toteutetaan uuden rajavalvontamallin kokeilu, hyödynnetään VIRVE-puhelimen tarjoamia mahdollisuuksia, kytketään hätäkeskusjärjestelmä kiinteämmin rajavartiolaitoksen toimintaan, parannetaan yhteistyötä ja tiedon kulkua kolmannen sektorin välillä, tarjotaan koulutusta ja ammatillista ohjausta vapaaehtoisille, kehitetään tulosten seuranta ja yhteisiä mittareita, varmistetaan riittävä ammattihenkilöstön määrä, kehitetään kolmannen sektorin palveluverkkoa, luodaan uusia oma-ehtoisia palvelumuotoja, lisätään ihmisten omaa aktiivisuutta mm. vapaa-ajan asuntojen tarkkailussa.

Länsi-Suomen lääni: organisoidaan paikallispoliisin toiminta suurempiin yksiköihin, kehitetään moniviranomaisyhteistyötä, määritellään kattaviin kumppanuussopimuksiin toimialakohtaiset turvallisuuden pelisäännöt, edistetään pelastusalan vapaaehtoistoiminnan säädöspohjaa, uudistetaan pelastustoimen virkarakenteet joustavammiksi, määritellään onnettomuuksia ennalta ehkäisevän työn painopisteeksi sosiaali- ja terveystoimen alentuneen toimintakyvyn omaavien asukkaiden asuminen, selvitetään tarkoituksenmukaisin sairaankuljetuspalvelujen tuottaja saaristossa, kehitetään liikkuvia palveluja ja hyödynnetään teknologiaa, lisätään kotihoito- ja kuljetuspalveluja, edistetään kunnan ja esim. kylätoimikunnan välisiä palvelusopimuksia, turvataan sairaankuljetus- ja ensivastepalvelut, perustetaan matkapalveluverkosto, varmistetaan riittävä taloudellinen tuki kuljetuspalveluille, määritellään yhteiset tavoitteet eri organisaatioiden väliselle yhteistyölle turvallisuuspalveluissa ja lisätään sosiaali- ja terveysalan pienyrittäjien turvallisuustietoutta.

Etelä-Suomen lääni: tehostetaan viranomaisten ja muiden tahojen yhteistoimintaa, selvitetään yhteistyöhön liittyvät vastuukysymykset, edistetään turvallisuusyhteistyötä koskevan lainsäädännön kehittämistä, turvataan poliisin palvelut harvaan asutuilla alueilla ja muuttuvassa toimintaympäristössä, parannetaan palvelukykyä yhteispalvelun toimintamallia hyödyntämällä, kehitetään vapaaehtoistoiminnan palkkiojärjestelmää, turvataan julkisen liikenteen peruspalvelut, otetaan matkapalvelukeskukset laajamittaiseen käyttöön, varmistetaan taksipalvelujen saatavuus, selvitetään mahdollisuudet käyttää kirjastoautoja monipuolisemmin palvelujen tarjonnassa, lisätään viranomaisten yhteistyötä liikennesuunnittelussa, huolehditaan tieverkon kunnosta ja turvallisuudesta, tehostetaan onnettomuuksia ennalta estävää työtä, varmistetaan lääninhallitukselle riittävät valvontaresurssit, hyödynnetään uutta teknologiaa ja tehostetaan tapaturmien ehkäisytyötä

Ehdotusten toimeenpanosta tulee huolehtia. Vuoden 2007 eduskuntavaalien jälkeen työnsä aloittavan hallituksen ohjelmaan tulisi kirjata tavoitteet harvaan asuttujen alueiden turvallisuuspalvelujen varmistamiseksi. Työryhmän valtakunnalliset ehdotukset koskien lainsäädännön kehittämistä tulisi käynnistää. Ehdotusten toimeenpanon ohjaus ja seuranta tulee varmistaa perustamalla sekä valtakunnallinen että läänikohtaiset ohjaus- ja seurantaryhmät. Harvaanasuttujen alueiden turvallisuuspalvelujen saatavuutta tulee seurata osana peruspalvelujen arviointia.

Avainsanat (asiasanat)

harvaan asutut alueet, sisäinen turvallisuus, turvallisuuden tunne, turvallisuuspalvelut, poliisitoimi, pelastustoimi, Rajavartiolaitos, yhteistyö, kumppanuus

Muut tiedot

ISBN 952-491-034-9 (pdf)

Sarjan nimi ja numero Sisäasiainministeriön julkaisusarja, 39/2006		ISSN 1236-2840	ISBN 952-491-033-0 (nid.)
Kokonaissivumäärä 148	Kieli Suomi	Hinta 25 € + alv	Luottamuksellisuus Julkinen
Jakaja Sisäasiainministeriö		Kustantaja Sisäasiainministeriö	

<p>Författare (Uppgifter av organet: organets namn, ordförande, sekreterare) Styrgruppens ordförande, kanslichef Ritva Viljanen inrikesministeriet, sekreterare, chefen för sekretariatet för den inre säkerheten Tarja Mankkinen.</p> <p>Länens förberedelsegrupper: Lapplands län, ordförande, landshövding Hannele Pokka Uleåborgs län, ordförande, landshövding Eino Siuruainen Östra Finlands län, ordförande, landshövding Pirjo Ala- Kapee-Hakulinen Västra Finlands län, ordförande, landshövding Rauno Saari Södra Finlands län, ordförande, landshövding Anneli Taina</p>	<p>Typ av publikationen Arbetsgruppspromemoria</p> <p>Uppdragsgivare Inrikesministeriet</p> <p>Datum för tillsättandet av organen 31.8.2005</p>
<p>Publikation (även den finska titeln) Säkerhetstjänsterna inom glesbygden (Harvaan asuttujen alueiden turvallisuuspalvelut)</p>	
<p>Publikationens delar Promemoria, bilagor</p>	
<p>Referat</p> <p>Inrikesministeriet tillsatte 31.8.2005 en arbetsgrupp som fick till uppdrag att utreda säkerhetstjänsternas tillstånd i glesbygden. Rapporten redogör för centrala drag och utvecklingar inom glesbygden och speciell betoning har lagts på den åldrande befolkningsstrukturen samt den interna migrationen. Även säkerhetstjänsternas sannolika utveckling beaktades för att man inom förvaltningen bättre skall kunna planera för framtida behov. Med säkerhetstjänster menas i den här rapporten sådana tjänster som faller under inrikesförvaltningen, d.v.s. polis-, räddnings- samt gränsbevakningsväsendet. Social- och hälsovårdstjänsterna samt kollektivtrafiken och trafiknätverket har granskats till den mån de anknyter till ovan nämnda säkerhetstjänster. Utöver detta har även säkerhetstjänster som produceras av frivilliga organisationer och näringslivet granskats, främst i den mån de kompletterar myndighetsverksamheten</p> <p>Utredningen har genomförts både på nationell nivå och på länsnivå. De nationella utvecklingsförslagen är sådana som länen gemensamt lyft fram. För att konkretiseras förutsätter utvecklingsförslagen nationell förberedning och beslutsfattning. Den nationella redogörelsen över situationen inom glesbygden och de nationella utvecklingsförslagen har godkänts av styrgruppen. Länens granskningar och utvecklingsförslag representerar länens egna uppfattningar och har inte genomgått någon djupare behandling inom styrgruppen. En del av utvecklingsförslagen som länen lyft fram kan förverkligas inom respektive läns eget regi medan en del av utvecklingsförslagen kräver nationella åtgärder.</p> <p>De centrala utvecklingsförslagen är:</p> <ul style="list-style-type: none">○ Existerande resurser kan brukas effektivare bl.a. genom att utveckla myndighetssamarbete och genom att bättre utnyttja olika former av frivillig verksamhet.○ Olika serviceformer skall beakta de åldrandes behov bättre än tidigare. Informationstekniken och bruket av tekniska lösningar erbjuder en mångfald av möjligheter bl.a. gällande boendets brandsäkerhet och ett utökat bruk av preventiv hemvård. Även länens övervakning av den sociala sektorn kan effektiveras och bättre anpassas till de behov förändringarna inom åldersstrukturen skapar.○ Genom en ökad samverkan mellan myndigheter och lokalbefolkningen kan individens säkerhetskunskaper och egna ansvar förbättras.○ Inom glesbygden är det extra viktigt att säkerställa kollektivtrafikens nivå och tillgängligheten till taxitjänster samt att utveckla möjligheter till att kombinera person- och varutransporter. När beslut som berör trafiken och dess infrastruktur görs är det viktigt att beslutens inverkan även evalueras utgående från ett allmänt säkerhetsperspektiv.○ Sjukvårdstransporten behöver utvecklas. Till att börja med borde situationen inom sjukvårdstransporten och första vården utredas.	

Länens utvecklingsförslag presenteras nedan. I viss mån sammanfaller länens utvecklingsförslag med de nationella förslagen.

Lapplands län: De huvudsakliga metoderna för att förbättra och effektivera verksamheten inom säkerhetssektorn är att bättre utnyttja nätverk och att öka olika samarbetsformer. Begreppet säkerhet bör ses ur ett brett perspektiv där även social- och hälsovården har sin egen roll. Samverkan mellan traditionella säkerhetstjänster och social- och hälsovårdstjänster måste förbättras i takt med ändrade behov. Den lokala säkerhetsplaneringen kan ännu utvecklas. Planeringen kan förverkligas på en bred regional basis så att alla väsentliga delområden inom säkerheten beaktas, samarbete förbättras och bruket av resurser effektiveras. Även befolkningens egna verksamhetsmöjligheter kan utvecklas till att inbegripa välmående och trygghet i säkerhetstänkandet. Med det här menas sådana frivilliga åtgärder som befolkningen själv kan förverkliga för att öka sin säkerhet. Det här gäller speciellt befolkningen som bor i glesbygden där det är geografiskt långa avstånd till olika myndigheter och de säkerhetstjänster myndigheterna erbjuder. Det skulle vara viktigt att utreda möjligheten att ta i bruk glesbygdstillägg. Ett sådant tillägg skulle högst sannolikt befrämja tjänsternas tillgänglighet inom glesbygden genom att öka glesbygdens attraktivitet. Vid förverkligandet av socialdejoureringen skall glesbygdens särdrag beaktas och verksamheten skall anpassas enligt detta. Tekniken erbjuder en mångfald av lösningar vid bl.a. boendets brandsäkerhet, i formen av nödarmband och inom många andra områden. Det är viktigt att ny teknik och nya tekniska lösningar utnyttjas bättre och fördomsfriare både vid productionen av säkerhetstjänster än vad det görs i dagsläge. Första respons och första vårdverksamheterna utvecklas och möjligheten av att använda sjukvårdspersonal på bredare basis utreds. Speciellt viktigt inom glesbygden är det att säkerställa att personer i nöd kan förlita sig på tillgången till en professionell personal som är tillgänglig inom en rimlig tidsfrist.

Uleåborgslän: Polisverksamheten behöver utvecklas så att tillgången till flere patruller uppfylls oberoende av dygnets tidpunkt. Den här utvecklingen får vid behov ske på bekostnad av att patrullernas geografiska ansvarsområde expanderar. Rörliga polisens ansvar och dess resurser borde utökas till att även gälla alarmuppdrag. Ett fungerande samarbete är väsentligt för att minska på antalen hemalarm. I dessa fall är de kommunala socialmyndigheterna polisen viktigaste samarbetspartner. Därför bör det satsas resurser på att ytterligare förbättra samarbetet mellan dessa myndigheter. Det är också viktigt att fortsätta utvecklingen av polisens utredningsprocesser. I och med att gränsbevakningsväsendet fått ökade befogenheter att själv genomföra brottsutredning vid gränsövergångsställen kan man förvänta sig att det i viss mån frigöra polisens resurser. Polisen skall effektivera sin informationsverksamhet i områden där övervakningen uppfattas som begränsad. Även den lokala säkerhetsplaneringen skall utvecklas i enlighet med inrikesministeriets publikationsserie 19/2006. De tjänster räddningsväsendet erbjuder inom glesbygden skall tryggas, vid behov genom att resursera områdena bättre. Genom att ombesörja för att personalresurserna är tillräckliga kan räddningsverksamhetens effektivitet och arbetsäkerhet garanteras på bästa möjliga sätt. Det är även viktigt att den preventiva verksamheten som riktar sig mot olycksfall betonas. Räddningsverksamheten skall lägga speciell vikt vid övervakningen av brandinspektioner och värna om kvaliteten på räddningsplanerna. Större personalresurser skall riktas till den här verksamhetsformen. Situationen gällande antalet olycksfall kan ytterligare förbättras genom att utveckla individens egna ansvar. Fastigheters brandsäkerhet kan förbättras genom olika strukturella och tekniska lösningar. Sådana lösningar är bl.a. automatiska övervaknings- och släckningssystem. Den här typens lösningar kommer att betonas inom glesbygden. Med tanke på framtida räddningstjänster är frågorna kring rekrytering, utbildning och tillgänglighet speciellt viktiga. En tillfredställande nivå på kollektivtrafiken bör garanteras. Inom glesbygden innebär det här att kollektivtrafiken borde utvecklas i riktning mot ett beställningsstyrt system. Även andra nya arrangemang behövs. Sådana är t.ex. möjligheten att kombinera person- och varutransporter. Hälsovården bör arrangeras regionalt med betoning på funktionsenliga enheter. Arrangemanget bör basera sig på lokala förhållanden och det är viktigt att även möjliggöra variationer t.ex. så att små men effektiva enheters verksamhet garanteras. Vid beviljandet och övervakandet av tillstånd för privata socialtjänster bör uppmärksamhet fästas även vid säkerhetsaspekter. Verksamheten kring social- och hälsovårdsmyndigheternas behöver utvecklas på flere olika sätt. Det är viktigt att social- och hälsovårdssektorerna har möjligheten till akut handräckning och att socialvården kan garantera brådskande tjänster dygnet runt. Det är också viktigt att skapa goda förutsättningar för en fungerande dejourering och att den finns tillhanda även under normala öppenhållningstider. Det socialarbete som sker vid olika polisinsatser ska beaktas som en del av socialdejoureringen.

Östra Finlands län: Inom glesbygden sköter befolkningen sina ärenden huvudsakligen med egen bil. Därför skulle det vara viktigt att utreda om man genom lagstiftning skulle kunna möjliggöra en begränsad körrätt för åldringar. Den begränsade körrätten skulle kunna basera sig på ett geografiskt begränsat område, gälla vid goda förhållanden och kunna begränsas tidsmässigt. Polisverksamheten behöver utvecklas på många sätt. Till att börja med skulle det vara viktigt att skapa tillräckligt stora inrättningar som kan ansvara för både vardagliga och speciellt krävande funktioner. Vid alarmuppdrag och patrullering finns det ytterligare möjligheter att utveckla samarbetet mellan polisen och gränsbevakningen. Även samarbetet mellan polisen, tullen och gränsbevakningen kan inom länet utnyttjas på en bredare basis än vad situationen är i dagsläge.

Genom att utveckla samtjänster och bilda nätverk kan myndigheterna bibehålla nivån på regionala tjänster. Det här gäller bl.a. polisens tillståndsärenden. För att förbättra befolkningens kapacitet och eget ansvar i förhållande till olyckor är det viktigt att påbörja en preventiv fostran redan i de lägre årskurserna. Det är viktigt att även inom social- och hälsovårdens läroinrättningar poängtera trygghets- och säkerhetsfaktorer. Över lag ska den planlagda preventiva verksamheten betonas kraftigare. Personal som arbetar med special- och riskgrupper bör i ett tidigt skede få utbildning och en ökad kännedom om riskgruppernas speciella säkerhetsfaktorer. För att minska antalen omkomna i bränder måste samarbetet mellan de olika myndigheterna och andra aktiva förbättras. Likaså måste gemensamma strategier och målsättningar skapas och den konkreta verksamheten måste aktiveras. För att den frivilliga räddningsverksamheten skall kunna rekrytera ny personal är det viktigt att befrämja intresset och att göra den frivilliga verksamheten mera attraktiv. En möjlighet skulle vara att ändra på nuvarande beskattningspraxis. Ett aktivt deltagande i den frivilliga verksamheten borde inte få påverka arbetslöshets- eller andra förmåner på en negativt sätt. Alla myndigheters utryckningsfordon borde utrustas med geografisk lokaliseringstrustning. Målsättningar och krav gällande nivån på inledande åtgärder som sjukvårdstranporten, första hjälpen eller polisen skall kunna genomföra vid olycksfallsplatser bör tydligt framkomma i läroplanerna för respektiva sektors läroinrättningar. Det finns ett behov av att utreda ifall brådskande sjukvårdstransporter skulle kunna flyttas över till räddningsväsendet. Uppgifter från det experiment som gjorts i Norra Karelen påvisar funktionella synergi- och andra effekter. Tillgången till läkemedel bör tryggas för de äldre. Teknologin erbjuder utökade och outnyttjade möjligheter bl.a. för åldringars- och handikappades boende- och rörelsemöjligheter. Det är viktigt att kollektivtrafikens grundservicenivå garanteras. Det finns behov av att skapa en beställningsstyrd trafik som erbjuder åldringar en riktig möjlighet att röra på sig. I samband med utvecklingen av en beställningsstyrd verksamhet bör därtill hörande servicecenter skapas. Med tanke på möjligheterna att röra sig i glesbygden är det även viktigt att säkerställa taxitjänsternas nivå. Det här kan säkras genom kommunala trafikområden och dejoureringar. Det är viktigt att experimentet med den nya gränsbevakningsmodellen genomförs. VIRVE-telefonens möjligheter skall utnyttjas. I syfte att öka kommunikationen mellan nödcentralen, polisens fältchef och gränsbevakningens fältchef samt – operativa centraler borde nödcentralernas och gränsbevakningens verksamheter ha en kraftigare koppling till varandra än vad situationen är i dagsläge. Samarbetet och informationsflödet mellan myndigheter och den tredje sektorn kan ytterligare förbättras. De som deltar i frivillig verksamhet borde erbjudas utbildning och professionell handledning. För att förverkliga uppföljningen av utvecklingen så att också glesbygdens långa distanser och stora verksamhetsområden beaktas är det viktigt att redan nu finna gemensamma och pålitliga mätare. Det är även viktigt att tillgången till yrkesutbildad personal tillgodoses inom glesbygden. Tredje sektorns servicenätverk borde utvecklas så att den motsvara tidsmässiga och regionala behov. Nya frivilliga serviceformer kan skapas och en aktiv medborgarverksamhet bör stödjas.

Västra Finlands län: Lokalpolisens verksamhet borde organiseras i större enheter och målsättningarna för servicenivån i glesbygden borde klargöras. Myndighetssamarbetet ska över lag förbättras. Det finns ett behov av att definiera breda samarbetsavtal mellan myndigheter och den privata sektorn där de olika verksamheternas regelverk är tydligt definierade i relation till säkerhetssektorn. För att säkerställa att den frivilliga räddningsverksamheten fortsättningsvis lever vidare bör lagstiftningen ses över. Räddningsväsendet behöver en flexiblare befattningsstruktur. Den preventiva verksamheten borde definieras som ett tyngdpunktsområde inom räddningsverksamheten. Utgående från existerande olycksfallsstatistik borde den preventiva verksamheten sedan utvecklas. Det är speciellt viktigt att utnyttja de möjligheter den preventiva verksamheten erbjuder inom social- och hälsovårdssektorerna. Detta gäller speciellt de klienter som har en nedsatt funktionsförmåga och därför tillhör någon sorts riskgrupp. Sjukvårdstranporten i skärgården borde utredas ur ett ändamålsenligt perspektiv. Rörliga tjänster och teknologiska lösningar står för en outnyttjad potential. Inom dessa två områden finns en mångfald av möjligheter. Ett resetjänstenätverk bör skapas i samband med utvecklingen av beställningsstyrda trafiktjänster. Det finns även ett behov av att ytterligare utöka hemvårds- och transporttjänsterna. För att säkerställa transporttjänsterna måste tillräckliga ekonomiska stöd reserveras för ändamålet. För att bättre tillgodose ett mångfaldigt serviceunderlag skulle en slags tjänsteavtal mellan kommuner och byalag kunna utvecklas. Det är speciellt viktigt att sjukvårdstranporterna och första responstjänsterna tryggas. Det skulle gynna helheten ifall man inom säkerhetssektorn skulle kunna komma överens om gemensamma målsättningar. Det finns ett behov att öka säkerhetskännedomen för småföretagare som verkar inom social- och hälsovården. Kännedomen om dessa säkerhetsaspekter kommer i framtiden att påverka beviljandet av verksamhetstillstånd

Södra Finlands län: För att säkra säkerhetstjänsterna inom glesbygden är det skäl att ytterligare effektivisera det regionala samarbetet. Samarbetet över myndighetsgränser behöver utvecklas och tjänster måste kunna arrangeras vid närmaste eller ändamålsenligaste servicepunkt. I samband med utvecklingen av samtjänster är det viktigt att utreda olika ansvarsfrågor, även gällande den frivilliga verksamheten. Det finns ett behov att utveckla lagstiftningen så att alla instanser som verkar inom säkerhetssektorn förs in under ett regelverk. Eftersom det är sannolikt att polisens lokaler kommer att minska till antalet i framtiden skall polisens tjänster inom glesbygden tryggas på ett tillfredställande sätt. Polisen anpassar sig ständigt till förändringarna inom verksamhetsmiljön och i samband med detta borde polisen bl.a. utveckla sina servicestrategier i samförstånd med kunderna.

Det finns goda potential i att förbättra polisens servicenivå genom att utnyttja samtjänstmodellen. Belöningsystemet för den frivilliga verksamheten har outnyttjad utvecklingspotential som kan tas i bruk. Det skulle vara viktigt att se över hur den frivilliga verksamhetens kompensationer påverkar arbetslöshetsunderstöden negativt och vad som kan göras för att ändra på det. Vidare skulle det vara viktigt att se över hur samhället kan kompensera arbetsgivaren den ekonomiska förlust som utryckningen förosakar i och med bortfallet i arbetstid. Kollektivtrafiken står för en speciellt viktig roll i glesbygden och därför är det viktigt att grundservicenivån säkerställs i mån av möjlighet. För att möjliggöra bruket av beställningsstyrda tjänster inom kollektivtrafiken borde även servicecenter tas i bruk. Det är viktigt att inte glömma bort hur viktig taxitjänsterna är inom glesbygden. Det är skäl att utreda ifall det i framtiden finns möjlighet att utnyttja bl.a. biblioteksbussar som en plattform från vilken en mångfald av service former kan erbjudas. Trafikplaneringen borde i framtiden utvecklas helhetsmässigt. Fastän trafikmängderna är större i tillväxtcentrena än inom glesbygden är det viktigt att också värna om vägnätverkets skick och säkerhet i glesbygden. Det preventiva arbetet riktat mot olyckor bör effektiveras. Inom räddningsverksamheten är det skäl att skifta en del av resurserna från brandinspektioner till rådgivning. Säkerhetsuppföstran borde även inkluderas i skolornas läroplaner som en obligatorisk del av skolornas verksamhet. Länen behöver tillräckliga resurser för att kunna övervaka privat producerade social- och hälsovårdstjänster. Allmänt sett erbjuder teknologin nya outnyttjade möjligheter inom både säkerhetssektorn och hälsovårdssektorn. Till sist är det skäl att överlag öka den preventiva verksamheten som riktar sig mot att minska åldringars olycksfall inom hemmet, på fritiden och i trafiken. Det är viktigt att de utvecklingsförslag som lyfts fram i rapporten förverkligas. Det är även viktigt att påbörja de lagstiftande åtgärder som rapporten behandlar. Den regering som anträder efter riksdagsvalen 2007 har en utmärkt möjlighet att inkludera utvecklingsförslagen för att säkerställa säkerhetstjänsterna inom glesbygden i sitt regeringsprogram. Övervakningen och uppföljningen av utvecklingsförslagen kan säkerställas genom att grunda styr- och övervakningsgrupper på nationell - och länsnivå. I samband med framtida evalueringar av de kommunala basservicerna skulle det vara ändamålsenligt att även evaluera säkerhetstjänsternas situation inom glesbygden

Nyckelord

Glesbygden, inre säkerheten, trygghetskänsla, säkerhetstjänster, polisväsendet, räddningsväsendet, gränsbevakningsväsendet, samarbete

Övriga uppgifter

ISBN 952-491-034-9 (pdf)

Seriens namn och nummer Inrikesministeriets publikationsserie, 39/2006		ISSN 1236-2840	ISBN 952-491-033-0 (häft.)
Sidoantal 148	Språk Finska	Pris 25 € + alv	Sekretessgrad Offentlig
Distribution Inrikesministeriet		Förlag Inrikesministeriet	

Sisäasiainministeriölle

Sisäasiainministeriö asetti 31.8.2005 hankkeen selvittämään harvaan asuttujen alueiden turvallisuuspalvelujen nykytilaa, tulevaa kehitystä ja laatimaan kehittämissuhteita turvallisuuspalvelujen varmistamiseksi tulevaisuudessa.

Valtioneuvoston 23.9.2004 vahvistamassa Sisäisen turvallisuuden ohjelmassa on toimenpide, jonka mukaisesti turvallisuuspalvelut on varmistettava koko maassa. Väestön sisäisen muuttoliikkeen seurauksena asutus keskittyy yhä enemmän kasvukeskuksiin ja laajat alueet jäävät harvaan asutuiksi. Näiden alueiden asukkaat ovat keskimäärin iäkkäämpiä kuin kasvukeskuksissa. Turvallisuuspalvelujen saatavuus näillä alueilla edellyttää viranomaisten yhteistyön kehittämistä edelleen sekä muita tulevaa tilannetta ennakoivia toimenpiteitä..

Hankkeen tehtävänä oli laatia selvitys harvaan asuttujen alueiden turvallisuuspalvelujen nykytilasta, arvioida tuleva kehitys erityisesti ottaen huomioon väestön ikääntyminen ja maan sisäinen muuttoliike sekä laatia kehittämissuhteita turvallisuuspalvelujen varmistamiseksi tuleva kehitys huomioon ottaen. Selvitys toteutettiin sekä valtakunnallisesti että läänillisesti.

Hankkeen työskentelyä ohjasi ohjausryhmä, jonka puheenjohtajana toimi kansliapäällikkö Ritva Viljanen, sisäasiainministeriö. Ohjausryhmän jäsenet olivat maaherra Anneli Taina, Etelä-Suomen lääni, maaherra Rauno Saari, Länsi-Suomen lääni, maaherra Pirjo Ala-Kapee-Hakulinen, Itä-Suomen lääni, maaherra Eino Siuruainen, Oulun lääni, maaherra Hannele Pokka, Lapin lääni, Rajavartiolaitos apulaispäällikkö Jaakko Kaukanen sisäasiainministeriö, pelastusylijohtaja Pentti Partanen sisäasiainministeriö, poliisiylijohtaja Markku Salminen sisäasiainministeriö ja ylijohtaja Cay Sévon sisäasiainministeriö. Ohjausryhmän sihteerinä toimi sisäisen turvallisuuden sihteeristön päällikkö Tarja Mankkinen, sisäasiainministeriö.

Läänit asettivat maaherran johdolla toimineet alueelliset alatyöryhmät. Alatyöryhmät valmistelivat läänikohtaiset kartoitukset turvallisuuspalvelujen saatavuudesta, arvioivat tulevan kehityksen sekä laativat turvallisuuspalvelujen saatavuuden varmistamiseen liittyvät läänilliset kehittämissuhteet.

Läänillisten valmisteluryhmien kokoonpanot olivat seuraavat:

Lapin lääni: puheenjohtaja maaherra Hannele Pokka Lapin lääninhallitus, kansliapäällikkö Osmo Kurola Lapin lääninhallitus, lääninpoliisijohtaja Pentti Saira Lapin lääninhallitus, läänin sosiaali- ja terveysneuvos Raimo Pantti Lapin lääninhallitus, lääninvalmiusjohtaja Jari Aalto Lapin lääninhallitus, lääninsivistysneuvos Helena Alhosaari Lapin lääninhallitus, kunnanjohtaja Aulikki Heinonen Muonion kunta,

kunnanjohtaja Kimmo Sarapää Ranuan kunta, Lapin rajavartioston komentaja Hannu Etu-Seppälä Lapin rajavartiosto, Pohjoisen tullipiirin johtaja Juha Heikkilä Pohjoinen tullipiiri, Lapin hätäkeskuksen johtaja Olavi Lampinen Lapin hätäkeskus, pelastusjohtaja Martti Soudunsaari Lapin pelastuslaitos kuntataloustutkija Ella Rautio-Kuosku Lapin liitto, sosiaalityöntekijä Reijo Paasirova Kittilän kunta, nimismies Mika Launiala Sodankylän kihlakunnan poliisipäällikkö, ylikonstaapeli Markku Palovaara Lapin lääninhallitus, viestintäpäällikkö Päivi Kaikkonen Lapin lääninhallitus ja osaston ylilääkäri Merja Kurkinen Lapin keskussairaala.

Oulun lääni: puheenjohtaja maaherra Eino Siuruainen Oulun lääninhallitus, kehittämisspäällikkö Olli Aulaskari Oulun lääninhallitus, lääninpoliisijohtaja Erkki Haikola (1.3.2006 lähtien lääninpoliisijohtaja Sauli Kuha) Oulun lääninhallitus, erikoissuunnittelija Konsta Korhonen Oulun lääninhallitus, läänin valmiusjohtaja Mauno Mäkäräinen Oulun lääninhallitus, pelastustarkastaja Esa-Pentti Lukkarinen Oulun lääninhallitus, liikennehallintopäällikkö Tapani Rossi Oulun lääninhallitus ja liikennesuunnittelija Ari Hoppania Oulun lääninhallitus. Työryhmän sihteerinä toimi viestintäpäällikkö Ulla Niemelä Oulun lääninhallitus.

Itä-Suomen lääni: puheenjohtaja maaherra Pirjo Ala-Kapee-Hakulinen Itä-Suomen lääninhallitus, varapuheenjohtaja lääninpoliisiylitarkastaja Ilkka Jukarainen Itä-Suomen lääninhallitus, aluevastaava Jaana Rossinen Itä-Suomen rikosuhripäivystys, kunnanjohtaja Heikki Laukkanen Juvan kunta, kihlakunnanimismies Jarmo Nykänen Ilomantsin kihlakunta, sivistystoimentarkastaja Pentti Nikkinen Itä-Suomen lääninhallitus, pelastustarkastaja Seppo Pirskanen Itä-Suomen lääninhallitus, lääninsosiaalitarastaja Marita Uusitalo Itä-Suomen lääninhallitus, kouluneuvos Matti Hänninen Itä-Suomen lääninhallitus, liikennehallintopäällikkö Kari Hiltunen Itä-Suomen lääninhallitus ja majuri Juha Karhiaho, Pohjois-Karjalan rajavartiosto. Työryhmän sihteerinä toimi suunnittelija Marja Hiltunen Itä-Suomen lääninhallitus.

Länsi-Suomen lääni: puheenjohtaja maaherra Rauno Saari Länsi-Suomen lääninhallitus, varapuheenjohtaja sosiaalineuvos Marjatta Korhonen Länsi-Suomen lääninhallitus, erikoissuunnittelija Harri Antero Länsi-Suomen lääninhallitus, ylitarkastaja Ulla Peltonen Länsi-Suomen lääninhallitus, ylitarkastaja Rauni Malinen Länsi-Suomen lääninhallitus ja pelastusylitarkastaja Risto Kekki Länsi-Suomen lääninhallitus. Viimeksi mainittu toimi työryhmän sihteerinä.

Etelä-Suomen lääni: puheenjohtaja maaherra Anneli Taina Etelä-Suomen lääninhallitus, varapuheenjohtaja kansliapäällikkö Timo K. Tikka Etelä-Suomen lääninhallitus, lääninpoliisiylitarkastaja Matti Vuorinen Etelä-Suomen lääninhallitus, pelastusylitarkastaja Kaija Laitanen Etelä-Suomen lääninhallitus, pelastustarkastaja Markku Kirvesniemi Etelä-Suomen lääninhallitus ja erikoissuunnittelija Tuomas Talka Etelä-Suomen lääninhallitus.

Raportin luvussa 5 on tiivistelmät läänillisistä raporteista. Niihin voi tutustua kokonaisuudessaan läänihallitusten verkkosivuilla.

Hankkeen ohjausryhmä on kokoontunut viisi kertaa. Lisäksi järjestettiin kaksi seminaaria, johon ovat osallistuneet hankkeen ohjausryhmä, läänikohtaisten valmisteluryhmien edustajat sekä kutsuttuja asiantuntijoita muun muassa Suomen Kuntaliitosta.

Työryhmän raportti sisältää sekä valtakunnallisia että läänilliset kehittämissuhteita turvallisuuspalvelujen varmistamiseksi tulevaisuudessa. Valtakunnalliset ehdotukset edellyttävät valtakunnallista toimeenpanoa ja seuranta. Ne ovat toimenpiteitä, joiden toteuttamista kaikki läänit pitävät tärkeänä turvallisuuspalvelujen varmistamiseksi. Läänikohtaiset ehdotukset on laadittu kunkin läänin näkökulmasta. Osa niistä voidaan toteuttaa läänin omin toimenpitein, osa vaatii myös valtakunnallisia toimia toteutuakseen.

Työryhmän keskeiset valtakunnalliset toimenpide-ehdotukset ovat:

- Harvaan asuttujen alueiden olemassa olevat voimavarat tulee ottaa tehokkaaseen käyttöön kehittämällä viranomaisyhteistyötä, ottamalla vapaaehtoissektori ja järjestöt mukaan turvallisuuspalvelujen tuottamiseen tavoitteena, että palvelujen tuottajat ja palvelujen kysyntä kohtaavat nykyistä paremmin.
- Turvallisuuspalvelut tulee järjestää ikääntyvän väestön tarpeita vastaavaksi muun muassa asumisen turvallisuutta parantamalla, ennalta ehkäisevää kotikäyntiä laajemmin hyödyntämällä, uutta tekniikkaa ja tietotekniikkaa käyttöön ottamalla ja valvontaa tehostamalla.
- Ihmisten omaa vastuuta ja turvallisuustaitoja tulee lisätä muun muassa lisäämällä viranomaisten ja paikallisten asukkaiden välistä vuorovaikutusta turvallisuusasioissa.
- Harvaan asuttujen alueiden liikennepalvelut tulee varmistaa muun muassa arvioimalla liikenneinfrastruktuuria koskevan päätöksenteon yhteydessä myös päätösten vaikutukset paikalliseen turvallisuustilanteeseen, varmistamalla taksipalvelut sekä kehittämällä matkojen yhdistämistä niin, että sekä henkilöt että tavarat liikkuvat taloudellisesti järkevällä tavalla.
- Sairaankuljetuspalvelut tulee varmistaa selvittämällä ensihoito- ja sairaankuljetusjärjestelmän nykytila ja laatimalla tarvittavat kehittämissuhteet.

Läänit ovat valmistelleet omaa lääninään koskevat toimenpide-ehdotukset. Nämä on esitetty tämän raportin luvussa 5, joka sisältää tiivistelmät läänillisistä raporteista.

Työryhmä esittää, että harvaan asuttujen alueiden turvallisuuspalvelujen turvaaminen tulevaisuudessa otetaan yhdeksi tulevan hallituksen keskeiseksi tavoitteeksi. Harvaan asuttujen alueiden turvallisuuspalvelujen kehitystä tulee seurata osana peruspalvelujen arviointia. Valtakunnallisten toimenpiteiden toimeenpanon seuranta ja ohjausta varten tulee asettaa ohjausryhmä. Vastaavasti läänien tulee varmistaa läänikohtaisten toimenpiteiden toimeenpanon ohjaus ja seuranta.

Työryhmä luovuttaa raporttinsa ehdotuksineen sisäasiainministeriölle.

Helsingissä 1 päivänä syyskuuta 2006

Ritva Viljanen

Pirjo Ala-Kapee

Jaakko Kaukanen

Pentti Partanen

Hannele Pokka

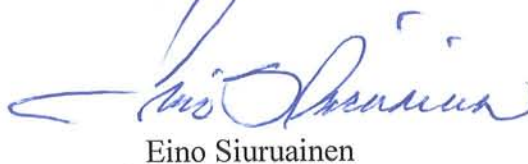
Rauno Saari

Markku Salminen

Cay Sévon

Eino Siuruainen

Anneli Taina

Tarja Mankkinen

SISÄLLYSLUETTELO

01 TYÖRYHMÄN TEHTÄVÄKSIANTO.....	1
2 RAPORTISSA KÄYTETYT KÄSITTEET	3
2.1 Harvaan asuttu alue	3
2.2 Turvallisuuksipalvelut	4
2.3 Palvelujen saatavuus.....	5
3 HARVAAN ASUTTUJEN ALUEIDEN TARKASTELU	5
3.1 Harvaan asutut alueet ja niiden väestö	5
3.1.1 Läänikohtainen tarkastelu	7
3.2 Poliisipalvelut	8
3.3 Pelastuspalvelut.....	14
3.3.1 Läänikohtainen tarkastelu	15
3.4 Rajavartiolaitos	18
3.4.1 Läänikohtainen tarkastelu	19
3.5 Sosiaali- ja terveystoimi	22
3.5.1 Läänikohtainen tarkastelu	24
3.6 Liikennepalvelut ja – verkosto.....	27
3.6.1 Läänikohtainen tarkastelu	29
3.7 Vapaaehtoisjärjestöjen ja elinkeinoelämän palvelut	31
3.7.1 Läänikohtainen tarkastelu	33
4 VALTAKUNNALLISET TOIMENPIDE-EHDOTUKSET	
TURVALLISUUSPALVELUJEN VARMISTAMISEKSI.....	37
4.1 Voimavarat tehokkaaseen käyttöön	38
4.1.1 Viranomaisyhteistyön kehittäminen	38
4.1.2 Vapaaehtoissektori ja järjestöt mukaan turvallisuuspalvelujen tuottamiseen	41
4.1.3 Harvaan asuttujen alueiden omat voimavarat käyttöön.....	43
4.1.4 Viranomaisten organisaation ja toiminnan kehittäminen harvaan asuttujen alueiden turvallisuuspalvelujen varmistamiseksi.....	44
4.2 Turvallisuuksipalvelujen järjestäminen ikääntyvän väestön tarpeita vastaavasti	46
4.3 Ihmisten oman vastuun ja turvallisuustaitojen lisääminen	48
4.4 Liikennepalvelujen turvaaminen harvaan asutulla alueilla	49
4.5 Sairaankuljetuspalvelujen kehittäminen	51
5. LÄÄNIKOHTAINEN TARKASTELU JA TOIMENPIDE-EHDOTUKSET	52
5.1 Lapin lääni	53
5.2 Oulun lääni.....	62
5.3 Itä-Suomen lääni	79
5.4 Länsi-Suomen lääni	98
5.5 Etelä-Suomen lääni	109
6 EHDOTUSTEN TOIMEENPANOSTA	126
Liite 1 Harvaan asuttujen alueiden turvallisuuspalvelut	
Liite 2 Karttaesitykset	

1 TYÖRYHMÄN TEHTÄVÄKSIANTO

Suomen sisäinen muuttoliike on ollut voimakasta viimeisten yli kymmenen vuoden aikana. Väestö on siirtynyt pohjoisesta ja idästä etelään. Maakuntien sisällä väestöä on siirtynyt kasvukeskuksiin. Väestön keski-ikä on noussut.

Väestön siirtyminen kasvukeskuksiin on lisännyt tarvetta kohdentaa kasvukeskuksiin lisää resursseja turvallisuuspalvelujen varmistamiseksi. Samanaikaisesti harvaan asuttujen alueiden turvallisuuspalvelut on haluttu varmistaa. Näiden kahden asian toteuttaminen samanaikaisesti on ongelmallista erityisesti ottaen huomioon viranomaisten resurssitilanne ja tuottavuusvaatimukset. Turvallisuuspalvelujen varmistaminen harvaan asutuilla alueilla vaatii enemmän resursseja asukasta kohden verrattuna kasvukeskuksiin eivätkä turvallisuusviranomaisten tehtävämäärät harvaan asutuilla alueilla ole vähentyneet samassa suhteessa asukasmäärän kanssa.

Perustuslaissa on säädetty, että jokaisella on oikeus elämään sekä henkilökohtaiseen vapauteen, koskemattomuuteen ja turvallisuuteen. Tämän mukaisesti keskeisten turvallisuuspalvelujen, esimerkiksi poliisi- ja pelastustoimen, palvelutaso ei saisi merkittävästi vaihdella valtakunnan eri osissa. Käytännössä esimerkiksi poliisin toimintavalmiusaika vaihtelee huomattavasti ollen merkittävästi lyhyempi suurissa kaupungeissa kuten Helsingissä tai Oulussa verrattuna harvaan asuttuihin alueisiin. Myös pelastustoimen riskikartoitus asettaa erilaiset tavoitteet riippuen siitä, mihin luokkaa tarkasteltava alue on sijoitettu.

Väestön ikääntymiskehityksen seurauksia tarkasteltaessa ovat nousseet esille myös turvallisuuskysymykset. Ikääntynyt väestö on alttiimpi onnettomuuksille ja luottamus siihen, että apua on saatavissa nopeasti, on tärkeää. Ikääntyneet kokevat myös olonsa usein turvattomaksi siitä huolimatta, että he ovat harvemmin rikoksen uhreja verrattuna aktiivi-ikäiseen väestöön.

Edellä esitetyn johdosta sisäasiainministeriö asetti 31.8.2005 hankkeen selvittämään harvaan asuttujen alueiden turvallisuuspalvelujen nykytilaa, tulevaa kehitystä ja laatimaan kehittämisehdotuksia turvallisuuspalvelujen varmistamiseksi tulevaisuudessa.

Hanke on osa valtioneuvoston 23.9.2004 tekemän sisäisen turvallisuuden ohjelmaa koskevan päätöksen toimeenpanoa. Ohjelmassa on vahvistettu seuraava toimenpide:

Harvaan asuttujen alueiden turvallisuuspalvelujen varmistaminen. Väestön sisäisen muuttoliikkeen seurauksena asutus keskittyy yhä enemmän kasvukeskuksiin ja laajat alueet jäävät harvaan asutuiksi. Näiden alueiden asukkaat ovat myös keskimäärin iäkkäämpiä kuin kasvukeskuksissa. Turvallisuuspalvelujen saatavuus näillä alueilla edellyttää viranomaisten yhteistyön kehittämistä edelleen. *Vastuutahot:* sisäasiainministeriö, muut sisäisen turvallisuuden toimijat, alue- ja paikallishallinto.

Hankkeen aikana on lääneittäin ja valtakunnallisesti haettu vastauksia seuraaviin kysymyksiin:

- mikä on harvaan asuttujen alueiden turvallisuuspalvelujen tilanne tällä hetkellä
- mitkä ovat keskeiset kehityssuunnat tulevina vuosina
- mitä tulisi tehdä, jotta turvallisuuspalvelut näillä alueilla varmistetaan tulevaisuudessa

Tarkastelun kohteena oleviksi turvallisuuspalveluiksi rajattiin ne palvelut, joita sisäasiainministeriö ja sen hallinnonala tuottaa. Näitä ovat poliisi- ja pelastustoimi sekä rajaturvallisuus. Sosiaali- ja terveystieteiden palvelut ja liikennepalvelut olivat tarkastelun kohteena rajatusti silloin, kun niillä on selviä yhtymäkohtia turvallisuuspalveluihin. Viranomaisten tuottamien palvelujen ohella tarkasteltiin myös järjestöjen ja elinkeinoelämän tuottamia palveluja.

Raportin valtakunnallista tilannetta kuvaava osuus ja toimenpideehdotukset on hyväksytty hankkeen ohjausryhmässä. Läänikohtainen tarkastelu ja toimenpiteet kuvaavat läänin näkemystä eikä niitä ole käsitelty hankkeen ohjausryhmässä laajasti.

2 RAPORTISSA KÄYTETYT KÄSITTEET

2.1 Harvaan asuttu alue

Harvaan asuttujen alueiden erityiskysymyksiä tarkasteltaessa on syytä määrittellä, mitä alueita harvaan asutuilla alueella tarkoitetaan ja millä perusteilla määrittely on tehty.

Palveluihin ja niiden saatavuuteen kohdistuvat odotukset vaihtelevat sekä yksilötasolla että alueellisesti.

Palveluodotukset maan eteläosissa ovat suuremmat kuin pohjoisessa. Eduskunnan päätöksen mukaisesti ministeriöt ovat vahvistaneet vuodesta 2006 lähtien päätöksen valtion palvelujen palvelutavoitteista. Päätöksessä esimerkiksi poliisipalveluille asetettiin toimintavalmiutta ja rikosten selvitystä koskevia tavoitteita kihlakunnittain.

Harvaan asuttu alue on määritelty eri yhteyksissä eri tavoin. Tässä selvityksessä käytetään Tilastokeskuksen jaottelua, jossa kunnat jaetaan kolmeen kuntatyyppiin: kaupunkimaiset kunnat, taajaan asutut kunnat ja maaseutumaiset kunnat. Luokitteluperusteena käytetään kunnan asutusrakennetta.

Kaupunkimaisiin kuntiin kuuluva ne kunnat, joiden väestöstä vähintään 90 prosenttia asuu taajamissa tai suurimman taajaman väkiluku on vähintään 15 000.

Taajaan asuttuihin kuntiin kuuluvat ne kunnat, joiden väestöstä vähintään 60 prosenttia mutta alle 90 prosenttia asuu taajamissa ja suurimman taajaman väkiluku on vähintään 4 000 mutta alle 15 000 asukasta.

Loput kunnat ovat **maaseutumaisia kuntia**.

Kuntaryhmittymisen maaseutumaiset kunnat ovat tässä raportissa tarkasteltuja harvaan asuttuja alueita. Ryhmittymiseen on kuitenkin tehty tarkistuksia tarpeen mukaan. Esimerkiksi kuntaliitosten seurauksena maaseutumaisista taajaan asutuiksi kunniksi muuttuneet alueet on läänin oman harkinnan mukaisesti voitu määrittellä edelleen harvaan asutuiksi alueiksi.

Läänien tekemät tarkistukset Tilastokeskuksen jaotteluun harvaan asutuiksi alueiksi ovat seuraavat:

- Lapin lääni: Kemijärvi, Keminmaa ja entisen Rovaniemen maalaiskunnan alueet (ennen liittymistä Rovaniemen kaupunkiin 1.1.2006).
- Oulun lääni: Kuhmo ja Kuusamo.
- Itä-Suomen lääni: Lieksan ja Nurmeksien kaupungit sekä Joensuuhun kuntaliitoksen myötä 1.1.2005 kuuluvat Tuupovaaran ja Kiihtelysvaaran alueet sekä 1.1.2005 Kuopioon liittynyt Vehmersalmi.

2.2 Turvallisuuspalvelut

Turvallisuus on laaja käsite ja se syntyy usean eri toimijan yhteisvaikutuksesta. Turvallisuutta edistävät turvallinen koti-, asuin- ja työympäristö, toimivat peruspalvelut, hyvin suunniteltu liikenneympäristö, avun saanti hätätilanteissa ja varmuus siitä, että rikoksiin syyllistyneet joutuvat edesvastuuseen teoistaan.

Turvallisuutta voidaan tarkastella myös objektiivisen, tilastojen kuvaaman turvallisuuden kautta tai subjektiivisen, ihmisten kokeman turvallisuuden tunteen kautta. Turvallisuus on siten tosiasia, mutta se on myös tunne. Turvallisuuden tunne ohjaa hyvin voimakkaasti ihmisten käsityksiä oman asuinalueensa ja ympäristönsä turvallisuudesta. Turvallisuuden tunteeseen vaikuttavat yksittäiset omat kokemukset, lähipiirin kokemukset ja tiedotusvälineet. Kokemukset siitä, että yhteiskunnan tarjoamat palvelut eivät toimi siten kun niiden odotetaan toimivan synnyttävät usein turvattomuuden tunnetta. Siten esimerkiksi ongelmat peruspalvelujen saatavuudessa saattavat synnyttää turvattomuuden tunteen, joka vuorostaan lisää rikoksen tai onnettomuuden pelkoja riippumatta siitä, mikä on todellinen turvallisuustilanne. Näin turvallisuusviranomaiset joutuvat työssään reagoimaan pelkoihin ja esille nostettuihin kysymyksiin, joiden varsinainen syy voi olla aivan muualla kuin poliisi- tai pelastustoimen palvelujen saatavuudessa tai laadussa.

Tässä raportissa turvallisuuspalvelujen tarkastelu on rajattu poliisin, pelastustoimen ja rajavartiolaitoksen palvelujen tarkasteluun. Lisäksi on tarkasteltu sosiaali- ja terveystoimen palveluja ja liikennepalveluja silloin, kun niillä on yhtymäkohtia turvallisuuteen.

Edellä esitetty raja on tehty lähinnä käytännön syistä eikä tarkoita sitä, että hankkeen lähtökohtana olisi ollut turvallisuus kapeasti käsitettynä.

Turvallisuutta on tarkasteltu tähän asti alue- ja maaseutupolitiikan yhteydessä vain yhden toimijan, esimerkiksi poliisitoimen, näkökulmasta.

Tästä on esimerkkinä edellä mainittu selvitys poliisipalvelujen saatavuudesta Lapin ja Oulun lääneissä. Turvallisuutta kokonaisuudessaan ei ole tarkasteltu yhtenä alue- ja maaseutupolitiikan tärkeänä osa-alueena. Voidaan kuitenkin esittää, että turvallisuuspalvelujen saatavuus on olennainen seikka alueiden elinkelpoisuuden ja kilpailukyvyn kannalta. Alue, jossa poliisi- ja pelastustoimen palvelujen saatavuus on heikko, ei ole houkutteleva alue asua tai harjoittaa elinkeinotoimintaa.

2.3 Palvelujen saatavuus

Palvelujen saatavuus on ryhmitelty OECD:n raportissa vuonna 1974 seuraavasti:

- palvelujen absoluuttinen saavutettavuus
- palvelujen kohtaanto
- palvelujen maantieteellinen saavutettavuus
- lähipalvelut
- kaukopalvelut
- taloudellinen saavutettavuus
- koettu saavutettavuus

Palvelujen saatavuutta on tässä raportissa lähestytty palvelujen saatavuuden ja kohtaannon näkökulmasta. Palvelujen taloudellinen saatavuus on jäänyt tarkastelussa taustalle.

3 HARVAAN ASUTTUIJEN ALUEIDEN TARKASTELU

3.1 Harvaan asutut alueet ja niiden väestö

Selvitystyön aikana Suomessa oli yhteensä 431 kuntaa, joista 291 oli Tilastokeskuksen kuntaluokituksen mukaan määritelty maaseutumaiseksi kunnaksi. Taajaan asuttuja kuntia oli 74 ja kaupunkimaisia 66. Harvaan asuttu alue maaseutumaisilla kunnilla arvioituna kattaa 72,1 prosenttia Suomen kokonaispinta-alasta. Hankkeessa läänien tekemien tarkistusten jälkeen harvaan asuttu alue kattoi 81,4 prosenttia Suomen kokonaispinta-alasta.

Lamasta toipuminen ja tuotannon kasvun alueellinen eriaikaisuus aiheuttivat voimakkaan muuttoliikkeen 1990-luvun jälkipuoliskolla. Talouden kasvun taittuessa vuosina 2001 - 2002 maan sisäinen muuttoliike hidastui ja etenkin Uudenmaan muuttovoitto supistui. Tällä hetkellä Suomessa muuttaa vuosittain noin 800 000 ihmistä. Näistä noin 300 000 vaihtaa kuntaa, loput muuttavat kunnan sisällä.

Yli 64-vuotiaiden määrä kasvaa väistämättä kaikilla alueilla. Määrällisesti kasvu on suurinta pääkaupunkiseudulla, jossa yli 64-vuotiaiden määrä kaksinkertaistuu ennusteiden mukaan vuoteen 2030 mennessä. Maaseudulla väestö on jo nykyisellään iäkästä ja sen vuoksi eläkeläisten määrä kasvaa suhteellisesti hitaammin kuin kaupungeissa.

Voimakkain muutos ikärakenteessa tapahtuu seuraavan kymmenen vuoden aikana, kun suuret, 1940-luvun jälkipuoliskolla syntyneet ikäluokat, siirtyvät työelämästä eläkkeelle. Tämän jälkeen ikärakenteen muutos tasoittuu. Nykyisestä ikärakenteen erilaisuudesta johtuen muutokset kohdistuvat eri alueille eri aikaan. Kunnittain yli 60 -vuotiaiden osuus vaihtelee yli 40 prosentista alle 10 prosenttiin. Työikäisen väestön (15–64 -vuotiaat) määrän tulevaan kehitykseen eri alueilla vaikuttaa sekä muuttoliike että työvoiman siirtyminen eläkkeelle. Maassamuuton hidastuminen ja maahanmuuton selvä kasvukaan eivät riitä pitämään työikäisen väestön määrää nykyisellään, vaan se laskee kaikissa maakunnissa Uudenmaan ja Itä-Uudenmaan maakuntia lukuun ottamatta. Pohjois-Pohjanmaalla on hyvän luonnollisen väestönkasvun ja maahanmuuton lisääntymisen ansiosta mahdollisuus pitää työikäisen väestön määrä ennallaan. Eniten työikäisten määrä laskee Itä-Suomen maakunnissa.

Maakuntien sisällä väestö keskittyy keskusseutukuntiin ja siellä se on myös nuorempaa kuin väestöään menettävillä pienemmillä seutukunnilla. Tästä kehityskulusta huolimatta Tilastokeskuksen ennusteen mukaan Mikkelin, Joensuun, Kajaanin, Rovaniemen, Porin ja Kotkan seutukuntien väkiluvun tulee vähenemään.

Maan sisäinen muuttoliike on viimeisimpien tietojen mukaan kiihtynyt edelleen. Muuttoliike on ennätysmäisen suurta, jopa vilkkaampaa kuin suuren muuton aikana 1970-luvulla. Liki 900 000 suomalaista vaihtoi kotia vuonna 2005: kuntien välillä muutti ennakkotietojen mukaan 290 149 ihmistä ja kuntien sisällä 601 820. Asiantuntija-arvion mukaan Suomi kehittyy hitaasti kohden yhden metropolin ja useiden maakunnallisten aluekeskusten maata. Muuttoliike suuntautuu suurten kasvukeskusten rinnalla vahvoihin aluekeskuksiin.

3.1.1 Läänikohtainen tarkastelu

Etelä-Suomen lääni

Etelä-Suomen läänissä on maaseutumaisiksi luokiteltuja kuntia 46 eli 53 prosenttia läänin kaikista kunnista. Väestöstä hieman alle 9 prosenttia asuu näissä harvaan asutuissa kunnissa. Väestö on näissä kunnissa hieman iäkkäämpää verrattuna muihin kuntiin. Useissa harvaan asutuissa kunnissa vain alle puolet väestöstä asuu taajamissa. Tämän seurauksena näissä kunnissa on paljon haja-asutusta.

Väestön tiheys läänin alueella oli vuonna 2004 keskimäärin 303,6 asukasta neliökilometrillä ja harvaan asutuilla alueilla keskimäärin 12,8 asukasta neliökilometrillä. Useat harvaan asutuiksi alueiksi luokitellut alueet ovat kasvualueita.

Länsi-Suomen lääni

Länsi-Suomen läänin 199 kunnasta on 135 (68 prosenttia) luokiteltu harvaan asutuiksi kunniksi. Väestö vähenee suurella osalla läänin asutuksen keskittyessä kaupunkeihin ja niiden ympäristöön (Turku, Tampere, Jyväskylä, Vaasa). Turunmaan saaristo muodostaa alueen, johon liittyvät kysymykset turvallisuuspalvelujen tuottamisessa vaativat erityistarkastelua. Ongelmana ovat liikenneyhteydet, sillä lauttojen, lossien ja yhteysalusten toiminta vaikuttaa merkittävästi palvelujen saatavuuteen. Alueen vakinainen asutus tiivistyy ja vapaa-ajan asutus laajenee edelleen. Läänissä on yhteensä hieman yli 150 000 loma-asuntoa.

Itä-Suomen lääni

Itä-Suomen läänissä on yhteensä 48 harvaan asutuksi alueeksi määriteltyä kuntaa. Yhteensä läänissä on 59 kuntaa, joista viisi on kaupunkimaisia. Kaikki läänin kolme maakuntaa ovat väestötappioalueita. Läänin väestö on keskimäärin iäkkäämpää kuin Suomessa yleensä. Maaseutualueiden väestö on vähentynyt koko sodan jälkeisen ajan. Täysin tyhjeneviä kyliä ei läänissä kuitenkaan ole kuin joidenkin hyvin syrjäisten kuntien reuna-alueilla.

Loma-asuntoja läänin alueella on hieman alle 100 000, joka on 21 prosenttia koko maan loma-asuntokannasta. Kesämökkiasutus sijoittuu pääosin maaseudulle, vain pieni osa siitä on isompien teiden tai paikallisteiden välittömässä läheisyydessä.

Vakinaisen asutuksen ja loma-asutuksen raja tulee aiempaa epämääräisemmäksi yhä suuremman joukon viettäessä aikaa loma-asunnolla myös varsinaisten lomakausien ulkopuolella.

Oulun lääni

Maaseutumaisia harvaan asuttuja kuntia on Oulun läänissä 33. Yhteensä läänissä on 50 kuntaa. Kuntien pinta-ala on suurempi kuin maassa keskimäärin. Lähes kolmannes läänin väestöstä asuu Oulussa. Väestön keskittyminen Ouluun ja sen ympäristökuntiin tulee jatkumaan, erityisesti nuoret ja koulutetut muuttavat alueelle, josta on muodostunut Pohjois-Suomen keskus.

Vapaa-ajan asutus läänin alueella on kasvanut. Vuonna 2004 läänissä oli yhteensä 41 000 kesämökkiä. Merkittäviä vapaa-ajan keskuksia ovat muun muassa Iso-Syöte, Ruka, Katinkulta ja Vuokatti.

Lapin lääni

Läänissä on yhteensä 21 kuntaa, joista 18 on määritelty harvaan asutuiksi maaseutumaisiksi kunniksi. Käytännössä lääni on harvaan asuttua aluetta lukuun ottamatta kolmea kaupunkia, jotka ovat Rovaniemi, Kemi ja Tornio.

Lapin väestöstä 0-14-vuotiaita on 17 prosenttia, 15–64-vuotiaita 66 prosenttia ja yli 64-vuotiaita 17 prosenttia eli väestön ikärakenne on Lapissa hieman vanhempi kuin koko maassa keskimäärin. Miesten osuus väestöstä on vähän suurempi kuin naisten. Saamelaisalueella, johon kuuluvat Enontekiön, Inarin ja Utsjoen kunnat sekä Sodankylän kunnan pohjoisosa, asuu noin 3 700 saamelaista. Muualla Suomessa ja ulkomailla olevien saamelaisten määrä on noin 4 300.

3.2 Poliisipalvelut

Poliisitoiminta on Suomessa organisoitu 90 kihlakunnan poliisilaitokseen. Poliisin valtakunnallisilla yksiköillä, Liikkuvalla poliisilla, Keskusrikospoliisilla ja Suojelupoliisilla on alueelliset yksiköt. Rikostutkintaa on organisoitu alueellisesti suurempiin yksiköihin.

Poliisin tehtävänä on oikeus- ja yhteiskuntajärjestyksen turvaaminen, yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitäminen sekä rikosten ennalta estäminen, selvittäminen ja syyteharkintaan saattaminen.

Yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitäminen sisältää kaiken sellaisen poliisitoiminnan, jonka tarkoituksena on luoda ja ylläpitää turvallista ja viihtyisää elin- ja toimintaympäristöä yhteiskunnan jäsenille, torjua ja estää ennakolta oikeudenloukkauksia ja häiriöitä sekä pysäyttää häiriöt ja selvittää mahdolliset oikeudenloukkaukset. Poliisi suorittaa valvontaa edellä kuvatussa tarkoituksessa.

Harvaan asuttujen alueiden ongelmat näkyvät eniten hälytyspalvelujen tuottamisessa. Toimintavalmiusaika, jolla tarkoitetaan aikaa joka kuluu siitä, kun poliisipartio saa hälytyksen siihen, kun poliisi on paikalla, vaihtelee suuresti isojen kaupunkien ja harvaan asuttujen alueiden välillä. Myös kihlakuntien sisällä on suuria eroja toimintavalmiusajoissa. Tilanteen parantamiseksi hallitus antoi 8.6.2006 eduskunnalle lainmuutosesityksen, joka mahdollistaisi kihlakunnan poliisilaitosten toimialueiden laajentamisen. Kihlakunnan poliisilaitoksen toimialueena olisi yksi tai useampi kihlakunta. Hallinnosta vapautuvia resursseja on tarkoitus suunnata kenttätoimintaan niin, että jokaisella poliisialueella päivystäisi vähintään kaksi poliisipartiota ympärivuorokautisesti.

Liikenneturvallisuus on yksi poliisin työhön kuuluva yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseen kuuluva toiminta-alue. Poliisin liikenneturvallisuustoiminta painottuu nopeusvalvontaan, päihteiden käytön valvontaan liikenteessä, turvalaitteiden käytön valvontaan sekä riskikuljettajiin.

Rikostutkintaan ei liity harvaan asutuilla alueilla samanlaisia ongelmia kuin hälytystehtävien hoitamiseen. Rikostutkintaa harvaan asutuilla alueilla helpottaa taajaan asuttuja alueita tiukempi sosiaalinen kontrolli. Harvaan asutuilla alueilla saattaa myös olla käytettävissä kutakin rikosjuttua kohden enemmän tutkintaresursseja kuin taajaan asutuilla alueilla. Toisaalta erikoistumiseen perustuvan erityisasiantuntemuksen turvaaminen on edellyttänyt ja edellyttää edelleenkin rikostutkintaan liittyvien prosessien ja tutkinnan organisoinnin kehittämistä.

Poliisin näkyvyys on turvallisuuskyselyiden tulosten perusteella asia, joka lisää ihmisten turvallisuuden tunnetta. Harvaan asutuilla alueilla poliisilla on vähäiset mahdollisuudet suorittaa näkyvää partiointia. Oulun läänissä vuonna 2006 toteutetun kansalaiskuulemisen perusteella harvaan asutuilla ihmisillä on varsin realistinen kuva poliisin mahdollisuuksista olla näkyvästi läsnä näillä alueilla. Päivittäisen näkyvän partioinnin puute korostaa paikallisen turvallisuussuunnittelun, näkyvien kampanjoiden, valistuksen ja neuvonnan merkitystä. Esimerkiksi koulujen alkaessa toteutettu näkyvä liikenneturvallisuuskampanja on tehokas muistutus poliisin valvonnasta.

Poliisin lupapalvelujen saatavuus on ollut keskimääräisesti valtakunnallisesti tarkasteltuna hyvä. Keskimääräinen matka kotoa lähimmälle poliisin lupapalvelupisteelle on vuonna 2005 lähes seitsemän kilometriä. Matka on keskimääräistä pidempi alle 30 000 asukkaan kunnissa. Yli 50 vuotta täyttäneiden matka lähimmälle poliisiasemalle tai poliisin palvelupisteeseen on keskimääräistä pidempi.

Turvallisuussuunnittelu on osa poliisin sidosryhmäyhteistyön, rikostorjunnan ja lähipoliisitoiminnan strategiaa. Turvallisuussuunnittelu perustuu laaja-alaiseen turvallisuuden käsitteeseen, missä arjen rikoksia ja häiriöitä estetään ennalta yhteistyössä paikallisyhteisön kanssa. Poliisi on yksi tärkeimmistä toimijoista tässä työssä, mutta vastuu turvallisuuden ja viihtyvyyden parantamisesta ja yllä pitämisestä kuuluu kaikille. Sisäisen turvallisuuden ministeriryhmän 18.5.2006 vahvistamien linjausten mukaisesti paikallista turvallisuussuunnittelua johtaa jatkossa ryhmä, johon kuuluvat kunnan johto sekä poliisin ja alueellisen pelastuslaitoksen johto.

Lapin lääni

Poliisin palveluverkosto	Lkm
Kihlakunta	10
Palvelutoimisto	7
Yhteispalvelupiste	0
Palvelupiste	0

Poliisin tehtävämäärät Lapissa lisääntyvät, vaikka läänin asukasluku vähenee. Jatkossa poliisin tehtävät keskittynevät yhä enemmän suurimpiin asutuskeskuksiin. Toisaalta matkailun laajentuminen lisää ainakin sesonkiaikoina poliisipalvelujen tarvetta tunturikeskuksissa.

Hälytystehtävien määrä on Lapin läänissä nousussa ja kausivaihtelu on suurta. Kiireellisten hälytystehtävien määrä on lisääntynyt huomattavasti viimeisen kolmen vuoden aikana. Kasvua on ollut jokaisen kihlakunnan alueella. Valtaosa (noin 72 prosenttia) hälytystehtävistä kohdentuu Rovaniemen, Kemin ja Tornion kihlakuntien alueille.

Lapin läänin keskimääräinen toimintavalmiusaika oli A ja B tehtävissä vuosina 2000 - 2004 19,8 minuuttia. Vastaava luku Lapin läänin harvaan asutuissa kunnissa oli 39,2 minuuttia.

Poliisin tietoon tulleiden rikoslakirikosten määrä on kasvanut selvästi viime vuosina. Sen sijaan henkeen ja terveyteen kohdistuvien rikosten määrä on laskenut vuosina 2004 ja 2005.

Asukaslukuun suhteutettuna Lapissa on näitä rikoksia enemmän kuin muualla valtakunnassa, mutta ero on kaventunut. Samoin rattijuopumuksia on asukaslukuun suhteutettuna muuta maata enemmän. Rikoslakirikoksista noin 70 prosenttia tehdään Rovaniemen, Kemin ja Tornion kihlakuntien alueilla.

Rajat ylittävä rikollisuus on lisääntymässä varsinkin Ruotsin rajalla. Rikoksenteelijät käyvät molemmin puolin rajaa lähinnä omaisuusrikoskeikoilla naapurimaassa. Myös järjestäytynyt rikollisuus hyödyntää helppoa rajanylitystä. Länsiraja onkin yksi merkittävä huumeiden salakuljetusreitti ja pysynee jatkossakin sellaisena.

Oulun lääni

Poliisin palveluverkosto	Lkm
Kihlakunta	11 ¹
Palvelutoimisto	15
Yhteispalvelupiste	19
Palvelupiste	5

Hälytystehtävien määrät ovat Oulun läänissä nousussa. Suuri osa tehtävien kasvusta on seurausta lisääntyneistä kotihälytyksistä. Kotihälytykset näyttävät keskittyvän samoihin osoitteisiin. Päähteiden käyttö yleistyy ja lisääntyy edelleen läänin alueella.

Rikollisuuden kasvu näyttäisi kuitenkin koko läänin tasolla taittuneet. Eriytyisen merkittävää on omaisuusrikosten määrässä tapahtunut lasku. Oulun läänin paikallispoliisin omaisuusrikosten selvitysprosentti oli vuonna 2005 valtakunnan paras. Väkivaltariikollisuudessa sen sijaan ei ole ollut aivan yhtä suotuista kehitystä. Harvaan asutuilla alueilla rikoslakirikosten määrä jatkoi kasvuaan – ollen kuitenkin asukaslukuun suhteutettuna läänin keskiarvoa alemmaa tasoa.

Oulun läänin toimintavalmiusaika oli A ja B tehtävissä 2005 keskimäärin 21,3 minuuttia. Vastaava luku Oulun läänin harvaan asutuissa kunnissa oli 28,7 minuuttia.

¹ Kihlakunnista 2 on yhteistoiminnassa.

Itä-Suomen lääni

Poliisin palveluverkosto	Lkm
Kihlakunta	14
Palvelutoimisto	34
Yhteispalvelupiste	12
Palvelupiste	5

Väestö on keskittynyt enenevässä määrin taajamiin. Poliisin palveluiden kysyntä ja tehtävämäärät väestöä menettävillä alueilla eivät ole vähentyneet. Väkivaltarikollisuuden suuri määrä ja päihteiden ongelmakäyttö pitävät yllä poliisipalvelujen kysyntää alueilla, joissa väestön määrä vähenee.

Läänin erityinen ongelman on toimintavalmiusaikojen pituuden vaihtelu kihlakuntien sisällä. Kihlakunnista heikoin toimintavalmiusaika on Koillis-Savossa ollen 35,4 minuuttia. Toimintavalmiusajat kuvaavat hyvin hälytysvalmiuden saatavuuden tasoa. Tehtävämäärissä on tapahtunut koko ajan lievää nousua.

Poliisipalvelujen kysyntään vaikuttaa kesäasutuksen suuri määrä. Läänissä osan vuotta oleskelevan väestön määrä on selkeästi korkeampi kuin mitä väestömäärää kuvaavat tilastot osoittavat.

Palvelujen tuottamista viranomaisten yhteistyönä lisätään. Poliisi ja rajavartiolaitos ovat aloittaneet syksyllä 2005 uuden mallisen yhteistyön Ilomantsin kihlakunnassa. Molemmat yksiköt toimivat osittain yhteisissä toimitiloissa. Näin pystytään alentamaan toimitilakustannuksia sekä lisäämään henkilöstön yhteistoimintaa. Rajavartiolaitoksen henkilökuntaa on poliisin tukena yleiseen järjestykseen ja turvallisuuteen sekä rikostorjuntaan liittyvissä tehtävissä. Poliisin lupakanslian ja rajavartiolaitoksen kanslian yhteistoimintaa asiakaspalvelussa kehitetään mm. rakentamalla yhteinen palvelutiski. Poliisin ja rajavartiolaitoksen yhteispartiot toimintaa toteutetaan myös Lieksan ja Kiteen kihlakunnissa sekä kokeiluluonteisesti Joensuun kihlakunnassa.

Länsi-Suomen lääni

Poliisin palveluverkosto	Lkm
Kihlakunta	34
Palvelutoimisto	70
Yhteispalvelupiste	40

Poliisin toimintavalmiusaika on Länsi-Suomen läänissä pidempi kuin lääneissä keskimäärin. Harvaan asuttujen alueiden ongelmat hälytyspalvelujen tuottamisessa näkyvät erityisen selvästi Keuruun, Saarijärven ja Viitasaaren alueella. Näissä kolmessa poliisipiirissä on rikollisuuden määrä, erityisesti väkivaltarikollisuuden määrä, on korkeampi kuin läänissä keskimäärin.

Turunmaalla hälytystehtävien toimintavalmiusajat ovat pitkät johtuen kulkuyhteyksistä. Lautat, lossit ja yhteysalukset hidastavat poliisipartion kulkua. Hälytystehtävien määrä ei kuitenkaan ole suuri.

Rikostutkintapalvelut on järjestetty kihlakunnan poliisilaitoksen organisoimana ja osa rikostutkinnasta on maakuntatason toimintaa. Rikostutkinnan osalta ei varsinaista harva-alueongelmaa ole.

Etelä-Suomen lääni

Poliisin palveluverkosto	Lkm
Kihlakunta	21
Palvelutoimisto	59
Yhteispalvelupiste	28

Poliisin palveluverkosto on Etelä-Suomen läänin alueella tiheä. Läänin 15 vuotta täyttäneestä väestöstä 92 prosenttia asuu enintään kymmenen kilometrin etäisyydellä palvelupisteestä.

Poliisille ilmoitetut yleiseen järjestykseen ja turvallisuuteen liittyvät tehtävät ovat lisääntyneet. Vuonna 2005 poliisin yleiseen järjestykseen ja turvallisuuteen liittyvistä tehtävistä 5,65 prosenttia oli harvaan asutuilla alueilla. Hälytystehtävien määrät ovat kasvamassa. Harvaan asutuilla alueilla hälytystehtävät ovat lisääntyneet enemmän kuin muissa läänin kunnissa. Toimintavalmiusajat ovat pidempiä kaikissa kihlakuntien keskuspaikkojen ulkopuolisissa kunnissa. Poliisin tietoon tulleiden rikoslakirikosten kokonaismäärä on kasvanut 13 prosenttia vuoden 2002 jälkeen erityisesti harvaan asutulla alueella. Kasvu johtuu liikenneirikosten lisääntymisestä.

Tutkintapalvelujen saatavuudessa ei ole samanlaisia alueellisia eroja kuin hälytyspalvelujen saatavuudessa. Tutkintapalvelujen saatavuusmittarina käytetään rikosten selvitystasoa ja rikosten tutkinta-aikaa. Vuonna 2005 rikoslakirikosten selvitystaso oli jonkin verran heikompi ja keskimääräinen tutkinta-aika pidempi harvaan asutuilla alueilla verrattuna läänin muihin osiin

3.3 Pelastuspalvelut

Pelastustoimessa toteutettiin merkittävä uudistus vuonna 2004, jolloin pelastustoimi organisoitiin 22 pelastustoimen alueeseen. Uudistus lisää mahdollisuuksia ohjata ja kehittää pelastustoimen palveluja osana turvallisuuspalvelujen kokonaisuutta.

Pelastuspalvelujen saatavuuden kannalta keskeinen seikka on vapaaehtoisen pelastustoiminnan suuri merkitys. Erityisesti harvaan asutuilla alueilla pelastustoimi nojaa vahvasti vapaaehtoiseen palokuntajärjestelmään ja vapaaehtoishenkilöstöön. Ongelmallista on, että pelastustoimen riippuvuus vapaaehtoisesta henkilöstöstä on suurin alueilla, joilla väestö ikääntyy muuta maata nopeammin. Palokuntien nuoriso-osastojen jäsenistä suuri osa muuttaa kotipaikkakunnaltaan työn tai opiskelun vuoksi. Ongelmana onkin henkilöstön ikääntyminen ja uusien riittävän hyväkuntoisten ihmisten saaminen mukaan palokuntatyöhön.

Suomessa on yli tuhat palokuntaa. Eri palokuntamuodot ovat seuraavat: päätoimiseen henkilöstöön perustuvat palokunnat, osa-aikaiseen henkilöstöön perustuvat palokunnat sekä sopimus- ja muut palokunnat. Tämän lisäksi on olemassa sopimuspalokuntien ulkopuolella jääviä tehdaspalokunta, joita käsitellä tässä raportissa muina palokuntina. Sopimuspalokunnat ovat päävastuussa sammutustyöstä noin 400 kunnassa. Näiden kuntien alueella asuu noin 47 prosenttia väestöstä ja ne käsittävät noin 95 prosenttia Suomen pinta-alasta.

Toinen merkittävä tekijä on pelastustoimen tehtävien painottuminen entistä enemmän ennalta ehkäisevään työhön ja onnettomuuksien ehkäisyyn. Erityisesti alueilla, joilla on paljon yksin asuvia ikääntyneitä henkilöitä lisääntyvät pelastustoimen ennalta ehkäisevän työn tehtävät. Yksityiset hoitolaitokset, joiden asukkaat ovat toiminnallisesti vajaakykyisiä, vaativat erityistä huomiota etenkin silloin, kun ne sijaitsevat harvaan asutuilla alueilla.

Pelastustoimen tehtävien määrä vuonna 2005 oli noin 94 000. Näistä lähes 13 000 (alle 14 prosenttia) oli tulipaloja. Liikenneonnettomuuksia oli noin 10 200 (lähes 11 prosenttia), joka oli korkeampi kuin edellisten vuosien keskiarvo. Suurin tehtäväryhmä on ensivastetehtävät. Vuonna 2005 ensivastetehtävien määrä koko maassa oli yli 24 000 (lähes 26 prosenttia).

3.3.1 Läänikohtainen tarkastelu

Lapin lääni

Pelastuspalveluverkosto	Lkm
Alueellinen pelastuslaitos	1
Päätoimiseen henkilöstöön perustuva palokunta	3
Sopimuspalokunta	32
Muu palokunta	0

Lapin lääni on jaettu yhteen pelastustoimen alueeseen. Läänin alueella toimii yhteensä 32 vapaaehtoista palokuntaa. Suurin osa Lapin palokunnista on vapaaehtoisia palokuntia, jotka toimivat 19 kunnassa ensilähdön palokuntana.

Tehdas- ja laitospalokunnat toimivat läänin suurteollisuuslaitoksissa Kemi-Tornio alueella sekä Kemijärvellä. Ivalo, Kemin, Kittilän ja Rovaniemen lentoasemilla on omat palokuntansa. Puolustusvoimilla on Lapissa kolme palokuntaa. Puolustusvoimien palokunnat toimivat Rovaniemen sotilaslentokentällä sekä Misin leirialueella Rovaniemen maalaiskunnassa sekä Tervolan varikolla Tervolassa. Kemijoki Oy:llä on kaksi laitospalokuntaa joiden sijoituspaikat ovat Petäjäskosken- ja Pirttikosken voimalaitokset.

Vakinaisten palokuntien, teollisuus- ja laitospalokuntien sekä vapaa-palokuntien jatkuvassa hälytysvalmiudessa olevan henkilöstön määrä Lapin läänissä on noin 850 henkilöä. Hälytysvalmiudessa oleva henkilöstö on saatavissa, sammutussopimuksien mukaan, kokoon paloasemilleen 30 minuutin kuluessa hälytyksestä.

Keskimääräiset toimintavalmiusajat vaihtelevat Lapin läänin kunnilla huomattavan paljon toisistaan. Onnettomuustilastoinnin mukaan vuoden 2005 keskimääräinen toimintavalmiusaika on vaihdellut I riskialueella 7.36 minuutista aina IV riskialueen 21.24 minuuttiin saakka. Toimintavalmiusajat läänin eri alueille ovat riippuvaisia palokuntien sijainnista. Kaikki Lapin läänin kaupunkien ja kuntien keskustaajamat sekä useat muut taajamat kuuluvat palokuntien alle 10 minuutin toimintavalmiusalueeseen. Valtateillä, joilla palokunnan toimintavalmiusajan tulisi olla alle 10 minuuttia, tilanne Lapissa on huonoin. 4-tien ja 21-tien osalta ainoastaan noin 30 prosenttia tiestä kyetään saavuttamaan alle 10 minuutissa mutta valtaosa kuitenkin alle 20 minuutissa.

Oulun lääni

Pelastuspalveluverkosto	Lkm
Alueellinen pelastuslaitos	3
Päätoimiseen henkilöstöön perustuva palokunta	5
Osa-aikaiseen henkilöstöön perustuva palokunta	16
Sopimuspalokunta	34
Muu palokunta	5

Oulun läänissä palokunta saavuttaa noin 342 000 henkilöä 10 minuutissa. Palokunnan yli 20 minuutin toimintavalmiusajan ulkopuolella asuu puolestaan noin 26 500 henkilöä eli 6 prosenttia läänin väestöstä.

Vuonna 2005 palokunnat suorittivat 1 549 ensivastetehtävää, joiden osuus oli 22 prosenttia kaikista palokunnan hälytystehtävistä. Ensivastetehtävät lisääntyivät edellisestä vuodesta noin 12 prosenttia ja ovat olleet voimakkaassa kasvussa viimeisten vuosien aikana.

Palokunnan keskimääräinen toimintavalmiusaika kaikissa hälytystehtävissä oli 11 minuuttia 43 sekuntia vuonna 2005. Riskialueella IV palokunnan keskimääräinen toimintavalmiusaika oli 17 minuuttia 59 sekuntia. Viimeisen neljän vuoden aikana toimintavalmiusajat ovat heikentyneet vuosittain.

Itä-Suomen lääni

Pelastuspalveluverkosto	Lkm
Alueellinen pelastuslaitos	3
Päätoimiseen henkilöstöön perustuva palokunta	7
Osa-aikaiseen henkilöstöön perustuva palokunta	53
Sopimuspalokunta	36
Muu palokunta	12

Itä-Suomen läänin asukkaista noin kaksi kolmasosaa saavutetaan 10 minuutissa. Läänin väestöstä tavoitetaan 20 minuutin toimintavalmiusajassa noin 508 000 henkilöä eli 87,5 prosenttia. Palokunnan yli 20 minuutin toimintavalmiusajan ulkopuolella asuu noin viidennes läänin väestöstä.

Tehtävien kokonaismäärä kasvoi edellisvuodesta 18 prosenttia, kasvua oli erityisesti ensivastetehtävissä. Myös liikenneonnettomuuksiin liittyvien hälytysten määrä on kasvanut vuoteen 2004 verrattuna kolmanneksen. Vuosituhannen vaihteesta lähtien tilastoidut onnettomuudet ovat lisääntyneet vuosittain tasaisesti.

Länsi-Suomen lääni

Pelastuspalveluverkosto	Lkm
Alueellinen pelastuslaitos	7
Osa-aikaiseen henkilöstöön perustuva palokunta	80
Sopimuspalokunta	270

Länsi-Suomen läänin harvaan asutuilla alueilla (135 kuntaa) ei ole yhtään päätoimisella henkilöstöllä ympärivuorokautisesti miehitettyä paloasemaa.

Toimintavalmiusaikojen kehitys näyttäisi vuonna 2005 hieman parantuneen verrattuna vuoteen 2004. Tavoiteajat toteutuvat III-riskialueella hyvin, 93 prosenttia 20 minuutissa (91 prosenttia / 2004) ja II-alueella 82 prosenttia 10 minuutissa – (79 prosenttia / 2004).

Kiireellisten pelastustehtävien määrä kasvoi vuonna 2005 18 prosenttia verrattuna edelliseen vuoteen. Ensivastetehtävät ovat kasvaneet merkittävästi, lähes kaksinkertaistuneet vuosien 2001–2003 keskiarvosta. Ensivastetehtävät ovat osa terveydenhuollon järjestelmää. Vaarana on, että pelastustoimen kiireellisten tehtävien hoitaminen kärsii ensivastetehtävien määrän lisääntyessä. Seuraavaksi suurin lisäys onnettomuusmäärissä oli liikenneonnettomuuksissa.

Pelastuslaitosten valmiudet vaarallisten kemikaalien ja palavien nesteiden onnettomuuksissa eivät tällä hetkellä ole riittäviä etenkin harvaan asutuilla alueilla. Turun saariston erityispiirteet ovat poikkeuksellinen haaste pelastustoiminnalle.

Etelä-Suomen lääni

Pelastuspalveluverkosto	Lkm
Alueellinen pelastuslaitos	8
Päätoimiseen henkilöstöön perustuva palokunta	29
Sopimuspalokunta	274

Pääsääntöisesti pelastustoimen alueet muodostuvat maakunnallisesti, mutta Uudenmaan maakunnan suuren väestömäärän vuoksi alue on jaettu kolmeen eri pelastustoimen alueeseen. Seitsemällä läänin kahdeksasta pelastustoimialueella sijaitsee harvaan asutuiksi määriteltyjä alueita.

Etelä-Suomen läänin harvaan asutuilla alueilla on pääsääntöisesti vain toiseen, kolmanteen ja neljänteen riskiluokkaan kuuluvia alueita. Operatiivisten pelastustehtävien hoitamisesta harvaan asutuilla alueilla vastaavat pääsääntöisesti sopimuspalokunnat (vapaaehtoiset tai puolivakinaiset palokunnat). Sopimuspalokuntien ensilähdöissä etenkin päiväsaikaan on puutteita, sillä ensilähdön yksiköiden vahvuudet ovat liian pieniä. Savusukellusta vaativissa pelastustehtävissä tämän minimivahvuuden alitus voi aiheuttaa työturvallisuusriskin. Harvaan asutuilla alueilla savusukellusta vaativia tehtäviä on kokonaistehtävämäärän nähden niin vähän, että savusukellusohjeen mukainen kelpoisuusvaatimus koetaan sopimuspalokunnissa jopa toimintaa ja motivaatiota rajoittavaksi tekijäksi.

Etelä-Suomen läänissä pelastustoimen alueiden asukkaat saavutetaan hyvin 20 minuutin toimintavalmiusajassa, sillä koko läänin asukkaista kyseisessä ajassa saavutetaan noin 99 prosenttia.

Etelä-Suomen läänissä palokuntien ensilähdöt saavuttavat harvaan asuttujen alueiden riskialueet hyvin. Toimintavalmiusajat ylitetään sen sijaan usein kaupungeissa ja kuntien taajamissa, joissa on ensimmäiseen riskiluokkaan kuuluvia alueita.

3.4 Rajavartiolaitos

Rajavartiolaitoksen päätehtävät ovat rajaturvallisuus, meripelastus ja sotilaallinen maanpuolustus. Raja-alueilla ja ulkosaaristossa rajavartiolaitos on merkittävä ja usein ainoa turvallisuudesta vastaava toimija. Erityisesti näillä alueilla väestö kokeekin rajavartiolaitoksen olevan velvollinen huolehtimaan asukkaiden turvallisuudesta silloin, kun poliisi ei ole saatavilla. Rajavartiolaitoksen toimivaltaa laajennettiin vuonna 2005, jotta se pystyy aiempaa paremmin tukemaan poliisia turvallisuuspalvelujen tuottamisessa. Lainsäädännön muutoksen seurauksena rajavartiolaitos voi suorittaa kohtaamaansa kiireelliseen poliisitehtävään liittyviä toimenpiteitä ilman poliisin esittämää virka-apupyyntöä. Rajavartiolaitoksen tulee kuitenkin ilmoittaa tällaisesta tehtävästä välittömästi poliisille, jotta poliisi voi halutessaan ottaa tehtävässä johtovastuun.

Lainmuutoksen myötä rajavartiolaitos sai oikeuden suorittaa sen päätehtäviin liittyvän laajan rikosasian esitutkinnan. Aiemmin rajavartiolaitos, huolimatta siitä että se on esitutkintaviranomainen ja sillä oli jo ennen lainmuutosta varsin laajat esitutkintavaltuudet, tutki vakavammista rikoksista lähinnä valtionrajarikokset.

3.4.1 Läänikohtainen tarkastelu

Lapin lääni

Lapin läänissä on kolme rajavartioaluetta joissa toimii Lapin rajavartiosto, Rovaniemen vartiolentue ja Länsi-Suomen merivartiosto. Lapin läänin alueella on 1568 kilometriä valvottavaa valtakunnan rajaa, josta 375 kilometriä on Schengen – ulkorajaa.

Rovaniemen vartiolentueen kalustoon kuuluu neljä helikopteria (2 x AB-412 ja 2 x AB 206). Helikopterit on varusteltu riittävällä nykyaikaisella sairaankuljetus välineistöllä ja koulutetulla henkilöstöllä. Helikoptereiden henkilöstöllä on tarvittaessa kyky antaa ensivastehoittoa Lapin sairaanhoitopiiriin kanssa tehtyjen sopimusten mukaisesti. Vartiolentueen AB- 412 helikoptereiden vahvuutena on kyky potilaan vinssaamiseen vaikeasta maastonkohdista tai vesistöalueilta. AB-412 helikopteri on mittarilentokelpoinen, varustettu sää/ etsintätukalla, pelastusvinsillä, lämpökameralla ja sairaankuljetusvarustuksella, sekä tarvittaessa metsäpalonsammutusvarustuksella. Toisella voidaan lisäksi lentää nykyaikaisilla pimeänäkölaitteilla, mikä parantaa huomattavasti pimeätoimintakykyä. Toinenkin AB-412 modifioidaan tähän toimintaan vuonna 2006.

Lapin rajavartiosto toteutti vuonna 2005 yhteensä 41 pelastus- ja avustustehtävää. Lisäksi rajavartioston henkilöstön työaikaa käytettiin virka-apu- ja poliisitehtäviin noin 700 tuntia.

Oulun lääni

Oulun läänissä on kolme Kainuun rajavartioston alaista rajavartioaluetta sekä Länsi-Suomen merivartioston alainen Oulun merivartioalue. Oulun läänin itäraja on 406 kilometriä pitkä. Läänin alueella on neljä kansainvälistä rajanylityspaikkaa maarajoilla ja lentoliikenteessä (Vartius sekä Oulun, Kajaanin ja Kuusamon lentoasemat). Tilapäisiä rajanylityspaikkoja on viisi.

Kainuun rajavartiosto ja Länsi-Suomen merivartiosto suorittavat myös tullilaitoksen ohella tullivalvontaa valtakunnan rajoilla ja niillä rajanylityspaikoilla, joilla tullilaitos ei ole järjestänyt tullivalvontaa.

Kainuun rajavartiosto antoi vuonna 2005 virka-apua 330 työtuntia ja suorittivat poliisitehtäviä 40 tuntia. Pääosa avusta oli maastoon eksyneiden henkilöiden etsintöjä koirapartiolla. Määrät ovat marginaalisia Kainuun rajavartioston kokonaistoimintaan suhteutettuna.

Itä-Suomen lääni

Pohjois-Karjalan rajavartiostoon kuuluu kolme rajavartioaluetta ja rajavartiostolla on alueella kahdeksan rajavartioasemaa. Rajavartioston alueella on kaksi kansainvälistä rajanylilykupaikkaa, joista tapahtuu Schengen – ulkorajaliikennettä. Alueella on lisäksi kolme tilapäistä rajanylilykupaikkaa. Pohjois-Karjalan rajavartiostolla on vastuullaan 304 kilometriä valtakunnan rajaa. Rajavalvonnan kannalta alue on suhteellisen rauhallista, vuosittain sattuu 6-12 henkilön aiheuttamaa rajatapahtumaa, joista pääosa on varsin vähäistä.

Rajavalvonnassa selkeää painopisteaikaa on sulan maan aika, jolloin alueella liikkuu matkailijoita sekä kesäasukkaita.

Rajavartioalueilla suoritetaan yhteispartiointia poliisin kanssa erillisen suunnitelman mukaan. Kyseinen yhteispartio suorittaa sekä poliisin, että rajavartioston tehtäviä.

Länsi-Suomen lääni

Länsi-Suomen läänin alueella toimii Länsi-Suomen merivartiostosta kaksi merivartioaluetta, joilla on yhteensä yhdeksän merivartioasemaa. Merivartiostolla on lisäksi neljä vartiolaivaa, jotka toimivat tarvittaessa myös Lapin ja Oulun läänien alueella. Merivartioston toimialueeseen kuuluu koko lääni, aluevedet ja talousvyöhyke. Aluevesirajaa on noin 860 kilometriä.

Länsi-Suomen merivartiosto toteutti Länsi-Suomen läänin alueella vuonna 2005 yhteensä 592 pelastus- ja avustustehtävää. Lisäksi merivartioston henkilöstön työaikaa käytettiin virka-apu- ja poliisitehtäviin noin 1600 tuntia.

Länsi-Suomen Merivartioston näkökulmasta keskeisin harvaan asuttujen alueiden ongelma on merellisten sairaankuljetusten järjestelyissä.

Saariston pysyvän asutuksen ja huvila-asukkaiden sairaankuljetuspalvelut eivät ole hyväksyttävällä tasolla. Kuntien tekemät sairaankuljetussopimukset eivät kata meren saaria tai rannikkoalueen syrjäisiä pisteitä, joihin ei päästä helposti ajoneuvoilla.

Etelä-Suomen lääni

Etelä-Suomen läänissä toimivat Kaakkois-Suomen rajavartiosto ja Suomenlahden merivartiosto sekä Vartiolentolaivueen Helsingin vartiolentue, joka tukee kahden edellä mainitun toimintaa ilmaluskaustollaan.

Kaakkois-Suomen rajavartiostoon kuuluu kolme rajavartioaluetta, joilla on yhteensä 10 rajavartioasemaa ja 2 rajatarkastusasemaa. Rajavartioston alueella on neljä kansainvälistä rajanylityspaikkaa. Valvottavan maarajan pituus on 200 kilometriä.

Kaakkois-Suomen rajavartiosto toteutti vuonna 2005 yhteensä 22 pelastus- ja avustustehtävää. Lisäksi rajavartioston henkilöstön työaikaa käytettiin virka-apu- ja poliisitehtäviin 10 tuntia. Tämän lisäksi hoidettiin poliisin pyynnöstä kiireellisenä mm. lukuisia liikenteenohjaustehtäviä rajanylityspaikoille johtavien teiden suunnissa yleensä onnettomuustapauksissa.

Suomenlahden merivartiostoon kuuluu kaksi merivartioaluetta, kaksi ulkovartiolaivaa sekä Helsingin rajatarkastusosasto. Suomenlahden merivartioston toimintaa tukee lisäksi Vartiolentolaivue. Kahdella merivartioalueella on yhteensä yhdeksän merivartioasemaa. Suomenlahden merivartiosto vastaa Helsingin satamien ja Helsinki-Vantaan lentoaseman sekä Helsinki-Malmin lentoaseman matkustajaliikenteen rajatarkastuksista. Suomenlahden merivartioston valvonnassa oleva rajaosuus on noin 164 meripeninkulmaa (303 km), josta 15 meripeninkulmaa (28 km) on Venäjän federaation vastaista merirajaa.

Suomenlahden merivartiosto toteutti vuonna 2005 yhteensä 812 pelastus- ja avustustehtävää. Etsintä-, sammutus- ja sairaankuljetustehtävissä virka-apua yleiselle pelastuspalvelulle tai lääkintätoimelle annettiin 90 kertaa ja poliisille 56 kertaa. Kaiken kaikkiaan merivartioston henkilöstön työaikaa käytettiin virka-apu- ja poliisitehtäviin noin 1800 tuntia.

Suomenlahden merivartioston näkökulmasta keskeisin harvaan asuttujen alueiden ongelma on merellisten sairaankuljetusten järjestelyissä. Saariston pysyvän asutuksen ja huvila-asukkaiden sairaankuljetuspalvelut eivät ole hyväksyttävällä tasolla.

Kuntien tekemät sairaankuljetussopimukset eivät kata meren saaria tai rannikkoalueen syrjäisiä pisteitä, joihin ei päästä helposti ajoneuvoilla. Kansanterveyslaki ei velvoita kuntia hankkimaan kelirikkoajan aluksia, ilma-aluksia tai muuta erikoiskalustoa.

Rajavartiolaitos joutuu saariston alueella kymmeniä kertoja vuosittain tilanteeseen, jossa kukaan vastuutaho ei kykene sairaankuljetustehtävään ja meripelastuskeskus on ”pakotettu” antamaan tehtävä veneyksikölle, jolla ei ole sairaankuljetukselta vaadittavia kalustollisia tai taidollisia vaatimuksia. Potilaiden oikeusturva ei näiden kuljetusten aikana ole turvattu ja vastuu kuljetuksen aikana mahdollisesti syntyvistä komplikaatioista on epäselvä.

3.5 Sosiaali- ja terveystoimi

Sosiaali- ja terveystoimen palvelujen nykytilaa ja tulevaa kehitystä arvioidaan tässä raportissa siltä osin, kun niillä on yhtymäkohtia sisäasiainministeriön ja sen hallinnonalan vastuulla oleviin turvallisuuspalveluihin.

Perustuslain mukaan julkisen vallan on turvattava jokaiselle riittävät sosiaali- ja terveyspalvelut sekä edistettävä väestön terveyttä. Lisäksi lain mukaan jokaisella, joka ei kykene hankkimaan ihmisarvoisen elämän edellyttämää turvaa, on oikeus välttämättömään toimeentuloon ja huolenpitoon.

Sosiaalisen syrjäytymisen uhka on merkittävä turvallisuusvaje. Keskeisiä syrjäytymisuhan alla olevia ryhmiä ovat työttömät, yksinhuoltajat ja päihdeongelmaiset. Syrjäytymisen seurauksena voi kehittyä erilaisia yhteiskunnan kannalta vaarallisia alakulttuureja. Lisäksi monet tapaturmat ja erilaiset väkivaltatilanteet aiheuttavat runsasta vammautumista sekä ennenaikaisia kuolemia.

Valtioneuvosto teki 2.10.2003 periaatepäätöksen sosiaalialan tulevaisuuden turvaamiseksi. Valtioneuvoston asettamien tavoitteiden toimeenpanoa ohjaa sosiaalialan kehittämishanke, jonka tavoitteena on varmistaa sosiaalialan pitkän aikavälin kehittäminen ja ennakoida muuttuvan toimintaympäristön vaatimukset.

Sosiaalitoimen työntekijöistä lähes puolet työskentelee lasten päivähoiton tehtävissä. Tämän jälkeen suurimmat työntekijäryhmät ovat vanhusten laitoshuollossa ja kotipalvelussa työskentelevä henkilöstö.

Kansalliseksi tavoitteeksi on asetettu, että ikääntyvä väestö pystyy asumaan kotonaan mahdollisimman pitkään. Ottaen huomioon ikääntyvän väestön määrän nopean kasvun, tämä asettaa merkittäviä haasteita turvallisuusviranomaisille. Vanhainkotihoidossa olevien vanhusten määrä ei ole oleellisesti muuttunut viime vuosien aikana. Sen sijaan vanhusten palveluasuminen ja tehostettu palveluasuminen ovat lisääntyneet. Viimeksi mainittu on kaksinkertaistunut vuoden 2000 jälkeen. Peruspalvelujen arvioinnin yhteydessä on esitetty, että useiden sosiaalihuollon palvelualueiden, mukaan luettuna vanhustenhuolto, henkilöstön määrä tulee vähenemään tulevaisuudessa huomattavasti.

Yksityisten sosiaalipalvelujen osuus kaikista sosiaalipalveluista on kasvanut ja oli vuonna 2002 24 prosenttia laskettuna kokonaiskustannuksista ja henkilöstöstä. Yksityisiltä ostettavien sosiaalipalvelujen sopimuskäytäntö on kirjava. Yksityisten sosiaalipalvelujen valvonta kuuluu lääninhallitukselle ja sen kunnan sosiaalitoimelle, jonka alueella palveluja annetaan.

Pelastusviranomaiset varmistavat tarkastustoiminnalla asuinturvallisuuden ja lain edellyttämien suunnitelmien laatimisen.

Säädökset edellyttävät, että kohteissa, joissa olevien ihmisten kyky havaita vaaratilanne tai mahdollisuudet toimia vaaratilanteiden edellyttämällä tavalla ovat heikentyneet, on pelastussuunnitelmaan liitettävä turvallisuus selvitys. Siinä selvitetään, miten asianomaisten henkilöiden heikentynyt toimintakyky otetaan huomioon vaaratilanteisiin varautumisessa.

Pelastuslaki ja valtioneuvoston asetus pelastustoimesta edellyttävät henkilö-, omaisuus- ja ympäristövahinkojen ennaltaehkäisemiseksi pelastussuunnitelmien laatimista. Suunnitelma on laadittava kohteessa, jossa mahdollinen onnettomuus voi aiheuttaa tavallista suurempaa vaaraa kohteessa oleville henkilöille. Pelastussuunnitelma sisältää ohjeet siitä, miten toimitaan erilaisissa onnettomuus-, vaara- ja vahinkotilanteissa. Henkilökunnalle on myös annettava riittävästi turvallisuuskoulutusta ja järjestettävä pelastusharjoituksia. Pelastusviranomaiset ohjaavat ja valvovat pelastussuunnitelmien laadintaa. Tilannetta valvotaan palotarkastusten yhteydessä.

Vuosittain palotarkastettavat kohteet eli niin sanotut erityiskohteet on määritelty valtioneuvoston asetuksessa pelastustoimesta. Näitä kohteita ovat esimerkiksi hoitolaitokset sekä majoitus-, kokoontumis- ja liiketilat. Riskianalyysin perusteella voidaan määritellä myös muita kohteita vuosittain tarkastettaviksi.

Terveystoimen vastuulla ovat ensihoito ja sairaankuljetus. Ensivastetoimintaa harjoittavat pelastuslaitokset, joita terveystoimi ohjeistaa toiminnan käytännön sisällön osalta. Pelastustoimen ensivastetehtävät ovat kuitenkin kasvaneet merkittävästi viime vuosien aikana. Väestön ikääntymisen johdosta tämä kehitys jatkunee myös tulevana vuosina.

Sosiaali- ja terveystoimen palvelujen hyvä, turvallinen ja luotettava toiminta on ensiarvoisen tärkeää turvallisuuden tunteen ylläpitämisen kannalta. Onnettomuudet ja kuvaukset siitä, että nopeaa apua onnettomuus- ja sairastapauksissa ei ole ollut saatavilla, saattavat lisätä halukkuutta muuttaa haja-asutusalueilta kasvukeskuksiin.

3.5.1 Läänikohtainen tarkastelu

Lapin lääni

Erikoissairaanhoidon tuotetaan Lapin läänissä kolmessa sairaalassa (2 keskussairaala). Lisäksi läänissä on 19 terveyskeskusta.

Vuonna 2002 enintään 30 kilometrin etäisyydellä terveyskeskuksesta, jossa on vuodeosasto, asui 91 prosenttia koko maakunnan väestöstä ja 87 prosenttia 65 vuotta täyttäneistä. Vastaavasti enintään 10 kilometrin etäisyydellä terveyskeskuksesta, jossa on vuodeosasto, asui 75 prosenttia koko väestöstä ja 68 prosenttia 65 vuotta täyttäneistä. Pitkien etäisyyksien päässä niiden tapausten kriteerit, jotka katsotaan päivystyshoitoa tarvitseviksi, ovat erilaiset kuin niissä paikoissa, joissa päivystyspiste on lähellä.

Lapin sairaanhoitopiirin terveyskeskusten lääkäriavajate oli 13,4 prosenttia (12), josta vajeesta ostopalveluilla oli hoidettu 6,7 prosenttia (6). Länsi-Pohjan sairaanhoitopiirin terveyskeskusten lääkäriavajate oli 21,3 prosenttia (10), josta vajeesta ostopalveluilla oli hoidettu 14,9 prosenttia (7).

Ostopalveluilla kunta paikkaa lääkäriavajate työvoimaa välittävien yritysten kautta työskentelevien lääkäreiden, ns. vuokralääkäreiden avulla.

Yksityisiä terveyspalvelujen tuottajia on n. 150, joista Rovaniemellä on n. 60 ja Kemissä ja Torniossa molemmissa n. 20. Muissa kunnissa on alle 10 palveluntuottajaa/kunta. Lapin yksityisissä terveyspalveluyksiköissä laitospaikkoja on vain Torniossa (Tornion Sairaskotisäätiö) ja Rovaniemellä (Rovaniemen Veljes- sairauskotisäätiö).

Oulun lääni

Oulun läänin 75 vuotta täyttäneistä 41 prosenttia asuu yksin. Osuus ikäryhmästä on alhaisin maaseutumaisissa kunnissa. (38 prosenttia). Yksin asuvien määrä nouse koko ajan maaseutumaisilla alueilla. Näiden alueiden kohdalla muuttoliike on valikoivaa siten, että nuoret ja koulutetut lähtevät. Näiden alueiden asutus harvenee entisestään ja vanhuusväestön osuus on suuri. Suuret välimatkat asettavat haasteita harvaan asuttujen alueiden palveluille.

Oulun läänissä toimii 227 yksityistä sosiaalihuollon toimintayksikköä. Kainuussa ja Koillismaassa osa yksiköistä on sijoitettu selvästi pelastustoimen yli 20 minuutin toimintavalmiuden ulkopuolelle.

Oulun läänissä on kahdeksan sairaalaa (2 keskussairaalaa) ja 30 terveyskeskusta.

Itä-Suomen lääni

Itä-Suomen läänissä 75 vuotta täyttäneistä vanhuksista 44,7 prosenttia asuu yksin. Yksin asuvia vanhuksia on erityisen runsaasti kaupungeissa, mutta myös maaseutukunnissa heidän määränsä on kasvussa.

Itä-Suomen läänissä toimii 320 yksityistä, ympärivuorokautista hoitoa ja huolenpitoa antavaa sosiaalihuollon hoivayritystä.

Itä-Suomen läänissä on 39 terveyskeskusta, joista kymmentä ylläpitää kuntayhtymä. Läänin alueella on neljä sairaanhoitopiiriä ja sairaaloita yhteensä seitsemän (yksi yliopistollinen - ja kolme keskussairaalaa). Läänin alueella toimii myös pelastushelikopteri Ilmari.

Vanhustenhuollon palveluasumis- ja laitospalveluista 59 prosenttia on julkisen sektorin ja 41 prosenttia yksityisten sektorin tai järjestön ylläpitämiä. Vuoteessa hoidettavien vanhusten määrä on suuri erityisesti terveyskeskusten vuodeosastoilla ja vanhainkodeissa. Laitoshoidossa on paljon dementoivia sairauksia sairastavia vanhuksia. Yöhoidossa on erityisesti keskisuurissa yksiköissä (20–50 asukasta) liian vähän henkilökuntaa.

Länsi-Suomen lääni

Kunnallisten ja yksityisten sosiaali- ja terveydenhuollon yksiköiden, joissa hoidetaan lapsia, vammaisia, vanhuksia tai mielenterveysongelmaisia, määrä kasvaa koko ajan.

Näiden yksiköiden paloturvallisuuteen tulee ennalta ehkäisevästi kiinnittää huomiota ja varautua turvallisuuspalvelujen kasvavaan kysyntään.

Sairaankuljetuksen organisoinnissa tulee ottaa huomioon pitkät matkat siten, ettei katvealueita jää.

Esimerkkinä Turun saaristo on harvaan asuttujen alueiden haastavinta aluetta. Liikenneyhteydet saaristossa eivät aina ole käytettävissä. Lossien tai yhteysalusten ollessa poissa käytöstä palvelun taso romahtaa ja ainoana apuna on saassa oleskelevien oma apu.

Onnettomuuden sattuessa huolen aiheena on hoitolaitosten henkilöturvallisuuden vaarantuminen.

Sairaankuljetuksen täydentäminen ensivastetoiminnalla lisää merkittävästi kansalaisten tuntemaa turvallisuuden tunnetta etenkin harvaan asutuilla alueilla. Terveystoimi johtaa ja valvoo ensivastetoimintaa, jota pelastuslaitokset tuottavat.

Etelä-Suomen lääni

Etelä-Suomen läänin alueella alueelliset erot väestörakenteessa ovat suuret. Pääkaupunkiseutu edustaa kasvavaa, urbaania metropolialuetta, kun taas esimerkiksi Etelä-Karjalassa ovat tuttuja väestöltään vähenevän maaseutuympäristön ilmiöt ja syrjäytymisuhat. Asukastiheys on Uudellamaalla 211,6 henkilöä maaneliökilometrillä; Etelä-Karjalassa 24,2.

Väestöstä 75 v täyttäneitä on keskimäärin 8,4 prosenttia. Tässäkin alueittaiset erot ovat suuret (Uudellamaalla 5,4 prosenttia ja Etelä-Karjalassa 9,1 prosenttia)

Etelä- Suomen läänissä toimii 89 kunnallista vanhainkotiä, viisi kehitysvammalaitosta ja 86 kehitysvammaisten asumisyksikköä, 16 päihdehuollon asumisyksikköä ja kahdeksan päihdehuollon kuntoutuslaitosta. Yksityisiä lastensuojelulaitoksia toimii läänissä 184, kehitysvammalaitoksia neljä, vanhushuollon laitoksia 22, päihdehuollon laitoksia 18, palvelutaloja ja ryhmäkoteja 488, ensi- ja turvakoteja 11 sekä muita laitoksia ja asumisyksiköitä 56.

Läänin alueella on viiden sairaanhoitopiirin toimintaa. Läänissä toimii 62 terveyskeskusta, kolme yliopistosairaala, neljä keskussairaala, viisi psykiatrista sairaalaa ja 25 muuta sairaalaa. Yksityisiä ja julkisia terveysasemia on kaikkiaan 176.

Yksiköiden turvallisuus- ja pelastussuunnitelmat on pääsääntöisesti laadittu. Lisäksi lääninhallituksen sosiaali- ja terveystoimisto on yhdessä pelastusosaston kanssa vuodesta 2003 tehnyt yhdessä suunniteltuja sairaaloiden turvallisuus- ja palotarkastuksia.

Ongelmana sekä sosiaali- että terveydenhuollon toimintayksiköissä on ammatillisen henkilökunnan vakanssimäärä ja saatavuus. Hoitoturvallisuus riippuu kulloinkin työvuorossa olevan henkilöstön määrästä ja ammattitaidosta. Muun muassa potilaiden ja saattajien väkivaltainen käyttäytyminen hoitohenkilökuntaa ja toisia potilaita kohtaan niin sosiaali- kuin terveydenhuollossa ja erityisesti päivystysyksiköissä on huomattavasti lisääntynyt ja poliklinikoille on jouduttu palkkaamaan turvallisuusammattilaisia. Ongelma korostuu etäällä muusta asutuksesta toimivissa yksiköissä, joihin nopean avun saaminen tarvittaessa on vaikeaa.

Jos henkilöstö on alun perin niukasti mitoitettu, seuraa poissaoloista helposti välitön turvallisuusriski hoidossa oleville asiakkaille ja potilaille sillä sijaisia ei ole aina saatavilla. Turvallisuusriski kasvaa, jos yksikössä tulee vajaamiehityksen aikana joku poikkeustilanne. Maassa vuonna 2005 tehty peruspalvelujen arviointi paljasti suuria puutteita sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön saatavuudessa. Myös perusterveydenhuollon lääkäripula on tosiasia, ja kasvussa on myös sairaanhoitajapula. Etenkin loma-aikoina joudutaan usein toimimaan vajaalla tai ammattitaidottomalla henkilökunnalla.

Ammattitaitoisen henkilökunnan puute on uhkana kansalaisten perusoikeuksien toteutumiseksi. Riski on erityisen suuri esimerkiksi pienissä sosiaalitoimistoissa, joissa ei ole ainuttakaan kelpoisuusehdot täyttävää sosiaalityöntekijää.

Yksin asumiseen liittyy sosiaalisia riskejä erityisesti vanhuksilla, joilla toimintakyky ja mahdollisuudet itsenäiseen liikkumiseen kodin ulkopuolella ovat rajoittuneet. 75 vuotta täyttäneistä 77–80 prosenttia asuu yksin. Turvallisuusriskiä kasvattaa vielä vanhusten muistihäiriöiden yleistymisen.

3.6 Liikennepalvelut ja –verkosto

Liikennepalvelujen saatavuus liittyy harvaan asutuilla alueilla kiinteästi turvallisuuden tunteeseen. Huonossa kunnossa oleva tieverkosto ja huonosti toimiva joukkoliikenne synnyttävät helposti tunteen siitä, että alue on jätetty oman onnensa varaan.

Liikenne- ja viestintäministeriö on linjannut joukkoliikenteen kehittämistä käsittelevässä strategiassa joukkoliikenteen kehittämistavoitteen kaupunki- ja maaseutuliikenteessä. Strategian mukaan maaseutuliikenteessä palvelujen turvaaminen on päätavoite. Maaseudulla joukkoliikenne on luonteeltaan peruspalvelua, jonka runko muodostuu koulu- ja asiointiliikenteestä. Suurin osa liikenteestä on itsekannattavaa linjaliikennettä. Linjaliikennettä täydentäviä peruspalveluja, joita ei kyetä ylläpitämään asiakastuloin, tuotetaan ostoliikenteenä. Itsekannattavaa liikennettä täydennetään ja ostoliikennettä täydennetään tai korvataan uusilla joustavilla palvelulinjoilla ja kutsujoukkoliikenteillä, jotka parantavat joukkoliikenteen palvelutasoa ja tarjontaa maaseudulla.

Liikennepalvelujen kehittämistä koskevassa asiakirjassa ”Kohti älykästä ja kestävästä liikennestä 2025” on todettu, että liikennejärjestelmä suunnitellaan ja toteutetaan siten, että lapset, iäkkäät ja liikuntaesteiset suoriutuvat turvallisesti päivittäisistä liikkumistarpeistaan.

Palveluliikenne toimii jo yli puolessa Suomen kunnissa ja se on tullut pysyväksi osaksi joukkoliikennettä. Palveluliikenteen tavoitteena on parantaa ikääntyvien ja toimintaesteisten ihmisten mahdollisuuksia omatomiseen elämään ja liikkumiseen sekä hillitä yhteiskunnan maksamien erilliskuljetusten kustannusten kasvua. Palveluliikenne voi olla kutsuohjattua, kiinteällä tai joustavalla reitillä tai ilman ennalta määrättyä reittiä ajavaa, kaikille avointa joukkoliikennettä. Mikäli palveluliikenteessä on avustaja, on palveluliikenteen käyttö mahdollista suuremmalle osalle ikääntyvistä.

Liikkumisen turvaamiseksi asetetut tavoitteet ovat erityisen tärkeitä harvaan asutuilla alueilla, joiden väestö ikääntyy nopeasti. Hyvistä tavoitteista huolimatta julkiset liikenneyhteydet ovat heikentyneet harvaan asutuilla alueilla viime vuosien aikana.

Harvaan asutuilla alueilla ajokortin menetys ikääntymisestä johtuvan ajokyvyn heikkenemisen seurauksena on usein merkittävä muutos, joka vaikuttaa henkilön ja hänen lähipiirinsä koko elämään. Ajo-oikeus on voimassa, kunnes ajo-oikeuden haltija täyttää 70 vuotta. Tämän jälkeen ajo-oikeus on voimassa poliisin määräämän ajan, enintään viisi vuotta kerrallaan. Poliisille tilanne, jossa hän joutuu ottamaan pois ajo-oikeuden ikääntyneeltä henkilöltä, on usein vaikea. Päätöksellä on laajempia seurauksia ikääntyneen henkilön elämään. Liikenneturvallisuutta koskevat seikat ovat kuitenkin merkittävä osa päätöksentekoa. Pahimmassa tapauksessa ajo-oikeuden pois ottaminen voi johtaa siihen, että henkilö joutuu muuttamaan pois kotoaan parempien liikenneyhteyksien luo.

3.6.1 Läänikohtainen tarkastelu

Lapin lääni

Lapin harvaan asutuilla alueilla julkiset liikenneyhteydet ovat heikentyneet selkeästi, vuorotiheys on laskenut ja valtion ostoliikenne on vähentynyt useilla kymmenillä vuoroilla. Linja-autoyritysten taloudellinen tilanne on maan huonoimpia ja matkustajamäärät harvaan asutulla alueella koululaiskuljetuksia lukuun ottamatta vähäisiä. Julkisen liikenteen vähäisyydellä on merkitystä myös matkailun kehitykseen. Asiointiliikenteen loppuminen pakottaa väestön muuttamaan keskustajamiin, Lapin alueella ei suurimpia kaupunkeja lukuun ottamatta ole paljoakaan mahdollisuuksia tulla toimeen ilman henkilöautoa.

Liikenneverkko Lapin läänissä harvenee pohjoista kohti mentäessä. Itä-länsi-suuntaisia rajalta rajalle kulkevia tieyhteyksiä ei Pohjois-Lapissa ole. Lapin erityispiirteenä on, että päätiet ovat kansainvälisiä tieyhteyksiä naapurimaihin. Esimerkiksi linja-autoliikenteen runkolinjat ulottuvat viidestä kohdasta rajan yli Pohjois-Norjaan. Lisäksi ajetaan reitit Raja-Joosepin ja Kelloselän kautta Venäjälle Murmanskiin. Lapin sisäinen liikenne on pääosin maantieliikennettä.

Taksien määrä on lisääntynyt Itä- ja Pohjois-Lapissa linja-autoliikenteen vähentyessä varsinkin tunturikeskusten läheisyydessä. Muualla harvaan asutulla alueella taksien määrä on laskenut.

Oulun lääni

Joukkoliikenteen reitistö on Oulun läänissä säilynyt varsin kattavana käsittäen laajat harvaan asutut alueet. Tarjonta keskittyy kuitenkin päätiestölle ja kysyntä perustuu maaseutualueilla pääasiassa koululaisliikenteeseen. Tarjonta on kattavin talviaikana arkipäivisin. Kesäaikana sekä iltaisin ja viikonloppuisin on tarjonta merkittävästi heikompi.

Julkisen liikenteen, erityisesti linja-autoliikenteen, toimintaedellytykset ovat viime vuosina jatkuvasti heikentyneet vähenevän kysynnän vuoksi. Yhä enemmän palveluja tuotetaan ostopalveluina. Osin palvelut toteutetaan jo pienkalustolla ja esimerkiksi asiointipalvelut kuntien sisällä tarjotaan usein kutsuun perustuvana eli säännöllisistä palveluista on luovuttu. Valtio (läninhallitus) ostaa lähinnä kuntien välisiä tarpeellisia yhteyksiä, kunnat ostavat tarvittavia palveluja alueillaan.

Taksien määrä harvaan asutuilla alueilla on vähenemässä ja asemapaikat ovat keskittymässä kuntakeskuksiin. Sivukylillä taksien toimintaedellytykset ovat usein koulukuljetusten varassa. Linja-autoliikenne on keskittymässä muutaman suuremman yrityksen käsiin. Keski-suuret, aikaisemmin ”kuntien omat bussiyritykset” ovat käymässä harvinaisiksi. Tällä on vaikutusta mm. linja-autokaluston saatavuuteen harvaan asutuilla alueilla tilapäisissä kuljetustarpeissa.

Itä-Suomen lääni

Itä-Suomen läänissä liikennejärjestelyihin vaikuttavat pitkät etäisyydet, hajanainen asutus ja vesistöjen sekä vapaa-ajanasuntojen runsas määrä. Vesistöt aiheuttavat liikenneverkkoon kierrettävyyttä. ja matkat pidentyvät Lapin ja Kainuun tasolle.

Harvaan asuttujen alueiden liikennepalvelujen tarjonnassa merkittävä rooli on joukkoliikenteellä, taksipalveluilla ja henkilöautoilla. Taksien määrä on riittävä ja useimmissa kunnissa autoilijat ovat jo ennakoineet väestön ikääntymisestä aiheutuvaa kysyntää ja muuttaneet kalustoaan esteettömäksi ja vammaisten tarpeisiin sopivaksi. Taksiverkko on säilynyt alueellisesti kattavana lupamäärien vähentymisestä huolimatta, mikä on tärkeää erityisesti niillä alueilla, joilla muu julkisen liikenteen tarjonta on supistunut.

Länsi-Suomen lääni

Joukkoliikenteen reitistö on Länsi-Suomen läänissä varsin kattava. Vuorotarjonta painottuu suurimmille kaupunkialueille ja pääteille. Kesäaikana sekä iltaisin ja viikonloppuisin tarjonta on heikompi. Pohjanmaan maakunnissa sekä Keski-Suomen maakunnan luonteisosassa vuorotarjonta on vähäisintä. Läänin maaseutumaisissa etäällä keskuksista ja pääteistä olevissa kunnissa joukkoliikenne toimii useimmiten lääninhallituksen ostovuorojen varassa ja sitä täydentää kunnan ostama liikenne.

Peruspalvelutason mukaisessa työ- ja opiskeluyhteyksissä on läänissä joitakin puutteita erityisesti kesällä. Liityntäyhteydet puuttuvat muutamasta yksittäisestä kunnasta. Joukkoliikennemäärärahan rahoituskehys tulevina vuosina on niin pieni, että peruspalvelutasoa ei voida suunnitelman mukaisesti saavuttaa, vaan pikemminkin joudutaan karsimaan tarpeellisia yhteyksiä.

Väestön ikääntyminen aiheuttaa kasvavia vaatimuksia kuntien kuljetuspalveluille. Ikääntyvä väestö tarvitsee ns. perinteistä joukkoliikennettä yksilöllisempää palvelua. Palveluliikenne ei toimi pelkästään kiinteällä reitillä ja aikataululla, vaan se voi perustua myös kutsuohjaukseen. Läänissä järjestetään 96 kunnassa (48 prosenttia) kuljetuspalveluja palveluliikenteenä. Näistä 53 kuntaa on harvaan asuttuja. Palveluliikenteellä myös korvataan heikkoja tai puuttuvia joukkoliikenneyhteyksiä harvaan asutuilla alueilla.

Taksien merkitys korostuu harvaan asutuilla alueilla, jossa ne täydentävät heikohkoa liikenneverkkoa

Etelä-Suomen lääni

Julkisten liikennepalvelujen kannalta harvaan asutut alueet ovat läänin ongelmallisimpia alueita, koska julkisen lipputuloilla itsekannattavan liikenteen tarjonta on selvästi vähäisempää kuin suurissa keskuksissa ja kaupunkiseuduilla. Tämä lisää paineita kohdistaa valtion rahoitusta juuri harvaan asutuille alueilla. Koska harvaan asutuilla alueilla taajama-asete on alhainen, toimivan joukkoliikenteen järjestäminen on ohuen kysynnän vuoksi haastavaa.

Harvaan asutuilla alueilla joukkoliikenteen tarjonta pyrkii kattamaan peruspalvelustasoiset yhteydet (työ-, koulu-, opiskelu- ja asiointiyhteydet) kuntakeskusten välillä, mutta esimerkiksi viikonloppujen ja arki-iltojen yhteyksiä on rahoituksen niukkuuden vuoksi jouduttu karsimaan tai jopa kokonaan lakkauttamaan, vaikka etenkin ne täydentäisivät lipputuloilla kannattavaa liikennetarjontaa.

Linja- ja ostoliikenteenverkko voi olla myös harvaan asutuissa kunnissa melko tiheä, mutta reittien vuoromäärät ovat talviaikaan alle 70 vuoroa viikossa. Harvaan asuttujen kuntien läpi voi kuitenkin kulkea runsaasti vuoroja, jos ne sattuvat olemaan tärkeiden liikenneväylien varsilla.

Taksit ovat harvaan asutuissa kunnissa merkittäviä liikennepalvelujen tuottajia ja ne täydentävät linja-autoilla hoidettavaa liikennettä.

3.7 Vapaaehtoisjärjestöjen ja elinkeinoelämän palvelut

Vapaaehtoisjärjestöillä on merkittäviä tehtäviä turvallisuuspalvelujen tuottamisessa ja ne tuottavat turvallisuuspalveluja viranomaisten rinnalla viranomaisten palveluja täydentäen.

Pelastustoimea koskevassa kohdassa käsitellään vapaaehtoista palokuntatoimintaa, jonka merkitys on erityisen suuri harvaan asutuilla alueilla.

Viranomaistoimintaa ei voida koskaan mitoittaa pysyvästi niin, että se voisi hoitaa myös tilanteet, joissa henkilöstön tarve on kaikkein suurin. Siten vapaaehtoinen toiminta on tärkeä resurssi myös tilanteessa, jossa tarvitaan normaalitilannetta enemmän resursseja.

Vapaaehtoinen pelastuspalvelu (Vapepa) on 47 kansalaisjärjestön yhteenliittymä, jota koordinoi Suomen Punainen Risti. Vapepan tehtävänä on tukea viranomaisia erilaisissa onnettomuus- ja avustustilanteissa, joissa viranomainen tarvitsee lisävoimavaroja. Käytännössä Vapepan apu muodostuu sen eri järjestöjen hälytysryhmistä, jotka hyödyntävät oman järjestönsä osaamista, henkilöstöä ja kalustoa hälytystilanteissa (mm. ensiapu, henkinen tuki, etsintä, muonitus, ensihuolto, viestitoiminta). Viranomaiset voivat hälyttää Vapepan avukseen mm. katoamistapauksissa, (suur-)onnettomuuksissa, tulipaloissa, metsä- ja turvepaloissa, ympäristöonnettomuuksissa.

SAR – toimintaa (search and rescue) harjoitetaan Suomessa sekä maa- että jaerialueella. Vapaaehtoinen pelastuslentotoiminta lentokoneilla täydentää helikoptereilla harjoitettavaa etsintä- ja pelastuslentotoimintaa. Vapaaehtoiset meripelastajat osallistuvat puolestaan viranomaisten tukena meri- ja järviolueilla mm. etsintöihin ja öljyntorjuntaan.

Vapaaehtoisia meripelastajia on ympäri maata 2 000 henkilöä. Rannikolla he pitävät pelastusvalmiutta yllä 29:ssä ja sisävesillä 30 yhdistyksessä. Pelastuslentotoiminta rahoitetaan valtion talousarviomäärärahasta jota sisäasiainministeriö hallinnoi. Käytännön koordinoinnin suorittavat lentopelastuskeskukset, jotka sijaitsevat Tampereella ja Rovaniemellä.

Vapaaehtoinen pelastus- ja palolentotoiminta on kiinteä osa valtakunnallista lentopelastusjärjestelmää, johon kuuluu vapaaehtoisten lisäksi ilma-aluksia myös rajavartiolaitokselta, ilmavoimilta, maavoimilta sekä yksityisiltä pelastushelikopteritukikohdilta.

Yksi lentopelastustoiminnan keskeisiä toimintoja on palovalvontalentotoiminta, joka on kattanut säännöllisesti koko maan vuodesta 1967 alkaen. Metsäpalojen valvontalentotoiminnan rahoittaa sisäasiainministeriön pelastusosasto ja käytännön organisoinnin suorittavat lääninhallitusten pelastusosastot. Koko maassa metsäpalojen valvontareittejä on 26 kappaletta.

Esimerkkinä toisenlaisesta yhteistyömuodosta ovat rikoksen uhrille tarjotut palvelut, jotka ovat pääsääntöisesti vapaaehtoisjärjestöjen tuottamia. Rikosuhripäivystyksen palvelut ovat valtakunnallisia. Viranomaisen tehtävänä on antaa tietoa ja ohjata uhri näiden tukipalvelujen piiriin.

Valtioneuvosto on vahvistanut kaikille hallinnonaloille tuottavuustavoitteet, jotka käytännössä tarkoittavat henkilöstömäärän vähentämistä. Vapaaehtoisjärjestöjen merkitys viranomaistoiminnan rinnalla kasvaa jatkossa viranomaisten määrän vähentyessä.

Yksityinen turva-ala on kasvanut voimakkaasti viime vuosien aikana. Se työllistää yli 12 000 henkeä ja kasvaa edelleen. Sen tarjoamat palvelut ovat laajentuneet ja monipuolistuneet. Yksityistä turva-alaa koskeva lainsäädäntö on vuodelta 2002, ja viranomaisten ja yksityisen sektorin välinen työnjako on selkeä. Viranomainen on vastuussa perusturvallisuuden, mukaan lukien yleinen järjestys ja turvallisuus, ylläpitämisestä. Perusturvallisuustason ylittävää turvallisuutta voivat turvata viranomaisten ja kohdetahon itsensä lisäksi myös yksityinen turva-ala. Häiriöaltista toimintaa harjoittavalla on oikeus ja jopa velvollisuus huolehtia asiakkaidensa turvallisuudesta tiettyyn tilaisuuteen tai tietyille rajatulle alueelle asetettuja järjestyksenvalvoja käyttäen.

Harvaan asutuilla alueilla mahdollisuudet parantaa turvallisuutta yksityistä turva-alaa hyödyntäen ovat rajalliset. Yksityiset turva-alan yritykset ovat pääsääntöisesti sijoittuneet asutuskeskuksiin, jossa toiminta on liiketaloudellisesti kannattavaa.

3.7.1 Läänikohtainen tarkastelu

Lapin lääni

Vapaaehtoisen pelastuspalvelun (SPR) merkitys on Lapissa suuri. Varsinkin Saariselän tunturikeskuksessa pelastuspalvelu on osoittautunut erittäin hyvin koulutetuksi ja hyvin varustetuksi vapaaehtoisorganisaatioksi mm. vahvan paikallistuntemuksen ja paikallisten toimijoiden tuntemisen kautta.

Suomen Punaisen Ristin tehtävänä on tukea viranomaisia ihmisten hyvinvoinnin edistämiseksi. Lapin läänin alueella toimii SPR:n Lapin piiritoimisto, joka ohjaa Lapin alueen SPR:n osastojen vapaaehtoistoimintaa sekä koordinoi Vapaaehtoisen pelastuspalvelun toimintaa Lapissa. Lapin alueella on SPR:n osastoja 22, joissa toimii yhteensä n. 530 vapaaehtoista. Vapaaehtoisen pelastuspalvelun hälytysryhmiä on Lapissa 59. Näissä toimii yhteensä 620 vapaaehtoista.

Punainen Risti ja Vapaaehtoinen pelastuspalvelu varautuvat suuronnettomuuksiin ja muihin erityistilanteisiin. Tällöin vapaaehtoiset toimivat viranomaisten apuna annettujen ohjeiden mukaisesti. Vapepajohtaja johtaa vapaaehtoisia viranomaisten ohjeistuksen mukaan.

Oulun lääni

Oulun läänissä on tällä hetkellä 178 Vapepan hälytysryhmää, jotka viranomaisen voi hälyttää Vapepan valmiuspäivystäjän kautta. Hälytysryhmissä on jäseniä n. 2300. Kaikki Vapepan apu on hälytettävissä yhden hälytysnumeron kautta koko läänissä. Hälytysvalmius on ympärivuorokautinen. Hälytystehtäviä Vapepalle tulee Oulun läänissä noin 50 vuosittain.

Vapepan hälytysryhmiä on tällä hetkellä 38 kunnassa. Ryhmät painottuvat alueille, joissa on eniten väestöä. Uusia ryhmiä perustetaan koko ajan ja painopisteinä kunnat, joissa ryhmiä on vähän tai ei ollenkaan. Hälytystehtävissä ryhmät ovat käytettävissä laajemminkin, kuin oman kuntansa alueella. Lähivuosina voidaan olettaa ryhmien määrä lisääntyvän noin 200:een ja henkilömäärän 2500:een.

Kaikkiin viranomaisten avunpyyntöihin pyritään järjestämään apua. Suomen Punaisella Ristillä on paikallisosasto lähes jokaisessa Oulun läänin kunnassa (48). Jäseniä on n. 5000, joista aktiivisesti toimivia lähes 1000. Osastot ovat varautuneet avustamaan viranomaisia eri onnettomuustilanteissa, mutta myös suoraan avun tarpeessa olevia henkilöitä ja henkilöryhmiä. Ystäväpalvelutoiminnalla Punainen Risti pyrkii lievittämään ihmisten yksinäisyyttä. Punaisen Ristin osastoja tultaneen jonkin verran yhdistämään lähivuosina, mutta voimavaroja pyritään kehittämään ja lisäämään mm. valmiussuunnittelutoiminnalla. Voimavarat vaihtelevat suuresti alueittain. Harvaan asutuilla alueilla Punaisen Ristinkin voimavarat ovat rajatummalla.

Oulun läänissä toimii 4 vapaaehtoista meripelastusyhdistystä ja 2 järvipelastusyhdistystä, joilla on käytössään 13 erityyppistä pelastusalausta. Meri- ja järvipelastusyhdistysten tärkeimpiä yhteistyökumppaneita ovat poliisi-, pelastus- ja rajavartiolaitosviranomaiset. Vapaaehtoiset meripelastajat osallistuvat viranomaisten tukena mm. etsintöihin ja öljyntorjuntaan.

Metsäpalojen valvontareittejä on Oulun läänissä 6 kappaletta. Metsäpalojen valvontalentotoiminnan piiriin kuuluu Oulun läänissä kuusi ilmailukerhoa, joiden kanssa lääninhallitus tekee vuosittain sopimuksen.

Vuonna 2005 lentokerhot suorittivat koko maassa metsäpalovalvontalentoja noin 1500 tuntia. Lisäksi kerhot osallistuivat 23 poliisijohtoiseen etsintäoperaatioon.

Yksityisiä vartiointiliikkeitä Oulun läänissä on noin 30 ja vartijoita lähes 500. Vartiointiliikkeet keskittyvät Ouluun ympäristöineen sekä Kajaaniin. Oulussa työskentelee kolme neljännessä kaikista läänin vartijoista. Kuitenkin kymmenessä Oulun läänin harvaan asutussa kunnassa toimii vartiointiliike. Tämän lisäksi suurimmilla vartiointiliikkeillä on toimintaa useassa läänin kunnassa, vaikka toimipisteet sijaitsevatkin Oulussa.

Itä-Suomen lääni

Kolmannella sektorilla on Itä-Suomen alueella useita kriisipalveluja (muun muassa neljä kriisikeskusta, turvakoti, Viola - Väkivallasta vapaaksi ry ja Rikosuhripäivystys) sekä Suomen Punaisen Ristin ensiapuryhmät, ensihuoltoryhmät ja vapaaehtoinen pelastuspalvelu. Pääsiallisesti ennalta ehkäisevää lastensuojelutyötä tekevät alueella mm. Mannerheimin Lastensuojeluliitto ja Ensi- ja turvakotiliitto. Kolmannen sektorin tuottamilla palveluilla on merkittävä rooli korjaavan työn lisäksi ennaltaehkäisevässä työssä. Kolmannen sektorin erityisosaaminen on mm. kansalaistoiminnassa ja vapaaehtoistyössä, joka on arvo sinänsä. Sen merkitys on moniulotteinen, demokraattista yhteiskuntaa vahvistava. Ammatillisten matalan kynnyksen kriisipalvelujen tuottajana kolmannella sektorilla on vahvaa osaamista, kokemusta ja toimintaa laajasti ympäri maan viranomaispalvelujen täydentäjänä.

Rikosuhripäivystyksen Itä-Suomen alueen tavoitteena on olla mukana rakentamassa ja kehittämässä alueelle toimiva, kattava ja pysyvä järjestelmä rikoksen uhreille, heidän läheisilleen sekä rikosasiassa todistaville henkilöille. Toiminnan pääpaino on tukihenkilötoiminnassa. Valtakunnallinen auttava puhelin, juristin puhelinneuvonta ja todistajantukipuhelin palvelevat myös koko Itä-Suomen aluetta.

Yksityisen sektorin turvallisuuspalveluja tuottavat pääasiassa yksityisistä turvallisuuspalveluista annetussa laissa määritellyt vartioimisliikkeet. Vartioimisliikkeet ovat lähtökohtaisesti toimineet yhdellä paikkakunnalla tai talousalueella, mutta viime vuosina valtakunnallisesti toimivat vartioimisliikkeet ovat laajentaneet toimintaansa Itä-Suomen alueella erityisesti yritysostojen kautta.

Länsi-Suomen lääni

Länsi-Suomen läänissä toimii 51 yksityistä turva-alan yritystä jotka tarjoavat vartiointipalveluja.

Suomen Punainen Risti (5 piiritoimistoa), vapaaehtoisen pelastuspalvelun hälytysryhmät sekä meri- ja järvipelastusseurat (4 kpl) toimivat läänin seitsemän maakunnan alueella arvokkaana lisäresurssina viranomaisten apuna.

Etelä-Suomen lääni

Yksityisen turva-alan yritykset ovat keskittyneet selvästi Etelä- ja Länsi-Suomeen. Helsingin ja Uudenmaan osuus alan koko henkilöstöstä on yli puolet (53 prosenttia). Alan yritysten sijaintipaikka ei täysin kuvaa toiminnan suuntautumista; monet pääkaupunkiseudun yritykset toimivat ympäri Suomea.

Yritystoiminnan perusmallit tarkoittavat, että harva-alueilla toiminta ei välttämättä ole kovin kannattavaa ja siten em. vaikutuksia ei vastaavalla tavalla ole. Voidaan kuitenkin ajatella, että edelleen kasvaessaan ala pystyy tarjoamaan, mm. teknisin ratkaisuin, palvelujaan tulevaisuudessa yhä paremmin myös harva-alueilla.

Alan lupien kokonaislukumäärä on laskussa. Tämä johtuu osin toimimattomien yritysten poistamisesta rekisteristä ja osin alan keskittymisestä, joka havaitaan selvästi. Kehityksen seurauksena näyttää olevan myös toimeksiantojen väheneminen keskuspaikkojen ulkopuolella.

Etelä-Suomen läänin alueella on 1.11.2005 voimassa 77 vartioimisliikelupaa ja 29 rajoitettua vartioimisliikelupaa (ent. yksityisetsivät). Näiden toiminta, vartijoiden lukumäärän perusteella arvioiden, keskittyy Helsingin kaupungin alueelle.

4 VALTAKUNNALLISET TOIMENPIDE- EHDOTUKSET TURVALLISUUSPALVELUJEN VARMISTAMISEKSI

Turvallisuuden ja turvallisuuden tunteen ylläpitäminen on yksi keino varmistaa tasapainoinen alueellinen kehitys. Tämän raportin toimenpide-ehdotusten lähtökohtana on, että toteuttamalla suunnitellusti ja laajassa yhteistyössä yli sektorirajojen erilaisia toimenpiteitä voidaan harvaan asuttujen alueiden turvallisuutta ylläpitää ja parantaa. Tavoitteen saavuttaminen edellyttää turvallisuutta tuottavien palvelujen ja toimijoiden tarkastelemista ketjuna, jossa eri toimijat vaikuttavat turvallisuuteen joko välittömästi tai epäsuorasti. Turvallisuuden kannalta keskeisten toimijoiden tulee omaa toimintaa kehittäessään ottaa huomioon harvaan asuttujen alueiden erityispiirteet.

Tarkasteltaessa palveluketjuja, jotka tuottavat turvallisuutta, ovat toimivat sosiaali-, terveys- ja liikennepalvelut ihmisten kannalta keskeisimpiä. Turvallisuuspalveluja ja turvallisuuden asiantuntemusta tarvitaan onnettomuuksien, häiriöiden ja ennalta estämiseen ja toimintaan silloin, kun onnettomuus, häiriö tai rikos tapahtuu. Turvallisuuspalveluketjua tarkasteltaessa on otettava huomioon, että toimivat peruspalvelut ja tehokas ennalta ehkäisevä toiminta ovat merkittäviä keinoja vaikuttaa turvallisuusviranomaisten tehtävämäärään. Eri toimijat vaikuttavat siten omalla toiminnallaan ketjussa seuraavana olevan toimijan työhön.

Turvallisuuspalveluja tuottavien viranomaisten tulee pystyä toimimaan sekä kiireisen avun saantia edellyttävissä tilanteissa että poikkeuksellisissa olosuhteissa ja tilanteissa.

Ihmiset vaikuttavat omalla toiminnallaan merkittävästi turvallisuuteen. Harvaan asutuilla alueilla ihmisten omatoimisuuden ja hyvän turvallisuuskulttuurin merkitys korostuvat.

Turvallisuuspalvelujen turvaaminen harvaan asutuilla alueilla vaatii laajoja ja hallinnonalojen rajat ylittäviä toimenpiteitä. Osa toimenpiteistä voidaan toimeenpanna välittömästi, osa vaatii toteutuakseen asenteiden ja toimintakulttuurin muutoksia.

Seuraavassa esitetään toimenpiteet, jotka edellyttävät valtakunnallista valmistelua ja päätöksentekoa harvaan asuttujen alueiden turvallisuuspalvelujen varmistamiseksi. Valtakunnalliset toimenpideehdotukset on käsitelty ja hyväksytty kaikkien läänien toimesta ja niiden toimeenpano tukee läänien omaa työtä harvaan asuttujen alueiden turvallisuuspalvelujen varmistamiseksi.

4.1 Voimavarat tehokkaaseen käyttöön

Turvallisuuspalvelujen kannalta keskeistä on turvallisuuspalvelujen tuottamiseen tarvittavien riittävien resurssien varmistaminen niin, että palvelujen kysyntä ja tarjonta kohtaavat. Tämä edellyttää harvaan asuttujen alueiden erityispiirteiden huomioon ottamista resurssien kohdentamisessa. Onnistunutkaan resurssien kohdentaminen ei tule kuitenkaan ratkaisemaan kaikkia resursointiin liittyviä kysymyksiä. Tästä syystä voimavaroja tulee tarkastella laajemmin kuin vain yksittäisen viranomaisen ja taloudellisten voimavarojen näkökulmasta. Yhteistyö, vapaaehtoissektori ja harvaan asuttujen alueiden omat resurssit ovat voimavaroja, joita ei ole vielä hyödynnetty riittävästi.

4.1.1 Viranomaisyhteistyön kehittäminen

Valtakunnallisesti tarkasteltuna viranomaisten välisen yhteistyön kehittämisen tarvetta ovat lisänneet toimintaympäristön muutokset, palvelujen laatuvaatimusten lisääntyminen sekä viranomaisten resurssitilanne. Palvelujen tuottamisen ja myös hallinnoimisen lähtökohdaksi otetaan yhä useammin asiakas, olipa tämä sitten yksittäinen ihminen, yhteisö tai yritys. Palveluihin kohdistuvien laatu- ja tuottavuusvaatimusten lisääntyessä on yhä enemmän noussut esille palvelujen tuottamisen ketju ja sen toimivuus. Tämä lähestymistapa korostaa viranomaisten välisen yhteistyön merkitystä, sektorirajojen välisten raja-aitojen madaltamisen merkitystä ja viranomaisten välisen vuoropuhelun lisäämisen tarvetta. Harvaan asutuilla alueilla viranomaisyhteistyön merkitys on vielä suurempi kuin kasvukeskuksissa. Se on usein ainoa tapa tuottaa palveluja alueilla, joilla yksittäisten viranomaisten voimavarat ovat vähäiset.

Turvallisuuteen liittyvää viranomaisyhteistyötä on kehitetty myös harvaan asuttujen alueiden tarpeet huomioon ottaen. Rajavartiolaitoksen toimivaltaa laajennettiin vuonna 2005 jotta se pystyy aiempaa paremmin tukemaan poliisia turvallisuuspalvelujen tuottamisessa. Lainsäädännön muutoksen seurauksena rajavartiolaitos voi suorittaa kohtaamaansa kiireelliseen poliisitehtävään liittyviä toimenpiteitä ilman poliisin esittämää virka-apupyyntöä.

Poliisin, tullin ja rajavartioston yhteistyötä (PTR) on kehitetty merkittävästi ja Suomi on ollut kansainvälisestikin edellä kävijä viranomaisten välisen yhteistyön lisäämisessä.

Turvallisuus on osa hyvinvointia. Tästä syystä on yhä laajemmin otettu tavoitteeksi, että turvallisuusyhteistyötä on laajennettava kattamaan myös muut kuin perinteiset turvallisuusviranomaiset. Tällöin tarkasteluun nousee turvallisuusviranomaisten ja sosiaali-, terveys- ja opetusviranomaisten välinen yhteistyö. Laaja-alaista turvallisuuteen tähtäävää yhteistyötä on toteutettu paikallisessa turvallisuussuunnittelussa, ja tällä onkin saatu paljon hyviä tuloksia. Viranomaisten resurssien käyttö on tehostunut ennalta ehkäisevän työn tehostuessa ja ongelmiin puuttumisen nopeutuessa. Laaja-alaisen turvallisuusyhteistyön tavoitteena on, että siihen osallistuvat valtion-, aluehallinnon ja kunnan viranomaiset. Myös vapaaehtoissektori tulee ottaa mukaan. Valtakunnallisten asiantuntijaorganisaatioiden, kuten Kansanterveyslaitoksen yhteyteen perustetun koti- ja vapaa-ajan tapaturmien ehkäisykeskuksen, rikosentorjuntaneuvoston ja liikenneturvan tulee tukea paikallista turvallisuusyhteistyötä.

Toimenpiteet viranomaisyhteistyön kehittämiseksi

- 1. Eri viranomaisten organisaatiot ovat muuttumassa ja hallintoalueet tulevat jatkossa laajenemaan. Hallintoa tullaan kokoamaan keskuspaikkoihin. Hallintoa keskitettäessä tulee varmistaa, että lähipalvelut säilyvät. Viranomaisten välistä yhteistyötä organisaation kehittämisessä tulee lisätä niin, että ehdotettujen organisaatiomuutosten vaikutuksia katsotaan alueellisesti yli viranomaisrajojen sekä palvelujen saatavuuden että kattavan viranomaisverkon näkökulmasta.*
- 2. Paikallisen turvallisuussuunnittelun tavoitteena vähentää rikosten, häiriöiden ja onnettomuuksien määrää ja niistä aiheutuvia kustannuksia sekä ylläpitää turvallisuutta ja turvallisuuden tunnetta. Kehitetään paikallista turvallisuussuunnittelua sisäasiainministeriön työryhmäraportissa 19/2006 esitettyjen toimenpiteiden mukaisesti. Paikallisesta turvallisuussuunnittelusta vastaavat yhteistyössä kunnan johto sekä pelastus- ja poliisitoimen johto. Tavoitteena on vaikuttaa paikalliseen turvallisuustilanteeseen erityisesti ongelmia ennalta ehkäisemällä ja ylläpitää ihmisten turvallisuuden tunnetta. Lääninhallitusten tehtäviä paikallisen turvallisuussuunnittelun tukemisessa ja edistämässä vahvistetaan.*

3. *Paikallisen turvallisuussuunnittelun yksi keskeinen tavoite on vähentää väkivallan määrää. Väkivallan määrän vähentäminen edellyttää laajaa poikkihallinnollista yhteistyötä, jossa erityisesti sosiaali- ja terveystoimen, opetustoimen ja poliisin välinen yhteistyö korostuu. Perhe- ja läheisväkivallan vähentäminen on yksi toiminnan painopistealue. Harvaan asutuilla alueilla väkivallan vähentämiseen tulee panostaa, sillä poliisin tilastojen mukaan suhteessa asukasmäärään väkivaltaa on paljon erityisesti näillä alueilla. Väkivaltaa, erityisesti perhe- ja läheisväkivaltaa vähentämällä voidaan vaikuttaa poliisin kiireisten hälytystehtävien määrään.*
4. *Parannetaan asiakaspalvelua harvaan asutuilla alueilla. Laajennetaan yhteispalvelua, jossa annetaan neuvontaa ja laitetaan asiakkaan tarvitsemat palvelut vireille yhteispalvelupisteessä palveluneuvojan toimesta tai hänen avustuksellaan sähköisesti tai muuten. Yhteispalvelun kehittäminen edellyttää, että viranomaiset pystyvät riittävässä määrin käyttämään toistensa rekisteritietoja silloin, kun palvelun tuottaminen sitä edellyttää. Yhteispalvelupisteestä saadaan myös turvallisuuspalveluja. Paikallisviranomaiset jakavat aktiivisesti tietoa ja antavat neuvontaa turvallisuuteen liittyvistä kysymyksistä sekä rikosten ja onnettomuuksien ennalta ehkäisystä.*
5. *Peruspalvelujen arvioinnin yhteydessä arvioidaan harvaan asuttujen alueiden turvallisuuspalvelujen saatavuutta ja viranomaisyhteistyötä.*
6. *Turvallisuusviranomaisten toimivaltuuksista säädetään lailla. Selvitetään, tulisiko laajentaa viranomaisten mahdollisuuksia hoitaa tehtäviä toistensa puolesta varsinkin kiireellisiä ensitoimenpiteitä vaativissa vaaratilanteissa.*
7. *Poliisi-tulli-raja (PTR)- yhteistyön kehittämisessä otetaan huomioon harvaan asuttujen alueiden erityispiirteet. Harvaan asutut alueet otetaan yhdeksi suunnittelun kohteeksi.*
8. *Kehitetään sosiaalityön ja poliisitoimen yhteistyötä harvaan asuttujen alueiden erityispiirteet huomioon ottaen. Maan kattava sosiaalipäivystys varmistaa sosiaalipalvelujen saatavuuden vuorokauden ympäri päivystysluonteisesti. Sosiaalipäivystystä täydentämään luodaan yhteistyömuotoja, joiden avulla varmistetaan sosiaali- ja terveystoimen ja poliisiviranomaisten*

yhteinen tilannekuva, yhdensuuntaiset toimenpiteet tilanteen aikana sekä tilanteen jälkeinen seuranta ja tiedonvaihto.

9. *Lisätään viranomaisten kaluston yhteiskäyttöä erityisesti suurien investointien kohdalla. Sovitaan kaluston yhteiskäytön menettelyistä ja kustannusten jaon periaatteista kunnan, aluehallinnon ja valtion viranomaisten välillä.*

4.1.2 Vapaaehtoissektori ja järjestöt mukaan turvallisuuspalvelujen tuottamiseen

Suomessa on suuri määrä järjestöjä, jotka tukevat toiminnallaan merkittävästi turvallisuusviranomaisia ja täydentävät viranomaispalveluja. Näitä ovat esimerkiksi vapaaehtoinen palokuntatoiminta, jonka merkitys on korvaamaton erityisesti harvaan asuilla alueilla. Rikoksen uhrille tarjottavat palvelut ovat pääosin järjestöjen tuottamia. Järjestöt tekevät merkittävää työtä myös väkivallan vähentämisessä. Järjestöjen tekemän työn erityisenä vahvuutena on työn ihmislähtöisyys sekä kiinteä ja välitön kontakti ihmisiin ja heidän arkeensa.

Viranomaiset ja järjestöt tekevät kiinteää yhteistyötä. Viranomaisten ja järjestöjen yhteistyötä kehittämällä vapaaehtoinen toiminta voisi kuitenkin tukea nykyistä paremmin ja tehokkaammin viranomaisten toimintaa. Yhteistyötä lisäämällä voidaan paikata joitain viranomaistoiminnan aukkoja erityisesti harvaan asutuilla alueilla. Yhteistyö viranomaisten kanssa voi antaa järjestöyölle lisää sisältöä, painoarvoa ja tukea.

Tavoitteena on, että viranomaisverkosto ja järjestöverkosto yhdessä muodostavat harvaan asutuilla alueilla kattavan turvallisuuspalveluverkoston.

Yhteistyön edelleen kehittäminen on jo käynnistynyt. Paikallisen turvallisuussuunnittelun edistämistä koskevassa raportissa on toimenpide, jonka mukaisesti vapaaehtoisjärjestöt otetaan mukaan paikallistasolla tehtävään turvallisuussuunnittelyyhteistyöhön².

Vapaaehtoisjärjestöjen kanssa tehtävää yhteistyötä edistää suunnitelmallisuus ja yhteistyön ennakoiminen. Suunnitelmallisuus ja ennakoiminen edistävät järjestökentän saamista laajasti yhteistyöhön mukaan. Tästä syystä yhteistyön periaatteista ja menettelyistä etukäteen sopiminen on usein hyvän ja tuloksellisen yhteistyön tae.

² Paikallisen turvallisuustyön kehittäminen. Sisäasiainministeriön julkaisu 19/2006. Ks. esim. luku 4.3.

Yhteistyön tulisi perustua kumppanuuden periaatteeseen, jonka mukaisesti tasaveroiset kumppanit tekevät yhdessä työtä yhteisten tavoitteiden saavuttamiseksi.

Vapaaehtoisella pelastustoiminnalla on valtakunnallisesti suuri merkitys, joka vielä korostuu harvaan asutuilla alueilla. Ikäluokkien pienentyessä ja vapaa-ajan harrastusten monipuolistuessa on nähtävissä, että jäljellä olevien nuorten houkutteleva vapaaehtoiseen pelastustoimintaan tulee olemaan haaste. Lainsäädännöllisen pohjan antaminen vapaaehtoiselle pelastustoimelle on yksi keino motivoida ihmisiä osallistumaan vapaaehtoiseen pelastustoimintaan.

Toimenpiteet vapaaehtoissektorin ja järjestöjen kanssa tehtävän yhteistyön kehittämiseksi

- 1. Paikallisesta turvallisuussuunnittelusta vastaavat viranomaiset huolehtivat aktiivisin toimin siitä, että järjestöt ovat mukana paikallisessa turvallisuussuunnittelussa siten, kun sisäasiainministeriön julkaisusarjan työryhmäraportissa 19/2006 on esitetty.*
- 2. Yhteistyö edellyttää riittävää tietojen vaihtoa yhteistyöhön osallistuvien välillä. Tietojen vaihto ei aina onnistu viranomaisten välillä eikä myöskään viranomaisten ja järjestöjen välillä. Osa tiedonvaihdon esteistä on todellisia, osa on seurausta asenteista ja tiedon puutteesta. Selvitetään, miten tiedonvaihdon esteitä poistamalla voidaan edistää viranomaisten ja järjestöjen välistä yhteistyötä.*
- 3. Viranomaiset ja järjestöt laativat yhteistyössä alueelliset palvelukartat, joista käy ilmi sekä järjestöjen että viranomaisten tuottamat turvallisuuspalvelut. Palvelukarttoja hyödynnetään yhteistyön kehittämisessä ja yhteisen toiminnan suunnittelussa mm. paikallisia turvallisuussuunnitelmia laadittaessa.*
- 4. Vapaaehtoisjärjestöjen ja viranomaisten yhteistyön edistämiseksi ja voimavarojen hyödyllisen käytön varmistamiseksi laaditaan järjestöjen kanssa tehtävää turvallisuutta edistävää ja ylläpitävää työtä ohjaava kumppanuusstrategia. Strategia laaditaan valtakunnallisesti ja siihen liitetään alueellinen tarkastelu. Strategiassa otetaan huomioon harvaan asuttujen alueiden erityiskysymykset. Strategiassa tarkistetaan ja määritellään tarpeen mukaan uudelleen viranomaisten ja järjestöjen rooli ja resurssit turvallisuuspalvelujen tuottamisessa.*

5. Väestö ikääntyy, muuttaa kasvukeskuksiin ja nuorten määrä vähenee erityisesti harvaan asutuilla alueilla. Määrällisesti yhä vähäisemmän nuorison huomiosta kilpailee yhä suurempi määrä erilaisia vapaa-ajan aktiviteetteja. Internet on tuonut lisää vaihtoehtoisia tapoja käyttää vapaa-aikaa myös niillä alueilla, jossa vapaa-ajan harrastusmahdollisuudet muuten eivät ole verrattavissa kasvukeskuksiin. Turvallisuuspalvelujen tuottamisen kannalta on tärkeää, että perinteinen, turvallisuutta ylläpitävä vapaa-ajan toiminta, kuten vapaaehtoinen palokuntatoiminta, on houkutteleva vaihtoehto myös tulevaisuudessa. Selvitetään, millainen korvaus- ja kannustusjärjestelmä tulisi luoda edistämään hakeutumista viranomaistoimintaa tukevaan vapaaehtoiseen järjestötoimintaan.
6. Kannustinjärjestelmässä huomioitavia mahdollisuuksia ovat esimerkiksi työttömän mahdollisuudet säilyttää työttömyyskorvaus täysimääräisenä siitä huolimatta, että hän saisi korvausta vapaaehtoistoinaan osallistumisesta, vapaaehtoistointaan sisältyvän koulutuksen lukeminen hyväksi opinnoissa ja mahdollisuus korvata työnantajalle vapaaehtoistyöhön kohdistettu työaika.
7. Selvitetään, onko tarvetta säätää lailla osallistumisesta vapaaehtoiseen pelastustoimintaan.

4.1.3 Harvaan asuttujen alueiden omat voimavarat käyttöön

Harvaan asuttujen alueiden voimavaroja ovat esimerkiksi kylätoimikunnat, tiiviit sosiaaliset yhteisöt ja yhteisöllisyys. Ongelmana on, että nämä voimavarat ja viranomaistoiminnot eivät useinkaan kohtaa. Käytännössä tämä ilmenee esimerkiksi niin, että alueella on samanaikaisesti työkykyisiä ihmisiä ilman työtä ja ikääntyneitä henkilöitä, jotka tarvitsisivat apua esimerkiksi lumen luomisessa ja muissa päivittäisissä tehtävissä.

Harvaan asuttujen alueiden voimavaroilla voidaan tukea viranomaistoimintaa ja korvata sitä silloin, kun viranomaistoiminta ei ole riittävää. Osallistuminen työhön yhteisön hyväksi edistää yksilön kiinnittymistä sosiaaliseen yhteisöön ja lisää yhteisön elinvoimaa.

Vapaaehtoistyön hyödyntämistä edistäisi, mikäli siitä joissain tapauksissa voitaisiin maksaa pieni korvaus. Korvauksen maksaminen tulisi usein taloudellisestikin edulliseksi verrattuna siihen, että toimintoa ylläpidettäisiin viranomaisvoimin.

Korvauksen maksaminen on usein käytännössä hankalaa. Esimerkiksi työtön henkilö menettää osan työttömyyskorvauksestaan, mikäli hän saa korvausta vapaaehtoistyöstä.

Järjestötoiminta on harvaan asuttujen alueiden merkittävä voimavara. Viranomaisten ja järjestöjen yhteistyön kehittämistä koskevat toimenpiteet on esitetty edellä kohdassa 4.1.2.

Toimenpiteet harvaan asuttujen alueiden voimavarojen paremmaksi hyödyntämiseksi turvallisuuden ylläpitämisessä

- 1. Lisätään viranomaisten, asukkaiden ja yhteisöjen välistä vuorovaikutusta paikallisissa turvallisuusasioissa ja paikallisessa turvallisuussuunnittelussa. Viranomaiset järjestävät esimerkiksi kuulemistilaisuuksia, joissa paikalliset asukkaat voivat kertoa turvallisuuteen liittyvistä asioista ja tarpeistaan.*
- 2. Selvitetään mahdollisuudet tarkistaa vapaaehtoistyötä koskevia työttömyysturvalain säädöksiä niin, että työttömällä henkilöllä olisi mahdollisuus saada pieni korvaus yleishyödyllisestä vapaaehtoistyöstä ilman, että se vaikuttaa vähentävästi hänen työttömyyskorvaukseensa.*

4.1.4 Viranomaisten organisaation ja toiminnan kehittäminen harvaan asuttujen alueiden turvallisuuspalvelujen varmistamiseksi

Poliisihallinnon toiminnallisen tehokkuuden turvaaminen ja tuottavuuden parantaminen edellyttävät kootumpaan hallintorakenteeseen siirtymistä. Tavoitteena on turvata poliisin peruspalvelujen saatavuus ja lyhyet toimintavalmiusajat tarkoituksenmukaisella operatiivisten tukikohtien sijoittelulla ja palvelupisteiden (poliisin omat palvelupisteet ja yhteispalvelupisteet), liikkuvien palveluiden ja sähköisten palvelujen yhdistelmällä. Samaan aikaan tulee varmistaa riittävä erikoistuminen kokoamalla pitkälle menevää erikoistumista vaativia tehtäviä alueellisesti.

Pelastustoimi on organisoitu vuodesta 2004 lähtien 22 pelastustoimen alueeseen. Uudistuksen tavoitteena oli parantaa myös edellytyksiä tuottaa pelastustoimen palveluja harvaan asutuilla alueilla.

Neuvonta, valistus ja tarkastustoiminta ovat merkittävä osa poliisi- ja pelastustoimen ennalta estävää työtä.

Toiminnan tehokkuudelle ja taloudellisuudelle asetettavien vaatimusten korostuessa on vaarana, että ennalta estävä toiminta jää yhä enenevässä määrin tilastoitavia suoritteita tuottavan toiminnan jalkoihin.

Sekä poliisi- että pelastustoimelle on asetettu vuodesta 2006 lähtien palvelutasotavoitteet, joiden tavoitteena on varmistaa palvelujen taso maan kaikissa osissa.

Perinteisesti harvaan asutuilla alueilla poliisin, pelastustoimen ja rajavartiolaitoksen palvelukseen ovat hakeutuneet paikkakunnan omat nuoret. Tilanne on kuitenkin muuttumassa. Harvaan asutuilla alueilla työskentely ei ole enää houkutteleva vaihtoehto. Yhä useammin hakeudutaan töihin kasvaville alueille, joissa elin- ja uramahdollisuudet nähdään parempina.

Toimenpiteet pelastus- ja poliisipalvelujen varmistamiseksi harvaan asutuilla alueilla

- 1. Pelastustoimen palvelutasotavoitteiden toteutumista seurataan. Selvitetään mahdollisuudet pelastustoimen henkilöstön joustavamman käytön lisäämiseksi erityisesti harvaan asuttujen alueiden pelastuspalvelujen varmistamiseksi ja palvelutasotavoitteiden saavuttamiseksi.*
- 2. Palvelutasotavoitteita kehitetään edelleen jotta niiden avulla pystytään seuraamaan palvelutason kehittymistä harvaan asutuilla alueilla. Ennalta estävä työ otetaan huomioon palvelutasotavoitteita asetettaessa.*
- 3. Osana ennalta estävää toimintaa kehitetään säännöllistä tarkastustoimintaa harvaan asutuilla alueilla. Pelastustoimessa erityistä huomiota kiinnitetään asunrakennusten palotarkastuksiin sekä pelastussuunnitelmien laadinnan valvontaan. Toimilupien myöntämisessä kiinnitetään erityisesti huomiota turvallisuusseikkoihin.*

4.2 Turvallisuuspalvelujen järjestäminen ikääntyvän väestön tarpeita vastaavasti

Väestön ikääntyminen tulee tulevina vuosina vaikuttamaan palvelujen kysyntään ja tarjontaan.

Vuonna 2015 yli 64-vuotiaita on 270 000 enemmän kuin nyt. Heitä on yhteensä 1,1 miljoonaa henkeä ja heidän osuutensa koko väestöstä kasvaa 16 prosentista 21 prosenttiin.

Eri ikäryhmät tekevät erilaisia rikoksia ja rikosten määrä myös vaihtelee ikäryhmittäin. Valtaosan poliisin tietoon tulevista rikoksista tekevät 15 - 44 -vuotiaat. Suurin osa sekä rikoksen tekijöistä että niiden uhreista on 15 - 24 -vuotiaita. Väestön ikääntymisen arvioidaan vaikuttavan erityisesti omaisuusrikosten määrää alentavasti. Väkivallan määrään väestön ikääntymisellä on vain vähän vaikutuksia.

Tapaturmia tapahtuu eniten 15–24 –vuotiaille. Miehillä sattuu enemmän tapaturmia kuin naisille useimmissa ikäluokissa. Poikkeuksen tekevät kotitapaturmat, joita sattuu enemmän naisille kuin miehille etenkin vanhemmissa ikäluokissa. Myös liukastumisia ja kaatumisia tapaa selvästi eniten yli 74-vuotiaille naisille.

Ikääntyvä väestö on altis tietyille liikenneonnettomuuksille. Yli 65-vuotiaat joutuvat merkittävästi nuorempia useammin jalankulkijaonnettomuuksiin. Tieliikenteessä yli 75-vuotiaiden riski joutua kuolemaan johtavaan liikenneonnettomuuteen on hieman koko väestön riskiä suurempi.

Vuonna 2005 julkaistun palotutkinnan kokeiluhankkeen aikana tarkasteltavana olleesta 37 palokuolemasta 13 (hieman yli 35 prosenttia) uhrina oli yli 60-vuotias henkilö. Vuosittain Suomessa tulipaloissa menehtyy noin 80 henkilöä.

Ikääntyvät henkilöt kokevat enemmän turvattomuutta kuin nuoremmat. Turvallisuuskyselyissä erottuvat omana ryhmänään 60 vuotta täyttäneet, jotka kokevat asuinympäristönsä muita turvattommaksi. Tämä asettaa erityisen haasteen turvallisuusviranomaisille.

Ikääntyvien henkilöiden turvallisuuden tunnetta lisäävät hyvin toimivat peruspalvelut. Kotiapu, hyvin toimiva terveydenhoito, lääkkeiden saatavuus ja muut vastaavat tekijät lisäävät turvallisuutta.

Näiden merkitystä korostaa sosiaali- ja terveysministeriön asettama tavoite, jonka mukaan ikääntyneiden ihmisten mahdollisuus asua kotonaan mahdollisimman pitkään tulee turvata.

Toimenpiteet ikääntyvän väestön turvallisuuspalvelujen varmistamiseksi

- 1. Varmistetaan, että viranomaisilla on riittävästi tietoa ikääntyvän väestön turvallisuustilanteesta ja turvallisuuden tunteen kehitymisestä. Tietoa kerätään esimerkiksi turvallisuuskyselyillä ja kuulemistilaisuuksia järjestämällä.*
- 2. Asumisen turvallisuutta parannetaan harvaan asutuilla alueilla erityisesti ikääntyneen väestön ja alentuneen toimintakyvyn omaavien tarpeet huomioon ottaen. Asumisen turvallisuutta lisääviä rakenteellisia, teknisiä ja tietoteknisiä ratkaisuja otetaan käyttöön. Harvaan asutuilla alueilla erityisesti automaattisia valvonta- ja sammutusjärjestelmiä otetaan käyttöön.*
- 3. Toteutetaan viranomaisyhteistyötä niin, että sosiaali- ja terveysviranomaisten toteuttamaan ennaltaehkäisevään kotikäyntijärjestelmään liitetään turvallisuustekijöiden arviointi. Pelastustoimen suorittamien tarkastusten yhteydessä arvioidaan turvallisuusasioita myös laajemmin kuin vain pelastustoimen osalta.*
- 4. Viranomaisvalvonnalla varmistetaan, että lain edellyttämät palo- ja pelastussuunnitelmat on laadittu. Laitos- ja asumisyksiköiden henkilökunta tulee perehdyttää turvallisuusasioihin ja valmentaa toimimaan onnettomuustilanteissa.*
- 5. Teknologiaa hyödynnetään palvelujen saatavuuden varmistamiseksi. Käynnistetään kokeilu, jolla tuodaan liikkuvassa palveluautossa keskeiset viranomaispalvelut ihmisten luokse harvaan asutuilla alueilla. Selvitetään mahdollisuudet käyttää jo olemassa olevia liikkuvia palveluja, kuten kirjastoautoja, laajemmin myös turvallisuuspalvelujen tarjoamiseen. Valtion ja kunnan väliset raja-aidat eivät saa olla esteenä palvelujen saatavuudelle.*
- 6. Sähköinen asiointi on oltava mahdollista valtakunnan kaikissa osissa ja keskeisten palvelujen täytyy olla saatavilla verkossa. Tuetaan käyttäjälähtöisen teknologian kehittämishankkeita jotta saadaan käyttöön yhä asiakaslähtöisempää ja helppokäyttöisempää tekniikkaa.*

- 7. Nopean avun saamisen varmistamiseksi lääninhallituksen huolehtivat siitä, että kunnat saattavat osoite- ja koordinaattijärjestelmänsä ajan tasalle. Jokaisen kiinteistön koordinaatti- ja osoitetiedot tulee sijoittaa helposti havaittavaan paikkaan. Otetaan käyttöön Euroopan unionin päätöksen mukaisesti yksi yhteinen paikantamisjärjestelmä.*

4.3 Ihmisten oman vastuun ja turvallisuustaitojen lisääminen

Valtioneuvoston 23.9.2004 vahvistamassa sisäisen turvallisuuden ohjelmassa todetaan, että ihmiset yksilöinä vaikuttavat merkittävästi omalla toiminnallaan ja omilla valinnoillaan omaan henkilökohtaiseen turvallisuuteensa. Vastuullinen käytös ja turvallisuusnäkökulmien huomioon ottaminen korostuvat erityisesti onnettomuuksien ennalta ehkäisyssä.

Turvallisuustaidot ja ihmisten oma vastuu turvallisuudesta korostuvat erityisesti harvaan asutuilla alueilla, jossa avun saanti tulee aina olemaan hitaampaa kuin kasvukeskuksissa. Hyvään turvallisuuskulttuuriin kasvaminen alkaa kotoa ja lastentarhasta ja jatkuu koulussa. Harvaan asutuilla alueilla tulee kuitenkin tukea hyvän turvallisuuskulttuurin kehittymistä myös erityistoimin.

Ihmisten oman vastuun ottamista turvallisuudestaan ja hyvän turvallisuuskulttuurin kehittymistä edistää tiedon saaminen turvallisuustilanteesta ja siihen vaikuttavista seikoista.

Uhkana on, että viranomaisten resurssitilanne ja hallintoalueiden laajeneminen saattavat vähentää perinteisen valistuksen ja neuvonnan painoarvoa viranomaistyössä. Kiireen lisääntyminen ja tehokkuuden tavoittelu saattavat johtaa siihen, että viranomaiset painottavat työssään yhä enemmän kiireellisten tehtävien hoitamista.

Toimenpiteet

- 1. Viranomaisten ja vapaaehtoisjärjestöt järjestävät yhteistyössä tilaisuuksia ja valmistavat materiaalia, jolla edistetään ihmisistä lähtevän hyvän turvallisuuskulttuurin ylläpitämistä ja kehittymistä harvaan asutuilla alueilla.*

2. *Paikallisen turvallisuustyön kehittämistä koskevissa ehdotuksissa (sisäasiainministeriön julkaisusarja 19/2006) esitetään, että asukkaille ja yhteisöille annetaan mahdollisuus antaa palautetta viranomaisten ja asiantuntijoiden laatimaan paikalliseen turvallisuustilanteen analyysiin. Viranomaiset hyödyntävät turvallisuussuunnittelua ja varmistavat sen avulla, että paikallisilla ihmisillä on tietoa turvallisuuteen vaikuttavista tekijöistä ja päätöksistä sekä viranomaisten toimintakyvystä harvaan asutuilla alueilla.*
3. *Viranomaisten toiminnan ohjauksessa korostetaan valistus- ja neuvontatyön merkitystä ennalta estävän työn tärkeänä osana. Valistus ja neuvonta otetaan huomioon palvelutasotavoitteita määriteltäessä. Neuvonnan ja valistuksen tehoa parannetaan kohdentamalla se nykyistä selkeämmin eri kohderyhmille ja asettamalla kohderyhmäkohtaiset tavoitteet.*
4. *Valtakunnallisten onnettomuuksien ehkäisyyn liittyvien teemapäivien, kuten 112-päivän ja tapaturmien torjuntapäivän, yhteydessä järjestetään vastaavia läänikohtaisia ja paikallisia teemapäiviä. Näillä edistetään paikallista työtä onnettomuuksien ja tapaturmien määrän vähentämiseksi.*

4.4 Liikennepalvelujen turvaaminen harvaan asutulla alueilla

Julkisen liikenteen liikevaihto on noin 2 miljardia euroa, josta linja-autoliikenteen osuus on noin 700 miljoonaa euroa. Valtio ja kunnat käyttävät vuosittain noin 200 miljoonaa euroa joukkoliikenteen tukemiseen. Tästä linja-autoliikenteen osuus on noin 145 miljoonaa euroa. Suomalaisen henkilöliikennetutkimuksen 2004 - 2005 mukaan julkisen liikenteen osuus kaikista tehdyistä matkoista on 8 prosenttia, joka on pysynyt ennallaan edelliseen henkilöliikennetutkimukseen 1998 - 1999 verrattuna. Linja-autoliikenteen osuus on sekin pysynyt ennallaan 5 prosentissa. Julkisen liikenteen matkasuoriteosuus on nykyisin noin 15 prosenttia, josta linja-autoliikenne on lähes puolet, 7 prosenttia. Julkisen liikenteen suoriteosuus on vähentynyt noin 2 prosenttia edellisestä henkilöliikennetutkimuksesta. Näyttää siltä, että vähennys koskee nimenomaan linja-autoliikennettä.

Maaseutuliikenteen osuus kaikesta linja-autoliikenteestä matkustajamäärää lukuun ottamatta on noin neljännes. Matkustajaliikenteellä mitattuna maaseutuliikenteen osuus on 14 prosenttia.

Liikenne- ja viestintäministeriö on määritellyt tavoitteellisen julkisen liikenteen palvelutason (julkaisuja 7/2005). Minimipalvelutasona toteutuvat erityislainsäädännössä määritellyt julkisen vallan järjestämät kuljetuspalvelut kaikkialla. Peruspalvelutasossa on tavoitteena turvata ihmisten jokapäiväiset liikkumistarpeet. Kuntakeskusten ja muiden isojen taajamien välisessä liikenteessä turvataan opiskelu- ja liityntämatkojen tarpeita palvelevat yhteydet sekä asiointimahdollisuudet kuntakeskuksista ja merkittävimmistä taajamista alueen keskuskaupunkiin ja seutukunnallisesti tärkeisiin palvelukeskuksiin. Julkisen liikenteen palvelut muodostavat kattavan alueellisen liikenneverkon.

Kuntien on määriteltävä alueensa joukkoliikenteen palvelutaso tarvittavilta osin ja yhteistyössä toistensa kanssa. Kuntien tulee pyrkiä yhteen sovittamaan eri henkilöliikennemuotojen palveluita. Niiden tulee ottaa huomioon eri väestöryhmien, kuten lasten, vanhusten ja vammaisten tarpeet. Lääninhallitusten tehtävänä on edistää kuntien liikennesuunnittelua ja luoda edellytyksiä niiden yhteistyön onnistumiselle.

Huolimatta viranomaisille osoitetuista suunnittelutehtävistä linja-autoliikenteen järjestämiselle on tunnusomaista yrittäjälähtöisyys. Linja-autoliikenteen yritykset suunnittelevat asiakkaiden tarpeiden perusteella haluamansa reitit ja vuorot, hakevat niihin lääninhallituksilta tai lupaviranomaiskaupungeilta luvat ja kantavat myös pääosin tuloiskin. Viranomaisten liikennesuunnitelmat ovat yritysten käytettävissä, mutta ne eivät ole suoraan velvoittavia, vaikkakin linjaliikennelupia myönnettäessä on otettava huomioon yhtenä osatekijänä myös kuntien henkilöliikenteen järjestämistä koskevat tarpeet. Lääninhallitukset ja kunnat täydentävät linjaliikennettä ostamalla peruspalvelutason toteutumisen kannalta välttämättömiä lisävuoroja itse tekemiensä tai teettämiensä suunnitelmien perusteella.

Liikenneinfrastruktuuria koskevassa päätöksenteossa on yhä enemmän korostettu pitkäjänteisyyden ja ennakoitavuuden merkitystä. Liikenneinfrastruktuuria koskevat päätökset vaikuttavat merkittävästi alueen yritystoimintaan ja kilpailukykyyn.

Julkisen liikenteen palvelut ja liikenneinfrastruktuuri ovat myös merkittäviä tekijöitä turvallisuuden tunteen ylläpitämisessä.

Toimenpiteet

- 1. Liikenneinfrastruktuuria koskeva päätöksenteko tulee olla pitkäjänteistä ja ennakoitavaa. Päätöksenteossa arvioidaan päätösten vaikutukset turvallisuuden ylläpitämisen kannalta.*
- 2. Käynnissä olevassa joukkoliikenteen rahoitusta koskevassa uudistustyössä otetaan tarkasteluun myös maaseutumaisten kuntien tarpeet ja erityispiirteet. Harvaan asutuilla alueilla joukkoliikenteen suunnittelu suurempina kokonaisuuksina on tärkeää.*
- 3. Varmistetaan taksipalvelut kuntakohtaisilla liikennealueilla ja päivystysrenkailla. Taksikaluston on oltava kaikille väestöryhmille soveltuvaa eli esteetöntä.*
- 4. Kyyditettävien määrä lisääntyy selvästi nykyisestä muun muassa väestön ikääntymisen, kouluverkon harventumisen ja linja-autoreittien supistumisen myötä. Kehitetään matkojen yhdistelyä niin, että henkilöiden ja tavaroiden kuljetukset pystytään hoitamaan tarvetta vastaavasti taloudellisesti tehokkaalla tavalla.*

4.5 Sairaankuljetuspalvelujen kehittäminen

Ensivaste- ja sairaanhoitopalvelujen järjestäminen on kunnan vastuulla oleva tehtävä, joka on hoidettava kaikissa olosuhteissa. Kunnat ostavat näitä palveluja mm. yksityisiltä palvelujen tuottajilta ja pelastuslaitoksilta.

Pelastustoimella on merkittävä rooli lääkinnällisessä ensihoidossa. Ammattipalokunnat vastaavat suurimmasta osasta kaupunkiseutujen kiireellistä sairaankuljetusta. Palokuntien hoitamien lääkinnällisten ensivastetehtävien määrä on jatkuvassa kasvussa. Vuonna 2005 ensivastetehtäviä oli koko maassa yhteensä 24 000 kappaletta. Tämä oli noin 26 prosenttia kaikista hälytystehtävistä. Ensivastetehtävät lisääntyivät vuonna 2005 edellisestä vuodesta 20 prosenttia.

Eryteisesti harvaan asutuilla seuduilla ensivasteyksiköt tuovat ensiauttajat onnettomuuspaikoille ja äkillisesti sairastuneiden luokse täyttäen sairaankuljetusjärjestelmässä olevia aukkoja. Ensihoito- ja sairaankuljetusjärjestelmän tehokkaan toiminnan varmistamiseksi on tärkeää turvata pelastustoimen mahdollisuudet tarjota sairaankuljetuspalveluja jatkossakin.

Myös ensivastetoiminnan perusteet ja tavoitteet on määritettävä. Koko lääkinnällisen ensihoidon palveluketjun logistinen kokonaisuus vaatii uudelleentarkastelua ja ohjeistusta.

Toimenpiteet

- 1. Asetetaan laajapohjainen työryhmä selvittämään ensihoito- ja sairaankuljetusjärjestelmän nykytila ja laatimaan tarvittavat kehittämissuositukset järjestelmän tehokkaan toiminnan varmistamiseksi jatkossa ottaen erityisesti huomioon harvaan asuttujen alueiden palvelujen turvaaminen.*

5. LÄÄNIKOHTAINEN TARKASTELU JA TOIMENPIDE-EHDOTUKSET

Harvaan asuttujen alueiden turvallisuuspalvelut -hankkeessa tarkasteltiin turvallisuuspalveluja sekä valtakunnallisesti että läänillisesti tarkastelun painopisteen ollessa selkeästi läänillisessä tarkastelussa. Yksi syy tähän on se, että turvallisuus ja turvallisuuden tunne syntyvät ensisijassa paikallisen työn tuloksena.

Seuraavassa on esitetty tiiviisti lääneittäin turvallisuuspalvelujen nykytila, arvioitu kehitys kymmenen vuoden sisällä sekä keskeiset toimenpiteet turvallisuuspalvelujen saatavuuden varmistamiseksi. Läänikohtaisessa tarkastelussa tulee joiltain osin esille asioita, jotka on esitetty jo aiemmin raportin valtakunnallista tilannetta koskevassa tarkastelussa. Päällekkäisyyksien poistaminen kokonaan olisi kuitenkin tehnyt läänillinen kokonaiskuvan hahmottamisen vaikeaksi.

Läänilliset nykytilan kuvaukset ja tulevan kehityksen arviointi perustuvat läänien omaan valmistelutyöhön. Myös toimenpide-ehdotukset perustuvat läänien omaan valmisteluun eikä niihin ole otettu kantaa laajemmin hankkeen ohjausryhmässä.

Läänikohtaisten toimenpiteiden toimeenpanosta vastaavat läänit. Läänit ovat kuitenkin esittäneet myös toimenpiteitä, joiden toimeenpano edellyttää valtakunnallista valmistelua ja päätöksentekoa. Nämä on liitetty läänikohtaisiin toimenpide-esityksiin silloin, kun kaikki läänit eivät ole tukeneet niitä yksimielisesti.

Eräät toimenpiteet ovat olleet joidenkin läänien kannalta niin keskeisiä, että ne on kirjattu läänin toimenpiteisiin siitä huolimatta, että ne on kertaalleen esitetty jo valtakunnallisena toimenpiteenä.

5.1 Lapin lääni

Poliisitoimen palvelut

Turvattomuuden tunnetta synnytti Lapin läänissä vuonna 2003 tehdyn kyselyn mukaan eniten työttömyyden lisääntyminen. Tämän jälkeen tärkeimmät turvattomuutta lisäävät ilmiöt olivat liikennekäyttäytyminen ja holtittomat autoilijat, terveystalvelujen heikkeneminen, huumeiden käyttö ja rikollisuuden lisääntyminen.

Poliisimiesten lukumäärä Lapissa on asukasluukuun suhteutettuna muuta maata korkeampi. Pitkät etäisyydet edellyttävät poliisimiesten sijoittamista harvaan asutuille alueille. Valtakunnallisesti kihlakuntien poliisilaitoksissa työskentelee keskimäärin 13 poliisimiestä 10.000 asukasta kohden, kun vastaava luku Lapissa on 16. Poliisimiesten määrään ei ole lähivuosina tulossa muutoksia.

Toimintavalmiusajassa kihlakuntien välillä on merkittäviä eroja. Ne selittyvät pääosin sillä, että kaupunkikihlakunnissa (Rovaniemi, Kemi ja Tornio) hälytystehtävät kohdentuvat yleensä kuntakeskukseen, jolloin poliisipartion ajoaika on lyhyt, ja poliisi on nopeasti paikalla. Harvaan asutuissa kihlakunnissa kuntakeskukset eivät ole suuria ja samassa kihlakunnassa niitä voi olla useita. Kun hälytyksiä tapahtuu tasaisesti koko kihlakunnan alueella, myös poliisin paikalle tulo kestää kauemmin.

Tornionlaakson kihlakunnassa pitkä toimintavalmiusaika selittyy kolmesta kuntakeskuksesta (Ylitornio, Pello ja Kolari), joita pääsääntöisesti valvoo vain yksi poliisipartio. Käsivarren kihlakunnassa toimintavalmiusaika on heikoin. Siihen vaikuttaa osaltaan kihlakunnan laaja alue, mutta myös yhteistoiminta Kittilän kihlakunnan poliisilaitoksen kanssa, jolloin yksi hälytyspartio saattaa vastata kahden kihlakunnan hälytystehtävistä.

Toimintavalmiusajat ovat pidentyneet lähes kaikissa kihlakunnissa. Tämä johtuu tehtävämäärien lisääntymisestä. Odotettavissa on, että kehitys jatkuu lähivuosina samansuuntaisena

Rikollisuuden määrässä on suuria kuntakohtaisia eroja asukaslukuun suhteutettuna. Lapissa poliisi kirjaa vuosittain keskimäärin 100 rikosta tuhatta asukasta kohti, kun liikennerikkomuksia (lievät ylinopeudet) ei huomioida. Kaupunkien lisäksi rikoksia tapahtuu asukaslukuun suhteutettuna paljon Tervolassa (pääosin liikennerikoksia) sekä turismin vuoksi Inarissa, Sodankylässä ja Kittilässä, joissa asukaslukuun suhteutettu keskiarvo on suurempi. Poliisin tietoon tullut rikollisuus on kasvanut viime vuosina Lapissa yhtälailla harvaan asutuilla kuin kaupunkialueilla.

Lappi sijaitsee kolmen valtion välissä. Tästä johtuva kansainvälisyys tuo lisääntyessään mukanaan myös kielteisiä ilmiöitä. Esimerkkeinä voidaan mainita turvapaikanhakijoiden järjestäytyneet tuonti Ruotsista ja Norjasta Suomeen sekä huumausaineiden läpikulku Lapin kautta Pohjois-Norjaan. Myös venäläisen talousrikollisuuden soluttautumisyrietykset ovat mahdollisia. Harvaan asutuilla aluilla tämä koskisi erityisesti matkailukeskuksia.

Perinteiset harvaan asuttujen alueiden ongelmat ovat merkityksellisiä myös tulevaisuudessa; väestö vähenee, ikääntyy ja syrjäytyminen saattaa lisääntyä. Väestön ikääntyminen lisää uhriutumista ja parantaa tietyn tyyppisten rikosten tekemahdollisuuksia. Väestön ikääntyminen ja väheneminen vähentää kolmannen sektorin yhteistyökumppaneita, koska aktiiviväestöä ei enää ole riittävästi osallistumassa niiden toimintaan. Harvaan asutuilla alueilla ikääntyvien ihmisten tarvitsema infrastruktuuri heikkenee edelleen. Yhteisöllisyys ja omaehtoinen toiminta säilyttää merkityksensä ainoastaan taloudellisesti aktiivisilla alueilla; tunturikeskuksissa ja kuntien keskustaajamissa. Vaarana on, että muualla harvaan asutuilla alueilla yhteisöllisyys ja omaehtoisuus taantuvat.

Pelastustoimen palvelut

Lapin olosuhteet luovat pelastustoiminnalle haasteellisen toimintaympäristön. Olosuhteille tyypillistä on harva asutus sekä lämpötilojen ja valoisuuden suuret vaihtelut. Harvan asutuksen vuoksi apu ei aina ole välittömästi onnettomuuspaikalla.

Lapin pelastuslaitoksen toiminta-alue on laaja, eli koko Lapin lääni, joka on 29 prosenttia koko maan pinta-alasta. Lapin pelastuslaitoksen toiminta-alue on maan suurin niin pinta-alaltaan kuin etäisyyksiltäänkin. Sen toiminta-alueeseen kuuluvat Lapin 21 kuntaa ja alueen asukasluku on 185 431. Matkailijat mukaan lukien väkiluku on keskimäärin 230 000. Hätäkeskus saa vuosittain noin 150 000 hätäpuhelua, joista aiheutuu noin 90 000 tehtävää eri viranomaisille.

Niistä välittyy poliisille n. 50 000 tehtävää, ensihoitotehtäviä sairaankuljetuksille n. 30 000 ja palokunnille n. 3000 tehtävää. Vuonna 2004 Lapissa suoritettiin pelastustehtäviä eniten kesäkuukausina. Liikenneonnettomuus pelastustehtäviä suoritettiin eniten loka-joulukuussa, kylmimpään ja pimeimpään aikaan.

Lapin läänille ominaisia riskejä ovat suurten metsäpalojen sekä pato-onnettomuuden vaara. Muilta osin Lapin onnettomuusriskit ovat yhteneviä maan muiden läänien riskien kanssa. Erityishaasteen Lapin pelastustoimelle tuovat pitkät hälytysmatkat, toisinaan onnettomuuskohteiden vaikea tavoitettavuus sekä talven kovien pakkasten ja lumituiskujen aiheuttamat ongelmat.

Merkittävimpiä tulipaloriskejä Lapin läänissä aiheuttavat Kemi-Tornio-alueen sekä Kemijärven suurteollisuuslaitokset, tunturikeskuksien majoitusliikkeet ja asuntovaunualueet, laajat metsät sekä Rovaseudulla puolustusvoimien kohteet ja majoitusliikkeet.

Tieliikenneonnettomuuksissa Lapin läänissä kuolee noin 20 henkilöä ja loukkaantuu noin 400 henkilöä vuosittain. Kevättalven hiihtosesongin aikaan liikenne Lapissa vilkastuu huomattavasti. Hiihtokeskustaikkakuntien sekä valtateiden 4 ja 21 liikennemäärät jopa kaksinkertaistuvat. Eniten liikenneonnettomuuksia vuosittain Lapin läänissä tapahtuu entisen Rovaniemen maalaiskunnan alueella.

Suomen moottorikelkoista noin kolmasosa on rekisteröity Lapissa ja suurta osaa muualla maassa rekisteröityjä kelkkoja käytetään Lapin läänin alueella. Moottorikelkkailukausi Lapissa on pitkä ja läänin alueella on runsaasti vesistöjä ja moottorikelkkareittejä joita kelkkailun harrastajat voivat käyttää. Lapissa henkilövahinkoon johtaneita moottorikelkka vahinkoja tapahtuu vuosittain yli 100.

Lentoliikenne Lapin ilmatilassa on vilkasta. Helsinki-Rovaniemi reitti on yksi Suomen matkustajamäärältään eniten käytettyjä lentoreittejä, turistilentojen määrä Lapin lentokentille on kasvanut vuodesta toiseen ja sotilaslentotoiminta koko läänin alueella on vilkasta.

Vuosittainen kevättulva voi suuren lumimäärän ja epäsuotuisten sääolosuhteiden seurauksena olla huomattavan raju ja aiheuttaa suuria vahinkoja. Lapin läänissä on 16 suurpatoa jotka murtuessaan aiheuttavat henkilöriskejä sekä suuria tulvavahinkoja.

Suurin osa Lapin läänin alueesta on täysin riippuvainen sopimussuhteessa toimivan vapaaehtoisen palokunnan tai sivutoimisten palomiesten saatavuudesta. Kotoa sekä työpaikoilta kiireellisiin hälytyksiin lähtevän henkilöstön toimintavalmiusajat ovat vakinaista palokuntaa selkeästi suurempia ja myös suurempia kuin muissa lääneissä keskimäärin.

Vakinaisen pätevän henkilöstön rekrytinnissa harvaan asutuilla alueilla on nykyisinkin vaikeuksia. Seurausvaikutuksia ovat mm. ongelmat onnettomuuksien ennaltaehkäisyn kehittämisessä (palotarkastukset ja neuvonta) sekä kohtuuttomat viiveet viranomaispäällystöpäivystäjän onnettomuuspaikalle saapumisessa.

Erityisesti harvaan asuttujen alueiden ongelmana oleva sammutus- ja pelastustyöhön kelpoisen henkilöstön määrän vähentyminen johtuu ikääntyvästä henkilöstöstä (kunto huononee/poistuma) sekä mahdollisen henkilöstöpotentiaalnin hakeutumisesta opiskelun tai työelämän takia kasvukeskuksiin.

Työssäkäyntialueiden kasvamisen ja työpaikkojen ”ohuiden organisaatioiden” takia ei työpäivinä monilla vapaaehtoisilla ole mahdollisuuksia osallistua hälytyksiin haja-asutusalueilla. Arkipäivien hälytyslähtöjen pienet vahvuudet ovat kasvava ongelma, johon tulee etsiä uusia ratkaisuja.

Pelastuslaitosten valmiudet vaarallisten kemikaalien ja palavien nesteiden onnettomuuksiin eivät tällä hetkellä ole riittäviä etenkin harvaan asutuilla alueilla.

Harvaan asutuilla alueilla vanhenevien suurten ikäluokkien aiheuttamat kiireisten hälytysten määrät kasvavat, erityisesti ensivastetoiminnassa. Tämä asettaa tulevaisuudessa entistä suuremmat haasteet, jotta toimintavalmiusajat saadaan pysymään edes nykyisellä tasolla. Pätevän vakituisen pelastushenkilöstön määrät eivät riitä rekrytointiin harvaan asutuille alueille ja ilman toimenpiteitä ei pelastusalan työpaikkoja siellä edes lähitulevaisuudessa koeta kiinnostaviksi.

Mikäli pelastustoimen osalta ei kyetä tehokkaksiin toimenpiteisiin harvaan asuttujen alueiden toiminnan turvaamisessa, tarkoittaa tämä jatkossa kuntalaisten ja kunnassa toimivien yritysten omatoimisen vastuun lisäämistä. Kiinteistöjen omaehtoisesti toteutetut automaattiset turvallisuusvalvonta- sekä sammutusjärjestelmät yleistyvät merkittävästi myös asuin- ja maatalouskiinteistöissä.

Rajavartiolaitos

Lapin rajavartioston keskeinen tehtävä on rajaturvallisuuden ylläpitäminen osana sisäisen turvallisuuden järjestelmää. Toiminnan painopistealueina ovat laittoman maahantulon estäminen ja paljastaminen, osallistuminen muun rajat ylittävän rikollisuuden paljastamiseen ja torjuntaan sekä osallistuminen Lapin alueen pelastuspalveluun sekä muiden turvallisuuspalvelujen tuottamiseen.

Lapin rajavartioston esikunnassa Rovaniemellä on johtamisvastuussa ympärivuorokautisesti valmiuspäivystäjä. Ivalon, Sallan ja Muonion rajavartioalueilla on ympärivuorokautinen kenttäjohtamisvalmius. Lisäksi rikosasioiden käsittelyä varten on määrätty tutkinnanjohtaja ympärivuorokautiseen valmiuspäivystykseen. Esikunnassa on pysyvästi miehitetty tilannekeskus, josta pystytään käynnistämään turvallisuuspalvelujen vaatimat alkutoimenpiteet välittömästi. Hätäkeskuksen kanssa on sovittu käytännöstä, jolla hälytykset saadaan viiveettä tilannekeskukseen ja sitä kautta alueella toimivien partioiden virve – radioon. Ivalon Rajajääkärikomppaniassa on ympärivuorokautinen päivystys vapaaviikonloppuja lukuun ottamatta. Rajajääkärikomppaniassa on noin 100 varusmiehen vahvuinen joukko käytettävissä tarvittaessa nopeasti etsintä- ja pelastustehtäviin.

Kaikilla rajavartioalueilla on jatkuvasti toimintavalmiudessa vähintään kahden miehen vahvuinen valmiuspartio. Lisäksi toiminta-alueella on tehtävissä olevia partioita. Kiireellisiin hälytystehtäviin voidaan käskeä nopeasti rajavartioasemilla työvuorojen välillä yöpymässä olevaa henkilöstöä tai lähialueella asuvia rajavartiomiehiä. Toiminta suunnitellaan riskianalyyysien mukaan muun muassa siten, että valvontaa suunnataan alueille ja ajankohtiin, joissa tavoitetaan paljon ihmisiä.

Rovaniemen vartiolentueen tärkeimpinä tehtävinä ovat rajaturvallisuuteen liittyvät tehtävät sekä meripelastus-, etsintä- ja pelastustehtävät. Toiminta-alueena on koko Pohjois-Suomi, Kuhmo – Kokkola – tasalta pohjoiseen.

Rovaniemen vartiolentueella on jatkuva hälytysvalmius. Virka-aikana lentoonlähttövalmius AB-412 kalustolla on 15 minuuttia ja virka-ajan ulkopuolella 60 minuuttia. Vartiolentueen kopterit lentävät keskimäärin 300 päivänä vuodessa, joten on todennäköistä saada jo lennossa oleva kopteri hälytystehtävään. Vartiolentue voidaan käskeä päivystämään sidotussa varallaolossa missä tahansa Lapin läänin alueella. Tällöin helikopteri on 60 minuutin lähtövalmiudessa.

Toimintavalmiusaika hälytystehtävissä on aina verrannollinen siirtymiseen vaadittavaan matkaan. Esimerkiksi lento helikopterilla Rovaniemeltä Kilpisjärvelle kestää n 1 h 40 min ja Nuorgamiin n 1h 55 min.

Lapin rajavartiosto ja Rovaniemen vartiolentue osallistuvat pelastustoimintaan sekä maastoon eksyneiden tai siellä muutoin avun tarpeessa olevien henkilöiden etsintään. Rajavartiostolla on valmius asettaa etsintään käytettäväksi erityiskalustoa ja asiantuntevaa henkilöstöä. Rajavartioston rajakoirat saavat peruskoulutuksessa jäljestyskoulutuksen ja niitä harjoitetaan sekä testataan säännöllisesti. Rajakoirien käyttö on suunniteltu siten, että sulan maan aikana on aina koira saatavissa hälytystehtävään. Rajavartioston erityisvahvuutena on paikallistuntemus sekä kyky toimia vaikeissa olosuhteissa tunturi- ja erämaa-alueilla.

Lapin rajavartiosto ja Rovaniemen vartiolentolaivue voivat suorittaa kiireellisiä sairaankuljetuksia rajavartiolain 26 § perusteella, mikäli sairaankuljetuksesta vastaava viranomainen tai sairaankuljetuspalvelun tarjoaja ei sitä voi suorittaa pelastumisen vaarantumatta. Tämä tarkoittaa muun muassa ensiavun antamista sekä sairaankuljetuksia maastosta tiestölle. Yleensä sairaankuljetuspalvelun henkilöstö kuljettaa potilaan tästä eteenpäin. Rajavartioston henkilöstö on saanut riittävän ensiapukoulutuksen tehtävien suorittamiseen ja taitoja päivitetään säännöllisesti. Toimipisteissä on valmiina soveltuvaa välineistöä sairaankuljetusten ja avustustehtävien toteuttamiseen.

Rovaniemen vartiolentueen helikopterit osallistuvat säännöllisesti sairaankuljetustehtäviin. Helikopterit on varusteltu riittävällä nykyaikaisella sairaankuljetusvälineistöllä ja koulutetulla henkilöstöllä. Helikoptereiden henkilöstöllä on tarvittaessa kyky antaa ensivastehoitoa Lapin sairaanhoitopiirin kanssa tehtyjen sopimusten mukaisesti. Vartiolentueen AB-412 helikoptereiden (2 kpl) vahvuutena on kyky potilaan vintssaukseen vaikeista maastonkohdista tai vesistöalueilta. Turun vartiolentueelta on mahdollisuus saada Lappiin noin kolmessa tunnissa Super Puma- ja Dornier-kalustoa, mikäli tehtävien luonne sitä vaatii (suuronnettomuus yms.). AB-412-helikopteri on mittarilentokelpoinen, varustettu sää/etsintätutkalla, pelastusvintssillä, lämpökameralla ja sairaankuljetusvarustuksella, sekä tarvittaessa metsäpalonsammutusvarustuksella. Toisella AB-412:lla voidaan lisäksi lentää nykyaikaisilla pimeänäkölaitteilla, mikä parantaa huomattavasti pimeätoimintakykyä. Toinenkin AB412 modifioidaan tähän toimintaan vuonna 2006.

Suomen Lapin alueen ja Venäjän Alakurtin alueen rajavaltuutetut ovat sopineet Lapin alueen rajanylityspaikoilla sekä niiden ulkopuolella hälytysajoneuvojen helpotetuista rajanylityksistä. Järjestelmä on todettu käytännössä toimivaksi.

Norjan ja Ruotsin viranomaisten kanssa tehtyjen rajat ylittävää pelastuspalvelua koskevien sopimusten mukaisesti Lapin rajavartiosto ja Rovaniemen vartiolentue voivat toimia pelastustehtävissä myös naapurimaiden puolella. Toimintaa harjoitellaan vuosittain.

Kansallisten viranomaisten rahoituskehyyksen kiristyminen johtaa yhteistyön lisäämiseen ja päällekkäisten toimintojen poistamiseen. Keskeisten turvallisuusviranomaisten yhteistyötä tiivistetään sisäisen turvallisuuden ohjelman ja muiden yhteistyöhankkeiden mukaisesti. Perusteena on sisäisen turvallisuuden uhkatekijöiden monitahoisuus ja niiden ilmenemismuotojen kytkeytyminen toisiinsa. Kansainvälinen yhteistyö tiivistyy ja kehittyy entistä enemmän käytännönläheiseen suuntaan raja-alueiden turvallisuuspalvelujen tuottamisessa. Neliportaisen rajaturvallisuusmallin mukaisesti rikollisen aineksen pääsyä Suomeen pyritään estämään jo heidän lähtömaassaan.

Tehty rajavartiolain kokonaisuudistus lisää Lapin rajavartioston roolia turvallisuuspalvelujen tuottajana. Koulutusta ja yhteistyötä lisätään erityisesti poliisin kanssa. Lapin rajavartioston organisaatiota tarkastellaan toiminnan kannalta tarkoituksenmukaiseen suuntaan. Tämä tarkoittaa organisaation ja johtamisrakenteiden tarkastelua sekä henkilöstömäärän hienoista laskua osana uudistuksia.

Länsi-Suomen merivartiostoon kuuluva Kemin merivartioasema kykenee jatkuvasti lähettämään yhden partion tehtävään maa- tai merialueelle. Työvuorossa olevan partion valmius on välitön, työvuorojen ulkopuolisena aikana lähtövalmius on yksi tunti.

Liikennepalvelut

Lapin harvaan asutuilla alueilla julkiset liikenneyhteydet ovat heikentyneet selkeästi, vuorotiheys on laskenut ja valtion ostoliikenne on vähentynyt useilla kymmenillä vuoroilla. Linja-autoyrittäjien taloudellinen tilanne on maan huonoimpia ja matkustajamäärät harvaan asutulla alueella koululaiskuljetuksia lukuun ottamatta vähäisiä. Julkisen liikenteen vähäisyydellä on merkitystä myös matkailun kehitykseen. Asiointiliikenteen loppuminen pakottaa väestön muuttamaan keskustajamiin, Lapin alueella ei suurimpia kaupunkeja lukuun ottamatta ole paljoakaan mahdollisuuksia tulla toimeen ilman henkilöautoa.

Liikenneverkko Lapin läänissä harvenee pohjoista kohti mentäessä. Itä-länsi-suuntaisia rajalta rajalle kulkevia tieyhteyksiä ei Pohjois-Lapissa ole. Lapin erityispiirteenä on, että päätiet ovat kansainvälisiä tieyhteyksiä naapurimaihin. Esimerkiksi linja-autoliikenteen runkolinjat ulottuvat viidestä kohdasta rajan yli Pohjois-Norjaan. Lisäksi ajetaan reitit Raja-Joosepin ja Kellošelän kautta Venäjälle Murmanskiin. Lapin sisäinen liikenne on pääosin maantieliikennettä. Julkisen liikenteen vuorotiheys valtateiden ulkopuolella on harva, pääasiassa koululaiskuljetuksia.

Taksien määrä on lisääntynyt Itä- ja Pohjois-Lapissa linja-autoliikenteen vähentyessä, varsinkin tunturikeskuksien läheisyydessä, mutta muualla harvaan asutulla alueella taksienkin määrä on laskenut.

Tullin palvelut

Pohjoisen tullipiirin alue käsittää sekä Lapin että Oulun läänin alueet. Koko tullipiirin henkilöstön määrä on 250. Toimipaikkoja koko tullipiirin alueella on 19. Lapin läänin alueella tullipiirin henkilöstöä työskentelee yhteensä 167. Henkilöstö on jakaantunut pääsääntöisesti valtakuntien (Ruotsin, Norjan sekä Venäjän) rajoille sekä alueen satamiin. Henkilöstön pääosa työskentelee Euroopan Unionin ulkorajoilla (Norja ja Venäjä). Torniossa piirin keskuspaikassa työskentelee 70 henkilöä. Tornion luvussa on mukana tutkinnan, tiedustelun, verotuksen sekä koko maata palvelevan passitusseurantakeskuksen henkilöstö.

Tullipiirin alueen tulliasemien asiakaspalveluajat on pyritty järjestämään liikenteen tarpeiden mukaisesti. Ympäri vuorokauden auki olevia tulliasemia ovat Kilpisjärvi sekä Kivilompolo. Lisäksi Torniossa sijaitsevan liikkuvan sisärajavaivontaryhmän työaika on ympärivuorokautinen.

Pohjoisessa tullipiirissä on laadittu piirin valmiussuunnitelma. Suunnitelmassa on ohjeistettu tullipiirin toimintaa poikkeusoloissa ja erilaisissa häiriötilanteissa. Lisäksi tullipiirissä on käytössä tutkinnanjohtajan ja tutkinnan päivystysjärjestelmä. Tutkinnanjohtajan ja tutkijan tavoittaa ympäri vuorokauden kaikkina aikoina.

Pohjoisen tullipiirin alueella ptr-yhteistyö on päivittäistä sekä tarpeesta lähtevää. Suurin osa valvontahenkilöstöstä osallistuu ptr-yhteistyöhön (n. 100). Valvontahenkilöstömme työskentelee pääsääntöisesti valtakunnan rajoilla sijaitsevilla tulliasemilla.

Muuta

Palveluiden järjestämisen kannalta ongelma on suuri sesonkiluontoisuus ja matkailun keskittyminen mm. keväällä hiihtokeskuksiin, jossa ei ole normaalia palvelurakennetta. Tämän vuoksi vaaditaan sesonkiluontoisia erillisjärjestelyitä niin terveydenhoito- kuin turvallisuuspalveluidenkin osalta. Esimerkkinä voidaan mainita, että Kittilän terveyskeskuksen päivystyksessä kävijöistä on vuositasolla 20 prosenttia ja kevätseongin aikaan 50 prosenttia matkailijoita. Kittilän poliisipalveluiden kysyntä on maaliskuussa 20–25 prosenttia tavanomaista suurempaa.

Toimenpiteet Lapin läänissä turvallisuuspalvelujen varmistamiseksi

- 1. Verkostoituminen ja yhteistoiminta. Käytännön yhteistoimintamuotoja kehitetään ja muun muassa lainsäädännöllisiä esteitä poistaa. Kaikki sisäisen turvallisuuden eri toimijat verkostoituvat nykyistä paremmin ja lisäävät yhteistoimintaa. Yhteistoimintaan tulee entistä kiinteämmin mukaan sosiaali- ja terveystoimi, turvallisuus ei ole "pelkkä PTR-yhteistyö -asia". Eri viranomaisten olemassa olevat resurssit otetaan tehokkaammin käyttöön yhteistoiminnassa. Järjestöt otetaan tehokkaasti mukaan yhteistyöhön ja etsitään yhteistyön kohteeksi toimintoja (tai osatoimintoja), jotka voidaan tehdä ilman viranomaisvaltuuksia.*
- 2. Paikallisen turvallisuussuunnittelun kehittäminen. Paikallista turvallisuussuunnittelua kehitetään sisäasiainministeriön julkaisussa 19/2006 kuvattujen toimenpiteiden mukaisesti. Turvallisuussuunnitteluun otetaan mukaan kaikki keskeiset toimijat ja turvallisuuden kannalta tärkeät osa-alueet, kuten onnettomuuksien ennalta ehkäisy. Suunnittelu tehdään laajemmalla alueellisella pohjalla, jolloin yhteistoimintaa voidaan lisätä ja resursseja käyttää tehokkaammin (esim. seutukunnittain). Järjestöillä on turvallisuussuunnittelussa vahva rooli.*
- 3. Kansalaisten omaehtoisen toiminnan lisääminen. Toteutetaan "Hyvinvointiturvallisuus"-käsitettä, jolla tarkoitetaan vapaaehtoisin tavoin kansalaisten turvallisuuden lisäämistä, painottaen todella harvaan asuttuja alueita, joissa viranomainen on kaukana. Suomen Punaisen Ristin käynnissä oleva projekti on hyvä esimerkki tästä toiminnasta.*

Projektin tavoitteena on vapaaehtoistoiminnan reunaehdoin lisätä ihmisten hyvinvointiturvallisuutta kehittämällä uudenlainen toimintamalli vapaaehtoisten selviytymissuunnitelmien tuottamiseksi erikäisille ihmisille sekä yhteisöille verkostoimalla vapaaehtoistoiminta osaksi alueiden selviytymisstrategiaa ja turvallisuussuunnittelua. Selviytymissuunnitelman tarkoituksena on mahdollistaa ihmisten selviytyminen mahdollisimman pitkään omassa kodissaan, ylläpitää eri yhteisöjen voimavaroja huolehtia jäsenistään sekä ennaltaehkäistä pitkäaikaista hoivaa ja hoitoa vaativat terveydelliset ja sosiaaliset tilanteet.

4. *Syrjäseutulisän käyttöönotto edistäisi virkamiesten sijoittumista harvaan asutuilla alueilla.*
5. *Sosiaalipäivystys toteutetaan harvaan asutuille alueille soveltuvalla mallilla.*
6. *Teknisiä ratkaisuja kokeillaan ja otetaan ennakkoluulottomasti käyttöön. Muun muassa tietotekniikka hyväksikäyttävät ratkaisut, palonehkäisyyn liittyvät tekniset innovaatiot, turvarannekkeet ja muu liikkumisen valvontaan liittyvä tekniikka otetaan käyttöön.*
7. *Ensivastetoimintaa ja ensihoitoa kehitetään ja kartoitetaan muun muassa sairaanhoitajien käyttömahdollisuudet harva-alueilla. Henkilöstön koulutus on jo osin alkamassa.*
8. *Ammattitaitoinen henkilöstö on saatava riittävän nopeasti avuntarvitsijan luo. Joka kunnassa ei ole riittävästi henkilöstöä eikä tietotaitoa, jonka vuoksi keskitetty palvelu on tehokkaampaa. Tämä edellyttää "Aslak/rajan kopteri – tyyppistä" helikopterikuljetusta ammattihenkilöstölle Lapin pitkien etäisyyksien vuoksi.*

5.2 Oulun lääni

Poliisipalvelut

Oulun poliisin lääninjohto kartoitti vuoden 2003 syksyllä osana valtakunnallista turvallisuustutkimusta Oulun läänin ihmisten näkemyksiä mm. asuinalueensa turvallisuudesta ja poliisin onnistumisesta turvallisuuspalvelujen tuottajana.

Kyselyyn vastaajista noin 60 prosenttia antoi poliisipalveluille kokonaisuudessaan kouluarvosanan 8 tai paremman.

Kaupunkimaisten kuntien asukkaista saman arvion antoi lähes 70 prosenttia kun osuus tässä tarkastelussa harvakunniksi määriteltyjen (maaseutumaiset) kuntien vastaajista oli vain hieman yli 40 prosenttia. Taajaan asuttujen kuntien vastaajien arvio asettui näiden kahden väliin – noin 60 prosenttia antoi arvosanan 8 tai paremman.

Vastaajia pyydettiin arvioimaan, kuinka turvallisena he pitävät omaa asuinalueettaan sekä asuinkuntansa keskustaa liikkeessaan kävellen viikonloppuillalaisin. Oulun läänin vastaajista noin 85 prosenttia ilmoitti asuinalueensa olevan joko melko tai erittäin turvallinen. Asuinkuntansa keskustaa melko tai erittäin turvallisena piti puolestaan hieman alle 70 prosenttia.

Kaupunkimaisten kuntien asukkaista hieman alle 80 prosenttia, taajaan asuttujen kuntien asukkaista lähes 90 prosenttia ja maaseutumaisien kuntien asukkaista noin 93 prosenttia piti asuinalueettaan turvallisena. Asuinkunnan keskustan osalta osuudet olivat kaupunkimaisissa 58, taajaan asutuissa 75 ja maaseutumaisissa 85 prosenttia.

Asuinkuntansa katuturvallisuuden tilan arvioi lähes kolme neljänestä vähintään säilyneen ennallaan tai parantuneen. Kaupunkimaisissa kunnissa osuus oli 70, taajaan asutuissa 72 ja maaseutumaisissa 81 prosenttia. Samoin hieman alle kolme neljänestä vastaajista piti rikollisuutta vähäisenä ongelmana. Osuudet olivat kaupunkimaisissa kunnissa 67, taajaan asutuissa 74 ja maaseutumaisissa kunnissa 83 prosenttia.

Kansalaisten arviot poliisin onnistumisesta perustehtävissään vaihtelevat suuresti paitsi eri kuntaryhmien (kaupunkimaiset, taajaan asutut ja maaseutumaiset) välillä, myös ryhmien sisällä. Tyytyväisimpiä olivat kaupunkimaisten kuntien asukkaat. Eniten tyytymättömiä oli harvaan asutuissa kunnissa.

Poliisi kirjasi vuonna 2000 yhteensä noin 72 000 hälytystehtävää. Vuonna 2005 määrä oli jo lähes 90 000. Poliisin tehtävämäärät ovat lisääntyneet Oulun läänissä koko 2000 – luvun siten, että vuoden 2005 ja 2000 tehtävämäärien erotus vastaa Kajaanin ja Raahen vuoden 2005 tehtävämäärää. Lisääntynyt tehtävämäärä sitoo olemassa olevat resurssit entistä tiukemmin hälytystehtävien hoitoon ja niin sanottu vapaasti ohjattava työaika vähenee. Tämä tarkoittaa sitä, että poliisipartioilla on entistä vähemmän mahdollisuuksia partioida myös vähäisemmän tehtävämäärän alueilla.

Suuri osa tehtävien kasvusta koostuu kotihälytyksistä. Kotihälytykset näyttävät keskittyvän samoihin osoitteisiin – näiden toistuvien hälytysten vähentäminen vapauttaisi poliisin voimavaroja muuhun hälytystoimintaan.

Lisääntynyt tehtävämäärä heijastuu myös toimintavalmiuteen. Useassa kihlakunnassa toimitaan yhdellä ympärivuorokautisella poliisipartiolla ja jos hälytystehtävä tulee toiselle puolelle kihlakuntaa, kestää paikalle saapuminen vääjäämättä kauemmin.

Usea poliisilaitos Oulun läänissä toimii yhdellä ympärivuorokautisella poliisipartiolla. Poliisilaitosten yhteistoimintaa on syytä kehittää tulossa olevan paikallishallinnon uudistamisen periaatteiden mukaisesti. Keskeisenä tavoitteena on saada useampi ympärivuorokautinen partio vaikkakin laajemmalle maantieteelliselle alueelle. Lähimmän partion periaatteella tarkoitetaan naapurikihlakunnan tai valtakunnallisen yksikön poliisipartion käyttämistä hälytystehtävään silloin kun oma partio on estynyt tai kaukana hälytyspaikasta. Paikallispoliisin noin 500 poliisimiehen lisäksi Oulun läänin alueella toimii lähes 50 liikkuvan poliisin poliisimiestä. Liikkuvan poliisin voimavaroja olisikin syytä käyttää myös ajallisen vastuun ottamisessa alueen hälytystehtävissä. Tällä tarkoitetaan sitä, että liikkuvan poliisin partio ilmoittautuu käytettäväksi alueen hälytystehtäviin hoitaessaan perustehtävänsä liittyvää liikenteenvalvontaa.

Rikollisuudessa kasvu näyttäisi koko läänin tasolla taittuneen. Erityisen merkittävää on omaisuusrikosten määrässä tapahtunut lasku. Väkivaltariikollisuudessa sen sijaan ei ole ollut aivan yhtä suotuista kehitystä.. Harvaan asutuilla alueilla rikoslakirikosten määrä jatkoi kasvuaan – ollen kuitenkin asukaslukuun suhteutettuna läänin keskiarvoa alemmaa tasoa.

Rajavartiolain muutos toi rajavartiolaitokselle mahdollisuuden suorittaa tehtäviinsä kuuluvien rikosten esitutkinnan sekä yksittäistapauksessa poliisimiehen pyynnöstä suorittaa sellaisia rikoksen estämiseen tai sen keskeyttämiseen liittyviä kiireellisiä poliisin tehtäviä, joita poliisi ei voi viipymättä suorittaa.. Pääsääntöisesti rajavartiolaitoksen toiminta kohdistuu sen omien toimipaikkojen läheisyyteen. Poliisin näkökulmasta esimerkiksi se, että rajavartiolaitos voi suorittaa rajanylityspaikoilla havaitun rattijuopumuksen esitutkinnan, vapauttaa poliisin resursseja muuhun poliisitoimintaan.

Pelastustoimen palvelut

Oulun läänin asukkaista noin 342 000 henkilöä palokunta saavuttaa 10 minuutissa. Palokunnan yli 20 minuutin toimintavalmiusajan ulkopuolella asuu puolestaan noin 26 500 henkilöä eli 6 prosenttia läänin väestöstä. Palokunnan keskimääräinen toimintavalmiusaika kaikissa hälytystehtävissä oli 11 minuuttia 43 sekuntia vuonna 2005. Riskialueella IV palokunnan keskimääräinen toimintavalmiusaika oli 17 minuuttia 59 sekuntia. Viimeisen neljän vuoden aikana toimintavalmiusajat ovat heikentyneet vuosittain.

Nopeimmin palokunta saavutti onnettomuuskohteen kaikissa hälytystehtävissä Raahessa (6:46 min). Pisimmät toimintavalmiusajat olivat Suomussalmella, Vaalassa ja Yli-iissä, joissa palokunnan saapuminen onnettomuuspaikalle kesti keskimäärin yli 20 minuuttia. Pelastustehtäviä oli vuonna 2005 keskimäärin 11,7 tehtävää 1 000 asukasta kohti. Vähiten palokunnalla oli hälytystehtäviä Kiimingissä (5,5 kpl) ja eniten Pulkkilassa (32,7 kpl). Onnettomuuksista lähes puolet sattui palokuntien 10 minuutin toimintavalmiusajan sisäpuolella ja ainoastaan noin 500 kpl eli 7 prosenttia 20 minuutin toimintavalmiusajan ulkopuolella.

Toteutuneista toimintavalmiusajoista voidaan päätellä, että palokunnan toimintavalmiusaikaan vaikuttaa oleellisesti onnettomuuspaikan sijainti suhteessa paloasemaan sekä palokunnan lähtövalmius, johon vaikuttaa se, onko palokunta vakinainen vai sopimus- tai vapaaehtoisella pohjalla toimiva. Pinta-alaltaan suurissa maaseutumaisissa kunnissa toimintavalmiusajat ovat huomattavasti pitempiä kuin esimerkiksi Oulun läänin eteläosien pienissä kunnissa, joissa palokunnan alle 20 minuutin toimintavalmiusajan sisäpuolella asuu lähes koko kunnan väestö. Tällä alueella palokunnat ovat Raaheta lukuun ottamatta sopimus- ja vapaaehtoisia palokuntia, joiden lähtövalmius on pääosin 5 minuuttia.

Palokunnan toimintavalmiusajan lyhentymisen edellyttäisi läänin harvaanasutuilla alueilla paloasemien lisärakentamista, joka on kuitenkin tällä hetkellä pelastustoimen resurssien näkökulmasta epätodennäköinen sekä osittain myös mahdoton vaihtoehto tilanteessa, jossa pelastuslaitokset joutuvat vakavasti harkitsemaan paloasemaverkoston harventamista.

Rakennuspaloja oli 382 kpl ja niissä menehtyi kuusi henkilöä. Viimeisen kymmenen vuoden aikana tulipaloissa on menehtynyt keskimäärin kuusi henkilöä vuodessa, menetykset ovat pääsääntöisesti olleet yksittäisiä ja tapahtuneet rakennuspalojen yhteydessä.

Vuonna 2005 palokunnat suorittivat 1 549 ensivastetehtävää, joiden osuus oli 22 prosenttia kaikista palokunnan hälytystehtävistä. Ensivastetehtävät lisääntyivät edellisestä vuodesta noin 12 prosenttia ja ovat olleet voimakkaassa kasvussa viimeisten vuosien aikana.

Onnettomuustilastoista voidaan päätellä, että asukasmäärän kasvu ei vaikuta suoraan onnettomuuksien määrään, vaikka onnettomuusriskien mahdollisuus lisääntyy liikenne- ja väkimäärän mukana. Oulun (9,2) ja Kajaanin (12,1) kaupungeissa palokunnalla oli pelastustehtäviä asukaslukuun verrattaessa suhteellisen vähän. Väkimäärän huomattavalla hetkellisellä kasvulla ei myöskään ole mainittavaa vaikutusta onnettomuuksien määrään esimerkiksi loma- ja hiihtokeskuksissa. Kuusamossa, Pudasjärvellä ja Kalajoella palokuntien hälytystehtävät eivät lisäänty merkittävästi sesonkiaikoina, vaikka alueella oleskelee kunnan asukaslukuun verrattuna jopa kaksinkertainen määrä henkilöitä. Asukasluvultaan pienien kuntien onnettomuustiheyttä voivat kasvattaa kuitenkin voimakkaasti esimerkiksi luonnononnettomuudet ja sijainti vilkasliikenteisen läpikulkutien varrella (liikenneonnettomuudet).

Vuonna 2005 vakinaisia pelastustoimintaan säännöllisesti osallistuvia oli pelastuslaitosten palveluksessa Oulun läänissä yhteensä 325 henkilöä. Vapaaehtoisia ja sivutoimisia pelastustoimintaa osallistuvia oli puolestaan 1112 henkilöä. Vakinaisesta henkilöstä 37 prosenttia ja vapaaehtoisesta henkilöstä peräti 69 prosenttia on alle 40- vuotiaita.

Vapaaehtoisessa henkilöstössä alle 30- vuotiaiden osuus on 42 prosenttia ja vakinaisissa ainoastaan 6 prosenttia. Suurin vakinaisen pelastustoimen henkilöstön ikäluokka on 40 – 49 vuotiaat, joita on 132 henkilöä (42 prosenttia). Yli 50- vuotiaita vakinaisia pelastustoimintaan osallistuvia henkilöitä on noin neljännes ja vapaaehtoisia ainoastaan 11 prosenttia. Yli 60- vuotiaiden osuus sekä vakinaisessa että vapaaehtoisessa henkilöstössä on alle 2 prosenttia.

Pelastustoimen palvelujen riittävän tason ja niiden ylläpitämisen turvaamisen kannalta haasteellisia alueita tulevat olemaan Oulun läänin itä- ja pohjoisosan sekä osittain myös eteläosan asukasluvultaan pienet maaseutumaiset kunnat. Pelastustoimen tunnuslukujen ja onnettomuustilastojen pohjalta tarkasteltuna näillä alueilla on jo nyt havaittavissa selkeitä puutteita palokunnan toimintakyvyssä ja – valmiudessa. Esimerkiksi Vaalassa, Suomussalmella ja Yli-iissä palokunnan keskimääräinen toimintavalmiusaika kaikissa hälytystehtävissä oli yli 20 minuuttia, kun Raahessa se oli alle 7 minuuttia ja Oulussakin vain noin 9 minuuttia.

Harvaan asutuilla alueilla pelastustoimintaan osallistuvan henkilöstön rekrytoinnissa tulee olemaan vaikeuksia. Ongelmat kohdistuvat sekä vakituisen että vapaaehtoisen henkilöstön rekrytointiin. Tälläkin hetkellä pelastuslaitoksilla on vaikeuksia saada täytettyä vakituisen henkilöstöön kuuluvia päällystö- ja miehistövirkoja, joiden sijoituspaikka on maaseutukunnissa. Vapaaehtoisen palokuntatoiminnan hiipumisesta on joillakin paikkakunnilla selviä merkkejä ja pelastuslaitoksilla on ollut vaikeuksia rekrytoida uusia henkilöitä palvelukseen. Vapaaehtoisen henkilöstön rekrytointiongelmat eivät ainoastaan rajoitu harvaan asutuille alueille vaan ongelmia esiintyy myös Oulun läänin elinvoimaisissa kasvukeskuksissa.

Vapaaehtoisen henkilöstön saatavuuden turvaamiseksi pelastuslaitokset ovatkin toteuttaneet rekrytointikampanjoita, jonka tuloksena vapaaehtoiisiin ja sopimuspalokuntiin on saatu hankittua kohtuullisessa määrin uutta henkilöstöä. Vapaaehtoisten- ja sopimuspalokuntien henkilöstön keski-ikä on tällä hetkellä jonkin verran alhaisempi kuin vakituisella henkilöstöllä ja ikäjakauma on hyvällä pohjalla kaikilla pelastustoimen alueilla. Varsinkin Oulu-Koillismaan ja Jokilaaksojen vapaaehtoisissa- ja sopimuspalokunnissa on mukana paljolti nuoria, alle 30 vuotiaita henkilöitä.

Harvaan asuttujen alueiden palokuntien eräänä ongelmana on kuitenkin muuttoliike, jonka seurauksena yleensä juuri palokuntatoimintaan koulutettu nuori henkilö muuttaa paikkakunnalta opiskelun tai työpaikan takia. Muuttoliikkeen seurauksena kunnan asukasmäärä vähenee ja jäljelle jääneen väestön keski-ikä nousee. Väestön ikääntyminen ja heikentynyt toimintakyky onnettomuustilanteissa lisäävät pelastustoimen tuottamien turvallisuuspalveluiden kysyntää. Väestön ikääntymisen seurauksena varsinkin palokuntien suorittamien ensivaste- ja sairaankuljetustehtävien määrä tulee lisääntymään.

Harvaan asuttujen palokuntien ongelmana ovat myös pelastusmuodostelmien riittämätön toimintakyky sekä pelastusmuodostelmien puutteellinen vahvuus varsinkin päiväsaikaan sattuvissa hälytyksissä. Riittävien henkilöstöresurssien turvaamiseksi pelastuslaitosten on tehostettava sekä vakituisen että vapaaehtoisen pelastustoimintaan osallistuvan henkilöstön rekrytointia. Mikäli vapaaehtoinen palokuntatoiminta jatkaa hiipumista, merkitsee se osassa harvaan asuttuja alueita palokuntien häviämistä. Pelastuslaitosten on näin ollen kehitettävä pelastushenkilöstön tavoitettavuutta ja saatavuutta sekä turvattava ja varmistettava johtamisjärjestelmän toimivuus ja pelastusmuodostelmien riittävä vahvuus eri onnettomuustilanteissa.

Pelastuslaitosten tulee myös lisätä sekä keskinäistä että viranomaistahojen välistä yhteistyötä varsinkin onnettomuuksien ennaltaehkäisyssä. Eräänä esimerkkinä tästä on pelastus- sekä sosiaali- ja terveysviranomaisten yhteistyö kodin tapaturmien vähentämissä sekä hoitolaitosten paloturvallisuuden kehittämisessä.

Paloasemaverkoston harveneminen merkitsee puolestaan palokunnan toimintavalmiusajan pitenemistä, jolloin pelastusyksiköt saapuvat onnettomuuskohteeseen nykyistä huomattavasti myöhemmin ja seurauksena on henkilö- ja materiaalivahinkojen lisääntyminen. Palokunnan tuloksellinen toiminta esimerkiksi rakennuspaloissa edellyttää sitä, että palokunta saavuttaa onnettomuuskohteen ja aloittaa siellä toimintansa ennen 4-10 minuutin kuluessa syttymisestä tapahtuvaa yleissyttymistä. Samanlainen ajan ja vahinkokehityksen välinen riippuvuus on myös muissa onnettomuuksissa. Onnettomuudessa loukkaantuneen henkiinjäämismahdollisuudet ja vammakehitys ovat myös hyvin riippuvaisia toimintavalmiusajasta.

Alueella toimiville yrityksille sekä asukkaille pelastustoimen palvelujen saatavuuden heikentyminen merkitsee omatoimisen vastuun lisääntymistä onnettomuuksien varalta. Tämän seurauksena kiinteistöjen paloturvallisuutta lisäävät rakenteelliset ja tekniset ratkaisut, kuten automaattiset valvonta- ja sammutusjärjestelmät, tulevat lisääntymään. Pelastuslaitosten tuleekin tehostaa onnettomuuksien ennaltaehkäisevän työn (palotarkastukset, valistus ja neuvonta sekä alkusammutuskoulutus) tasoa ja vaikuttavuutta järjestelmällisesti. Pelastuslaitosten tulee myös suunnata henkilöstönsä käyttö entistä tavoitteellisemmin ja tehokkaammin onnettomuuksien ehkäisytyöhön. Rakenteelliseen paloturvallisuuteen liittyviin ratkaisuihin sekä henkilöstön koulutukseen tulee varsinkin kiinnittää huomiota kohteissa, jotka luokitellaan pelastustoiminnan kannalta erityiskohteiksi. Näitä kohteita ovat esimerkiksi hoito- ja huoltolaitokset, joissa asiakkaana olevien henkilöiden kyky toimia onnettomuustilanteessa on heikentynyt.

Kuntatalouden heikentyminen varsinkin harvaan asutuilla aluilla tulee vaikuttamaan palokuntien toimintakykyyn. Talousvaikeuksissa olevissa kunnissa tulee olemaan painetta myös alueen pelastustoimen kustannusten leikkaamiseen, jonka seurauksena varsinkin kalusto- ja materiaali investointeja jäädytetään. Kuntien pelastustoimeen kohdistuvilla säästötoimenpiteillä on välitön palokuntien toimintakykyä heikentävä vaikutus.

Rajavartiolaitos

Kainuun rajavartioston keskeisenä tehtävänä on rajaturvallisuuden ylläpitäminen rajavalvonnan ja rajatarkastusten toimenpitein Oulun läänin itärajalalla. Toimialueeseen kuuluvat Kajaanin, Kuhmon, Kuusamon, Pudasjärven ja Suomussalmen kihlakunnat. Toiminta painottuu kuitenkin rajakuntien alueelle. Muina tehtävinään Kainuun rajavartiosto voi yksittäistapauksissa poliisimiehen pyynnöstä suorittaa kiireellisiä yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseen liittyviä poliisitehtäviä sekä valvoo erityislainsäädännössä sille annettuja tehtäviä ja pääsääntöisesti suorittaa tehtäviinsä kuuluvien rikosten esitutkinnan. Kainuun rajavartiosto suorittaa myös tullilaitoksen ohella tullivalvontaa valtakunnan rajoilla ja niillä rajanylityspaikoilla, joilla tullilaitos ei ole järjestänyt tullivalvontaa. Lisäksi Kainuun rajavartiosto osallistuu pelastustoimintaan.

Kainuun rajavartioston esikunta sijaitsee Kajaanissa, jossa on myös huoltokeskus sekä 6.7.2007 lakkautettava varusmieskoulutusta antava rajajääkärikomppania. Kainuun rajavartiostoon kuuluu kolme rajavartioaluetta: Kuhmon rajavartioalue, Suomussalmen rajavartioalue ja Kuusamon rajavartioalue, jotka kaikki sijaitsevat harvaanasutulla alueella. Rajavartioalueiden johtopaikat sijaitsevat kuntakeskuksissa. Kainuun rajavartiostolla on kahdeksan rajavartioasemaa.

Kainuun rajavartioston alueella on kolme kansainvälistä rajanylilykupaikkaa, joista tapahtuu Schengen -ulkorajaliikennettä. Nämä ovat Vartius, ja Kajaanin ja Kuusamon lentoasemat. Näillä kansainvälisillä rajanylityspaikoilla Kainuun rajavartiosto vastaa rajatarkastusten suorittamisesta. Lisäksi Oulun läänin alueella on Länsi-Suomen merivartioston toimialueella sijaitseva Oulun lentoasema. Kainuun rajavartioston alueella on avoinna kolme tilapäistä rajanylilykupaikkaa, joiden kautta tuodaan puutavaraa Venäjältä Suomeen. Henkilöliikennettä pois lukien ajoneuvojen- ja työkoneiden kuljettajat näiden paikkojen kautta ei tapahdu. Tilapäisistä rajanylityspaikoista Kuusamon rajanylityspaikka on suunniteltu muuttua kansainväliseksi loppuvuonna 2006..

Kainuun rajavartiostolla on vastuullaan 406 kilometriä valtakunnan rajaa, jonka alueella suoritetaan rajavalvontaa. Rajavalvonnan päämenetelmänä on kaksihenkinen partio, joka liikkuu tehtävänsä mukaisesti jalan, hiihtäen tai ajoneuvolla rajalla tai sen lähialueella. Rajavalvontaan käytetään myös valvontaelektroniikkaa kohdealueilla. Rajavalvonnan kannalta alue on suhteellisen rauhallista, vuosittain sattuu 4 - 8 henkilön aiheuttamaa rajatapahtumaa, joista pääosa on varsin vähäisiä.

Pääasiassa rajavalvontaan liittyen Kainuun rajavartiosto suorittaa poliisi-, etsintä- ja pelastustehtäviä raja-alueella.

Vartiuksen kansainvälisen rajanylityspaikka on avoinna joka päivä klo 07.00 – 21.00. Rajanylityspaikan kautta tapahtuva liikenne on Schengen ulkorajaliikennettä. Kajaanin ja Kuusamon lentoasemalla rajatarkastuksia tehdään vain Schengen ulkorajaliikenteelle. Tilapäiset rajanylityspaikat ovat auki tarpeen mukaan. Aukioloajat sovitaan Kainuun alueen ja Kalevalan alueen rajavaltuutettujen kesken yhteistyössä puutavaraa tuovien yritysten kanssa. Pääasiassa raja on näillä paikoilla avoinna arkipäivisin.

Rajavalvonnassa selkeää painopisteaikaa on sulan maan aika, jolloin alueella liikkuu matkailijoita sekä kesäasukkaita. Talviaika on suhteellisen hiljaista, jolloin alueella kuitenkin liikkuu jonkin verran talvikalastajia sekä moottorikelkkailijoita.

Kainuun rajavartiostolla on Vartiuksen ja Korttesalmen rajavartioasemilla tilannekeskukset, joissa on päivystys 24 tuntia vuorokaudessa. Kaikki toimipisteet ovat avoinna arkisin vähintään klo 8.00 - 16.00 välisen ajan. Suljettuna olevaan toimipisteeseen soitetut puhelut ohjautuvat tilannekeskukseen, joka aloittaa asian vaatimat toimenpiteet. Lisäksi rajavartiostolla on valmiusjärjestely 24 tuntia vuorokaudessa.

Kainuun rajavartiosto antaa yleisen järjestyksen ja turvallisuuden sekä maastoetsintöjen vastuuviranomaisena toimivalle poliisille virka-apua sekä suorittamalla poliisitehtäviä. Vuonna 2005 virka-apua annettiin 330 työtuntia ja poliisitehtäviä suoritettiin 40 työtuntia. Pääosa avusta oli maastoon eksyneiden henkilöiden etsintöjä koirapartioilla. Määrät ovat marginaalisia Kainuun rajavartioston kokonaistoimintaan suhteutettuna.

Kainuun rajavartioston operatiivinen toiminta tapahtuu lähes kokonaisuudessaan harvaan asutuilla alueilla valtakunnan rajan läheisyydessä. Tällä alueella rajavartioston resurssien saatavuus turvallisuuspalvelujen suorittamiseen on kohtalaisen hyvä, ellei kulloinenkin rajatilanne toisin edellytä.

Kainuun rajavartioston organisaatiota tullaan kehittämään rajavartiolaitoksen strategian edellyttämällä tavalla. Henkilöstön ja rajavartioasemien määrä tulee vähenemään nykyisestä. Henkilöstömäärä supistunee noin kolmanneksella ja rajavartioasemien määrä pudonnee nykyisestä kahdeksasta noin 4-5:en. Kehittämistoimenpiteillä pyritään turvaamaan ensisijaisesti rajaturvallisuuden ylläpitämisen tarpeet, mutta samalla ottaen huomioon rajavartiostolle kuuluvat muut tehtävät.

Operatiiviset toimintayksiköt säilyvät kuitenkin nykyisillä rajakuntien alueilla. Kyky osallistumiseen myös turvallisuuspalvelujen tuottamiseen pyritään säilyttämään.

Rajavartiolaitosta koskevan lainsäädännön kokonaisuudistus 1.9.2005 paransi Kainuun rajavartioston mahdollisuuksia tuottaa turvallisuuspalveluja. Rajavartiomiehillä on oikeus puuttua kohtaamiinsa järjestyshäiriöihin ja havaitsemiinsa rikoksiin ilman poliisin pyyntöäkin, mutta poliisi voi kuitenkin ottaa asian hoidettavakseen tai johtaakseen. Valvonta-alueen poistaminen mahdollistaa myös joustavamman toimimisen rajakuntien/-kaupunkien ulkopuolella.

Kainuun rajavartiosto voi suorittaa erityiskalustollaan kiireellisiä sairaankuljetuksia, jos sairaankuljetuksesta vastaava viranomainen tai sairaankuljetuspalvelun tarjoaja ei sitä voi suorittaa pelastumisen vaarantumatta. Rajavartiolaitos osallistuu myös muuhun pelastustoimintaan sekä maastoon eksyneiden tai siellä muutoin välittömän avun tarpeessa olevien henkilöiden etsintään jos sitä on pidettävä välttämättömänä.

Tiukentuvat rahoituskehykset johtavat viranomaisten välisen yhteistyön lisäämiseen ja päällekkäisyyksien poistamiseen. Keskeisten turvallisuusviranomaisten yhteistyötä tiivistetään sisäisen turvallisuuden ohjelman mukaisesti. Perusteena on sisäisen turvallisuuden uhkatekijöiden monitahoisuus ja niiden ilmenemismuotojen kytkeytyminen toisiinsa. Rikostorjunnassa Kainuun rajavartioston osuus omalla tehtäväalueellaan tulee lisääntymään. Eri viranomaisten perustehtävät säilyvät kuitenkin nykyisellään.

Länsi-Suomen merivartiostoon kuuluva Oulun merivartioalueen toimialueena on Haapajärven, Haukiputaan, Limingan, Raahen, Oulun ja Ylivieskan kihlakunnat sekä niiden vesialueet Suomen talousvyöhykkeen ulkorajaan asti. Keskeiset tehtävät ovat rajaturvallisuuden ylläpitäminen, meripelastus ja merellisen ympäristön valvonta. Merivartioalueen toiminta ja henkilöstömäärä pysynee jatkossakin nykyisellä tasolla. Läänin alueella sijaitsee kolme merivartioasemaa, jotka sijaitsevat Virpiniemessä, Raahessa ja Kalajoella. Merivartioasemat kykenevät jatkuvasti lähettämään yhden partion tehtävään maa- tai merialueelle. Työvuorossa olevan partion valmius on välitön, työvuorojen ulkopuolisena aikana lähtövalmius on yksi tunti.

Meripelastustilanteiden johtamisesta vastaa Vaasassa sijaitseva meripelastuslohkokeskus.

Rovaniemen vartiolentueen meripelastushelikopterit ovat keskeisiä meripelastusyksiköitä meripelastustilanteisiin. Tarpeen vaatiessa pelastustoimintaan voidaan käyttää myös Turun vartiolentueen helikopteri- ja lentokonekalustoa. Merivartioasemien vene- ja ilmatyynyaluskalusto mahdollistaa toiminnan myös kelirikkoaikana.

Meripelastus- ja avustustapahtumien määrä on kasvanut hieman vuoden 2005 tasosta. Vuositasolla tapahtumien määrä on noin 70.

Oulun merivartioaseman toiminta jatkunee nykyisellään. Toimintapiirin veneilyharrastus ja siten esim. sairaankuljetus ja muu palveluntarve merialueella ovat kesäaikana pikemminkin vähentyneet viimevuosien kuluessa. Meripelastustapahtumien määrä ja ehkä myös laatu ovat muuttuneet tekniikan (navigointilaitteet, GSM, GSM-paikannus ym.) kehittymisen myötä.

Sen sijaan talvella jääalueella liikkuminen on lisääntynyt vuosi vuodelta. Tähän ovat syynä moottorikelkkojen määrän lisääntyminen rannikolla ja palvelujen (kodat ja laavut) parantuminen. Toisaalta tekniikka (GPS, GSM) on helpottanut pelastuspuolta myös talvella. Valvonnan tarve on kasvanut liikennemäärien kasvun myötä.

Liikennepalvelut

Julkisen liikenteen, erityisesti linja-autoliikenteen, toimintaedellytykset ovat viime vuosina jatkuvasti heikentyneet vähenevän kysynnän vuoksi. Palvelut joudutaan yhä enenevässä määrin tuottamaan ostopalveluina. Osin palvelut toteutetaan jo pienkalustolla ja esimerkiksi asiointipalvelut kuntien sisällä tarjotaan usein kutsuun perustuvana eli säännöllisistä palveluista on luovuttu. Lääninhallitus ostaa lähinnä kuntien välisiä tarpeellisia yhteyksiä, kunnat ostavat tarvittavia palveluja alueillaan. Maaseudulla kuntien sisäiset joukkoliikennepalvelut ovat heikot iltaisin ja viikonloppuisin sekä kesäaikana. Maaseudun joukkoliikennepalvelut ovat entistä enemmän ostopalvelujen varassa.

Kunnat järjestävät lakisääteiset koulukuljetukset ja erilaiset sosiaali- ja terveystoimen kuljetuksensa harvaan asutuilla alueilla usein pienkalustolla, pikkubusseilla tai takseilla. Koululaisten määrä vähetessä linja-autojen käyttö koulukuljetuksissa on vähenemässä. Tämä on osaltaan heikentänyt muiden kuin lakisääteisten kuljetusten piirissä olevien kuntalaisten mahdollisuuksia julkisiin liikennepalveluihin. Kasvava ikääntyneiden määrä edellyttää heille soveltuvien liikennepalvelujen kehittämistä ja lisäämistä.

Viime vuosina kunnissa on yleistynyt erityisesti vanhusten ja liikkumisrajoitteisten tarpeisiin suunniteltu kaikille avoin palveluliikenne, joka on tehostanut erityiskuljetusten hoitoa ja samalla laajentanut joukkoliikennepalveluja. Palveluliikennettä on jo lähes puolessa läänin kunnista.

Taksien määrä harvaan asutuilla alueilla on vähenemässä, taksipalvelujen saatavuus on heikkenemässä syrjäisillä alueilla ja asemapaikat ovat keskittymässä kuntakeskuksiin. Sivukylillä taksien toimintaedellytykset ovat usein koulukuljetusten varassa. Linja-autoliikenne on keskittymässä muutaman suuremman yrityksen käsiin. Keskisuuret, aikaisemmin ”kuntien omat bussiyhtymät” ovat käymässä harvinaisiksi. Tällä on vaikutusta mm. linja-autokaluston saatavuuteen harvaan asutuilla alueilla tilapäisissä kuljetustarpeissa.

Valtakuntaan ollaan luomassa matkapalvelukeskusverkkoa, jonka kautta tulevaisuudessa on mahdollisuus tilata kaikki yhteiskunnan maksamat kuljetuspalvelut ja joka mahdollistaa kutsuhjautuvien joukkoliikennepalvelujen laajemman toteuttamisen. Palveluliikenteellä voidaan yhdistellä erilaisia matkustustarpeita ja parantaa joukkoliikennepalveluja.

Maakunnat, useat seutukunnat ja kunnat ovat määritelleet joukkoliikenteen palvelutasoja alueilleen. Paikallisesti määritellyt tavoitteet ovat varsinkin maaseutualueilla linjassa valtakunnallisen tavoitteen kanssa. Muun muassa Kainuun maakunta koskevassa suunnitelmassa on määritelty tavoitteeksi, että kenenkään ei tarvitse muuttaa pois kotoaan julkisen liikenteen peruspalvelujen puuttumisen takia.

Sosiaali- ja terveystoimen palvelut

Oulun läänin 75 vuotta täyttäneistä 41 prosenttia asuu yksin. Osuus ikäryhmästä on alhaisin maaseutumaisissa kunnissa (38 prosenttia).

Yksinasuvien 75 vuotta täyttäneiden määrä kasvaa koko ajan myös maaseutumaisissa kunnissa. Määrä on kymmenessä vuodessa noussut 37 prosentilla. Eniten yksinasuvien vanhusten osuus ikäryhmästä on maaseutumaisissa kunnissa noussut Vuolijoenlaaksoilla, jossa se on yli kaksinkertaistunut. Yli 50 prosenttia kasvu on ollut Lisäksi Suomussalmella, Yli-Kiimingissä, Taivalkoskella, Hyrynsalmella, Pulkkilassa, Sotkamossa, Pudasjärvellä, Merijärvellä ja Utajärvellä.

Sosiaali- ja terveydenhuollon kehittämisessä suositus on ollut, että pitkäaikaislaitoshoidossa on 7 - 10 prosenttia 75 täyttäneistä.

Näin ollen tavoitteena on, että 90–93 prosenttia ikäryhmästä asuu joko omassa alkuperäisessä kodissaan tai sellaisessa palveluasumisessa, jossa henkilökunta ei ole paikalla ympärivuorokautisesti. Yksin asuvien vanhusten määrän kasvu merkitsee uusia haasteita sosiaali- ja terveydenhuollon kotihoidolla (kotipalvelu ja kotisairaanhoido). Omassa kodissa asuvien vanhusten joukossa on entistä huonokuntoisempia ja entistä intensiivisempää kotihoitoa tarvitsevia. Maaseutumaisissa kunnissa noin kymmenen prosenttia 65 v. täyttäneestä väestöstä on säännöllisen kotihoidon piirissä. Kuntien väliset erot tässä ovat erittäin suuria. Vaihteluväli on 21 prosentista alle viiteen prosenttiin.

Maaseutumaisissa kunnissa välimatkat asettavat haasteita asianmukaisten kotihoidon palvelun järjestämiselle. Entistä tärkeämmäksi tulevat erilaiset turvajärjestelyt (turvapuuhelmit ja muut turvajärjestelyt). Koetun turvallisuuden kannalta keskeiseksi nousee se, kuinka nopeasti apua on saatavilla ja millaisen koulutuksen saanut henkilöstö näiden hälytysten perusteella apua tulee antamaan.

Sosiaalihuollon yksityisten palvelujentuottajien määrä on kasvanut voimakkaasti. Läänin alueella on 227 ympärivuorokautista palvelua tuottavaa yksityistä laitosta. Koillismaalla ja Kainuussa etenkin päihdehuollon mutta osin myös lastensuojelu- ja vanhusten laitokset sijaitsevan niin etäällä paloasemista, että hätätilanteissa avun saaminen ajoissa paikalle on mahdotonta. Toimintalupia myönnettäessä ja toiminnan valvonnassa pitääkin kiinnittää huomiota rakenteiden paloturvallisuuteen ja henkilökunnan toimintavalmiuteen hätätilanteissa.

Perusterveydenhuollon palvelut on järjestetty terveyskeskuksissa vuodesta 1972 lähtien kansanterveyslain mukaisesti. Oulun läänin alueella on 30 terveyskeskusta, joista neljää ylläpitää kuntayhtymä. Terveyskeskuksilla voi olla useitakin toimintayksiköitä, terveysasemia. Terveysasemia, joissa on vuodeosasto, on 50.

Oulun läänissä on kahdeksan sairaala (sisältää erikoissairaanhoidoa antavat terveyskeskussairaalat). Oulun läänin keskussairaalat ovat Oulun yliopistollinen sairaala, joka on Pohjois-Pohjanmaan sairaanhoitopiirin sairaala ja Kainuun keskussairaala, joka on Kainuun maakunta kuntayhtymän sairaala. Pohjois-Pohjanmaan sairaanhoitopiirissä oli 41 kuntaa ja Kainuun maakunta kuntayhtymän terveydenhuollon piirissä yhdeksän kuntaa. Keskussairaaloiden lisäksi alueella on Oulaskankaan sairaala ja Visalan sairaala, jotka ovat Pohjois-Pohjanmaan sairaanhoitopiirin sairaaloita. Oulaskankaan sairaala on läänin eteläisen osan erikoissairaanhoidon keskus.

Oulun Diakonissalaitos on läänin yksityisistä sairaaloista suurin. Oulun kaupungin sairaala on uusin vuonna 2002 valmistunut vanhusten akuutin hoidon ja kuntoutuksen sairaala.

Terveyskeskukset sijaitsevat lähellä kuntakeskusta. Sivuterveysasemia on jonkin verran myös etäällä kuntakeskuksista. Terveyskeskuksista ja sairaaloista suurin osa sijaitsee pelastustoimen vähintään 10 minuutin toimintavalmiuden piirissä. Maaseutumaisista kunnista Vuolijoen Otanmäen terveysasema sijaitsee aivan 20 minuutin toimintavalmiusajan ulkorajalla.

Terveystenhoitojen yksiköt sijaitsevat yleensä joko kuntakeskuksessa tai ainakin sen lähellä, joten pelastuslaitoksen palvelujen saamiseen ei syntyne ongelmia ainakaan etäisyyksien vuoksi. Asukkaiden turvallisuuden kannalta ongelmaksi saattaa sen sijaan muodostua virka-ajan ulkopuolisen päivystyksen toimivuus, mikäli päivystysalueet tulevat liian suuriksi.

Tullin palvelut

Pohjoinen tullipiiri osana Suomen tullilaitosta valvoo laillista ja paljastaa laittomia tavaravirtoja ja kohdistaa niihin kansallisten ja kansainvälisten säädösten edellyttämiä toimenpiteitä. Pohjoinen tullipiiri toiminta-alueellaan kerää tehokkaasti ja oikein kannettavakseen määrättyt verot, maksut ja tullit, edistää laillisen ulkomaankaupan sujuvuutta ja varmistaa voimassa olevien säädösten noudattamisen sekä suojaa yhteiskuntaa huumausaineiden ja muiden vaarallisten aineiden salakuljetukselta sekä talousrikollisuudelta

Pohjoisen tullipiirin alue käsittää sekä Lapin että Oulun läänin alueet. Koko tullipiirin henkilöstön määrä on 250 ja toimipaikkojen määrä 19. Oulun läänin alueella työskentelee n. 80 henkilöä, jotka sijoittuvat Oulun, Raahen, Kajaanin, Vartiuksen ja Kuusamon tulleihin. Oulun toimipaikassa on n. 40 henkeä, Vartiuksessa n. 20 ja muissa alle 10 henkeä kussakin.

Asiakaspalveluajat itärajan toimipaikoilla on järjestetty liikenteen tarpeiden mukaisesti ja muissa toimipaikoissa on käytössä virka-aika. Kaikilla toimipaikoilla on tullivalvontatyötä tekeviä henkilöitä, jotka työskentelevät jaksotyössä. Oulun tullissa on lisäksi erillinen liikkuva valvontaryhmä, joka voi tarvittaessa toimia koko läänin alueella.

Tullipiirissä on käytössä tutkinnanjohtajan ja tutkinnan päivystysjärjestelmä. Tutkinnanjohtajan ja tutkijan tavoittaa kaikkina päivinä ympäri vuorokauden.

Koko tullipiirin alueella samoin kuin Oulun läänin alueella ptr-yhteistyö on päivittäistä sekä tarpeesta lähtevää. Suurin osa valvontahenkilöstöstä osallistuu ptr-yhteistyöhön (n. 30 henkilöä Oulun läänin alueella).

Pohjoisessa tullipiirissä on laadittu piirin valmiussuunnitelma. Suunnitelmassa on ohjeistettu tullipiirin toimintaa poikkeusoloissa ja erilaisissa häiriötilanteissa.

Toimenpiteet Oulun läänissä turvallisuuspalvelujen varmistamiseksi

- 1. Usea poliisilaitos Oulun läänissä toimii yhdellä ympärivuorokautisella poliisipartiolla. Jatkossa poliisin toimialueita tulee olemaan huomattavasti nykyistä yhtätoista vähemmän. Keskeisenä tavoitteena on saada useampi ympärivuorokautinen partio vaikkakin laajemmalle maantieteelliselle alueelle.*
- 2. Lähimmän partion periaatteella tarkoitetaan naapurikihlakunnan tai valtakunnallisen yksikön poliisipartion käyttämistä hälytystehtävään silloin kun oma partio on estynyt tai kaukana hälytyspaikasta. Paikallispoliisin noin 500 poliisimiehen lisäksi Oulun läänin alueella toimii lähes 50 liikkuvan poliisin poliisimiestä. Liikkuvan poliisin voimavarot on syytä käyttää myös ajallisen vastuun ottamisessa alueen hälytystehtävissä. Tällä tarkoitetaan sitä, että liikkuvan poliisin partio ilmoittautuu käytettäväksi alueen hälytystehtäviin hoitaessaan perustehtävänsä liittyvää liikenteenvalvontaa.*
- 3. Kotihälytysten määrän vähentämisessä keskeistä on toimiva yhteistyö eri viranomaisten välillä. Tärkein yhteistyökumppani tässä on kuntien sosiaalitoimi.*
- 4. Poliisi jatkaa rikostutinnan prosessien kehittämistä. Kehittämisellä on jo tähän asti saavutettu hyviä tuloksia, joista rikosten selvitysasteen kohoaminen on selkein merkki. Yhteistoiminta muiden toimivaltaisten viranomaisten kanssa on vielä varsin uusi asia. Poliisin näkökulmasta esimerkiksi se, että rajavartiolaitos voi suorittaa rajanylityspaikoilla havaitun rattijuopumuksen esitutinnan, vapauttaa poliisin resursseja muuhun poliisitoimintaan.*
- 5. Poliisi tiedottaa toiminnastaan nykyistä tehokkaammin erityisesti alueilla, joissa koettu valvonta on vähäistä. Paikallista turvallisuussuunnittelua kehitetään sisäasiainministeriön työryhmäraportissa 19/2006 esitettyjen linjausten mukaisesti, jotka sisäisen turvallisuuden ministeriryhmän vahvisti 18.5.2006.*

6. Harvaan asuttujen alueiden pelastustoimen palvelut turvataan suuntaamalla alueille tarvittaessa lisää voimavaroja, jotta määritelty palvelutavoite saavutetaan. Sopimuspalokuntajärjestelmän ylläpitämistä ja kehittämistä tuetaan nykyistä tehokkaammin.
7. Pelastusyksiköissä ja -muodostelmissa pyritään ehdottomasti henkilövahvuuksiin, joilla turvataan pelastustoiminnan tehokkuus sekä pelastustoimintaan osallistuvan henkilöstön työturvallisuus.
8. Hälytysohjeet ovat ajantasaisia ja riittävän etupainotteisia, jotta onnettomuustilanne saadaan mahdollisimman nopeasti hallintaan ja tehokas pelastustoiminta aloitettua kohteessa viipymättä.
9. Onnettomuuksia ennaltaehkäisevän työn sekä omatoimisen varautumisen merkitystä korostetaan ja niiden määrää lisätään siten, että pelastushallinnon vuosittaiset vähimmäistavoitteet saavutetaan. Yhtenä valistuksen ja neuvonnan keskeisenä kehittämisalueena tulee olla pelastustoimen nykyistä kiinteämpi yhteistyö muiden viranomaisten sekä vapaaehtoisjärjestöjen kanssa.
10. Kiinteistöjen paloturvallisuutta lisäävien rakenteellisten ja teknisten ratkaisujen, kuten automaattisten valvonta- ja sammutusjärjestelmien merkitystä korostetaan kohteissa, jotka sijaitsevat harvaan asutuilla alueilla.
11. Pelastustoimen alueet kiinnittävät erityistä huomiota varsinkin vuosittain tarkastettavien kohteiden palotarkastuksiin sekä pelastussuunnitelmien laadinnan valvontaan. Palotarkastuksien suorittamiseen sekä muuhun onnettomuuksien ennaltaehkäisytyöhön suunnataan entistä enemmän henkilöstöresursseja.
12. Vakinaisen ja vapaaehtoisen henkilöstön rekrytointiin, koulutukseen ja tavoitettavuuteen kiinnitetään erityistä huomiota varsinkin harvaan asutuilla alueilla. Pelastustoimen henkilöstön kelpoisuusehdot ja virkarakenne sekä koulutus ja urakierto uudistetaan huomioiden toimintaympäristön muutokset ja vaatimukset.
13. Riittävät julkisen liikenteen palvelut tulee turvata kaikissa osissa maata. Harvaan asutuilla alueille tämä tarkoittaa kutsuhajaukseen perustuvan joukkoliikenteen kehittämistä. Palveluliikenteiden kattavuutta on perusteltua lisätä. Julkisen liikenteen peruspalvelujen turvaamiseksi on sekä valtion että kuntien osoitettava riittävä rahoitus palvelujen turvaamiseksi.

14. Uusia liikenteen järjestämistapoja tarvitaan. Muun muassa maaseutuliikenteen säilymistä tukeva yhteiskunnan maksamien kuljetusten ohjaus ja yhdistely tulee saada viipymättä käyntiin.
15. Kansallisen terveyshankkeen suosituksen mukaan terveydenhuolto järjestetään seudullisina, toiminnallisina kokonaisuuksia. Kokonaisuuksia muodostettaessa tulee kuitenkin ottaa huomioon alueelliset olosuhteet sekä turvata esitettyä pienempien, mutta tehokkaiden yksiköiden toiminta. Toimipisteverkkoa muodostettaessa huomioidaan se, etteivät etäisyydet muodostu palvelujen käytön esteeksi. Läänin alueella monet kunnat ovat arvioineet palveluntuottamismallia ja kehittämishankkeita on muodostunut seutukunnittain. Kainuussa on maakunnallisen hallintomallin myötä muodostumassa myös terveydenhuollon palvelujen tuottaminen uudella tavalla.
16. Sosiaalihuollon yksityisten palveluntuottajien toimintalupia myönnettäessä ja toiminnan valvonnassa kiinnitetään huomiota rakenteiden paloturvallisuuteen ja henkilökunnan toimintavalmiuteen hätätilanteissa.
17. Sosiaali- ja terveydenhuollon vastaanotto toiminnassa kohdataan entistä enemmän väkivaltaisesti käyttäytyviä asiakkaita. Päivystystyön on oltava turvallista työntekijöille. Kriisitilanteissa väkivallan uhka voi olla normaalia suurempi, joten päivystystyössä on pystyttävä nopeaan lisäavun hälyttämiseen. Poliisipalvelujen riittävän nopean saannin varmistamiseksi päivystäjällä tulee olla esimerkiksi Virve -käsipuhelin, jonka hätäpainikkeen kautta saadaan välitön yhteys hätäkeskuksen päivystäjään. Toimintamallia kehitettäessä on varmistettava riittävän nopea reagointi.
18. Asiakkaiden varman puhelinyhteyden saaminen päivystävään työntekijään eri vuorokauden aikoina on välttämätöntä. Välitön apu pystytään antamaan heti. Päivystystyöhön kuuluu myös jatkopalveluihin ohjaaminen ja varmistaminen, että näitä palveluja myös saa.
19. Päivystystilanteessa puhelinapu usein riittää, mutta päivystävällä työntekijällä on valmius mennä selvittämään tilannetta myös paikan päälle esimerkiksi asiakkaan luo. Myös näissä tilanteissa on huolehdittava sosiaalipäivystäjän turvallisuudesta.
20. Valmius päivystysluonteiseen työhön on myös tavanomaisina aukioloaikoina. Sosiaalipäivystyksen väestöpohjan on oltava riittävä. Suuri kunta voi olla yhteistyössä ympäröivien pienempien kuntien kanssa, useat kunnat terveyskeskuskuntayhtymässä tai sairaanhoitopiirin kanssa maakunnallisena yhteistyönä.

21. *Poliisiasemien sosiaalityö liitetään osaksi sosiaalipäivystyksen kokonaisuutta. Poliisin lisäksi yhteistyötä on tehtävä terveydenhuollon, hätäkeskuksen ja pelastustoimen kanssa. Sujuvat käytännöt viranomaisten kesken vähentävät päällekkäistä työtä.*

5.3 Itä-Suomen lääni

Poliisipalvelut

Itä-Suomen läänin väestö on vähentynyt viime vuosina ja väkiluku on tällä hetkellä alle 600 000. Väestö on myös keskittynyt enenevässä määrin taajamiin, joten poliisi on joutunut siirtämään toiminnan painopistettä niihin. Kuitenkin poliisin palveluiden kysyntä ja siten myös tehtävämäärät väestöstä menettävillä alueilla (hälytystehtävät, päihdekiinniotot ja rikoslakirikokset) ovat pysyneet ennallaan. On todennäköistä, että suurin osa pois muuttaneesta väestöstä on ns. aktiiviväestöä, jolla ei ole ollut tarvettakaan muiden poliisipalvelujen kuin lupahallinnon käyttämiseen. Poliisin työmäärää lisäävänä tekijänä muuttotappioalueilla on syrjäytyneisyys, joka ilmenee alkoholin liikakäyttönä ja väkivaltarikollisuutena. Poliisin tunnusluvut osoittavat, että väkivaltarikollisuus ja päihteiden ongelmakäyttö on korkealla tasolla Itä-Suomen läänissä.

Itä-Suomen läänin toimintavalmiusaika vuonna 2005 on A ja B tehtävissä 23,2 minuuttia. Se on hieman kasvanut. Kihlakunnista heikoin toimintavalmiusaika on Koillis-Savossa (35,4 minuuttia). Toimintavalmiusajat kuvaavat hyvin hälytyspalvelujen saatavuuden tasoa. Tehtävämäärissä on tapahtunut koko ajan lievää nousua.

Poliisipalvelujen saatavuuteen liittyvänä erityisenä ongelmana on toimintavalmiusaikojen suuri ero kihlakunnan eri osa-alueiden kesken. Käytännössä on todettu, että poliisin saatavuuteen vaikuttaa myös hälytyskohteen etäisyys poliisipartion lähettävästä poliisiyksiköstä.

Rikosten lukumäärä on pysynyt vakiona eikä suurempia muutoksia ole ennustettavissa. Alueelliset erot rikollisuuden tasossa ovat kuitenkin suuria. Rikosten asukaslukuun suhteutettu määrä on korkeimmillaan suurimmissa kaupungeissa. Rikosten selvitysaste näyttää jäävän keskimääräistä heikommaksi alueilla, joissa rikosilmoitusten asukaslukuun suhteutettu määrä on korkea.

Poliisilaitosten toimialueet tullevat laajenemaan ja Itä-Suomen läänissä tulee olemaan 5-7 poliisilaitosta nykyisen neljäntoista sijasta. Väestön väheneminen johtaa poliisin lupapalvelujen kysynnän laskemiseen. Sähköisen asioinnin kehittyminen vähentää asiakkaiden henkilökohtaisen asioinnin tarvetta poliisin toimipisteissä. Edellä mainitut seikat sekä valtionhallinnon tuottavuusohjelman edellyttämä henkilöstöön kohdistuva vähennystarve johtaa poliisin palvelutoimistojen radikaaliin supistamiseen. Ilman korvaavia toimenpiteitä keskittyminen yhä harvempiin toimipisteisiin kasvattaa poliisin toimintavalmiusaikoja nimenomaisesti niillä alueilla, joissa jo tällä hetkellä toimintavalmiusajat ovat selkeästi yli läänillisen keskiarvon (Vuonna 2005 AB tehtävät: 23,2 minuuttia). Hälytyspalvelujen saatavuus kohtuullisessa ajassa on keskeinen ihmisten kokemaan turvallisuudentunteeseen vaikuttava tekijä.

Poliisin näkyvyyden väheneminen vaikuttaa ihmisten kokemaan turvallisuudentunteeseen. Akuutteja, korvaavia toimenpiteitä ovat mm. poliisipartioiden kohdentaminen vastaamaan tilastollista kysyntää nykyistä laajemmilla yhteistoiminta-alueilla ja liikkuvan poliisin nykyistä tehokkaampi käyttö hälytystehtävien hoidossa.

Rikostutkinnan keskittyminen alueen päätoimipaikkaan välimatkojen kasvamisen seurauksena vaikeuttaa rikosilmoitusten tekemistä sekä rikostutkinnan suorittamista, koska poliisin paikallistuntemus sekä "asiakastuntemus" heikkenee. Kehitys voi johtaa rikosten selvitystason laskemiseen.

Poliisin toiminnassa on keskeisenä periaatteena alueellisista ja organisatorisista rajoista riippumaton yhteistoiminta. Yhteistoiminnan kehittäminen muiden turvallisuusviranomaisten kesken on ensisijainen keino turvata turvallisuuspalvelujen tason ylläpitäminen harvaan asutuilla alueilla. Yhteistoiminta tiivistyy erityisesti rajavartiolaitoksen kanssa ja yleisen järjestyksen ja turvallisuuden toimialueella voitaneen puhua täydellisestä yhteistoiminnasta. Myös poliisilaitosten välinen yhteistoiminta on luonnollinen osa päivittäistä toimintaa.

Poliisin lupahallintopalvelut keskittyvät päätoimipaikkaan. Tämän seurauksena ihmisten normaali ilmoitusaktiivisuus laskee, koska aikaisemmin omana toimipaikkana koettu poliisin toimipiste on lakannut. Lupahallinnon palvelujen turvaamiseksi päätoimipaikasta olisi siirrettävä soveltuvat tehtävät muihin toimipisteisiin. Lupahallinnon palvelut voidaan turvata yhteispalvelua kehittämällä.

Turvallisuustason säilyttämiseksi tulisi välttää poliisimiesten keskittämistä päätoimipaikkaan.

Valtionhallinnon tuottavuusohjelman mukaiset henkilöstöä koskevat supistamisvelvoitteet painottuvat poliisihallinnossa toimistohenkilöstöön. Supistamisvelvoitteen suuruuden takia henkilöstöä on keskitettävä päätoimipaikkoihin. Tämän vuoksi nykyiset palvelutoimistot itsenäisinä yksikköinä on suljettava muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta. Palvelutoimistoja onkin jatkossa kehitettävä mahdollisuuksien mukaan yhteispalvelupisteiksi.

Toimistohenkilöstön väheneminen johtaa muun muassa tutkintasihteereille kuuluvien töiden siirtämiseen poliisimiehille, jolloin poliisitoimintaan käytetyn työajan osuus vähenee. Toisaalta toimipisteiden sulkeminen johtaa ilmoitusaktiivisuuden laskemiseen ja ihmisten kokeman turvallisuuden tunteen vähenemiseen. Tukipalvelujen hoitaminen on turvattu siten, että harvaan asuttujen alueiden poliisimiesten muiden kuin poliisitehtäviin sidotun työajan määrä ei kasva.

Uudistunut rajavartiolaitos säädäntö mahdollistaa entistä paremmin poliisin ja rajavartiolaitoksen yhteistoiminnan yleisen järjestyksen ja turvallisuuden hoitamisessa. Rajavartiolaitoksen toimipisteet ovat keskittyneet pääosin harvaan asutuille alueille. On todennäköistä, että tehtävän luonteesta johtuen rajavartiolaitoksen toimipaikkaverkosto ei harvene siinä määrin kuin poliisilla. Tämän johdosta rajavartiolaitoksen painoarvo turvallisuuspalvelujen tuottamisessa harvaan asutuilla alueilla kasvaa.

Poliisin tulee jatkossa kehittää yhteistoimintaa rajavartiolaitoksen kanssa entistä laaja-alaisemmin, jotta henkilöstön yhteistyö ja kaluston yhteiskäyttö mahdollistavat turvallisuuspalvelujen takaamisen harvaan asutuilla alueilla. Erityisesti poliisin ja rajavartiolaitoksen kenttäjohtotoimintaa tulee kehittää siten, että hälytystehtävien hoitamisessa voitaisiin hyödyntää ns. lähimmän sopivan partion periaatetta.

Pelastuspalvelut

Pelastustoimen, hätäkeskusten ja maakuntien hallinnolliset alueet vastaavat Itä-Suomen läänissä toisiaan. Tapahtuneet muutokset ovat yhdessä vähentäneet pelastustoimen hallinnollisia esteitä sekä helpottaneet viranomaisyhteistyötä ja tehostaneet voimavarojen käyttöä.

Itä-Suomen läänin kolmella pelastustoimen alueella vakinainen henkilöstö vastaa toiminnasta seitsemässä kaupunkikunnassa. Osassa näistä kunnista vakinaisen henkilöstön lisäksi on myös sivutoimista henkilöstöä sekä vapaaehtoisia palokuntia.

Sivutoiminen henkilöstö vastaa toiminnasta 51 paloasemalla. Vapaaehtoisia palokuntia on 29. Kuudessa kunnassa sopimuspalokunta hoitaa ensilähdön palokuntana pelastustoimintaan liittyvät tehtävät. Yritysten ja/tai laitosten henkilöstön varaan perustuvia palokuntia (tehdaspalokuntia ja laitospalokuntia) on 12. Palokunnat toimivat pääasiassa oman laitoksensa alueella. Osa laitosten palokunnista on tehnyt sopimuksen pelastuslaitoksen kanssa, jolloin ne osallistuvat pelastustoiminnan tehtäviin myös oman laitoksen ulkopuolella sopimuksissa määritellyin ehdoin.

Paloasemia on tällä hetkellä 59 kuntataajamassa sekä 15 pienemmässä kylätaajamassa. Vakinaisten palokuntien ympärivuorokautinen lähtövalmius on 1 minuutti. Vapaaehtoisilla ja sopimuspalokunnilla lähtövalmius on pääosin 5 minuuttia ja palokunnilla, joilla ei ole varallaolosopimusta, keskimäärin 10 minuuttia sekä palokunnilla, jotka toimivat nk. reservipalokuntina pääosin 20 minuuttia.

Läänin alueen viranomaiset ja vapaaehtoisjärjestöt toimivat kiinteässä yhteistyössä pelastuslaitosten kanssa pelastustoiminnan suunnittelussa ja toimeenpanossa. Poikkihallinnollinen yhteistyö on vuoden 2005 aikana lisääntynyt muun muassa maakunnissa järjestettyjen suuronnettomuusharjoitusten sekä maakunnallisten valmiusryhmien toiminnan myötä.

Onnettomuusilmoitusten määrä on useista eri syistä kasvanut merkittävästi. Kynnys ilmoittaa asioista ja pyytää pienemmissäkin onnettomuustapauksissa yhteiskunnan apua on selvästi madaltunut. Ilmoitus tehdään hyvinkin pienistä ja mitättömistä asioista, vaikka asian voisi hoitaa omatoimisesti.

Vaikka onnettomuuskohteet saavutetaan riskialueittain keskimäärin ohjeellisia toimintavalmiusaikoja nopeammin, ovat toimintavalmiusaikojen ylitykset kuitenkin huomattavan suuria usean kunnan alueella. Harvaan asutuilla alueilla pelastustehtävien toimintavalmiusajat ovat keskimääräisesti ottaen hyvät. Kuitenkin kuntakohtaisesti tarkasteltuna asetettu toimintavalmiusaika III riskialueella on joissakin kunnissa ylittynyt jopa merkittävästi. Riskialueella IV onnettomuuskohteen tavoittamiseen joissakin kunnissa kuluu aikaa keskimäärin yli puoli tuntia.

Pelastuslaitokset ovat uudistaneet ja yhtenäistäneet toimintatapojaan. Pelastustoimintaan tarvittavat voimavarat ja toimintavalmiudet ovat suunniteltu riskeihin ja onnettomuusuhkiin perustuen.

Tästä huolimatta osa läänin väestöstä jää kuitenkin pitkien etäisyyksien vuoksi tavoittamatta kohtuullisessa toimintavalmiusajassa.

Pelastuslain mukaan pelastustoimintaan ovat velvollisia osallistumaan lukuisat viranomaiset. Muilla viranomaisilla ei kuitenkaan tällä hetkellä liene valmiuksia kiireellisten pelastustehtävien hoitamiseen. Voimavaroja pitkäkestoisiin tilanteisiin tai suuronnettomuustilanteisiin löytyy monelta yhteistyöviranomaiselta.

Palokuolemien määrä Itä-Suomen läänissä on asukaslukuun suhteutettuna valtakunnallista keskitasoa. Vaikka pelastusviranomaiset järjestävät neuvonta- ja valistustilaisuuksia sekä opastavat väestöä onnettomuuksien ehkäisyyn palotarkastusten yhteydessä, ei näillä toimenpiteillä kuitenkaan ole saatu palokuolemia oleellisesti vähennettyä. Koska toimintavalmiusajat ovat usein pitkiä, ei rakennuspaloissa ole suuriakaan mahdollisuuksia rajoittaa vahinkoja tehokkaasti tai pelastaa omaisuutta eikä ihmishenkiä. Palokuntien operatiivisin toimenpitein palokuolemia ei juuri voida vähentää. Useimmissa tapauksissa palokuolemat ovat tapahtuneet jo ennen palokunnan hälyttämistä tai viimeistään lähes kaikissa loppuisissa tapauksissa, ennen pelastajien saapumista kohteeseen. Pelkästään palokunnan toimenpitein palokuolemien määrää ei siis enää voida oleellisesti vähentää. Yhteiskunnallisen syrjäytymisen ehkäiseminen voisi tässä tilanteessa olla tehokkaampi keino palokuolemien vähentämiseksi. Arvio on kuitenkin, että tehostetun neuvonta- ja valistustoiminnan tuloksena rakennuspalojen ja niissä kuolleiden määrä vähenee kymmenessä vuodessa vuoden 2005 tasosta neljänneksen.

Onnettomuuksia ehkäisevää työtä on pelastuslaitoksilla viimeisten kahden vuoden aikana lisätty. Ehkäisevää työtä on jossakin määrin tehty myös muiden viranomaisten ja yhteistyötahojen kanssa. Onnettomuuksia ehkäisevän työn lisääntymisen ansiosta tulipalojen ja niistä aiheutuneiden vahinkojen määrän arvioidaan vähentyvän 30 prosenttia vuoteen 2015 mennessä vuoden 2005 tasosta.

Vakinaisen pelastushenkilöstön ikääntyminen ja suorituskyvyn alentuminen sen myötä johtavat pelastuslaitoksilla osittaiseen kaksoismiehitykseen ja sitä kautta kasvaviin henkilöstökustannuksiin. Pienempien palokuntien pelastusyksiköiden toimintakyky ja etenkin valmius vaativiin savusukellustehtäviin voivat miehistön ikääntymisen ja vähenemisen vuoksi merkittävästi heikentyä.

Pienemmissä harvaan asutuissa kunnissa pelastustoimintaan osallistuvan vapaaehtoisen henkilöstön saannissa on vaikeuksia. Ongelmista merkittävin on nuoren väestön muuttoliike kasvukeskuksiin työn ja opiskelun vuoksi. Vaikka pelastuslaitokset ovat toteuttaneet rekrytointikampanjoita, eivät tulokset kaikissa kunnissa ole olleet kovinkaan hyviä. Paikkakunnalta toiselle muuttavia pelastustoimen vapaaehtoishenkilöstön koulutuksen saaneita henkilöitä ei ole riittävästi saatu toimintaan mukaan uudella paikkakunnalla. Vapaaehtoisen palokuntatyön kiinnostavuus ja houkuttelevuus muiden harrastusmahdollisuuksien rinnalla on laskenut.

Väestön ikääntyessä sairaankuljetus- ja ensivastetehtävien määrät ovat kasvaneet viime vuosien aikana jyrkästi. Pelastuslaitokset ovat toiminnoillaan vastanneet kysyntään.

Pelastustehtävien määrä jatkaa kasvuaan. Erityisesti liikenneonnettomuudet ja sairaankuljetusta tukevat ensivastetehtävät lisääntyvät. Kolmannes tehtävistä on varmistus- tai tarkistustehtäviä eli tehtäviä, jotka eivät aiheuta sen enempää toimenpiteitä.

Palotarkastusten painopistettä on siirretty harvaan asutuille alueille eli alueille, joille palokunnan toimintavalmiusaika on pitkä. Väestön omatoimisuus onnettomuuksien ehkäisyssä ja onnettomuustilanteissa on lisääntynyt. Toisaalta ikääntymisen myötä toimintakyvyn heikkeneminen vähentää omatoimisia valmiuksia. Valistus- ja neuvontatilaisuuksia on lisätty, ja niihin on vuosittain osallistunut 20 prosenttia läänin väestöstä. Lisääntynyt valistus ja neuvonta ovat osaltaan vaikuttaneet siihen, että ihmisten toiminnallaan aiheuttamat onnettomuudet ovat vähentyneet.

Kymmenen vuoden kuluttua Itä-Suomen läänin pelastuslaitoksilla nykyisin työskentelevästä vakinaisesta henkilöstöstä vajaa kolmannes on ikääntymisen johdosta poistunut tehtävistä kokonaan ja reilu kolmannes on siirtynyt vaativista operatiivisista tehtävistä muihin tehtäviin. Pelastuslaitoksille palkataan uutta henkilöstöä täydentämään operatiiviseen vahvuuteen syntynyttä vajetta. Järjestelyt lisäävät kustannuksia. Uutta koulutettua henkilöstöä tulee olemaan kohtuullisesti saatavilla, mutta pienempiin kuntiin sijoitettuja virkoja on vaikea saada täytettyä. Pelastuslaitosten työvuorovahvuuksia mitoitetaan uudelleen ottaen huomioon eri vuorokauden- ja vuodenaikoina tapahtuvien onnettomuuksien todennäköisyys.

Sivutoimisen ja vapaaehtoisen henkilöstön saanti pelastustoimeen vaikeutuu väestön ikääntyessä ja nuoremman väestön muuttaessa pieniltä paikkakunnilta kasvukeskuksiin. Pienemmissä kunnissa vapaaehtoistoiminnan hiipuminen johtaa paloasemaverkoston harvenemiseen ja palvelutason merkittävään heikkenemiseen.

Sairaankuljetuksen ja ensivastetoiminnan palvelujen kysyntä kasvaa jyrkästi väestön ikääntyessä. Kiireelliset sairaankuljetustehtävät keskitetään pelastuslaitoksille. Järjestelyt tuovat toimintaan synergiaetuja ja tukevat pelastustoimen ylläpitoa myös maaseutupaloasemilla. Pelastuslaitokset huolehtivat kaikissa kunnissa sairaankuljetusta tukevasta ensivastetoiminnasta terveydenhuoltoviranomaisten kanssa sovitulla tavalla.

Rajavartiolaitos

Pohjois- Karjalan rajavartiosto vastaa rajavartiolailla rajavartiolaitokselle määrättyjen tehtävien hoitamisesta toiminta - alueellaan. Pohjois-Karjalan rajavartiosto toimii pääasiassa toiminta - alueellaan, mutta voi toimia myös siellä, missä se on rajajärjestyksen tai rajaturvallisuuden ylläpitämiseksi tai rajavartiolaitokselle säädettyjen sotilaallisen maanpuolustuksen tehtävien suorittamiseksi perusteltua. Pohjois-Karjalan rajavartioston toiminnan tavoitteena on rajaturvallisuuden ylläpitäminen. Pohjois-Karjalan rajavartiosto suorittaa erikseen säädettyjä valvontatehtäviä sekä toimenpiteitä rikosten ennalta estämiseksi, selvittämiseksi ja syytteeseen saattamiseksi yhteistyössä muiden viranomaisten kanssa.

Pohjois-Karjalan rajavartiosto suorittaa poliisi- ja tullitehtäviä, etsintä ja pelastustehtäviä sekä osallistuu sotilaalliseen maanpuolustukseen.

Pohjois-Karjalan rajavartioston esikunta sijaitsee Onttolassa, jossa on myös huoltokeskus sekä varusmieskoulutusta antava rajajääkärikomppania. Pohjois-Karjalan rajavartiostoon kuuluu kolme rajavartioaluetta: Tohmajärven rajavartioalue, Ilomantsin rajavartioalue ja Lieksan rajavartioalue, joista erityisesti Ilomantsi ja Lieksa toimivat harvaanasutulla alueella. Rajavartioalueiden johtopaikat sijaitsevat kuntakeskuksissa pois lukien Tohmajärven rajavartioalueen johtopaikka, joka on Värtsilässä. Pohjois- Karjalan rajavartiostolla on kahdeksan rajavartioasemaa.

Pohjois- Karjalan rajavartioston alueella on kaksi kansainvälistä rajanylityskupaikkaa, joista tapahtuu Schengen -ulkorajaliikennettä. Nämä ovat Niirala ja Joensuun lentoasema.

Näillä kansainvälisillä rajanylityspaikoilla Pohjois-Karjalan rajavartiosto vastaa rajatarkastusten suorittamisesta. Pohjois-Karjalan rajavartioston alueella on avoinna kolme tilapäistä rajanylityspaikkaa, joiden kautta tuodaan puutavaraa Venäjältä Suomeen. Henkilöliikennettä pois lukien ajoneuvojen- ja työkoneiden kuljettajat näiden paikkojen kautta ei tapahdu. Näillä tilapäisillä rajanylityspaikoilla Pohjois-Karjalan rajavartiosto vastaa rajatarkastusten ja tullitehtävien hoitamisesta.

Pohjois-Karjalan rajavartiostolla on vastuullaan 304 kilometriä valtakunnan rajaa, jonka alueella suoritetaan rajavalvontaa. Rajavalvonnan päämenetelmänä on kaksihenkinen partio, joka liikkuu tehtävänsä mukaisesti jalan, hiihtäen tai ajoneuvolla rajalla tai sen lähialueella. Rajavalvontaan käytetään myös valvontaelektroniikkaa kohdealueilla. Rajavalvonnan kannalta alue on suhteellisen rauhallista, vuosittain sattuu 6 - 12 henkilön aiheuttamaa rajatapahtumaa, joista pääosa on varsin vähäisiä. Pääasiassa rajavalvontaan liittyen Pohjois-Karjalan rajavartiosto suorittaa poliisi-, etsintä- ja pelastustehtäviä raja-alueella.

Rajatarkastuksia Niiralan kansainvälisellä rajanylityspaikalla tehdään ympärivuotisesti. Raja on auki 24 tuntia vuorokaudessa. Rajanylityspaikan kautta tapahtuva liikenne on Schengen ulkorajaliikennettä. Joensuun lentoasemalla rajatarkastuksia tehdään vain Schengen ulkorajaliikenteelle. Tilapäiset rajanylityspaikat ovat auki tarpeen mukaan. Aukioloajat sovitaan Pohjois-Karjalan alueen ja Suojärven alueen rajavaltuutettujen kesken yhteistyössä puutavaraa tuovien yritysten kanssa. Pääasiassa raja on näillä paikoilla avoinna arkipäivisin.

Rajavalvonnassa selkeää painopisteaikaa on sulan maan aika, jolloin alueella liikkuu matkailijoita sekä kesäasukkaita. Talviaika on suhteellisen hiljaista, jolloin alueella kuitenkin liikkuu jonkin verran talvikalastajia sekä moottorikelkkailijoita.

Etsintätehtäviä tehdään suurimmaksi osaksi sulanmaan aikana, jolloin kohteena on maastoon eksynyt vanhus tai marjastaja. Jonkin verran etsitään kadonneita myös asutuskeskusten lähistöltä. Etsinnöissä käytetään pääasiassa rajakoiraa sekä jonkin verran helikoptereita. Pelastustehtäviä on ollut suhteellisen vähän. Tyypillisin pelastustehtävä on loukkaantuneen retkeilijän evakuointi maastosta tai haveriin joutuneen veneilijän evakuointi vesistöltä. Pohjois-Karjalan rajavartiosto osallistuu pelastustoimintaan antamalla käyttöön sellaista kalustoa, jota muilla viranomaisilla ei joko ole käytössään tai nopeasti paikalle saatavissa. Tyypillisesti tällaista kalustoa ovat helikopteri, moottorikelkat ja -veneet sekä rajakoira. Pohjois-Karjalan rajavartioston henkilöstöllä on riittävä kyky ja välineet liikkua maastossa raja-alueella kaikissa oloissa.

Pohjois-Karjalan rajavartiostolla on Värtsilän ja Möhkön rajavartioasemilla tilannekeskukset, joissa on päivystys 24 tuntia vuorokaudessa. Inarin rajavartioasemalla ja esikunnassa Onttolassa on päivystys klo 6.00 - 22.00. Kaikki toimipisteet ovat avoinna arkisin vähintään klo 8.00 - 16.00 välisen ajan. Suljettuna olevaan toimipisteeseen soitetut puhelut ohjautuvat tilannekeskukseen, joka aloittaa asian vaatimat toimenpiteet. Lisäksi rajavartiostolla on valmiusjärjestely 24 tuntia vuorokaudessa. Tohmajärven rajavartioalueella on myös kenttäjohtovalmius kaikkina vuorokauden aikoina. Pohjois-Karjalan rajavartioston komentaja toimii Pohjois-Karjalan alueen rajavaltuutettuna. Rajavaltuutetulla on hyvät ja toimivat suhteet vastakkaisella alueella toimivaan Venäjän Federaation Suojärven alueen rajavaltuutettuun. Nämä suhteet mahdollistavat muun muassa Ilomantsin ja Lieksan alueella Venäjän puolella työskentelevien suomalaisten nopean avunsaannin hätätilanteissa.

Pohjois-Karjalan rajavartiostolla, kuten koko Rajavartiolaitoksella, on pitkät perinteet yhteistoiminnasta poliisin ja tullin kanssa. Kyseinen yhteistyö on linjattu PTR (poliisi, tulli ja Rajavartiolaitos) sopimuksella. Mainitut yhteistyöviranomaiset pyrkivät yhteistyötä tiivistämällä kehittämään toimintaansa sekä hyödyntämään voimavaransa kustannustehokkaasti sekä hakemaan uusia yhteisiä toimintamalleja erityisesti rikostorjunnan alalla.

Rajavartioalueilla suoritetaan yhteispartiointia poliisin kanssa erillisen suunnitelman mukaan. Kyseisen yhteispartio suorittaa sekä poliisin että rajavartioston tehtäviä. Rajavartioston johto on määrittänyt, että kyseistä yhteispartiointia kehitetään erityisesti Ilomantsin rajavartioalueella, jonka yhteistoimintakumppanina asiassa toimii Ilomantsin kihlakunta. Rajavartiosto voi yksittäistapauksessa poliisimiehen pyynnöstä suorittaa sellaisia rikoksen estämiseen tai sen keskeyttämiseen liittyviä kiireellisiä poliisin tehtäviä joita poliisi ei voi viipymättä suorittaa. Rajavartiomies voi kohtaamassaan asiassa suorittaa mainitun tehtävän ilman poliisin pyyntöäkin, jos toimenpidettä ei voida viivyttää terveydelle tai omaisuudelle vaaraa aiheuttamatta. Toimenpiteestä on tällöin viipymättä ilmoitettava poliisille. Pohjois-Karjalan rajavartiosto suorittaa edellä kuvattuja tehtäviä muuhun rajavartiotoimintaan liittyen rajan läheisyydessä erityisesti harvaan asutulla alueella. Rajavartiosto ei korvaa poliisia. Kyseisten tehtävien hoitamisen menettelytavoista on sovittu kihlakuntien poliisipäälliköiden kanssa.

Tullin kanssa rajavartiolaitos suorittaa yhteistoimintaa erityisesti kansainvälisillä rajanylityspaikoilla. Tilapäisillä rajanylityspaikoilla rajavartiolaitos hoitaa tullitehtävät, koska tulli ei ole järjestänyt niille tullivalvontaa. Menettelystä on sovittu Itäisen tullipiirin kanssa. Pohjois-Karjalassa on poliisin, tullin ja rajavartiolaitoksen yhteistyönä käynnistetty yhteinen rikostiedustelu- ja analyysiyksikkö, jonka voidaan olettaa parantavan rikosten ennalta ehkäisyä, torjuntaa ja selvittämistä lähitulevaisuudessa. Pohjois-Karjalan rajavartiolaitoksen asiantuntija toimii säännöllisesti Pietarin konsulaatin Petroskoin palvelupisteessä. Kyseinen henkilö osallistuu asiantuntijana viisumien myöntämiseen liittyvään valmistelutyöhön.

Rajavartiolaitoksessa on laadittu vuoteen 2015 ulottuva strategia, jossa on esitetty arvio vuoden 2015 toimintaympäristöstä, toiminnan päämäärästä sekä päämäärän saavuttamisen edellyttämistä toimenpiteistä. Kyseiset toimenpiteet vaikuttavat harvaan asutuilla alueilla siten, että rajavartiolaitoksen henkilöstövoimavarat kyseisillä alueilla vähenevät rajavartiolaitoksen toiminnan painopisteen ollessa kansainvälisillä rajanylityspaikoilla ja kaakkoisrajalla. Väheneviä voimavaroja korvataan kehittämällä muulle rajaosuudelle uusi kustannustehokas rajavalvontamalli. Kyseisen rajavalvontamallin kehittäminen koskee näin ollen erityisesti harvaanasuttuja alueita. Kyseisen uuden rajavalvontamallin kehittämistyö on meneillään Pohjois-Karjalan rajavartiolaitosissa. Mallia kehitetään sekä kokeillaan erityisesti Lieksan rajavartiolaitosalueella vuoden 2006 aikana. Kyseisen kehitystyön ja kokeilun perusteella syntyvä rajavalvontamalli otetaan käyttöön vuosien 2006 -2012 aikana. Oletettavaa on, että uuden rajavalvontamallin myötä rajavalvontatehtävissä olevien partioiden liikkuminen harvaan asutulla alueella erityisesti rajan läheisellä tiestöllä tulee nykyisestäään lisääntymään. Tämä mahdollistaa poliisi-, pelastus- ja etsintätehtävien hoitamisen rajavalvontatehtävien yhteydessä entistä joustavammin. Jatkossakin Pohjois-Karjalan rajavartiolaitoksen tärkein tehtävä on kuitenkin rajaturvallisuuden ylläpitäminen.

Edellä kuvatun kehitysmallin myötä raja-alueella liikkuvat partiot voivat muodostaa myös liikkuvia palvelupisteitä, joista saa tarvittaessa Pohjois-Karjalan rajavartiolaitoksen tarjoamia palveluja kuten esimerkiksi rajavyöhykeluvat. Pohjois-Karjalan rajavartiolaitoksen organisaatioon ja harvaan asutulla alueella sijaitsevien toimipisteiden määrään sekä 24 tuntia vuorokaudessa miehitettyinä olevien päivystyspisteiden lukumäärään saattaa tulla muutoksia edellä kuvatun kehityskulun myötä siten, että kyseisiä toimintoja yhdistetään, jolloin niiden lukumäärä vähenee.

Liikennepalvelut

Itä-Suomen läänissä liikennejärjestelyihin vaikuttavat pitkät etäisyydet, hajanainen asutus ja vesistöjen sekä vapaa-ajanasuntojen runsas määrä. Vesistöt aiheuttavat liikenneverkkoon kierrettävyyttä ja matkat pidentyvät Lapin ja Kainuun tasolle. Esimerkiksi toisen asteen koulumatkat ovat olleet Lapin ja Oulun läänin luokkaa. Taajamien koko on myös keskimääräistä pienempi. Kaupunkimaiset kunnat ja taajaan asutut kunnat ovat keskittyneet valtateiden ja rautateiden varsille. Valtatie 5 on itäisen Suomen pääväylä, joka on Mikkelin ja Heinolan välillä pääosin parannettu korkeatasoiseksi valtatieksi. Nykyinen liikennemäärä tällä välillä on keskimäärin 6 500 autoa vuorokaudessa, josta raskaan liikenteen osuus on noin 12 prosenttia (arkisin lähes 18 prosenttia). Kesäviikonloppuisin liikennemäärä on yli kaksinkertainen keskimääräiseen verrattuna ja tällöin liikenne ruuhkautuu. Pitkämatkaisen liikenteen osuus on selvästi yli puolet. Tiejaksolla Lusi-Juva on kuoleman ja henkilövahinko-onnettomuuksien tiheys suurempi kuin haja-asutusalueen pääteillä keskimäärin. Valtatie 5 on lisäksi Kuopion kohdalla Savo-Karjalan vilkkaimmin liikennöityjä tieosuuksia. Liikennemäärä on noin 28 300 ajoneuvoa vuorokaudessa. Vuonna 2020 ennustetaan liikennemäärän olevan noin 35 000 ajoneuvoa vuorokaudessa.

Harvaan asuttujen alueiden liikennepalvelujen tarjonnassa merkittävä rooli on joukkoliikenteellä, taksipalveluilla ja henkilöautolla. Tällä hetkellä harvaan asutulla maaseudulla kunnat vastaavat pääsääntöisesti kuntien sisäisestä joukkoliikenteestä. Kuntien sisällä huolehditaan oppilaat kouluun ja tarjotaan väestölle pääsääntöisesti asiointiyhteys kuntakeskukseen pari kertaa viikossa. Koululaiset hoidetaan kouluun joko linja- tai ostoliikenteenä. Alueellinen peitto on jonkin verran tiheämpää Ylä-Savossa ja Keski-Karjalassa. Varsinkin Keski-Karjalassa verkko on harventunut viime vuosina muun maakunnan tasolle. Kaupunkimaiset kunnat ja taajaan asutut kunnat ovat keskittyneet valtateiden ja rautateiden varsille.

Kuntarajat ylittävän joukkoliikenteen palvelut tarjotaan joko itsekannattavana liikenteenä tai lääninhallituksen ostoliikenteenä. Ostomäärärahojen vähenemisen takia täydentävän ostoliikenteen tarjontaa on jouduttu supistamaan jo neljänä vuotena peräkkäin noin 70 - 100 vuoroa vuotta kohti.

Väestön väheneminen ja ostomäärärahojen vähentäminen näkyy kuntarajat ylittävässä liikenteessä erityisesti hiljaisemman ajan vuorotarjonnan vähenemisessä ja palvelujen puuttumisessa kokonaan. Tällaisia hiljaisempia aikoja ovat viikonloput, arki-illat ja loma-ajat.

Itä-Suomen läänin kunnista noin kymmenestä puuttuu tällä hetkellä arki-iltaiset ja viikonloppuvuorot. Itä-Suomen läänissä on tällä hetkellä 2,1 taksia tuhatta asukasta kohti. Nykyinen järjestelmä perustuu pistekohtaisiin asemapaikkoihin ja se on mahdollistanut ns. kylätaksien toimeentulon niin kauan kuin kylässä on säilynyt koulupalvelut. Tällä hetkellä taksien alueellinen peitto on melko kattava Itä-Suomen läänissä. Taksit ovat myös mukana joukkoliikennepalvelujen tarjonnassa. Taksien osuus lääninhallituksen ostoliikenteestä on lähes 10 prosenttia. Rajallisten joukkoliikennepalvelujen takia henkilöautolla on merkittävä osuus varsinkin työmatka- ja vapaa-ajanliikenteessä.

Harvaan asutussa läänissä linjaliikenne tulee keskittymään entistä enemmän pääteille ja kuntakeskusten välisiin yhteyksiin. Valtio tulee huolehtimaan peruspalvelutasoisiksi määritellyistä työmatka-, opiskelu-, asiointi- ja liityntäyhteyksistä. Kunnat vastaavat kunnan sisäisestä koulu- ja asiointivuoroista. Varsinkin kuntien sisäinen linja-autoilla ajettava koulumatkaliikenne tulee vähenemään oppilaiden vähetessä haja-asutusalueelta.

Pienkalustolla (pikkubussit ja taksit) ajettava kutsuohjatun joukkoliikenteen osuus tulee lähivuosina kasvamaan merkittävästi. Kutsuohjattua joukkoliikennettä ja yhteiskunnan maksamien kuljetusten yhdistelyä varten tullaan perustamaan matkapalvelukeskusten verkosto. Itä-Suomeen tulee näitä matkapalvelukeskuksia yksi kuhunkin maakuntaan. Myös linja- ja ostoliikennettä tullaan ottamaan mukaan näiden matkapalvelukeskusten kautta välitettäväksi. Harvaan asuttuun lääniin kutsuohjaus sopii, koska se tarjoaa matkustajalle ovelta ovelle - palvelut matkustajan haluamana ajankohtana. Kutsuohjattua joukkoliikennettä hoidetaan usein palveluliikenteenä. Palveluliikenteessä käytetään matalalattiakalustoa. Se on varsin sopiva ikääntyvän väestön kuljetustarpeita hoitamaan.

Sosiaali- ja terveystoimen palvelut

Itä-Suomen läänissä 75 vuotta täyttäneistä vanhuksista 44,7 prosenttia asuu yksin. Yksin asuvia vanhuksia on erityisen runsaasti kaupungeissa, mutta myös maaseutukunnissa heidän määränsä on kasvussa. Sosiaali- ja terveydenhuollon tavoitteena on, että yli 90 prosenttia vanhuksista asuu kotihoidossa. Kotihoidon palvelujärjestelmiä kehitetään lähes jokaisessa läänin kunnassa. Kotihoidon palvelurakenteeseen pyritään saamaan mukaan myös järjestöjen vapaaehtoistoimintaa ja yksityistä palvelutuotantoa.

Iäkkäiden osuus koko väestöstä kasvaa merkittävästi lähivuosikymmeninä Itä-Suomessa, samoin heidän absoluuttinen lukumääränsä. Yksinasumisen yleistymisen arvioidaan lisäävän vanhusten itsenäistä suoriutumista ja turvallisuutta ylläpitävien palveluiden kysyntää tulevaisuudessa, kun omaisten tarjoama apu on entistä harvempien ulottuvilla. Erityisen tärkeää tulee olemaan ikäihmisten omatoimisuuden ylläpitäminen vanhoissa kiinteistöissä korjausrakentamisen avulla.

Itä-Suomen läänissä on 39 terveyskeskusta, joista kymmentä ylläpitää kuntayhtymä. Läänin alueella on neljä sairaanhoitopiiriä: Pohjois-Savon, Etelä-Savon, Itä-Savon ja Pohjois-Karjalan sairaanhoitopiirit. Pohjois-Savossa on kolme sairaalaa: Kuopion yliopistollinen sairaala, Iisalmen sairaala ja Varkauden sairaala. Etelä-Savossa on Mikkelin keskussairaala ja Pieksämäen sairaala, Itä-Savossa Savonlinnan keskussairaala ja Pohjois-Karjalassa Pohjois-Karjalan keskussairaala. Terveystieteiden turvapalveluiksi voidaan lukea kotisairaanhoidon, sairaankuljetuksen, ensiapu-, ensihoito- ja lääkäripäivystys. Kotisairaanhoidon palvelujen tuottamisessa haja-asutusalueille etenkin ilta- ja yöaikaan sekä pyhinä ja viikonloppuisin on vajetta ja kehittämistarpeita.

Etelä-Savossa yöpäivystystä on Mikkelin keskussairaalan lisäksi Pieksämäellä. Kangasniemi, Mäntyharju, Pertunmaa ja Suomenniemi ovat liittyneet Mikkelin keskussairaalan yöpäivystykseen, Juva, ja Puumala viikonloppuisin. Itä-Savossa Savonlinnan seudun terveyskeskusten ilta- ja viikonloppupäivystys on keskitetty keskussairaalan. Pohjois-Karjalassa Joensuun päivystyspiste vastaa 11 kunnan yöpäivystyksestä (114 000 asukasta). Kiteellä ja Ilomantissa ja Nurmes-Valtimolla toimii päivystyspisteet. Pohjois-Savossa toimii KYS:n yhteispäivystyspiste. Varkaudessa, Suonenjoella ja Iisalmessa toimii yöpäivystys. Pielavedellä ja Lapinlahdella on oma ympärivuorokautinen päivystys. Läänissä on vireillä useita seudullisia yhteistyöhankkeita päivystysjärjestelyissä.

Sairaankuljetus on laadukkaasti ja kattavasti hoidettu koko läänin alueella haja-asutusalueet mukaan lukien. Haja-asutusalueilla kuljetusmatkat ja kuljetusviiveet ovat ymmärrettävästi pidempiä kuin taajama-alueilla. Ensivastetoiminta on läänin alueella järjestetty varsin kattavasti ja paikkaa tarvittaessa sairaankuljetuksen katvealueita. Pelastushelikopteri Ilmarin ensihoitopalvelut ovat saatavilla kattavasti koko läänin alueelle. Hätäkeskustoiminnan käynnistyttyä kuntien ja alueiden välinen yhteistyö kiireellisessä sairaankuljetuksessa on lisääntynyt.

Vanhusten määrän kasvu ja asumisratkaisut tulevat vaikuttamaan merkittävästi kuntien terveyspalveluiden suunnitteluun ja järjestämiseen.

Erityistä huomiota tullaan kiinnittämään vanhusten kotona selviytymistä tukeviin terveystalviin ja liikkuviin sosiaali- ja terveystalviin. Harvaan asutuilla alueilla suurten ikäluokkien aiheuttamat päivystysmäärät kasvavat. Päivystysjärjestelyissä lisääntyy kuntien välinen yhteistyö. Päivystysjärjestelmiä tulee kehittää edelleen kuntien yhteistyönä ottaen huomioon toiminnan tehokkuuden ja taloudellisuuden lisäksi myös palvelujen alueellinen saatavuus. Harvaan asutuilla alueilla suurten ikäluokkien aiheuttamat päivystysmäärät kasvavat.

Yhtenä tulevaisuuden haasteena on sairaankuljetuksen ensihoitovalmiuksien ja -taitojen lisääminen nykyisestä, mikäli lääkäripäivystyspisteet harvenevat nykyisestä.

Itä-Suomen läänissä toimii 320 yksityistä, ympärivuorokautista hoitoa ja huolenpitoa antavaa sosiaalihuollon hoivayritystä. Ympärivuorokautisissa yksityisissä asumispalveluyksiköissä asuu noin 3 200 vanhusta, kehitysvammaista ja mielenterveyskuntoutujaa. Suurin osa hoivayrityksistä sijaitsee kunta- tai kyläkeskuksissa, mutta yksittäisiä hoivayrityksiä toimii myös harvaan asutuilla alueilla. Hoivayrityksistä suurin osa on vanhustenhuollon yksiköitä. Läänissä on runsaasti myös mielenterveyskuntoutujille, lapsille ja nuorille ja kehitysvammaisille palveluita tuottavia yksityisiä hoivayrityksiä.

Itä-Suomen läänin sosiaali- ja terveysosasto selvitti vuonna 2004 vanhusten julkisen ja yksityisen laitoshoidon ja palveluasumisen tilanteen ja turvallisuuskulttuurin läänin alueella. Vanhustenhuollon palveluasumis- ja laitosyksiköistä 59 prosenttia on julkisen sektorin ja 41 prosenttia yksityisen sektorin tai järjestöjen ylläpitämiä. Vuoteeseen hoidettavien vanhusten määrä on suuri erityisesti terveyskeskusten vuodeosastoilla ja vanhainkodeissa. Laitoshoidossa on paljon dementoivia sairauksia sairastavia vanhuksia. Yöhoidossa on erityisesti keskisuurissa yksiköissä (20 - 50 asukasta) liian vähän henkilökuntaa. Palo- ja pelastussuunnitelmat ja turvallisuussuunnitelmat puuttuivat joka kymmenenneltä yksiköltä. Tilanne oli heikko erityisesti julkisissa palveluasumisyksiköissä ja vuodeosastoyksiköissä. Selvityksen perusteella lääninhallituksen sosiaali- ja terveysosasto katsoo, että laitos- ja asumisyksikköjen henkilökuntaa tulee perehdyttää ja valmentaa harjoitusten avulla ja turvallisuusteknologiaa tulee tehostaa vanhustenhuoltoyksiköiden turvallisuuden lisäämiseksi. Turvallisuus on sosiaali- ja terveydenhuollon laitoksissa ja toimintayksiköissä sekä sosiaali- ja terveydenhuollon, että turvallisuusviranomaisten yhteinen asia. Hyvällä pelastus- ja turvallisuusasioiden suunnittelulla, säännöllisellä harjoittelulla ja riittäväällä resursoinnilla voidaan välttää onnettomuuksia ja turmia.

Hoivayritysten pelastus- ja turvallisuussuunnitelmat on päivitetty viimeksi vuonna 2004. Turvallisuussuunnitelmien laatu ja vaatimustaso näyttää vaihtelevan kunnittain. Yksityisissä toimintayksiköissä saattaa tapahtua ajoittain väkivaltatilanteita. Työsuojelupiiri on ohjeistanut toimintayksiköitä laatimaan yhteiset menettelyohjeet uhkaavien väkivaltatilanteiden varalle. Itä-Suomen lääninhallituksen yksityisten sosiaalipalveluyritysten rekisteri sisältää perustiedot kaikista läänin hoivayrityksistä.

Julkisten ja yksityisten ympärivuorokautista hoivapalvelua tuottavien asumisyksiköiden määrä tulee lisääntymään edelleen. Hoivayksiköissä asuu muistihäiriöisiä ja paljon apua tarvitsevia vanhuksia ja vammaisia. Julkisten ja yksityisten hoivayksiköiden turvallisuuskysymyksiin tulee kiinnittää kuntien turvallisuuspalveluissa erityistä huomiota.

Kunnan sosiaalihuollolla tulee olla valmius kiireellisessä avun tarpeessa olevan henkilön välttämättömään palveluun sekä toimipisteiden normaalina aukioloaikana, että aukioloajan ulkopuolella. Virka-ajan ulkopuolisen sosiaalipäivystyksen järjestäminen on jo pitkään ollut yksi kiireellisimmistä sosiaalihuollon kehittämiskohteista. Lääninhallituksen vuoden 2005 lopussa tekemän selvityksen mukaan sosiaalipäivystys on asianmukaisesti järjestetty 21 kunnassa. Sosiaalipäivystystä suunnitellaan aktiivisesti 26 kunnassa. Kuudessa kunnassa ei ole sosiaalipäivystystä eikä sitä aktiivisesti myöskään suunnitella.

Sosiaalisten ongelmien määrä ei todennäköisesti vähene seuraavan kymmenen vuoden aikana. Sosiaalipäivystysjärjestelmän kehittäminen ja huomion kiinnittäminen varhaisen puuttumisen menetelmiin ja lähisuhdeväkivallan palvelujärjestelmiin tulevat todennäköisesti parantamaan sosiaalista turvallisuutta.

Tullipalvelut

Suomen tullilaitoksen osana Itäinen tullipiiri valvoo laillista, paljastaa laittomia tavaravirtoja ja kohdistaa niihin kansallisten ja kansainvälisten säädösten edellyttämiä toimenpiteitä. Itäinen tullipiiri kerää toiminta-alueellaan tehokkaasti ja oikein kannettavakseen määrätyt verot, maksut ja tullit, edistää laillisen ulkomaankaupan sujuvuutta ja varmistaa voimassa olevien säädösten noudattamisen sekä suojaa yhteiskuntaa huumausaineiden ja muiden vaarallisten aineiden salakuljetukselta sekä talousrikollisuudelta.

Itä-Suomen läänin tullitoimipaikat kuuluvat Itäisen tullipiirin alaisuuteen. Sen keskuspaikka toimii Lappeenrannassa. Itäisessä tullipiirissä on 12 tullitoimipaikkaa, joista kolme on Itä Suomen läänin alueella.

Nämä ovat Pohjois-Karjalan tulli (Niirala ja Joensuu) sekä Kuopion tulli. Kuopion tullin valvonta-alueeseen kuuluu entinen Kuopion lääni ja Pohjois-Karjalan tullin valvonta-alue käsittää entisen Pohjois-Karjalan läänin. Henkilökuntaa on Kuopiossa 5, Joensuussa 7 ja Niiralassa 41 henkilöä. Niiralan tulli on auki ympärivuorokautisesti, muissa toimipaikoissa noudatetaan valtion virka-aikaa. Vuonna 2005 Niiralan kansainvälisen rajanylityspaikan kautta tuotiin Suomeen rautateitse ja maanteitse yhteensä noin 4.5 miljoonaa tonnia tavaraa, etupäässä raaka-aineita (puu, kemikaalit, lannoitteiden raaka-aineet, ammoniakki, happi yms.). Viennin määrä oli vain noin 100 000 tonnia, joka koostui koneista, laitteista, paperista, selluloosasta ja kemikaaleista. Matkustajia oli noin 9 500 000, joista venäläisten osuus oli noin 47 prosenttia, henkilöautoja kulki noin 500 000 ja kuorma-autoja noin 75 000 kappaletta. Rajanylitysliikenteen valvonnassa tullin yksi päätehtävä on raskaan liikenteen ajoneuvojen liikennekuntoisuuden valvonta, tekninen kunto, kuormien sidonnat, asiapaperit ja kuljettajien lepoajat.

Niiralan tullissa työskentelee myös kaksi tutkijaa jotka suorittavat tehtäviään koko Savo-Karjalan alueella. Tämän lisäksi tullipiirissä on käytössä tutkinnanjohton ja tutkinnan päivystysjärjestelmä, joka toimii ympärivuorokautisesti. Niiralan tullin valvonta-alueeseen kuuluu Niiralan lisäksi kolme tilapäistä rajanylityspaikkaa; Lieksan Inari, Haapovaara ja Ruhovaara, Joensuun lentokenttä ja kaksi satamaa. Joensuun tulli on toinen Itäisen tullipiirin toimipaikoista, jossa tehdään autoveropäätöksiä. Joensuussa ja Kuopiossa vastaanotetaan myös verohallinnon ja ajoneuvohallintokeskuksen maksuja.

PTR-yhteistyö on Itä-Suomen läänissä, erikoisesti entisen Pohjois-Karjalan läänin alueella, hyvin kiinteää poliisin ja rajavartioston kanssa. Se on päivittäistä ja se on osoittanut tarpeellisuutensa. Niiralan kansainvälisellä rajanylityspaikalla työtehtäviä tehdään ns. parityöskentelynä. Niiralan tulli osallistuu Kiteen poliisin ja Pohjois-Karjalan rajavartioston kanssa PTR-partiointiin. Samoin yhteistyötä tehdään kiinteästi Keskusrikospoliisin, Joensuun poliisin, verohallinnon ja työsuojelupiirin sekä katsastusmiesten kesken. Tullin palveluissa ei ole odotettavissa muutoksia tulevina vuosina.

Toimenpiteet Itä-Suomen turvallisuuspalvelujen varmistamiseksi

1. Tieliikennelainsäädäntöön tulisi lisätä mahdollisuus rajoitetun ajo-oikeuden myöntämiseen, jolloin ikääntyvän väestön ei tarvitsisi muuttaa kotipaikaltaan. Ikääntyvän väestön asumisen edellytykset harvaan asutuilla alueilla perustuvat pääosin siihen, että heillä on mahdollisuus liikkua ja hoitaa päivittäiset asiat. Julkisten kulkuyhteyksien vähenemisen johdosta ajo-oikeuden säilyminen on tällöin välttämätöntä. Nykyisellään poliisilla ei ole mahdollisuutta myöntää alueellisesti ja/tai ajallisesti rajoitettua ajo-oikeutta. Joissakin tapauksissa rajoitetun ajo-oikeuden myöntäminen mahdollistaisi henkilöiden liikkumisen kuitenkin vaarantamatta liikenneturvallisuutta. Tällöin olisi kyseessä esimerkiksi ajo-oikeuden myöntäminen rajoitetulle alueelle, hyvissä keliolosuhteissa, valoisaan aikaan.
2. Itä-Suomen lääniin perustetaan kooltaan sellaiset poliisilaitokset, jotka kykenevät itsenäiseen toimintaan sekä päivittäistoimintojen että erityisosaamista vaativien tehtävien (esimerkiksi talousrikostorjunta, tekninen rikostutkimus ja rikostiedustelu) osalta.
3. Eri turvallisuusviranomaisten, erityisesti poliisin ja rajavartiolaitoksen, yhteistyötä kehitetään hälytystehtävien hoitamisessa. Yhteistyön kehittämisessä voidaan hyödyntää poliisin nykyistä kenttäjohtojärjestelmää ja hätäkeskuslaitosta.
4. Poliisin lupapalvelujen alueellisen saatavuuden turvaaminen edellyttää julkisen sektorin kaikkien toimijoiden yhteistä näkemystä siitä, että vähenevillä resursseilla voidaan turvata poliisin ja muiden toimijoiden palvelut yhteispalveluverkostoa kehittämällä.
5. Onnettomuuksia ehkäisevään työhön liittyvä turvallisuuskasvatus aloitetaan peruskoulun alaluokilla ja jatketaan työtä koko opiskelujakson ajan aina ammatillisiin opintoihin saakka. Sosiaali- ja terveystoimen oppilaitoksissa opiskelevien ja ko. toimialoille työllistyvien turvallisuuskoulutukseen kiinnitetään erityistä huomiota. Peruskoulujen ja ammatillisten oppilaitosten opetussuunnitelmissa määritellään selkeästi asiaa koskevat tavoitteet.
6. Onnettomuuksia ehkäisevän työn merkitystä korostetaan eri yhteyksissä ja sen määrää lisätään suunnitelmallisesti. Kansalaisten omatoimisuuden parantamiseksi neuvonnan ja valistuksen määrällistä tavoitetta nostetaan nykyisestä tasosta.

Tavoitteeksi tulee asettaa, että vuosittain valistus- ja neuvontaa saa neljännes kansalaisista. Erityis- ja riskiryhmien ja heidän kanssaan työskentelevien ja asioivien turvallisuuskoulutukseen tulee kiinnittää entistä enemmän huomiota.

- 7. Palokuolemien vähentäminen valtakunnallisten tavoitteiden mukaiseksi edellyttää eri toimialoilta konkreettisia toimenpiteitä muun muassa yhteiskunnallisen syrjäytymisen vähentämiseksi. Tavoitteen toteuttaminen edellyttää eri viranomaisten ja yhteistyötahojen aktiivista otetta, yhteistä strategiaa sekä saumatonta ja suunnitelmallista yhteistyötä.*
- 8. Vapaaehtoisen palokuntatyön kiinnostavuutta ja houkuttelevuutta edistetään työstä maksettavien palkkioiden verotuskäytäntöä keventämällä. Näin ehkä saataisiin vapaaehtoiseen palokuntatyöhön hakeutumaan uutta henkilöstöä. Itä-Suomen läänin useassa kunnassa työttömyysaste on valtakunnalliseen tasoon verrattuna varsin korkea. Usea vapaaehtoisessa palokuntatyössä mukana oleva on työtön ja hänen pelastustoiminnasta saamansa korvaukset vaikuttavat maksettaviin työttömyyskorvauksiin ja etuuksiin. Itä-Suomen lääni on valmis hankkeen kokeilualueeksi, jossa kevennetyn verotusjärjestelmän hyödyt ja haitat testataan.*
- 9. Pelastuslaitosten, sairaankuljetuksen ja poliisin ajoneuvojen varustaminen paikannuslaitteilla sekä hätäkeskusten järjestelmään tarvittavien laitteiden hankinnat toteutetaan ensi tilassa. Paikannusjärjestelmiä on ollut käytössä monella toimialalla jo usean vuoden ajan, joten kokemuksia järjestelmien käytettävyydestä on olemassa. Paikannusjärjestelmän hankintakustannuksia varten tarvittava rahoitus osoitetaan kuntien ja valtion tulo- ja menoarviossa.*
- 10. Sairaankuljettajia ja ensihoitajia kouluttavien oppilaitosten sekä poliisioppilaitosten opetusohjelmiin kirjataan onnettomuuksien ensitoimenpiteiden kouluttamista koskevat tavoitteet. Opetukseen on osoitettava riittävät henkilö- ja talousresurssit.*
- 11. Kiireellisten sairaankuljetusten järjestämisvastuun siirtäminen pelastuslaitoksille selvitetään. Pohjois-Karjalassa saatujen kokemusten perusteella pelastuslaitoksen hoitamana sairaankuljetuksen järjestelyt ovat tuoneet toimintaan synergiaetuja sekä olleet osaltaan tukemassa pelastustoimen ylläpitoa myös pienemmissä maaseutupalokunnissa.*

12. *Varmistetaan ikääntyneiden lääkehoidon turvallisuus. Lääkkeiden liikkäyttö aiheuttaa muistamattomuutta ja lisää turvattomuuden tunnetta. Turvattomuus saattaa osaltaan lisätä lääkkeiden käyttöä.*
13. *Hyödynnetään uutta teknologiaa ikääntyneiden ja vammaisten henkilöiden asumisen ja liikkumisen edistämiseksi ja turvallisuuden parantamiseksi.*
14. *Julkisen liikenteen peruspalvelut tulee turvata kaikissa osissa maata. Kuntien ja valtion on varattava siihen riittävä rahoitus.*
15. *Kutsuohjattu palveluliikenne ulotetaan kaikkialle Itä-Suomen lääniin. Palveluliikenteen palvelut tulee tarjota esteettöminä ikääntyvän väestön liikkumisen turvaamiseksi.*
16. *Matkapalvelukeskukset perustetaan kutsuohjattujen joukkoliikennepalvelujen mahdollistamiseksi harvaan asuttujen alueiden asukkaille.*
17. *Taksien palvelut turvataan harvaan asutuilla alueilla kuntakohtaisilla liikennealueilla ja päivystysrenkailla.*
18. *Poliisin, tullin ja rajavartiolaitoksen rikostiedusteluyksikön toiminta toteutetaan siten, että sen toiminta palvelee myös harvaan asutulla alueella toimivia viranomaisia. Kyseinen palvelu on ennen kaikkea riskianalyysiin liittyvää taustatiedon keräämistä sekä valvontaiskujen kohteiden määrittämistä ja osoittamista.*
19. *Poliisin ja rajavartiolaitoksen harvaan asutulla alueella tapahtuvaa yhteispartiointia kehitetään edelleen. Kyseinen toiminta on jo käynnistetty ja sitä kokeillaan Ilomantsin alueella.*
20. *Uuden rajavalvontamallin kokeilu toteutetaan niin, että siitä saadaan mahdollisimman hyvä ja kustannustehokas rajaturvallisuudesta huolehtimiseksi sekä poliisi-, pelastus- ja etsintätehtävien hoitamiseksi. Kyseinen kokeilu on jo käynnistetty Lieksan alueella.*
21. *VIRVE-puhelimen tarjoamia mahdollisuuksia hyödynnetään sekä ennen kaikkea käyttöä harjoitellaan eri viranomaisten välillä.*

22. *Hätäkeskusjärjestelmä kytketään entistä kiinteämmin rajavartiolaitoksen toimintaan esimerkiksi poliisin kenttäjohtajärjestelmään liittyen. Tavoitteena on kiinteän ja toimivan toimintamallin luominen hätäkeskuksen, poliisin kenttäjohtajan, rajavartiolaitoksen kenttäjohtajan sekä rajavartiolaitoksen tilannekeskusten välille.*
23. *Vahvistetaan yhteistyötä ja tiedon välitystä viranomaisten ja kolmannen sektorin välillä muun muassa suunnittelemalla yhteisiä toimintatapoja ja tulosten seuraamista.*
24. *Huolehditaan tukipalveluiden kattavuudesta tarjoamalla koulutusta ja vahvaa ammatillista ohjausta vapaaehtoisille.*
25. *Kehitetään tulosten seurantaan ja arviointiin mittareita, joissa huomioidaan pitkät välimatkat ja laajat toiminta-alueet.*
26. *Huolehditaan riittävästä ammattihenkilöstön määrästä.*
27. *Kehitetään kolmannen sektorin palveluverkkoa ja -valikkoa vastaamaan ajallisia ja alueellisia tarpeita.*
28. *Kehitetään uusia oma-ehdoisia palvelumuotoja. Esimerkkinä voidaan mainita yleistynyt mökkitalkkaritointa, joka voi osaltaan vähentää rikollista toimintaa mökeillä. Vuonna 2006 Etelä-Savossa käynnistyy pilottina mökkitalkkarikoulutus.*
29. *Ihmisten oman aktiivisuuden lisääminen vapaa-ajan asuntojen ja muiden syrjässä sijaitsevien asumusten tarkkailussa.*

5.4 Länsi-Suomen lääni

Poliisitoimen palvelut

Poliisilaitosten toimialueet laajenevat ja Länsi-Suomen läänissä tavoitellaan noin kuutta tai seitsemää poliisilaitosta nykyisen 34 sijasta. Sähköisen asioinnin kehittyminen vähentää asiakkaiden henkilökohtaisen asioinnin tarvetta poliisin toimipisteissä. Edellä mainitut seikat sekä valtionhallinnon tuottavuusohjelman edellyttämä henkilöstöön kohdistuva vähennystarve johtaa poliisin palvelutoimistojen radikaaliin supistamiseen. Poliisin useat palvelut edellyttävät kuitenkin henkilökohtaista tunnistamista, joten riittävän kattava palveluverkko on tärkeä, jotta asiantuntijuus pystytään varmistamaan.

Poliisin toiminnassa on keskeisenä periaatteena alueellisista ja organisatorisista rajoista riippumaton yhteistoiminta. Yhteistoiminnan kehittäminen muiden turvallisuusviranomaisten kesken on ensisijainen keino turvata turvallisuuspalvelujen tason ylläpitäminen harvaan asutuilla alueilla. Erityisesti rajavartiolaitoksen kanssa yhteistoiminta tiivistyy ja yleisen järjestyksen ja turvallisuuden toimialueella voitaneen puhua täydellisestä yhteistoiminnasta. Myös poliisilaitosten välinen yhteistoiminta on luonnollinen osa päivittäistä toimintaa.

Poliisipalvelujen osalta tärkein yksittäinen tehtävä on saapua nopeasti paikalle kiireellisissä hälytystehtävissä. Jos tarkastellaan pelkästään A-kiireellisyysluokan tehtäviä, on Länsi-Suomessa keskimääräinen toimintavalmiusaika (13.7 min) ollut selvästi valtakunnan tasoa (12.5 min) huonompi kaudella 1998–2005. Länsi-Suomessa AB-toimintavalmiusaikojen läänikohtainen keskiarvo 21.4 minuuttia on kaudella 1998–2005 ollut heikompi kuin missään muussa läänissä. Poliisin tavoitteena on myös C-tehtävien hoitaminen kohtuullisessa ajassa.

Poliisin rikostutkintapalvelut on järjestetty kihlakunnan poliisilaitoksen organisoimana ja osa rikostutkinnasta on maakuntatason toimintaa. Rikostutkinnan osalta ei varsinaista harva-ongelmaa ole.

Kunnallisliiton Rakennemuutoskatsauksessa 2005 kolme Länsi-Suomen seutukuntaa luokiteltiin vallitsevan asutustyyppinsä mukaisesti harvaan asutuiksi seuduiksi. Nämä ovat Keski-Suomessa sijaitsevat Keuruun, Saarijärven ja Viitasaaren seutukunnat. Keuruu ja Saarijärvi muodostavat kumpikin samalla oman poliisipiirin. Kaikkia kolmea poliisipiiriä luonnehtii rikollisuuden taso, joka etenkin väkivallan osalta on korkeampi kuin yleensä läänin maaseutupaikkakunnilla voisi odottaa olevan – ylittäen läänin keskiarvon. Saarijärvellä ja Viitasaarella harva-asutus tuntuu. Partio tarvitsee varsin pitkän ajan saapuakseen hälytyspaikalle. Tilanne ei välttämättä kaikilta osin ole kovin hyvä, mutta tehtävät joka tapauksessa aina suoritetaan.

Vaikka Kaustisilla hälytystehtävien määrä on noussut 2000-luvulla, on määrä asukaslukuun nähden edelleen kohtuullinen. Rauhallista tilannetta voinee parhaiten ymmärtää alueen yhteisöjen uskonnollisella traditiolla, vaikka modernisoituminen onkin kontrollin siteitä katkonut. Läheisellä ruotsinkielisellä maaseudulla rikollisuus on tunnetusti aina ollut vähäistä.

Vaikka Kaustisilla hälytystehtävien määrä on noussut 2000-luvulla, on määrä asukaslukuun nähden edelleen kohtuullinen. Rauhallista tilannetta voinee parhaiten ymmärtää alueen yhteisöjen uskonnollisella traditiolla, vaikka modernisoituminen onkin kontrollin siteitä katkonut.

Läheisellä ruotsinkielisellä maaseudulla rikollisuus on tunnetusti aina ollut vähäistä.

Turunmaan saariston ongelmana ovat liikenneyhteydet: lautat, lossit ja yhteysalukset hidastavat liikkumista. Tämä näkyy hälytystehtävien toimintavalmiusajoissa, jotka ovat melko pitkät. Tehtäviä ei sinänsä ole paljon. Kaksikielisyys on otettava huomioon myös poliisipalvelujen tarjonnassa.

Pelastustoimen palvelut

Pelastustoimen painopisteen siirtäminen onnettomuuksien ennaltaehkäisyyn on seitsemän alueellisen pelastuslaitoksen keskeisimpiä tavoitteita Länsi-Suomen läänissä. Myös muu toiminnan merkittävä kehittäminen on vahvasti sidoksissa päällystöresurssien käyttämiseen maakunnan tai sen toimialueen alueella. Kuntarajat eivät tulevaisuudessa saa rajoittaa toiminnan järkevää uudistamista, mikä vielä tällä hetkellä on niiltä osin tilanne, kuin kunnat ovat keskinäisissä alueellisen pelastustoimen järjestämissopimuksissaan päättäneet kuntakohtaisista resursseista. Keskeisenä ongelmana ovat ne pelastuslaitosten toiminnot, joissa ei sovelleta euroa/asukas – periaatetta.

Palvelujen tason puutteet keskittyvät erityisesti harvaan asutuille alueille, koska aikaisemmassa kuntakohtaisessa pelastustoimen järjestelmässä niiden resursointi on perustunut vahvasti kiireisten hälytystehtävien hoitamiseen vapaaehtoisen henkilöstön avulla.

Vakinaisen pätevän henkilöstön nykyinen määrä ei mahdollista pelastustoimen monipuolista kehittämistä. Kun samanaikaisesti harvaan asutuilla alueilla on rekrytoinnissa nykyisinkin vaikeuksia, ovat seurausvaikutuksina mm. ongelmat onnettomuuksien ennaltaehkäisyn kehittämisessä (palotarkastukset ja neuvonta) sekä kohtuuttomat viiveet viranomaispäällystöpäivystäjän onnettomuuspaikalle saapumisessa.

Suurin osa Länsi-Suomen läänin alueesta ja kaikki harvaan asutut alueet ovat täysin riippuvaisia vapaaehtoisten palokuntien (VPK tai sopimussuhteiset sivutoimiset palokunnat) saatavuudesta. Eivät edes kaikki taajaankaan asutuista alueista pysty tarjoamaan vakinaisen palokunnan 60 sekunnin lähtövalmiutta paloasemalta, jolloin nopeimman ensilähdön miehityksen siirtymiseen kotoa tai työpaikoilta paloasemalle saattaa kulua viisikin minuuttia.

Erityisesti harvaan asuttujen alueiden ongelmana oleva sammutus- ja pelastustyöhön kelpoisen henkilöstön määrän vähentyminen johtuu ikääntyvästä henkilöstöstä (kunto huononee/ poistuma) sekä mahdollisen henkilöstöpotentiaalın hakeutumisesta opiskelun tai työelämän takia kasvukeskuksiin.

Työssäkäyntialueiden kasvamisen ja työpaikkojen ”ohuiden organisaatioiden” takia ei työpäivinä useimmilla vapaaehtoisilla ole mahdollisuuksia osallistua hälytyksiin harvaan asutuilla alueilla. Arkipäivisin hälytyslähtöjen pienet vahvuudet ovat kasvava ongelma, johon tulee etsiä uusia ratkaisuja. Pelastuslaitosten valmiudet vaarallisten kemikaalien ja palavien nesteiden onnettomuuksiin eivät tällä hetkellä ole riittäviä etenkin harvaan asutuilla alueilla.

Turun saariston erityispiirteet vaikuttavat myös pelastustoimessa. Liikenneyhteydet saaristossa eivät aina ole käytettävissä. Lossien tai yhteysalusten ollessa poissa käytöstä palvelun taso romahtaa ja ainoana apuna on saarella oleskelevien oma apu.

Ruotsinkielisen päätoimisen niin päällystön, alipäällystön kuin miehistönkin rekrytointi on suuri ongelma, koska koulutusjärjestelmä ei tuota riittävästi päteviä hakijoita.

Vapaaehtoisten palokuntien toimintakyky ja arkiviikolla päiväsaikaisten hälytysten vahvuus ovat usein riittämättömiä. Sopimusmiehistön koulutusjärjestelmän mukainen sammutustyön kurssi ei sellaisenaan sovellu saariston tarpeisiin ja on liian jäykkä. Koulutettavamäärien jäädessä vähäisiksi, ei muodollisesti pätevää vapaaehtoista hälytyksiin osallistuvaa miehistöä ole riittävästi. Hankalat kulkuyhteydet vaikeuttavat myös koulutuksen järjestämistä.

Nykyisellä nuohoustoiminnan järjestelmällä ei lakisääteisiä nuohouksia pystytä tekemään, jolloin tulipalon syttymisriski oleellisesti kasvaa.

Pätevän vakituisen pelastushenkilöstön määrä harvaan asutuille alueille tulee vähenemään ja ilman toimenpiteitä ei pelastusalan työpaikkoja koeta kiinnostaviksi. Onnettomuuksien ennaltaehkäisyn tehostaminen vaarantuu ja tilannejohtamisen vastuu siirtyy vapaaehtoisten palokuntien yksikönjohtajille pelastusviranomaisten päivystysalueiden suurentuessa. Jos pelastustoimessa ei kyetä tehokkaiisiin toimenpiteisiin harvaan asuttujen alueiden palvelujen turvaamisessa, tarkoittaa tämä vääjäämättömästi alueellista eriarvoisuutta.

Kuntalaisten sekä kunnassa toimivien yritysten omatoimisuutta on lisättävä ja mm. kiinteistöjen omaehtoisesti toteuttamalla automaattisia valvonta- sekä sammutusjärjestelmiä on asennettava myös asuin- ja maatalouskiinteistöihin.

Harvaan asutuilla alueilla vanhenevien suurten ikäluokkien aiheuttamat kiireisten hälytysten määrät kasvavat, erityisesti ensivastetoiminnassa, kompensoiden vähenevästä väkiluvusta (muuttoliike keskuskuntiin) aiheutuvaa onnettomuuksien vähenemistä.

Yhä enemmän henkilöitä, joiden toimintakyky on alentunut, asuu kotona, jolloin onnettomuuksien ja palokuolemariski kasvaa samaan aikaan kun harvaan asutuilla alueilla pelastuslaitosten toimintavalmiusajat tulevaisuudessa kasvanevat. Ikäihmisillä on oikeus turvalliseen asumiseen. Useiden toimijoiden samansuuntaisia päätöksiä tarvitaan vanhusten asuntojen, palveluasuntojen, pienkotien ja toimintakyvyltään alentuneiden erityisryhmien hoitokotien tai yritysmuotoisten hoitokotien määrän lisääntyessä. Pieniltäkin hoitoyksiköiltä on vaadittava riittävä turvallisuustaso ja suojaustaso on sovitettava alentuneen toimintakyvyn mukaiseksi (esim. turvaliesi).

Mikäli nähtävissä oleva kehitys vapaaehtoisen palokuntatoiminnan hiipumisesta jatkuu, merkitsee se osassa harvaan asuttuja alueita palokuntien häviämistä. Silloin kiireellisissä hälytyksissä toimintavalmiusajat kasvavat dramaattisesti ja hälytysyksiköt saapuvat viivästyneenä onnettomuuspaikalle seurauksena vahinkojen merkittävä lisääntyminen.

On välttämätöntä tukea nykyistä paremmin sopimuspalokuntajärjestelmän ylläpitämistä edes kohtuullisen pelastustoimen palvelutason säilymiseksi harvaan asutuilla alueilla. Edellytyksenä on mm. pelastusviranomaisten luopuminen nykyisestä palveluiden ostamisen hyvin kapeasta näkökulmasta ja resursoinnin oleellinen lisääminen palokuntaperinteen vaalimiseen yhdistystoiminnassa ja palokuntahengen ylläpitämiseen. Uusia näkökulmia kaivataan vapaaehtoisen pelastustoiminnan jatkuvuuden turvaamiseen niin säädösten kehittämisessä kuin pelastustoimen organisoinnissa.

Ensivastetoiminnan laajeneminen on lisännyt kaikkien pelastuslaitosten kiireellisten hälytysten määrää merkittävästi – kuntakohtaisesti harvaan asutulla alueella enimmillään jopa 100 prosenttia. ”Kipukynnys” vapaaehtoisen hälytyksiin osallistuvan miehistön ja heidän perheittensä kestokyvyssä osallistua harrastustoimintaan on vaarassa ylittyä.

Sairaankuljetuksen täydentäminen ensivastetoiminnalla lisää merkittävästi kansalaisten tuntemaa turvallisuuden tunnetta etenkin harvaan asutuilla alueilla. Kuitenkin terveystieteiden johtaessa ja valvoessa pelastuslaitosten tuottamaa ensivastetoiminnan, tulisi terveystoimen myös vastata toiminnan rahoituksesta sekä riittävästä henkilöresursseista.

Maataloustuotannossa suurpalojen lisääntyminen edellyttää lisäpanostusta onnettomuuksien ehkäisyyn. Maataloustuotanto keskittyy yhä suurempiin yksiköihin ja tulee teknisesti entistä vaativammaksi, mikä taas entisestään lisää suurpaloriskiä.

Pelastustoimen päätoimisen henkilöstön riittävydessä on myös rakenteellinen ongelma, koska mm. alemman päällystökoulutuksen puuttuessa ei koulutusjärjestelmä tuota tarvetta vastaavaa henkilöstöä. Päätoimisen päällystön palkkaus suhteessa koulutustasoon erityisesti palotarkastustehtävissä on huono. Sen vuoksi osa pätevimmistä työntekijöistä saattaa siirtyä töihin muihin organisaatioihin.

Länsi-Suomen läänin alueella 1.1.2004 aloittaneiden seitsemän pelastuslaitosten uusiutumiskyky päällystöresurssipulasta johtuen on hidasta. Toimintojen järjestäminen uudelta pohjalta on toistaiseksi toteutunut vain osittain ja alueellisesti kovin eritasoisina. Uhkana on pelastustoimen monipuolisen muutoksen vaatimien edellytysten vaje, jolloin onnettomuuksien ennaltaehkäisyyn ja toimintavalmiuden ongelmiin reuna-alueilla ei kyetä. Alueellisten erojen kasvaessa kansalaisten samanarvoisuus ei riittävästi toteutu ja harvaan asuttujen alueiden turvallisuus jäisi liikaa kohteiden omatoimisuuden sekä rakenteellisten tekijöiden varaan. Tämän seurauksena harvaan asutut alueet eivät todennäköisesti houkuttele uusia asukkaita, jolloin autioitumisen tahti kiihtyy.

Yksittäisenä ongelmana niin Turun saaristossa kuin Pohjanlahdellakin on saada 24 h vuorokaudessa ympäri vuoden tarvittavaa virka-apukalustoa viiveettä Länsi-Suomen Merivartiostolta. Rajoittavana tekijänä ovat osin valtakunnalliset säädökset sekä osin määrärahojen niukkuus. Varsinkin kelirikkoaikoina (lauttarikot) helikopteri tai ilmatyynyalus on ainoa mahdollisuus avun perille pääsemiseen.

Turvallisuustoimijoita ja -työryhmiä on alueilla useita, mutta ongelmana on selkeän koordinaattorin puuttuminen. Yhteistoiminnalle turvallisuuspalveluissa tulisi määritellä organisaatioiden yhteiset tavoitteet. Pelastustoimen yhteistoimintaa muiden vastuuviranomaisten (mm. opetus-, sosiaali- ja terveystoimien) ja vapaaehtoisten järjestöjen kanssa tulee kehittää.

Kansalaisten ja yhteisöasiakkaiden saamien turvallisuuspalveluiden vaikuttavuutta parannetaan nykyisestä oleellisesti ylittämällä hallinnolliset raja-aidat. Voidaan lisätä poliisin ja pelastustoimen yhteistyötä palontutkinnassa, täydentää eri alojen opetussuunnitelmia turvallisuuskomponentilla ja laajentaa koulutuksen kautta sosiaali- ja terveydenhuollon avopalveluhenkilöstön turvallisuusvastuuta.

Rajavartiolaitos

Länsi-Suomen merivartioston keskeisinä tehtävinä ovat rajaturvallisuuden ylläpitäminen, vastuuviranomainen meripelastuksessa ja merelliseen ympäristönsuojeluun osallistuminen. Merivartiosto osallistuu sisäisen turvallisuuden ylläpitämiseen, ulkomaalaisvalvontaan ja suorittaa kiireellisiä poliisitehtäviä. Länsi-Suomen läänin alueella sijaitsee yhteensä yhdeksän merivartioasemaa ja neljä vartiolaivaa. Merivartioston tehtävien toteuttamista tukee Turun vartiolentue, jolla on kalustonaan kolme meripelastushelikopteria ja kaksi valvontalentokonetta.

Meripelastustoimen tehtäviä varten ylläpidetään jatkuvaa johtamis- ja viestitysvalmiutta, huolehditaan meripelastustoimen vaaratilanteiden radioviestinnästä ja meripelastustoimen suunnittelusta sekä suoritetaan etsintä- ja pelastustoimintaa. Merivartiosto huolehtii siitä, että hätään joutuneet saavat tarvitsemansa avun nopeasti. Meripelastustoimintaa Saaristomeren alueella johtaa Turun meripelastuskeskus (MRCC Turku) ja Pohjanlahden alueella Vaasan meripelastuslohkokeskus (MRSC Vaasa).

Vaasan merivartioalueella laadittu meripelastustoimen palvelukartoitus on valmistunut vuoden 2006 alussa. Palvelukartoituksen yhtenä tarkoituksena on selvittää meripelastukselliset katvealueet.

Rajavartiolain perusteella rajavartiolaitos voi suorittaa kiireellisiä sairaankuljetuksia, jos sairaankuljetuksesta vastaava viranomainen tai sairaankuljetuspalvelun tarjoaja ei sitä voi suorittaa pelastumisen vaarantumatta. Länsi-Suomen merivartioston näkökulmasta keskeisin harvaan asuttujen alueiden ongelma on merellisten sairaankuljetusten järjestelyissä. Saariston pysyvän asutuksen ja huvila-asukkaiden sairaankuljetuspalvelut eivät ole hyväksyttävällä tasolla. Kuntien tekemät sairaankuljetussopimukset eivät kata meren saaria tai rannikkoalueen syrjäisiä pisteitä, joihin ei päästä helposti ajoneuvoilla. Kansanterveyslaki ei velvoita kuntia hankkimaan kelirikkoajan aluksia, ilma-aluksia tai muuta erikoiskalustoa.

Saariston alueen olosuhteista johtuen syntyy vuosittain kymmeniä kertoja tilanne, jossa sairaankuljetustehtävää eivät muut yksiköt kykene suorittamaan kuin veneyksikkö, jolla ei ole sairaankuljetukselta vaadittavia kalustollisia tai taidollisia vaatimuksia. Potilaiden oikeusturva ei näiden kuljetusten aikana ole turvattu ja vastuu kuljetuksen aikana mahdollisesti syntyvistä komplikaatioista on epäselvä.

Rajavartiolaitos vastaa meripelastustoimen sairaankuljetuksista ja evakuoinneista. Tämä tarkoittaa kuljetuksia onnettomuuteen joutuneilta veneiltä ja aluksilta sekä merellä liikennöiviltä aluksilta miehistön jäsenten tai matkustajien sairaankuljetuksia. Tätä toimintaa varten rajavartiolaitoksen meripelastushelikopterit on varustettu riittävällä sairaanhoitovälineistöllä ja helikopterien pintapelastajat ovat saaneet perustason sairaankuljetuksen edellyttämän koulutuksen ja pätevyyden.

Kokonaistaloudellinen toimintatapa johtaa viranomaisten välisen yhteistyön lisäämiseen ja päällekkäisyyksien poistamiseen. Keskeisten turvallisuusviranomaisten - poliisi, tullilaitos, merenkulkulaitos, pelastuslaitokset ja puolustusvoimat – yhteistyö tiivistyy edelleen sisäisen turvallisuuden ohjelman mukaisesti. Perusteena on sisäisen turvallisuuden uhkatekijöiden monitahoisuus ja niiden ilmenemismuotojen kytkeytyminen toisiinsa.

Rajavartiolaitoksen lakiuudistukseen perustuen Länsi-Suomen merivartioston roolia turvallisuuspalvelujen tuottajana kehitetään yhteistoiminnassa poliisin kanssa. Vartiosto tavoitteena on kehittyä merellä, rannikko- ja saaristoalueella toimivaksi sisäisen turvallisuuden monialaviranomaiseksi.

Harvaan asutun saariston ja merialueen turvallisuuspalvelujen tuottajien määrä on vähentynyt. Vapaaehtoisten meripelastusyhdistysten merkitys meripelastuksen suoritusvalmiudessa tulee korostumaan. Viranomaisten valistustoiminnalla lisätään veneilijöiden omaa vastuuta ja osaamista.

Liikennepalvelut

Joukkoliikenteen reitistö on Länsi-Suomen läänissä varsin kattava. Vuorotarjonta painottuu suurimmille kaupunkialueille ja pääteille. Kesäaikana sekä iltaisin ja viikonloppuisin tarjonta on heikompi. Pohjanmaan maakunnissa sekä Keski-Suomen maakunnan luonteisosassa vuorotarjonta on vähäisintä. Läänin maaseutumaisissa etäällä keskuksista ja pääteistä olevissa kunnissa joukkoliikenne toimii useimmiten lääninhallituksen ostovuorojen varassa ja sitä täydentää kunnan ostama liikenne.

Liikenne- ja viestintäministeriö on määritellyt julkisen liikenteen tavoitteellisen palvelutason (LVM 7/2005). Peruspalvelutasossa turvataan kuntakeskusten ja muiden isojen taajamien välisessä liikenteessä työ-, opiskelu- ja liityntämatkojen tarpeita palvelevat yhteydet sekä asiointimahdollisuudet kuntakeskuksista ja merkittävimmistä taajamista alueen keskuskaupunkiin ja seutukunnallisesti tärkeisiin palvelukeskuksiin. Julkisen liikenteen palvelut muodostavat kattavan alueellisen liikenneverkon. Seutukuntien ja kuntien sisäisessä liikenteessä järjestetään peruspalveluihin liittyvät kuljetukset kustannustehokkaasti ja turvallisesti sekä tarjotaan riittävät asiointiyhteydet autottomille kuntalaisille.

Peruspalvelutason mukaisessa työ- ja opiskeluyhteyksissä on läänissä joitakin puutteita erityisesti kesällä. Liityntäyhteydet puuttuvat muutamasta yksittäisestä kunnasta. Joukkoliikennemäärärahan rahoituskehys tulevina vuosina on niin pieni, että peruspalvelutasoa ei voida suunnitelman mukaisesti saavuttaa, vaan pikemminkin joudutaan karsimaan tarpeellisia yhteyksiä.

Väestön ikääntyminen aiheuttaa kasvavia vaatimuksia kuntien kuljetuspalveluille. Ikääntyvä väestö tarvitsee ns. perinteistä joukkoliikennettä yksilöllisempää palvelua. Palveluliikenteessä on panostettu henkilökohtaiseen palveluun ja liikuntarajoitteisten kulkumahdollisuuksiin tavallista joukkoliikennettä enemmän. Palveluliikenne ei toimi pelkästään kiinteällä reitillä ja aikataululla, vaan se voi perustua myös kutsuohjaukseen. Läänissä järjestetään 96 kunnassa (48 prosenttia) kuljetuspalveluja palveluliikenteenä. Näistä 53 kuntaa on harvaan asuttuja. Palveluliikenteellä myös korvataan heikkoja tai puuttuvia joukkoliikennyhteyksiä harvaan asutuilla alueilla.

Taksien merkitys korostuu harvaan asutuilla alueilla, jossa ne täydentävät heikohkoa liikenneverkkoa. Keskimäärin läänissä on 1,7 taksia tuhatta asukasta kohden. Eniten takseja asukasmäärään nähden on Keski-Suomessa.

Matkojen yhdistelyllä vaikutetaan palvelutason parantamiseen ja liikennepalvelujen säilyttämiseen erityisesti harvaan asutuilla alueilla. Valtakunnallinen matkapalvelukeskusverkosto antaa mahdollisuuden tulevaisuudessa hoitaa joukkoliikennepalveluita kutsuohjauksen pohjalta. Näin pystytään joukkoliikennepalvelu tarjoamaan matkustajan haluamana ajankohtana ja sopivalla kalustolla.

Länsi-Suomen läänissä matkapalvelukeskusten perustamisessa edetään vaiheittain. Ensimmäinen matkapalvelukeskus aloitti toimintansa 1.4.2006 Pirkanmaalla. Tavoitteena on, että vuoden 2008 alkuun mennessä läänissä toimii viisi matkapalvelukeskusta.

Sosiaali- ja terveystoimi

Iäkkäät yksin asuvat henkilöt ovat haasteena sekä sosiaali- ja terveydenhuollolle että myös turvallisuudesta vastaaville viranomaisille. Kaustinen on yksi ääripään seutukunta. Siellä on suhteellisesti vähiten (37 prosenttia) yksin asuvia yli 70-vuotiaita naisia. Viereisellä Järviseudulla osuus oli seuraavaksi alhaisin, 40 prosenttia. Etelämpänä läänissä yli 70-vuotiaitten yksinäisten naisten osuus asutokunnista on korkein suurissa kaupungeissa. Yli puolet (55 prosenttia) sen ikäisistä asuu yksin Turussa ja Tampereella. Myös pienemmillä paikkakunnilla osuus saattaa olla korkea. Etelä-Pirkanmaan ja Vakka-Suomen seutukunnissa runsas puolet 70 vuotta täyttäneistä naisista asuu yksin. Tämän väestöryhmän kohdalla turvattomuuskokemukset riippuvat sosiaalisesta vuorovaikutuksesta, onko sitä riittävästi vai ei.

Sosiaali- ja terveystoimen turvallisuuspalvelujen kysyntä kasvaa erityisesti väestön ikääntymisen johdosta. Kansalaisten samanarvoisuuden toteutumiseksi on harvaan asutulla maaseudulla ja maakuntien reuna-alueilla järjestettävä riittävät sosiaali- ja terveys- sekä turvallisuusalan palvelut. Ensivastehoidon ja sairaankuljetuksen saatavuus on varmistettava. Jotta ikääntyneet voisivat asussa omissa kodeissaan myös harvaan asutuilla alueilla, kotihoitopalvelut, kuljetuspalvelut, turvapuhelinpalvelut ja muut turvalliseen asumiseen liittyvät palvelut tulee olla saatavilla.

Kunnallisten ja yksityisten sosiaali- ja terveydenhuollon yksiköiden, joissa hoidetaan lapsia, vammaisia, vanhuksia tai mielenterveysongelmaisia, määrä kasvaa koko ajan. Näiden yksiköiden paloturvallisuuteen tulee ennalta ehkäisevästi kiinnittää huomiota ja varautua mahdolliseen turvallisuuspalvelujen kysyntään.

Maakuntien alueella terveydenhuollon päivystys keskittyy yhä enenevässä määrin keskussairaaloiden yhteispäivystykseen. Koska matkat päivystyspisteisiin ovat suhteellisen pitkät, tulee sairaankuljetushenkilöstön koulutus ja hoitotason osaaminen olla vahvaa. Sairauksien kuljetukset tulee organisoida siten, ettei jää katvealueita. Liikenneyhteydet saaristossa eivät aina ole käytettävissä. Lossien tai yhteysalusten ollessa poissa käytöstä palvelun taso romahtaa ja ainoana apuna on saarella oleskelevien oma apu.

Sairaankuljetuksen täydentäminen ensivastetoiminnalla lisää merkittävästi kansalaisten tuntemaa turvallisuuden tunnetta etenkin harvaan asutuilla alueilla. Ensivastetoiminta ei missään tapauksessa saa vähentää jo ennestään harvaa sairaankuljetuksen verkostoa haja-asutusalueilla.

Toimenpiteet Länsi-Suomen läänin turvallisuuspalvelujen varmistamiseksi

1. Paikallispoliisin toiminta organisoidaan suurempiin yksiköihin. Palvelutasotavoitteet asetetaan myös harvaan asutuille alueille.
2. Kehitetään edelleen moniviranomaisyhteistyötä.
3. Määritellään koko valtakunnan kattavin kumppanuussopimuksin toimialakohtaisesti turvallisuuden pelisäännöt, joita mm. yritykset sitoutuvat noudattamaan. Yksittäisten kohteiden valvonnan sijaan pyritään saamaan esim. yritysryppäitä kuten hotelliketjuja sitovasti ohjeistamaan ja omatoimisesti valvomaan asiakkaitensa sekä työntekijöittensä turvallisuuden laatutasoa.
4. Pelastusalan vapaaehtoistoiminnan säädöspohjaa tulee täsmentää toiminnan jatkuvuuden turvaamiseksi luomalla uuden tyyppisiä kannustinjärjestelmiä erityisesti harvaan asutuilla alueilla.
5. Pelastustoimen virkarakenteet uudistetaan joustavammaksi ja suunnitellaan tämän edellyttämä sekä päätoimisen että vapaaehtoisen henkilöstön koulutusrakenteen muutos.
6. Määritetään onnettomuus- ja vahinkokehityksen pohjalta pelastustoimen onnettomuuksien ehkäisytyön painopisteeksi sosiaali- ja terveystoimen alentuneen toimintakyvyn omaavien asiakkaiden asuminen (hoitolaitokset ja kotipalvelun piirissä asuvat) sekä maataloustuotannon turvallisuus.
7. Sairaankuljetuksen osalta selvitetään tarkoituksenmukaisin palvelujen tuottaja saaristossa. Rajavartiolaitoksen venekaluston ja alusten varustus ja henkilöstön ensiapukoulutus on tarvittaessa saatettava vastaamaan sairaankuljetukselta edellytettävää tasoa.
8. Kehitetään liikkuvia palveluja ja hyödynnetään teknologiaa.
9. Kotihoitopalveluja ja kuljetuspalveluja lisätään.
10. Tehdään kunnan ja esim. kylätoimikuntien välisiä palvelusopimuksia palvelujen tuottamisesta harvaan asutulle alueelle esim. ruokahuolto, kauppa-asiat, turvapalvelut, kotihoito.
11. Turvataan sairaankuljetus- ja ensivastepalvelut.

12. Perustetaan suunnitelman mukainen matkapalveluverkosto ja siirrytään mm. kutsuohjaukseen.
13. Varataan riittävä taloudellinen tuki kuljetuspalvelujen varmistamiseksi harvaan asutuilla alueilla.
14. Määritellään yhteiset tavoitteet eri organisaatioiden yhteistoiminnalle turvallisuuspalveluissa. Useiden toimijoiden samansuuntaisia päätöksiä tarvitaan vanhusten pienkotien ja toimintakyvyltään alentuneiden erityisryhmien palveluasuntojen tai yritysmuotoisten pienhoitokotien määrän lisääntyessä. Niiden paloturvallisuuteen on kiinnitettävä erityistä huomiota, suojaustason on oltava asianmukainen ja tekniikka (esim. turvahella) on sovittava alentuneen toimintakyvyn mukaiseksi. Kansalaisten saamien turvallisuuspalveluiden vaikuttavuutta parannetaan nykyisestä oleellisesti ylittämällä hallinnolliset raja-aidat, kuten avopalveluhenkilöstön turvallisuusvastuun laajentaminen.
15. Lisätään sosiaali- ja terveystieteiden pienyritysten turvallisuustietoutta ja vaaditaan toimiluvan saamisen ehtona asiakkaiden turvallisuudesta huolehtiminen osaksi ostettavaa palvelua.

5.5 Etelä-Suomen lääni

Poliisipalvelut

Poliisin palveluja tarjoava palveluverkko muodostuu kihlakuntien keskuspaikoista (21) ja näiden ulkopuolella olevista palvelutoimistoista. Palvelutoimistojen lukumäärä vaihtelee kihlakunnissa kuudesta (Lahti) yhteen (Lohja). Palvelutoimistojen palveluvalikoima ja aukioloaika vaihtelevat niin ikään. Osa poliisin palvelutoimistoista määritellään yhteispalvelupisteiksi, koska samoissa tiloissa myös joku/jotkut muu palveluntuottaja tarjoaa palvelujaan. Palvelutoimistoja, joista saa poliisin palveluja on yhteensä 59.

Kaikissa palvelutoimistoissa ei ole poliisin henkilökuntaa. Poliisin henkilökuntaa on sijoitettu 38 palvelutoimistoon ja poliiseja näistä 22 palvelutoimistoon. Palvelutoimistoissa työskentelevien poliisimiesten määrä on yhteensä 93. Poliisimiesten lukumäärä palvelutoimistoissa vaihtelee yhden ja 22:n välillä.

Poliisin henkilökunnan sijoittamisella on merkitystä palvelun tason kannalta. Palvelutoimisto, jossa on poliisin toimistohenkilökuntaa, voi periaatteessa tarjota kaikkia poliisin lupapalveluja.

Useimmissa tapauksissa näistä palvelutoimistosta saa ns. keskeiset luvat, joita ovat passit, ajokorttiluvat, henkilökortit ja ampuma-ase luvat. Nämä muodostavat n. 40 – 60 prosenttia poliisin koko lupamassasta. Palvelutoimiston palvelutarjonta on tässä tilanteessa lähes keskuspaikan tasolla.

Jos palvelutoimistossa on yksikin poliisimies, hän voi tarjota tavanomaisen rikostutkinnan osalta kaikki palvelut. Palvelutoimiston palvelutaso on tässä tilanteessa yhtäläinen keskuspaikan kanssa.

Hälytyspalveluja tarjotaan palvelutoimistoon sijoitetun poliisihenkilöstön toimesta jonkin verran vähemmän. Palvelutoimistoihin sijoitetut poliisimiehet hoitavat hälytystehtäviä 14 palvelutoimistossa

Poliisin palveluja saa myös palvelutoimistoista, joissa ei ole poliisin omaa henkilökuntaa. Näissä jonkun muun palveluntuottajan henkilökunta tarjoaa poliisin palveluja yhteispalvelusopimuksen perusteella. Tällaisia palvelutoimistoja, jotka ovat kaikki yhteispalvelupisteitä, on yhteensä 18.

Yhteispalvelupisteet, joissa ei ole poliisin henkilökuntaa poikkeavat palvelutasoltaan päinvastaisesta tapauksesta. Monin paikoin näissä yhteispalvelupisteissä asiakas saa lupa-asiansa vireille, (hakemus toimitetaan poliisin käsiteltäväksi), neuvontaa lupa-asian hoitamiseksi, lomakkeita ja tuetun asiakaspäätelyyhteyden.

Poliisille ilmoitettujen yleiseen järjestykseen ja turvallisuuteen liittyvien tehtävien kokonaismäärä (ABC-tehtävät) on kasvanut v. 2002-2005 läänissä keskimäärin 5,7 prosenttia. Harva-alueilla tehtävämäärä on kasvanut vastaavana aikana 20,7 prosenttia ollen 4 458 tehtävää. On huomattava, että tehtävien kirjaamisessa on tarkastelukautena tapahtunut muutoksia, joten eri vuosien tehtävämäärät eivät ole täysin vertailukelpoisia, sillä esimerkiksi hätäkeskusuudistus on muuttanut kirjaamisperusteita.

Vuonna 2005 poliisin ABC -tehtävien kokonaismäärästä 5,65 prosenttia kohdistui harva-alueeseen. Luku on selvästi alle maaseutumaisten kuntien väestöosuuden, joka oli 8,67 prosenttia. Tuhatta asukasta kohti laskettuna tehtävien määrä oli harva-kunnissa 139 tehtävää ja koko läänin tasolla keskimäärin 214 tehtävää

Tilastokeskuksen väestöennusteen mukaan Etelä-Suomen läänin harva - kuntien väestömäärä kasvaa vuoteen 2015 mennessä 0,4 prosentilla (650 asukasta). ABC – tehtävien määrän oletetaan kasvavan samassa suhteessa.

Harva-alueeseen kuuluu kuitenkin myös useita (22 kpl) väestötappiokuntia, joissa palvelujen kysyntä laskee. Koko läänin tasolla poliisin ABC-tehtävien määrä tulee kasvamaan vuoteen 2015 mennessä lähes 12 000 tehtävällä, jos tehtävien määrä pysyy asukaslukuun nähden samassa suhteessa.

Kokonaistehtävämäärän kasvusta huolimatta kaikkein kiireellisimpien A – luokan tehtävien määrä on vähentynyt, mikä johtunee osaltaan tehtävien uudesta priorisoinnista 2000 – luvulla. Aikaisemmin A – luokkaan sijoitettuja tehtäviä on sittemmin ryhdytty uusissa hätäkeskuksissa sijoittamaan B – luokkaan.

Hälytystehtävien tarkastelussa kiinnittyy huomio A -tehtävien erittäin pieneen määrään ottaen huomioon harva-alueen laajuus. A – tehtävien kokonaismäärästä 7,5 prosenttia kohdistuu Etelä-Suomessa harva-alueelle, joka on pinta-alaltaan kuitenkin 56,5 prosenttia läänin kokonaisalasta.

Kun harva-alueelta on vuonna 2005 ilmoitettu yhteensä 760 A-luokan tehtävää, merkitsee se koko läänin alueella hiukan yli kahta tehtävää per päivä ja keskimäärin 17 tehtävää per kunta vuodessa. Kysynnän alhainen määrä asettaa vaikeat reunaehdot palvelujen tehokkaalle tuottamiselle harvaan asutulla alueella.

Hälytystehtävien pieni määrä, partioiden kohdentuminen korkean kysynnän alueille (kaupungit ja taajaan asutut kunnat) sekä harva-alueen suuri pinta-ala merkitsevät väistämättä pitkiä toimintavalmiusaikoja harva-alueella.

A-luokan tehtävissä poliisin toimintavalmiusaika oli Etelä-Suomen harva-alueella keskimäärin 22 minuuttia v. 2005. Se on tasan kaksinkertainen muuhun läänin verrattuna ollen 11 minuuttia. Tehtäväryhmässä AB toimintavalmiusajat olivat vastaavasti 33,8 minuuttia ja 21,1 minuuttia.

Etelä-Suomen harva-alueelta ilmoitettiin poliisin tutkittavaksi 12 015 rikoslakirikosta v. 2005. Niistä lähes puolet oli liikenne rikoksia. Rikoslakirikosten kokonaismäärä on kasvanut vuoden 2002 jälkeen erityisesti harva-alueella (+ 13 prosenttia). Muualla läänissä kasvu on ollut hiukan hitaampaa (+10,6 prosenttia). Tuhatta asukasta kohti laskettuna rikoslakirikosten määrä oli harva-alueella 65 kpl, muualla läänissä 83 kpl ja Helsingissä 121 kpl.

Liikennevalvonnan tehostumisen johdosta on harva-alueella lisääntynyt erityisesti liikennerikokset. Jos liikennerikokset jätetään tarkastelun ulkopuolelle, ovat rikoslakirikokset vähentyneet harva-alueella 17,7 prosenttia vuodesta 2002. Muualla läänissä vähennystä on ollut 4,4 prosenttia.

Henkeen ja terveyteen kohdistuvien rikoksia kirjattiin Etelä-Suomen harva-alueella v. 2005 yhteensä 669 kpl. Niiden määrä on kasvanut harva-alueella 7,4 prosenttia ja muualla läänissä 14,0 prosenttia vuodesta 2002. Tuhatta asukasta kohti laskettuna henkeen ja terveyteen kohdistuvien rikosten määrä oli harva-alueella 3,6 kpl, muualla läänissä 5,8 kpl ja Helsingissä 9,6 kpl.

Tutkintapalvelujen saatavuudessa ei ole samantyyppisiä alueellisia eroja kuin hälytyspalvelujen saatavuudessa. Tutkintapalvelujen saatavuusmittarina käytetään rikosten selvitystasoa ja rikosten tutkinta-aikaa.

Rikoslakirikosten (pl. liikennerikokset) selvitystaso oli v. 2005 harva-alueilla 46,2 prosenttia, muualla Etelä-Suomen läänissä 44,5 prosenttia ja Helsingissä 45 prosenttia. Harva-alueilta ilmoitettujen rikoslakirikosten keskimääräinen tutkinta-aika (128 vrk) on kuitenkin jonkin verran pidempi kuin läänin muista osista ilmoitettujen rikosten tutkinta-aika (120 vrk).

Maaseutumaisiksi luokitellut Etelä-Suomen läänin kunnat poikkeavat toisistaan monien eri ominaisuuksien ja erityisolosuhteiden suhteen. Esimerkiksi kuntien asukastiheys vaihtelee kuntaryhmän sisällä välillä 2,9 – 31,7 asukasta/km². Osa harva-alueesta sijaitsee myös hyvin lähellä kaupunkikeskuksia.

Erityisesti poliisin hälytyspalvelujen saatavuuden näkökulmasta asukastiheys on keskeinen palvelujen tuottamiseen liittyvä reunaehto, mutta ei kuitenkaan ainoa määräävä tekijä. Keskimääräisen asukastiheyden lisäksi hälytyspalvelujen saatavuuteen vaikuttaa kunnan taajama-aste, asutusrakenteen hajanaisuus, asutuskeskusten läheisyys ja täysin asumattomien alueiden laajuus.

Keskimääräinen asukastiheys on alhainen esimerkiksi sellaisissa kunnissa, jossa on laajoja asumattomia alueita, mutta väestö suurelta osin keskittynyt joihinkin taajamiin. Tällaisessa tilanteessa varsinaista harvaan asuttua aluetta voi olla hyvinkin vähän ja julkisten palvelujen tarjoaminen on ongelmallista. Toisaalta kunnan asutusrakenne voi olla hyvin hajanainen eikä alueella ole asumattomia alueita lainkaan.

Tällöin keskimääräisen väestötiheys voi olla korkea, mutta palvelujen tuottaminen on olennaisesti hankalampaa.

Yhteistyötä on kehitetty viime vuosina voimakkaasti. Poliisin, tullin ja rajavartiolaitoksen yhteistoiminta perustuu lakiin ja yhteistoimintaelimiä on valtakunnallisella, alueellisella (PTR -piirit) ja paikallisella tasolla. Etelä-Suomen lääni muodostaa alueellisella tasolla Etelä-Suomen piirin. Paikallisella tasolla Kaakkois-Suomen alueella Haminan, Imatran, Kouvolan, Kotkan ja Lappeenrannan kihlakuntien poliisilaitokset ovat yhteistoiminnassa tullin ja rajavartiolaitoksen kumppaneina.

Pääkaupunkiseudun poliisiyksiköt, Helsingin, Espoon ja Vantaan poliisilaitokset sekä keskusrikospoliisin pääosasto ja tarvittaessa suojelupoliisin ja liikkuvan poliisin eteläiset yksiköt, ovat muodostaneet 1990 -luvun lopulla yhteisen neuvotteluelimen (HEV -johtoryhmä). HEV -yhteistyössä tarkastellaan ja arvioidaan pääkaupunkiseudun yhtenäisestä toimintaympäristöstä nousevia tarpeita ja sovitaan mm. päällekkäisyyksien välttämiseksi toiminnan sisällöistä.

Puolustusvoimat antaa poliisille virka-apua kalusto- ja henkilöstötäydennyksin. Turvallisuusyhteistyö perustuu valtioneuvoston periaatepäätökseen 4.3.1999. Ohjelman tarkoitus on käynnistää vastuullisten toimijoiden yhteistyössä suunnitteluprosesseja, joiden tuloksena saadaan turvallisuussuunnitelmat maan kaikkiin kuntiin. Etelä-Suomen läänin kaikissa kunnissa oli vuoden 2004 lopussa turvallisuusyhteistyötä tarkoittava kirjaus suunnitelman, strategian, ohjelman tms. nimisenä.

Etelä-Suomen läänin harva-alueen erityispiirteenä on, että alueen yhteenlaskettu väestömäärä on kasvanut koko 2000-luvun ja tulee ennusteen mukaan kasvamaan myös vuoteen 2015 mennessä. Tämä tarkoittaa sitä, että Etelä-Suomen läänissä väestökasvu kohdistuu tiettyyn osaan harva-aluetta ja kaupunkeihin samanaikaisesti. Tämä on merkittävä haaste palvelujen tuottamisen kannalta.

Etelä-Suomen läänin poliisille osoitetut määrärahat eivät ole kasvussa. Tästä aiheutuu sopeuttamisen tarpeita, jotka pyritään hallitsemaan ensisijaisesti tarkistamalla henkilöstön käyttämisen tapoja, poliisin toimintamalleja. Esimerkkinä voidaan mainita läänin Rituke -hanke, jossa rikostutinnan prosesseja uudistamalla pyritään tehostamaan voimavarojen käyttöä.

Sopeuttamisen paineita näyttää kohdistuvan kihlakuntien keskuspaikkojen ulkopuolella oleviin palvelutoimistoihin. Tällaista kohdennusta perustellaan tuottavuuden näkökulmasta, kun palvelutoimistoihin sijoitetun henkilöstömäärän suhde palveluiden kysyntään nähden on muuttumassa. Muutosten vaikutukset tulevat ensisijaisesti näkymään niissä harvaan asutuissa kunnissa, joissa väestö vähenee.

Passilain muuttaminen saattaa johtaa passiasioiden käsittelyn keskittämiseen poliisilaitosten keskuspaikkoihin. Tämä tarkoittaa edelleen, että huomattava osuus (30 – 50 prosenttia) poliisin palvelutoimistoissa käsiteltävistä asioista siirtyy niistä pois. Tässä tilanteessa em. tarjonnan ja kysynnän epäsuhde korostuu toimistohenkilöstön osalta ja palvelutoimistojen olemassaolon perusteet tulevat tarkistettavaksi.

Pelastustoimen palvelut

Etelä-Suomen läänissä pelastustoimen palveluista vastaavat kuntien yhteistoimintaan perustuvat alueelliset pelastustoimet, joita läänin alueella on kahdeksan. Pääsääntöisesti pelastustoimen alueet muodostuvat maakunnallisesti, mutta Uudenmaan maakunnan suuren väestömäärän vuoksi alue on jaettu kolmeen eri pelastustoimen alueeseen. Alueellinen pelastustoimi on liitetty jonkin vastaavan alueen kaupungin tai kuntayhtymän organisaatioon. Tämä niin sanottu sopijakunta tai –kuntayhtymä vastaa alueensa pelastustoimen palveluista. Alueen muut kunnat maksavat tehdyn yhteistoimintasopimuksen mukaisesti sopijakunnalle tai -kuntayhtymälle pelastustoimen palveluista asukaslukunsa, aiempien vuosien pelastustoimen kustannustensa tai näiden yhdistelmän mukaisesti.

Harvaan asutuilla alueilla on pääsääntöisesti vain toiseen, kolmanteen ja neljänteen riskiluokkaan kuuluvia alueita. Palokunnan ensilähdön on saavutettava toiseen riskiluokkaan kuuluvat alueet kymmenen minuutin kuluessa ja kolmanteen riskiluokkaan kuuluvat alueet kahdenkymmenen minuutin kuluessa hälytyksestä. Neljänteen riskiluokkaan kuuluvilla alueilla ei niin sanottua toimintavalmiusaikaa ole määritelty.

Operatiivisten pelastustehtävien hoitamisesta harvaan asutuilla alueilla vastaavat pääsääntöisesti sopimuspalokunnat (vapaaehtoiset tai puolivakinaiset palokunnat). Harvaan asuttujen alueiden sopimuspalokuntien sopimusten mukaiset ensilähtöjen lähtöajat paloasemilta ovat yleensä viisi minuuttia.

Kun tiedetään sopimuspalokuntien ensilähtöjen lähtöajat sekä näiden paloasemien sijainnit, voidaan Mapinfo-paikkatieto-ohjelman avulla määrittää palokuntien toimintavalmiusajan mukaiset teoreettiset saavutettavuusalueet. Savutettavuusalueiden määrittelyn jälkeen voidaan vastaavasti laskea eri saavutettavuusalueilla asuvien asukkaiden määrä.

Etelä-Suomen läänissä pelastustoimen alueiden asukkaat saavutetaan hyvin 20 minuutin toimintavalmiusajassa, sillä koko läänin asukkaista kyseisessä ajassa saavutetaan noin 99 prosenttia.

Yhteenvedona voidaan todeta, että Etelä-Suomen läänissä palokuntien ensilähdöt saavuttavat harvaan asuttujen alueiden riskialueet hyvin. Toimintavalmiusajat ylitetään sen sijaan usein kaupungeissa ja kuntien taajamissa, joissa on ensimmäiseen riskiluokkaan kuuluvia alueita. Ensimmäiseen riskiluokkaan kuuluvat alueet tulee saavuttaa kuuden minuutin kuluessa hälytyksestä.

Vaikka riskialueiden saavutettavuus on hyvä harvaan asutuilla alueilla suhteellisen tiiviin paloasemaverkoston takia, ei ongelmiltakaan ole välttytty. Sopimuspalokuntien ensilähdöissä etenkin päiväsaikaan on puutteita, sillä ensilähdön yksiköiden vahvuudet ovat liian pieniä. Ensilähdön vahvuuden tulisi aina olla vähintään 1+3 (yksikön esimies ja kolme sammutusmiestä), mutta usein vahvuus jää tämän alle. Savusukellusta vaativissa pelastustehtävissä tämän minimivahvuuden alitus voi aiheuttaa työturvallisuusriskin.

Toinen ongelma on savusukellusohjeen mukaisen savusukelluskelpoisuuden saavuttaminen. Savusukellusta suorittavalta vaaditaan hyvän terveydentilan ja fyysisen voiman lisäksi tietyn kuntotestin läpäiseminen. Sopimuspalokunnissa, joissa hälytysosaston jäsenistä suurin osa alkaa olla yli 40-vuotiaita, ei savusukelluskelpoisia henkilöitä ole tarpeeksi. Syynä tähän on savusukellusohjeen vaatima tiukka kuntovaatimus. Tämän takia useissa palokunnissa savusukellusta vaativien pelastustehtävien aloittamista joudutaan pitkittämään savusukelluskelpoisten sammutusmiesten paikalle saapumiseen asti tai savusukellusta suoritetaan savusukellusohjeen vastaisesti.

Harvaan asutuilla alueilla savusukellusta vaativia tehtäviä on kokonaistehtävämäärän nähden niin vähän, että savusukellusohjeen mukainen kelpoisuusvaatimus koetaan sopimuspalokunnissa jopa toimintaa ja motivaatiota rajoittavaksi tekijäksi. Tämä ilmeni lääninhallituksen harvaan asuttujen alueiden sopimuspalokunnille teettämässä kyselyssä.

Vuosina 2004 ja 2005 Etelä-Suomen läänin harva-kunnissa oli kaikkiaan 9 980 pelastustehtävää, joista rakennuspaloja oli 402 (4 prosenttia). Näissä rakennuspaloissa vain 140 (1 prosenttia) kaikista pelastustehtävistä ja 35 prosenttia rakennuspaloista vaati savusukellustoimenpiteitä. Tämä tilasto tukee osaltaan kyselyssä annettua palautetta savusukellustehtävien määrästä.

Sopimuspalokuntien hälytysosastojen henkilöstön keski-ikä nousee vuosi vuodelta, koska uusien nuorten henkilöiden rekrytointi sopimuspalokuntatoimintaan on vaikeaa. Osaltaan tämä johtuu maaseutukuntien muuttotappiosta. Nuoriso muuttaa työn ja opiskelun takia pois paikkakunnalta, eikä tällöin rekrytoitavia henkilöitä ole saatavilla.

Suurimmalle osalle sopimuspalokuntatoimintaan osallistuville maksetaan harjoituksista sekä pelastustoimintaan osallistumisesta korvauksia, jotka ovat veronalaista tuloa. Toiminnasta saatavat korvaukset voivat vähentävät työttömien osalta työttömyyskorvausta ja opiskelijoiden osalta opiskelijatukea. Tämä koettiin myös tehdyn kyselyn perusteella ongelmaksi ja osaltaan myös sopimuspalokuntatoimintaan osallistumisen esteeksi.

Etelä-Suomen lääninhallituksen pelastusosasto teki erillisen kyselyn harvaan asuttujen kuntien sopimuspalokunnille. Kyselyn tarkoituksena oli selvittää sopimuspalokuntien näkemykset uudesta pelastustoimen järjestelmästä ja sen mahdollisesti aiheuttamista muutoksista heidän toiminnassaan. Lisäksi sopimuspalokunnilta pyydettiin omia näkemyksiä toimintansa kehittämiseksi. Vastauksissa tuli esille seuraavia seikkoja.

Yhteiskunnan tulisi taloudellisesti tukea vahvemmin sopimuspalokuntatoimintaa.

Sopimuspalokuntatoimintaa tulee esitellä mediassa useammin ja innostavasti esiin tuoden. Tällä tavoin saadaan sopimuspalokuntatoimintaa vahvemmin esille ja rekrytoitua paremmin uusia henkilöitä toimintaan.

Sopimuspalokuntatoiminta on yhteiskuntaa palvelevaa yleishyödyllistä toimintaa, josta saatavat korvaukset tulisi saada verottomana.

Sopimuspalokuntatoiminnasta saatavat korvaukset eivät saisi vähentää työttömien tai opiskelijoiden saamaa yhteiskunnan tukea. Vaihtoehtona on määritellä tuloraja, johon asti saadut sopimuspalokuntakorvaukset saisi verottomana ja ilman yhteiskunnallisia tukia laskevana.

Savusukellusohjeen tiukka tulkinta ja vaatimukset vähentävät osaltaan hälytysosastojen toimintaa ja siten myös pelastustehtäviin osallistujia. Jos sopimuspalokuntalainen ei saavuta tiettyä kuntotasoja, hän ei myöskään voi parhaalla mahdollisella tavalla toimia pelastusyksikön jäsenenä. Tämä vähentää motivaatiota harjoitella ja jopa lopettaa hyvän sopimuspalokuntaharrastuksen. Savusukellusohjetta tulisi muuttaa siten, että se huomioisi paremmin maaseutupalokuntien jäsenten tarpeen ja kunnon.

Osa työnantajista suhtautuu kriittisesti ja jopa kielteisesti siihen, että heidän työntekijänsä osallistuvat työaikana pelastustoimen hälytyksiin. Työnantajien kanssa tulisi erikseen sopia tavoista ja mahdollisista korvauksista, mikäli heidän työntekijänsä osallistuvat työaikana pelastustoimen hälytystehtäviin. Asiaan olisi hyvä saada valtakunnallisestikin joku linjaus.

Lääninhallitukset voivat edistää eri viranomaisten yhteistyötä kouluttamalla vanhusten kanssa työskenteleviä henkilöitä kuten kodinhoitajia, taksikuljettajia, nuohoojia ja palotarkastajia tarkkailemaan myös muille toimijoille kuuluvia turvallisuusasioita ja tiedottamaan niistä asianomaisille tahoille.

Lääninhallitukset voivat olla mukana kouluissa tehtävässä valistustyössä sekä ohjata kirjastoautojen käytön monipuolistamista.

Rajavartiolaitos

Suomenlahden merivartioston keskeisenä tehtävänä on rajaturvallisuuden ylläpito huolehtimalla rajavalvonnasta ja rajatarkastuksista sekä muista lakisäätteisistä tehtävistä. Suomenlahden merivartiosto on meripelastuksen päävastuuviranomainen Suomenlahden alueella. Suomenlahden merivartiosto osallistuu sisäinen turvallisuuden ylläpitämiseen, ulkomaalaisvalvontaan, merelliseen ympäristönsuojeluun sekä suorittaa kiireellisiä poliisitehtäviä. Merivartioston kokonaisvahvuus on noin 520 henkilöä, joista noin 480 on rajavartiomiehiä. Noin 180 rajavartiomiestä työskentelee valvontatehtävissä merivartioasemilla ja vartiolaivoilla. Suomenlahden merivartioston valvonnassa oleva rajaosuus on noin 164 meripeninkulmaa (303 km), josta 15 meripeninkulmaa (28 km) on Venäjän federaation vastaista merirajaa.

Muut noin 300 rajavartiomiestä työskentelevät pääkaupunkiseudun rajanylityspaikoilla (Helsinki-Vantaan lentoasemalla sekä Helsingin satamissa) sekä merivartioston esikunnassa.

Suomenlahden merivartioston valvomien rajanylityspaikkojen kautta ylittää Schengen alueen ulkorajan vuositasolla 8,8 miljoonaa matkustajaa (noin 24 000 matkustajaa/vrk), jotka edustavat jopa 150 eri kansalaisuutta.

Suomenlahden merivartioston esikunnassa, esikunnan alaisuudessa toimivassa johtokeskuksessa (Helsingin meripelastuslohkokeskus), merivartioalueilla sekä Helsingin rajatarkastusosasto ylläpidetään ympärivuorokautista johtamisvalmiutta. Merivartioasemien veneet, ulkovartiolaivat ja vartiolentolaivueen lentokalusto toimivat merivartioston liikkuvina operatiivisina yksikköinä. Merivartioasemilla on avovesikaudella valmiudessa yksi vene miehistöineen ympärivuorokauden. Talvikaudella voidaan joidenkin asemien osalta poikkeustapauksissa tinkiä ympärivuorokautisesta valmiudesta. Näissä tapauksissa ko. alueelle kohdistuvat tehtävät hoidetaan muiden yksiköiden toimesta. Ulkovartiolaivoista vähintään yksi on aina merellä. Vartiolentolaivue tukee Suomenlahden merivartioston toimintaa. Suomenlahden alueella partioi vartiolentolaivueen Helsingin ja Turun vartiolentueiden helikopteri- ja lentokonekalusto. Suomenlahden alueelle kohdistuu 380 lentosuoritetta vuosittain. Tilanteen mukaiset (hälytyslennot) toteuttaa pääasiassa Helsingin vartiolentue helikopterikalustollaan. Arkipäivinä virka-aikana vähintään yksi helikopteri miehistöineen on tukikohtavalmiudessa. Virka-ajan ulkopuolella miehistö päivystää. Päivystysjärjestelyt aiheuttavat noin 20-60 minuutin viiveen hälytyksestä lentoon lähtöön. Kaiken käytössä olevan kaluston siirtymisaikoihin vaikuttaa etäisyys ja sääolosuhteet. Erityisen haasteen merialueella saa aikaan yhden mukaisten ”osoitteiden” puutteellisuus. Paikan nimet vaihtelevat eri kartoissa, jonka lisäksi paikoille on sekä suomen- että ruotsinkieliset nimet.

Suomenlahden merivartioston näkökulmasta keskeisin harvaan asuttujen alueiden ongelma on merellisten sairaankuljetusten järjestelyissä. Saariston pysyvän asutuksen ja huvila-asukkaiden sairaankuljetuspalvelut eivät ole hyväksyttävällä tasolla. Kuntien tekemät sairaankuljetussopimukset eivät kata meren saaria tai rannikkoalueen syrjäisiä pisteitä, joihin ei päästä helposti ajoneuvoilla. Kansanterveyslaki ei velvoita kuntia hankkimaan kelirikkoajan aluksia, ilma-aluksia tai muuta erikoiskalustoa.

Rajavartiolaitos joutuu saariston alueella kymmeniä kertoja vuosittain tilanteeseen, jossa kukaan vastuutaho ei kykene sairaankuljetustehtävään ja meripelastuskeskus on ”pakotettu” antamaan tehtävä veneyksikölle, jolla ei ole sairaankuljetukselta vaadittavia kalustollisia tai taidollisia vaatimuksia. Potilaiden oikeusturva ei näiden kuljetusten aikana ole turvattu ja vastuu kuljetuksen aikana mahdollisesti syntyvistä komplikaatioista on epäselvä.

Rajavartiolaitos vastaa meripelastustoimen sairaankuljetuksista ja evakuoinneista. Tämä tarkoittaa ihmisten pelastamista ja kuljetuksia onnettomuuteen joutuneilta veneiltä ja aluksilta, sekä kauppa-alusten miehistön jäsenten tai matkustajien sairaankuljetuksia. Tätä toimintaa varten rajavartiolaitoksen meripelastushelikopterit on varustettu riittävällä sairaanhoitovälineistöllä ja helikopterien pintapelastajat ovat saaneet perustason sairaankuljetuksen edellyttämän koulutuksen ja pätevyyden. Muilta osin rajavartiolaitoksen vene- tai muu kalusto sekä henkilöstön ensiapukoulutus vastaa tasoltaan hyvää maallikon antamaa hätäensiapua. Rajavartiolain perusteella rajavartiolaitos voi suorittaa kiireellisiä potilaskuljetuksia, jos sairaankuljetuksesta vastaava viranomainen tai sairaankuljetuspalvelun tarjoaja ei sitä voi suorittaa pelastumisen vaarantumatta.

Rajavartiolain perusteella rajavartiolaitos voi yksittäistapauksessa suorittaa poliisimiehen pyynnöstä kiireellisiä poliisitehtäviä, joita poliisi ei voi viipymättä suorittaa. Näitä tehtäviä suoritetaan merialueella ja saaristossa lähinnä avovesikautena. Lisäksi merivartiosto voi antaa virka-apua poliisille myös muihin tehtäviin liittyen.

Tehtyyn rajavartiolaitoksen lakiuudistukseen perustuen Suomenlahden merivartioston roolia turvallisuuspalvelujen tuottajana, erityisesti yhteistoiminnassa poliisiin, hätäkeskuslaitoksen sekä pelastuslaitosten kanssa, lisätään koulutuksen kautta. Suomenlahden merivartiostolla on merkittävä rooli rannikolla ja saaristoalueella toimivana sisäisen turvallisuuden monialaviranomaisena.

Harvaan asuttujen saaristoseutujen ja merialueen turvallisuuspalvelujen tuottajien määrä saattaa vähentyä. Vapaaehtoisten meripelastusyhdistysten merkitys meripelastuksen suoritusvalmiudessa saattaa korostua entisestään. Viranomaisten yhdensuuntaisin toimin lisätään veneilijöiden omaa vastuuta ja osaamista.

Ympäristön pilaantumisen ehkäisemisestä ja sakon täytäntöönpanosta annetun lain muuttaminen on lisännyt rajavartiolaitoksen roolia merellisessä ympäristönvalvonnassa. Suomenlahden merivartiosto on valtakunnallisesti keskeinen toimija öljypäästöön syyllistyneille aluksille määrättävään hallinnolliseen maksuun liittyvissä toimenpiteissä.

Kaakkois-Suomen rajavartioston keskeisin tehtävä on rajaturvallisuuden ylläpitäminen osana sisäisen turvallisuuden järjestelmää.

Toiminnan painopistealueina ovat laittoman maahantulon estäminen ja paljastaminen, osallistuminen muun rajat ylittävän rikollisuuden paljastamiseen ja torjuntaan sekä osallistuminen turvallisuuspalveluiden tuottamiseen toimialueellaan yhteistoiminnassa poliisin kanssa ja poliisin pyynnöstä.

Kaakkois-Suomen rajavartioston esikunnassa Immolassa on johtamisvastuussa ympärivuorokautisesti valmiuspäivystäjä. Virolahden, Lappeenrannan ja Imatran rajavartioalueilla on ympärivuorokautinen kenttäjohtamisvalmius. Lisäksi rikosasioiden käsittelyä varten on määrätty tutkinnanjohtaja viikonloppuisin ympärivuorokautiseen valmiuspäivystykseen. Esikunnassa on pysyvästi miehitetty tilannekeskus, josta pystytään käynnistämään turvallisuuspalvelujen vaatimat alkutoimenpiteet välittömästi. Raja- ja merivartiokoulun rajajääkärikomppanialla on Immolassa ympärivuorokautinen varusmiespäivystys vapaaviikonloppuja ja maastoharjoitusviikkoja lukuun ottamatta. Rajajääkärikomppaniassa on noin 120 varusmiehen vahvuinen joukko käytettävissä tarvittaessa etsintä- ja pelastustehtäviin.

Kaikilla rajavartioalueilla on jatkuvasti toimintavalmiudessa vähintään kahden miehen vahvuinen valmiuspartio. Lisäksi toimialueella on erilaisissa tehtävissä olevia partioita. Kiireellisiin tehtäviin voidaan tarvittaessa hälyttää myös joillakin rajavartioasemilla työvuorojen välillä tilapäisesti lepäämässä olevaa henkilöstöä tai lähialueella asuvia rajavartiomiehiä.

Helsingin vartiolentueen tärkeimpinä tehtävinä ovat rajaturvallisuuteen liittyvät tehtävät sekä meripelastus-, etsintä- ja pelastustehtävät. Toimialueena ovat pääasiassa Kaakkois-Suomen rajavartioston ja Suomenlahden merivartioston toimialueet.

Helsingin vartiolentueella on jatkuva hälytysvalmius. Virka-aikana lento-ohjelmavalmius AB-412 kalustolla on 15 minuuttia ja virka-ajan ulkopuolella 60 minuuttia. Lento helikopterilla Helsingin Malmilta Imatran Immolaan kestää n 1 h 20 min. Vartiolentueen ilma-alus voidaan käskeä päivystämään myös sidotussa varallaolossa esim. Kaakkois-Suomen alueella. Tällöin helikopteri on 60 minuutin lähtövalmiudessa. Vartiolentueen kopterit lentävät keskimäärin 300 päivänä vuodessa. On mahdollista, että uuden hälytystehtävän tullessa päivystyskone on ilmassa. Tällöin korostuu tehtävien priorisointi.

Kaakkois-Suomen rajavartiosto ja Helsingin vartiolentue osallistuvat pelastustoimintaan sekä maastoon eksyneiden tai siellä muutoin avun tarpeessa olevien henkilöiden etsintään.

Lisäksi helikopterikalustolla on mahdollisuus avustaa metsäpalojen valvonta- ja sammutustehtävissä. Rajavartiostolla on valmius asettaa etsintään käytettäväksi asiantuntevaa henkilöstöä. Rajavartioston rajakoirat saavat peruskoulutuksessa jäljestyskoulutuksen ja niitä harjoitetaan sekä testataan säännöllisesti. Rajakoirien käyttö on suunniteltu siten, että sulan maan aikana on aina koira saatavissa hälytystehtävään. Rajavartioston vahvuutena on paikallistuntemus sekä kyky toimia maasto-olosuhteissa.

Kaakkois-Suomen alueen ja Venäjän Viipurin alueen rajavaltuutetut ovat sopineet Kaakkois-Suomen alueen rajanylityspaikoilla hälytysajoneuvojen helpotetuista rajanylityksistä. Järjestelmä on todettu käytännössä toimivaksi.

Etelä-Suomen alueella rajanylitysliikenne on vilkasta. Erityisesti viime vuoden aikana on Suomen tullin mukaan kuorma-auto- ja rekkaliikenne kiihtynyt voimakkaasti. Myös muu ajoneuvoliikenteen määrä on erittäin runsasta. Henkilöautoja kulki rajan yli keskimäärin 4684 kpl joka päivä. Kuorma-autoja ja rekkoja liikkui rajan ylitse 1682 joka päivä. Tämä merkitsee valtateille 6 ja 7 erittäin suurta liikenteen lisäystä. Vuoden 2006 aikana kaikilla Kaakkois-Suomen kansainvälisillä rajanylityspaikoilla on edelleen nähtävissä liikennemäärien kasvua ml. rautateitse tapahtuva matkustajaliikenne Vainikkalassa.

Rajavartiolaitoksen tilastojen mukaan Etelä-Suomen alueella rajanylitykset muodostavat yli 75 % kaikista rajanylityksistä Venäjän vastaisella rajalla. Kaikkiaan rajanylityksiä on ollut viime vuosina lähes 5 miljoonaa kpl eli 13 000 - 13 500 ylitystä päivässä.

Liikennepalvelut

Valta- ja kantatiet muodostavat tiestön runkoverkon, jota seutu- ja yhdystiet täydentävät. Valta- ja kantatiet, joilla on myös eniten liikennettä, kulkevat paljolti myös harvaan asutuilla alueilla. Teiden suuret liikennemäärät lisäävät muun muassa poliisin valvontatarpeita. Monilla tieosuuksilla on erittäin paljon raskasta liikennettä. Nämä vaikuttavat paitsi poliisin myös pelastustoimen hälytystehtäviin.

Etelä-Suomen lääni on muihin lääneihin verrattuna selvästi joukkoliikennelääni. Suurella osalla läänin asukkaista on käytettävissään tiheävuoroinen joukkoliikennetarjonta. Läänin sisällä on myös alueita, joilla joukkoliikenteen palvelutaso on huono. Julkisten liikennepalvelujen kannalta juuri harvaan asutut alueet ovat läänin ongelmallisimpia alueita, koska julkisen, lipputuloilla itsekannattavan liikenteen tarjonta on selvästi

vähäisempää kuin suurissa keskuksissa ja kaupunkiseuduilla. Tämä lisää paineita kohdistaa valtion ostoliikenne- ja kulkurahoitusta juuri harvaan asutuille alueille. Koska harvaan asutuilla alueilla taajama-aste on alhainen, toimivan joukkoliikenteen järjestäminen on kuitenkin ohuen kysynnän vuoksi haastavaa. Siksi henkilöautolla on merkittävä osuus varsinkin työ- ja asiointimatkoilla sekä vapaa-ajan liikkumisessa.

Valtion tulisi taata tietyt liikkumisen peruspalvelut myös harvaan asutuilla alueille. Joukkoliikennemäärärahan rahoituskehys tulevina vuosina on kuitenkin niin pieni, että peruspalvelutasoa (työ-, koulu-, opiskelu- ja asiointiyhteydet) ei voida suunnitelman mukaisesti saavuttaa, vaan pikemminkin joudutaan karsimaan tarpeellisia yhteyksiä. Valtion julkiseen liikenteeseen käyttämä rahoitus on viime vuosina jatkuvasti vähentynyt, mikä on lisännyt tarvetta karsia liikennepalveluja etenkin alhaisen kysynnän alueille. Harvaan asutuilla alueilla on pyritty turvaamaan peruspalvelutasoiset yhteydet kuntakeskusten välillä, mutta esimerkiksi viikonloppujen ja arki-iltojen yhteyksiä on rahoituksen niukkuuden vuoksi jouduttu vähentämään tai jopa kokonaan lakkauttamaan, vaikka etenkin ne täydentäisivät lipputulolla itsekkannattavaa liikennetarjontaa.

Koska Suomen joukkoliikenne perustuu yritysaloitteeseen järjestelmään, lainsäädäntö velvoittaa kuntia järjestämään vain koululaiskuljetukset esi- ja perusopetuksessa sekä vammais- ja kansanterveyslain edellyttämät kuljetukset. Muut kuntien järjestämät kuljetukset, esimerkiksi palveluliikenteet, ovat kunnille vapaaehtoisia. Rahoitusressurssien niukkuus näkyy myös kuntasektorilla, mikä lisää tulevaisuudessa riskiä karsia kuljetuspalveluita entisestään.

Matkojen yhdistelyn ja kutsujoukkoliikenteen avulla pyritään löytämään keinoja kuljetuspalvelujen turvaamiseksi harvaan asutuilla alueille myös tulevaisuudessa. Kyseisten liikenteiden järjestäminen riippuu kuntien tekemistä palvelutasomäärityksistä ja kuntien intresseistä. Lääninhallitus voi ostaa kutsuohjattua syöttöliikennettä esimerkiksi pikavuoroyhteyksille, jolla turvataan välttämättömimmät yhteydet muuhun liikenneverkkoon.

Joukkoliikenneverkko voi olla myös harvaan asutuissa kunnissa melko tiheä. Etelä-Suomen läänin harvaan asutuissa kunnissa joukkoliikenne palvelee huonoimmillaankin yli puolta kunnan väestöstä riippuen siitä, kuinka tiheä verkosto on ja kuinka väestö on kunnan sisällä keskittynyt taajamiin. Harvaan asutuissa kunnissa reittien vuoromäärät ovat talviaikaan vain alle 70 vuoroa viikossa. Harvaan asuttujen kuntien läpi voi kuitenkin kulkea runsaasti vuoroja, jos ne sattuvat olemaan tärkeiden liikenneväylien varsilla.

Linja-autojen vuoroväli kuvaa sitä, kuinka pitkään joutuu keskimäärin odottamaan seuraavaa vuoroa. Vuonna 2004 vuorovälin pituudet olivat harvaan asutuissa kunnissa suurimmillaan noin tunnista lähes puoleentoista tuntiin. Pääasiassa vuorovälit kuitenkin olivat puolesta tunnista tuntiin, joissakin jopa alle puoli tuntia.

Taksit ovat harvaan asutuissa kunnissa merkittäviä liikennepalvelujen tuottajia ja ne täydentävät linja-autoilla hoidettavaa liikennettä. Etelä-Suomen läänissä takseja on 1,87 autoa tuhatta asukasta kohti. Korkein taksitiheys on Artjärvellä, jossa oli tämän vuoden alussa 3,9 taksia tuhatta asukasta kohti.

Väestön ikääntyessä julkisten liikennepalveluiden kysynnän oletetaan kasvavan harvaan asutuilla alueilla. Väestön ikääntyminen aiheuttaa myös laatuvaatimuksia kuntien kuljetuspalveluille. Ikääntyvä väestö tarvitsee perinteistä joukkoliikennettä yksilöllisempää palvelua. Tätä varten kunnissa on käynnistetty palveluliikennettä, jossa on panostettu henkilökohtaiseen palveluun ja liikuntarajoitteisten kulkumahdollisuuksiin sekä yksilöllisempiin reitteihin ja aikatauluihin.

Epävarmuus julkisen liikenteen rahoituksessa ja tulevassa liikennepoliittisessa kehityksessä kuitenkin vaikeuttaa pitkäjänteisten ratkaisujen tekemistä. Nykyinen kaikille avoin joukkoliikenne saattaa harvaan asutuilla alueilla muuttua enemmän kutsujoukkoliikenteeksi ja erityyppisten matkojen yhdistelyiksi. Tietty perusrunkoverkko tultaneen kuitenkin säilyttämään myös tulevaisuudessa, jotta kuntakeskusten välinen matkustustarve voidaan tyydyttää myös julkisella liikenteellä.

Toimenpiteet Etelä-Suomen läänin turvallisuuspalvelujen varmistamiseksi

- 1. Harvaan asuttujen alueiden turvallisuuspalvelujen tehostamisessa tehdään tiivistä seutukunta- ja alueellista yhteistyötä. Apu on voitava järjestää siitä toimipisteestä, joka kulloinkin on lähinnä tai nopeimmin saavutettavissa. Ylikunnallista yhteistyötä tehdään myös sosiaalipäivystyksen järjestämisessä.*
- 2. Eri viranomaisten ja muiden tahojen yhteistoimintaa tehostetaan. Esimerkiksi vanhuksien luona käyvät kodinhoitajat ja taksinkuljettajat voisivat tarkastella myös paloturvallisuutta ja muita turvallisuuteen liittyviä asioita ja tiedottaa tilanteesta asianomaisille viranomaisille.*

3. *Viranomaisten yhteistoiminnan kehittäminen edellyttää, että vastuukysymykset selvitetään. Samoin on selvitettävä vapaaehtoisten toimijoiden vastuu. Vastuun jakautuminen eri toimijoiden välillä voitaisiin esittää esimerkiksi taulukkomuodossa.*
4. *Turvallisuusyhteistyötä koskevaa lainsäädäntöä kehitetään edelleen siten, että saadaan koottua yhteen kaikki ne toimijat, joiden toimenpiteillä voidaan parantaa hyvinvointia ja turvallisuutta. Nämä toimijat laatisivat yhdessä suunnitelmat ja asettaisivat tavoitteet, jotka kunnat hyväksyisivät. Tavoitteiden toteutumista seurattaisiin yhdessä ja suunnitelmia täsmennettäisiin saatujen kokemusten pohjalta. Menettelyä on myös kehitettävä siten, että se mahdollistaa myös kansalaisille mahdollisuuden tuoda esiin oman alueensa tarpeet.*
5. *Todennäköistä on, että poliisin perusyksiköiden määrää edelleen vähennetään ja toimintoja keskitetään. Tässä tilanteessa huolehditaan erityisesti siitä, että poliisin palvelut turvataan riittävässä määrin myös harvaan asutuilla alueilla.*
6. *Poliisi varmistaa palvelukykyä jatkuvasti muuttuvassa toimintaympäristössä. Muutoksiin on valmistauduttava laatimalla palvelustrategioita yhdessä asiakastahojen kanssa sekä tarkistamalla ja muuttamalla perinteisiä toimintamalleja.*
7. *Sopeuttamispaineet näyttävät kohdistuvan kihlakuntien keskuspaikkojen ulkopuolella oleviin palvelutoimistoihin. Kohdennusta perustellaan tuottavuudella, kun palvelutoimistoihin sijoitetun henkilöstön suhde palveluiden kysyntään on muuttumassa. Yhteispalvelun toimintamallilla palvelukykyä parannetaan ilman kohtuuttomia kustannuksia.*
8. *Vapaaehtoistoiminnan palkkiojärjestelmää kehitetään. Tällä hetkellä esimerkiksi vapaaehtoisten palokuntien työttömyyskorvausta saavat jäsenet saattavat menettää korvauksensa saadessaan palkkioita hälytystehtävistä. Palkkiojärjestelmää kehitettäessä olisi turvattava myös se, ettei vapaaehtoistoimintaan osallistuvan henkilön työnantajalle aiheudu osallistumisesta taloudellista menetystä.*
9. *Harvaan asutuilla alueilla julkisten liikennepalvelujen kysyntä kasvaa väestön ikääntyessä ja mahdollisesti vähentyessä. Julkisen liikenteen peruspalvelut turvataan mahdollisuuksien mukaan. Samoin on huolehdittava siitä, että valtiolla ja kunnilla on taloudelliset mahdollisuudet järjestää julkisia liikennepalveluja.*

10. Matkapalvelukeskukset otetaan laajamittaiseen käyttöön mahdollisimman pian, jotta kutsuohjatut joukkoliikennepalvelut tulevat mahdollisiksi niitä tarvitseville ihmisille.
11. Taksipalvelujen saatavuus varmistetaan kuntakohtaisesti. Taksipalvelujen käyttäjien määrä lisääntyy selvästi nykyisestä muun muassa väestön ikääntymisen, kouluverkon harvenemisen ja linja-autoreittien supistumisen myötä. Kuntakohtaisen taksilupien määrää harkittaessa tulee myös huomioida taksiautoilijoiden mahdollinen osallistuminen esimerkiksi lumitöihin ja palotarkastuksiin. Lisäksi taksikaluston on oltava kaikille väestöryhmille soveltuvaa eli esteetöntä.
12. Kirjastoautojen käytön monipuolistamistaminen selvitetään. Niitä voitaisiin käyttää muun muassa ruokatilausten kuljettamiseen.
13. Lisätään eri viranomaisten välistä yhteistyötä liikennesuunnittelussa. Suunnittelualueita on katsottava yksittäistä kuntaa laajempina kokonaisuuksina.
14. Tieverkon kunnosta ja turvallisuudesta huolehditaan myös harvaan asutuilla alueilla, vaikka liikennettä näillä alueilla on taajaan asuttuja alueita vähemmän. Tiestön ylläpitoon ja korjaukseen on varattava riittävä julkinen rahoitus myös tulevaisuudessa.
15. Onnettomuuksia ehkäisevää työtä tehostetaan edelleen. Arvioidaan mahdollisuudet ja tarve siirtää pelastustoimen resursseja palotarkastuksista valistukseen ja neuvontaan. Kouluissa turvallisuusvalistuksen pitää olla osa pakollista opetussuunnitelmaa. Kansalaisten omaa vastuuta on yleensäkin korostettava.
16. Varmistetaan lääninhallitukselle riittävät resurssit yksityisten sosiaali- ja terveystalouden valvontaan.
17. Hyödynnetään uuden teknologian mahdollisuudet laajamittaisesti turva-, terveys- ja hoivapalveluissa.
18. Tehostetaan edelleen etenkin ikäihmisten, koti- ja vapaa-ajan sekä liikennetapaturmien ehkäisytöitä.

6 EHDOTUSTEN TOIMEENPANOSTA

Harvaan asuttujen alueiden turvallisuuspalvelujen nykytilaa ja tulevaa kehitystä arvioitaessa nousi selkeästi esille vaatimus luoda menettelyjä, jotka edistävät harvaan asuttujen alueiden voimavarojen ja tarpeiden kohtaamista. Tämä tarkoittaisi käytännössä esimerkiksi sitä, että työttömänä tai osa-aikaisena toimivat henkilöt voisivat yhä enemmän osallistua niiden palvelujen tuottamiseen, joita esimerkiksi ikääntyvä väestö harvaan asutuilla alueilla tarvitsee jokapäiväisesti. Tämä parantaisi harvaan asuttujen alueiden turvallisuutta ja samalla työllistäisi alueen ihmisiä luontevalla tavalla. Lisäksi se lisäisi ja ylläpitäisi yhteisöllisyyttä, jonka merkitys turvallisuuden kannalta on suuri. Yhteisöllisyyden ylläpitäminen, viranomaisten, muiden toimijoiden ja alueen ihmisten voimavarojen yhdistäminen ja yhdessä toimiminen sekä ihmisten omien toimintaedellytysten parantaminen ovat tavoitteita, jotka sisältyvät eri muodoissaan lähes kaikkiin tässä raportissa esitettyihin toimenpiteisiin.

Harvaan asuttujen alueiden turvallisuuspalveluja tarkastelevan hankkeen valmistelun aikataulu on laadittu niin, että sen ehdottamat toimenpiteet voidaan ottaa huomioon vuonna 2007 pidettävien eduskuntavaalien jälkeen työnsä aloittavan hallituksen tavoitteissa ja hankkeissa. Työryhmä pitää tärkeänä, että tulevan hallituksen ohjelmaan kirjataan tavoitteet koskien harvaan asuttujen alueiden turvallisuuspalvelujen ylläpitämistä ja kehittämistä.

Työryhmän näkemyksen mukaan ainakin seuraavat harvaan asuttujen alueiden turvallisuuspalvelujen varmistamista koskevat toimenpiteet tulisi huomioida tulevan hallituksen ohjelmassa ja valtakunnallisessa päätöksenteossa:

käynnistämällä lainsäädännön tarkistamista koskevien ehdotusten toimeenpano. Näitä ehdotuksia ovat muun muassa vapaaehtoiseen toimintaan osallistumisen korvaus- ja kannustin järjestelmän edellytysten luominen tarkistamalla työttömyysturvalakia ja selvittämällä tarve säätää lailla osallistumisesta vapaaehtoiseen pelastustoimintaan viranomaisten välisen ja muiden toimijoiden kanssa tehtävän yhteistyön käytännön edellytysten varmistaminen esimerkiksi tiedon vaihdon edellytyksiä tarkistamalla paikallisen turvallisuussuunnittelun edistäminen tukemalla laajasti yhteistyön edellytyksien syntymistä valtion-, alue- ja paikallisviranomaisten sekä muiden toimijoiden välillä ensihoito- ja sairaankuljetusjärjestelmän nykytilan selvittäminen ja kehittämissuunnitelmien laatiminen palvelujen varmistamiseksi erityisesti harvaan asutuilla alueilla

Lähes kaikki esitetyt toimenpiteet vaativat laajaa, hallinnonrajat ylittävää yhteistyötä. Yhteistyö järjestöjen kanssa on toimeenpanon kannalta tärkeää. Osa ehdotuksista tarkoittaa toteutuessaan merkittävää muutosta vakiintuneissa toimintatavoissa ja – malleissa. Tästä syystä ehdotusten toimeenpano edellyttää valtakunnallista toimeenpanon ohjausta ja seuranta.

Hankkeen toimeenpanon ohjaus ja seuranta tulee varmistaa kaikissa lääneissä. Tästä syystä tulisi asettaa läänilliset toimeenpanon ohjaus- ja seurantaryhmät.

Riittävä yhteistyö ja koordinaatio valtakunnallisessa ja läänillisessä toimeenpanossa ja seurannassa tulee varmistaa. Eri toimialojen, erityisesti poliisi- ja pelastustoimen, tulee osaltaan varmistaa ehdotusten toimeenpano johtamis- ja ohjaustoiminnallaan.

Harvaan asuttujen alueiden turvallisuuspalvelujen tilaa tulisi seuranta jatkossa osana peruspalvelujen arviointia ja raportoida siitä säännöllisesti.

21.8.2006

Liite 1

HARVAAN ASUTTUJEN ALUEIDEN TURVALLISUUSPALVELUT**1. ASUTUS JA VÄESTÖ**

Tunnusluku	Esittämistapa	Etelä-Suomen lääni	Länsi-Suomen lääni	Itä-Suomen lääni	Oulun lääni	Lapin lääni	Koko Suomi
Väestömäärä 2004 ja ennuste 2015	Väestömäärä 2004	2 127 056	1 855 000	581 179	460 893	185 431	5 233 585
	Ennuste 2015	2 243 790	1 895 844	554 465	460 009	173 559	5 365 531
	Asukastiheys 2004	303,6 as. / km ²	25 as. / km ²	11,9	8,1 as./km ²	1,9 as./km ²	
Harvaan asutut alueet	Käytetään tilastokeskuksen määrittelyä tilastollisen kuntaryhmituksen mukaisesti. Maaseutumaiset kunnat = harvaan asuttuja alueita	Harvaan asutut alueet: 46 kuntaa Taajaan asutut kunnat: 17 kpl Kaupunkimaiset kunnat: 23 kpl	Harvaan asutut alueet: 135 kuntaa Taajaan asutut kunnat: 39 Kaupunkimaiset kunnat: 25 kpl	Harvaan asutut alueet: yht. 48 kuntaa (sisältää Itä-Suomen läänin pyytämät muutokset) Taajaan asutut kunnat: 4 kpl Kaupunkimaiset kunnat: 7	Harvaan asutut alueet: yht. 35 kuntaa (sisältää Oulun läänin pyytämät muutokset) Taajaan asutut kunnat: 8 kpl Kaupunkimaiset kunnat: 7 kpl	Harvaan asutut alueet: yht. 18 kpl (sisältää Lapin pyytämät muutokset) Taajaan asutut kunnat: 0 kpl Kaupunkimaiset kunnat: 3 kpl	Harvaan asutut kunnat: 282 kpl (sisältää läänien lisäykset) Taajaan asutut kunnat: 68 kpl Kaupunkimaiset kunnat: 65 kpl
Kesäasutus ja muu ei-vakinainen astutus	Kesäasuntojen lkm Säännöllisesti mökillä kävijöiden lkm/vuosi Hotelliyöpymisten lkm/vuosi Arvio kehitys + 10 vuotta Lääni esittää tiedot, mikäli niillä on merkitystä läänin kehityksen kannalta.	120 000 kpl 4 850 745 yöpymistä/vuosi	159 578 kpl 3 571 047 yöpymistä / vuosi	96 600 kpl 386 000 mökillä kävijää / vuosi 1 402 000 yöpymistä / vuosi 515 000 vrk yöpymisiä muissa majoitusliikkeissä	41 062 kpl 1 417 895 yöpymistä / vuosi	27 307 kpl 5 miljoonaa turistiyöpymistä vuodessa (Lapin liitto)	

2. PELASTUSTOIMEN PALVELUT

Tunnusluku	Esittämistapa	Etelä-Suomen lääni	Länsi-Suomen lääni	Itä-Suomen lääni	Oulun lääni	Lapin lääni	Koko Suomi
Palveluja tuottavat viranomaiset	Alueellisten pelastuslaitosten lkm	8 kpl	7 kpl	3 kpl	3 kpl	1 kpl	22 kpl
	Päätoimiseen henkilöstöön perustuvien palokuntien lkm	29 kpl (yhteensä 40 vakinaista paloasemaa)	Harvaan asutuilla alueilla päätoimisella henkilöstöllä miehitetyt paloasemat = 0 kpl	7 kpl	5 kpl	3 kpl	Alueellisten palokuntien asemia n.430 kpl
Vapaaehtois-toiminta	Osa-aikaiseen henkilöstöön perustuvien - ja sopimus palokuntien lkm	274 kpl	350 kpl	86 kpl	50 kpl	32 kpl	Sopimuspalokuntia noin. 617 kpl Muita n. 355 kpl
Henkilöstön määrä	Pelastustoimen henkilöstön lkm	2162 henkilöä	pelastusalueiden noin 1 400:sta alle 200 kuntasidonnaista virkaa (muut toimivat koko maakunnan alueella!)	398 henkilöä	350 henkilöä	159 henkilöä	Noin 3 950 henkilöä
	Muu henkilöstö		25 henkilöä	6 henkilöä	5 henkilöä	9 henkilöä	
Osa-aikaiseen henkilöstöön perustuvien - ja sopimuspalokuntien pelastustoimeen osallistuvan henkilöstön määrä	Lkm	4130 henkilöä	noin 2 900 (noin 4 400 kaikkiaan) henkilöä	1 774 henkilöä	1178 henkilöä	850 henkilöä	sopimus. 7050 henkilöä ei sop. 300 henkilöä
Keski-ikä (jos saatavilla)	Päätoimisen henkilöstöön perustuvien pelastustoimen	Miehistö 40 - 49 Alipäällystö 40 - 49 Päällystö 40 - 49	(Vakinaisesta päällystöstä n. 50% on yli 50 v, ja alipäällystöstä sekä	Miehistö 44,6 v Alipäällystö 46,6 v Päällystö 48,9 v	(Ikäjakauma vakinainen: alle 30v: 21 henk 30-40v: 102 henk	Miehistö 42,7 v Alipäällystö 45,1 v Päällystö 48,9 v	

	henkilöstön keski-ikä		miehistöstä yhteensä vain 42 % alle 40 v).	Etelä-Savo 45,1 v Pohjois-Karjala 44 v Pohjois-Savo	40-49v: 132 henk 50-59v: 70 henk yli 60v: 4 henk)		
	Osa-aikaiseen henkilöstöön perustuvien - ja sopimuspalokuntien henkilöstön keski-ikä			Miehistö 32,9 v Alipäällystö 39,2 v Päällystö 42 v (pl. vpk)	Ikäjakauma vapaaehtoinen: alle 30v: 472 henk 30-39v: 308 henk 40-49v: 218 henk 50-59v: 103 henk yli 60v: 20 henk	ei tietoa	
Hälytystehtävien lkm keskimäärin/vuosi	I alue II alue III alue IV alue	14 217 kpl 9 145 kpl 4 736 kpl 4 861 kpl (ka. 2003-2005)	6 364 kpl 10 903 kpl 8 107 kpl 8 951 kpl	1 399 kpl 3 959 kpl 1 934 kpl 2 483 kpl	965 kpl 2 153 kpl 1 503 kpl 2 271 kpl (v. 2005)	504 kpl 1 453 kpl 551 kpl 827 kpl	23 290 29 372 16006 15830 (ka. 2001-2005)
Tulipalojen lkm keskimäärin/vuosi	I alue II alue III alue IV alue	1 401 kpl 902 kpl 571 kpl 778 kpl (ka. 2003-2005)	651 kpl 1247 kpl 1160 kpl 1791 kpl	166 kpl 478 kpl 305 kpl 524 kpl	91 kpl 357 kpl 285 kpl 601 kpl (v. 2005)	54 kpl 232 kpl 124 kpl 201 kpl	2 862 3 863 2 780 3 616 (ka. 2001-2005)
Palotarkastukset	Kohteiden kokonaislkm, joista vuosittain tarkastetaan %	14 790 78 % (2005) 473 436 (harv.tarkast) joista tarkastettu 7 % (2005)	90 000 (25 000) 64 % (52%) (Kaikki kohteet, lkm = 531 100 kpl)	4 314 kpl 96% (Harvemmin tark. 228 594 / 7%)	3930 kpl 83 % (harvemmin tark. 151 720 / 7 %)	2 131 kpl 97%	39 893 kpl 85% (harvemmin tark. 154 168, tark. 62 %, kaikki kohteet 1 453 238, tark. 7 %)
Riskialueet/ asukasmäärä, %	I alue II alue III alue IV alue	40 % 35 % 12 % 13 %	19 % 48 % 22 % 11 %	10 % 51 % 16 % 23 %	12 % 43 % 29 % 17 %		27 % 42 % 18 % 15 %
Toteutunut toimintavalmiusai ka 2005	I alue II alue III alue IV alue	8:25 8:30 10:28 14:06	6:19 8:07 11:33 16:44	6:21 7:56 11:58 17:39	6:47 7:56 10:58 17:54	7:36 9:04 13:29. 21:24	7:29 7:58 10:30 15:26

3. POLIISIN PALVELUT

Tunnusluku	Esittämistapa	Etelä-Suomen lääni	Länsi-Suomen lääni	Itä-Suomen lääni	Oulun lääni	Lapin lääni	Koko Suomi
Palveluja tuottavat viranomaiset	Kihlakuntien lkm LP, KRP, SUPO alueyksiköt	21 kihlakuntaa, joista Helsingin kihlakunta on suoraan sisäasiainministeriön ohjauksessa. Valtakunnallisten yksiköiden alueyksiköt	34 kihlakuntaa Valtakunnallisten yksiköiden alueyksiköt	14 kihlakuntaa Valtakunnallisten yksiköiden alueyksiköt	11 kihlakuntaa (2 kk yhteistoiminnassa) Valtakunnallisten yksiköiden alueyksiköt	10 kihlakuntaa Valtakunnallisten yksiköiden alueyksiköt	90 Kihlakuntaa Valtakunnalliset yksöt (Keskusrikospoliisi, Liikkuva poliisi ja Suojelupoliisi)
Henkilöstön lkm	Poliisimiehet Muu henkilöstö Asukkaita/poliisi	1877 579 842 Hki: poliisit 1433 muut 388 391 asukasta/poliisi	2 048 612 906	647 215 898	583 148 790	297 65 624	7659 3347 684 (12/2005) (paikallispoliisi: 7024, valtakun. yksiköt: 1215)
Toimintavalmiuserika (A+B) 2005	Ilmoitetaan jaoteltuna harvaan asuttuihin alueisiin sekä läänin keskiarvo	Harvakunnissa: 33,5 min Etelä-Suomi: 21,1 min Helsinki: 23,2 min	Harvakunnissa: (39,29 min) Länsi-Suomen lääni 23,1 min	Harvakunnissa: Itä-Suomen lääni: 23 min.	Harvakunnissa: 28,7 min (11/2005) Oulun lääni: 21,5 min (ka 11/2005)	Harvakunnissa: 39,2 min Lappi 19,8 min. Rov:i, Kemi, Tornio 15,2 min. (ka 00-04)	Koko Suomen ka: 22,2 min)
Rikoslakirikosten lkm	Rikoslakirikokset/ 1 000 asukasta, keskimäärin vuodessa	Etelä-Suomi: 83 Helsinki: 121 (Harvakunnissa: 65)	92,3	90	93 (ka 2003-2005)	97 RL-rikosta (ka.00-04)	102 (65 pl. liikenneirikokset)

Henkeen ja terveyteen kohdistuvat rikokset, lkm	Henkeen ja terveyteen kohdistuvat rikokset/1 000 asukasta, keskimäärin vuodessa	Etelä-Suomi: 6 rikosta Helsinki: 10 rikosta (Harvakunnissa: 4 rikosta)	5,4	6,5	6.5 Harvakunnissa: 5.8 (ka. 2003-2005)	6,7 (ka. 00-04)	6,4
Tehtävien lkm	ABC-tehtävät/1 000 as, keskimäärin vuodessa	Etelä-Suomi: 193 Helsinki: 278 (Harvakunnissa: 140 kpl)	159,8	233,9	187 (Harvakunnissa: 140 kpl)	200 (ka. 00-04)	197

4. HÄTÄKESKUSLAITOKSEN PALVELUT

Tunnusluku	Esittämistapa	Etelä-Suomen lääni	Länsi-Suomen lääni	Itä-Suomen lääni	Oulun lääni	Lapin lääni	Koko Suomi
Palveluja tuottavat viranomaiset	Hätäkeskukset		5 kpl	3 kpl	1 kpl	1 kpl	15 kpl
Henkilöstön määrä	Henkilöstön määrä lkm		237 henkilöä	110 henkilöä	57 henkilöä	35 henkilöä	757 henkilöä (6/2006)

5. RAJAVARTIOSTON PALVELUT

Tunnusluku	Esittämistapa	Etelä-Suomen lääni	Länsi-Suomen lääni	Itä-Suomen lääni	Oulun lääni	Lapin lääni	Koko Suomi
Palveluja tuottavat viranomaiset	Raja- ja merivartiostot	1. Suomenlahden merivartiosto ja 2. Kaakkois-Suomen rajavartiosto.	1. Länsi-Suomen Merivartiosto	1. Pohjois- Karjalan rajavartiosto (P-KR)	1. Kainuun rajavartiosto 2. Oulun merivartioalue	1. Lapin rajavartiosto, 2. Rovaniemen vartiolentue, 3. Länsi-Suomen merivartiosto	4 rajavartiostoa 2merivartiostoa 1 vartiolentolaivue
Henkilöstön määrä	Rajavartiomiesten lkm	rajavartiomiehet 490 (1) + 664 (2) = 1154	noin 160 rajavartiomiestä valvontatehtävissä merivartioasemilla ja	Rajavartiomiehiä 340	Rajavartiomiehiä 330 Merivartiohenkilöstöä 40	Lapin rajavartiosto ja Rovaniemen vartiolentue: 427 henkilöä,	3170 koko henkilöstö

	Muun henkilöstön lkm	muu henkilöstö 40 (1) + 88 (2) = 128	vartiolaivoilla 240	Muuta henkilöstöä 65 Yhteensä 405	muu henkilöstö 70.	363 rajavartiomiestä, 64 siviiliä (LSMV:n luvut erikseen)	
Valvonta-alue	Läänin alueella oleva valvottava alue, km	meriraja 330 km maaraja 200 km	860 km merirajaa	Maaraja 304 km	Maaraja 406 km	Lapin lääni kokonaisuudessaan: Muonio 488 km (Ruotsi) + 285 km (Norja) Ivalo 420 km (Norja) + 121 km (Venäjä) Salla 254 km (Venäjä); yht. 1 568 km, josta Schengen-ulkorajaa 375 km	Suomen rajojen pituudet Venäjä: 1340 km Norja: 736 km Ruotsi: 614 km Aluevesiraja: 1250 km yht. 3 940 km

6. TULLIN PALVELUT

Tunnusluku	Esittämistapa	Etelä-Suomen lääni	Länsi-Suomen lääni	Itä-Suomen lääni	Oulun lääni	Lapin lääni
Palveluja tuottavat viranomaiset						Pohjoinen tullipiiri; Lapin ja Oulun läänit
Henkilöstön määrä	Henkilöstön lkm					Tullipiiri 250 hlöä, joista Lapin alueella 167
Valvonta-alue						Lapin lääni kokonaisuudessaan

7. SOSIAALI- JA TERVEYSTOIMEN PALVELUT

Tunnusluku	Esittämistapa	Etelä-Suomen lääni	Länsi-Suomen lääni	Itä-Suomen lääni	Oulun lääni	Lapin lääni
Yksityiset hoitolaitokset	Yksityisten hoitolaitosten määrä Sijoittuminen läänin alueelle esitetään karttaesityksenä			Läänissä on 310 yksityistä ympärivuorokautista hoitoa ja huolenpitoa antavaa hoivayritystä. Liitteenä karttaesitys.	227 yksityistä sosiaalihuollon toimintayksikköä. Kainuussa ja Koillismaalla päihdehuollon, mielenterveystyön, lastensuojelun ja kehitysvammahuollon yksiköitä sijoittuu selvästi pelastustoimen yli 20 min. toimintavalmiuden ulkopuolelle.	raportissa
Ikääntyvä väestö	Yli 65-vuotiaiden määrä Yli 65-vuotiaiden määrä 2015, ennuste Yksin asuvien vanhusten osuus			Yli 65- vuotiaita väestöstä 18,8 % (108 881). Yli 65-vuotiaiden määrä vuonna 2015 24,3 % väestöstä (135 190).	Pohjois-Pohjanmaalla yli 64 –vuotiaita 13,4 % väestöstä, Kainuussa 18,8 %. Maakuntien välinen ero ikärakenteessa on huomattava. Maaseutumaisissa kunnissa 75 v. täyttäneistä 38 % asuu yksin. Yksin asuvien määrä nousee koko ajan. Yksin asuvia 75+ v. 3.975, noussut 10 vuodessa 37 %.	yli 65-v. osuus v.2004 17% v.2015 ? yksinasuvat yli 75-v. osuus v.2004 40,7%

8. YKSITYISEN JA VAPAAEHTOISSEKTORIN PALVELUT

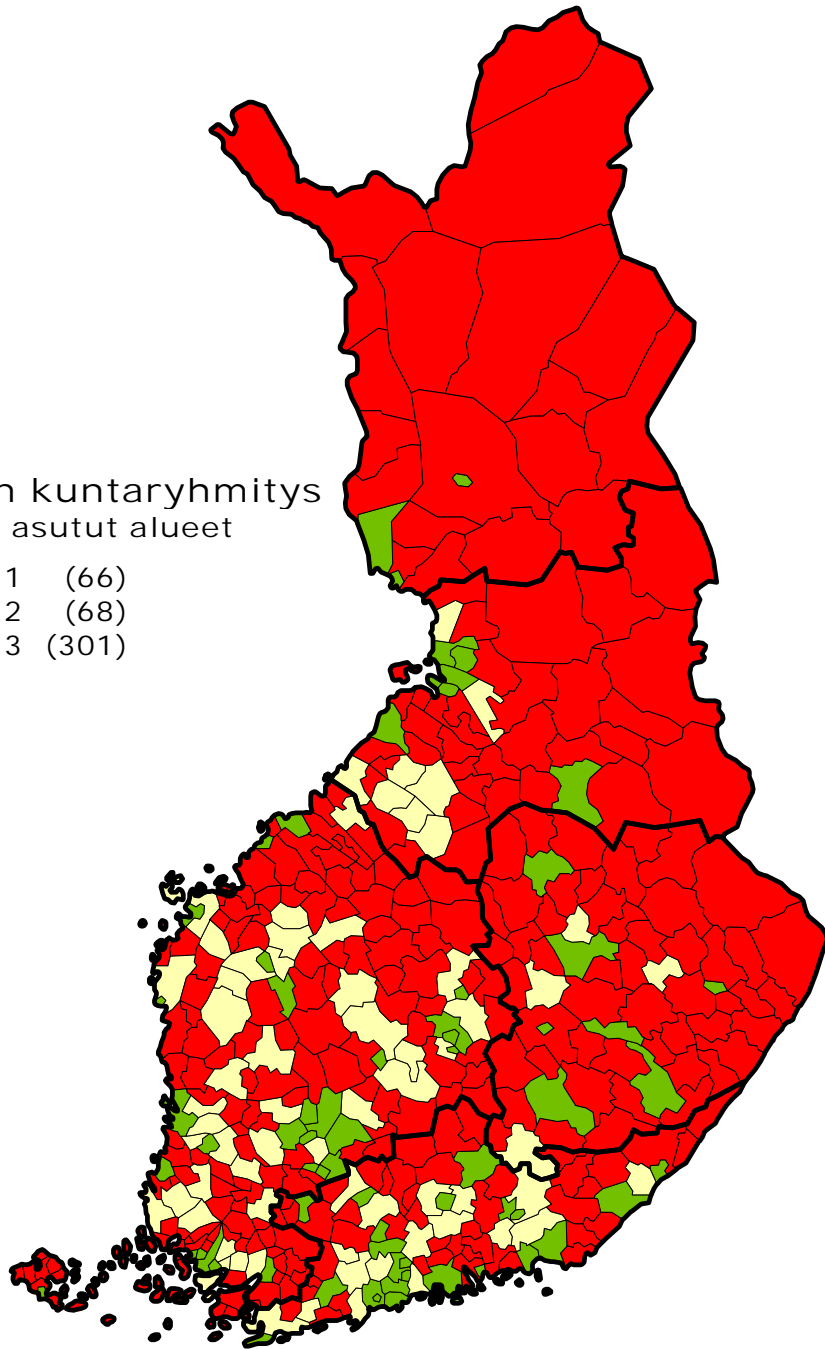
Tunnusluku	Esittämistapa	Etelä-Suomen lääni	Länsi-Suomen lääni	Itä-Suomen lääni	Oulun lääni	Lapin lääni
Yksityiset turva-alan yritykset	Yritysten lkm Toimiala Niiden sijoittuminen läänin alueelle	<p>Etelä-Suomen läänin alueella on 1.11.2005 voimassa 77 vartioimisliikelupaa (ja 29 rajoitettua vartioimisliikelupaa (ent. yksityisetsivät).</p> <p>Vartijoita on ilmoitettu olevan palveluksessa Helsingin alueella 3 200 (Espoo 100, Vantaa 300) ja muun läänin alueella 1 000.</p>	<p>Vartiointipalvelut</p> <p>Koko läänin alueella</p>			ei merkitystä Lapin harvaan asutuilla alueilla
Vapaaehtoisjärjestöt	Turvallisuuden alueella toimivat vapaaehtoisjärjestöt Toimiala Niiden sijoittuminen läänin alueelle		<p>SPR Meri- ja järvipelastusseurat Pelastusalan liitot, 4 kpl</p> <p>SPR: Etsintä, ensiapu ja ensihuolto Meri- ja järvipelastus Pelastustoimen koulutus ja valistus</p> <p>Koko läänin alueella</p>			SPR / VaPePa; merkitys suurin tunturikeskuksissa; muilla harvaan asutuilla alueilla muutama kymmenen henkilöä (mm. järvipelastusseurat).

Liite 2

KARTTAESITYKSET

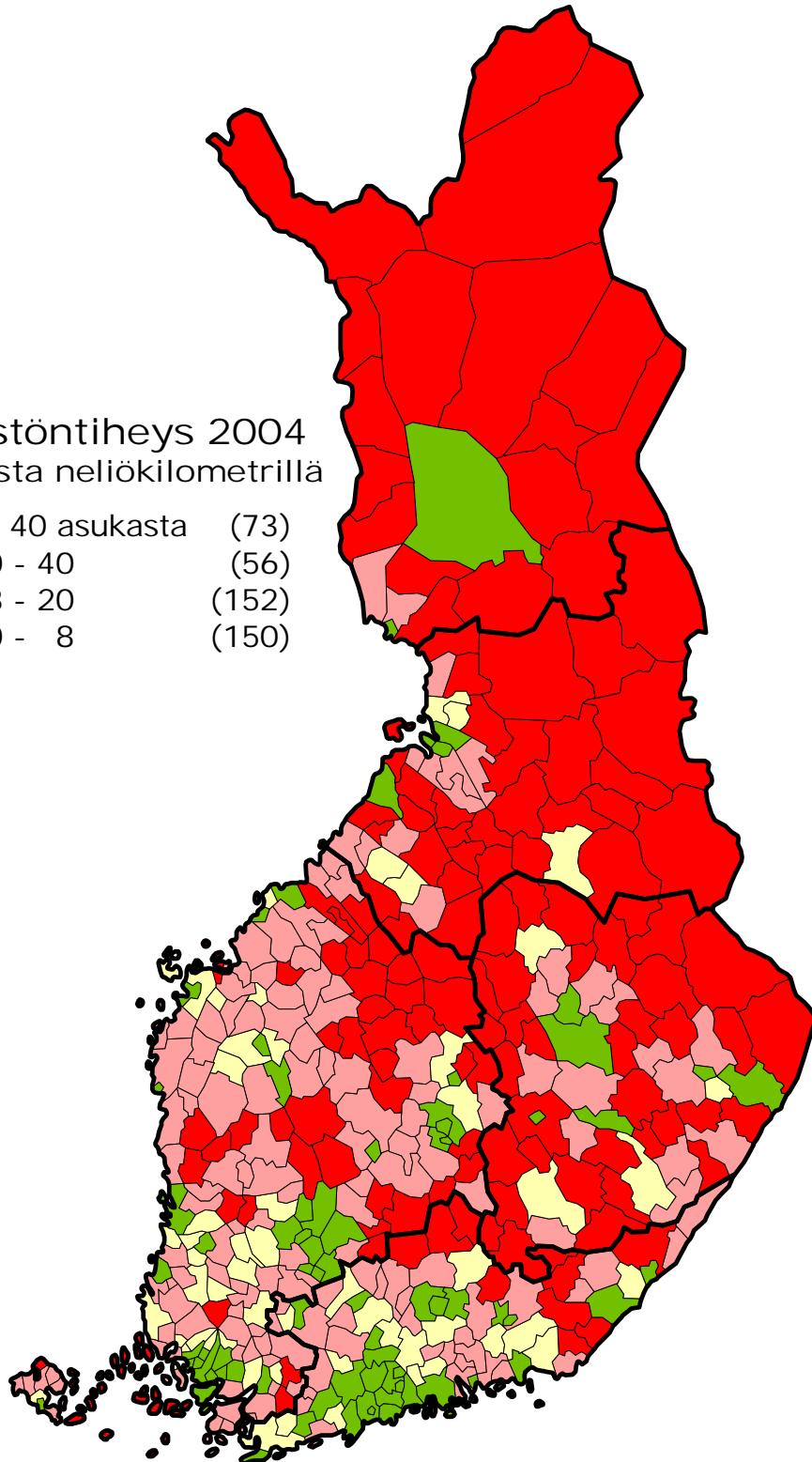
Tilastollinen kuntaryhmitys
Harvaan asutut alueet

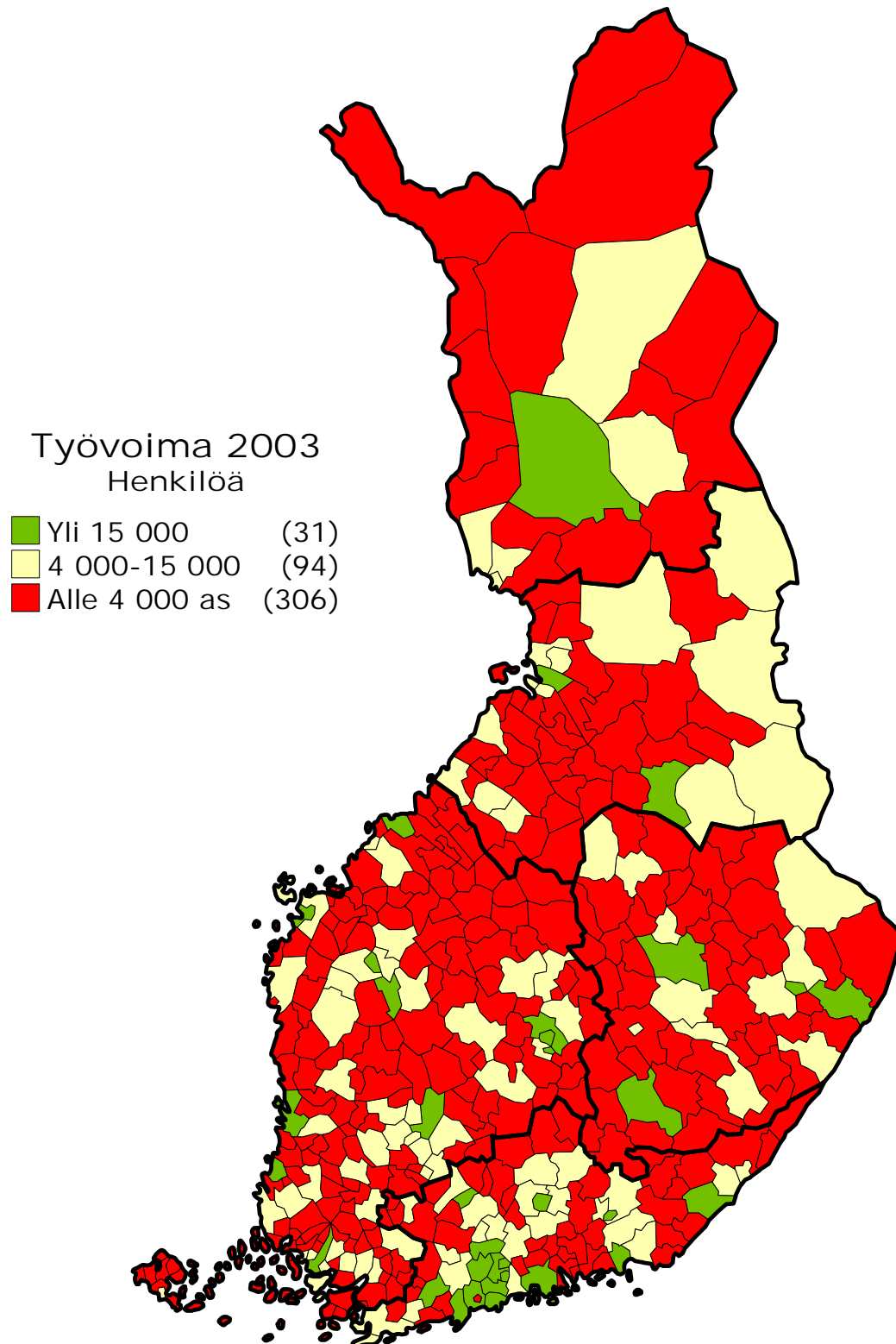
■ 1	(66)
■ 2	(68)
■ 3	(301)

Väestötiheys 2004
asukasta neliökilometrillä

■ Yli 40 asukasta	(73)
■ 20 - 40	(56)
■ 8 - 20	(152)
■ 0 - 8	(150)

Harvaan asuttujen alueiden turvallisuuspalvelut

Sisäasiainministeriö asetti 31.8.2005 hankkeen selvittämään harvaan asuttujen alueiden turvallisuuspalvelujen nykytilaa, tulevaa kehitystä ja laatimaan kehittämissuunnitelmia turvallisuuspalvelujen varmistamiseksi tulevaisuudessa erityisesti ottaen huomioon väestön ikääntyminen ja maan sisäisen muuttoliike. Tarkastelun kohteena olivat sisäasiainhallinnon tuottamat turvallisuuspalvelut sekä sosiaali- ja terveysturvapalvelut ja liikennepalvelut silloin, kun niillä on liittymäkohtia sisäasiainhallinnon tuottamiin turvallisuuspalveluihin.

Selvitys toteutettiin sekä valtakunnallisesti että läänikohtaisesti. Raportti sisältää keskeiset valtakunnalliset kehittämissuunnitelmat sekä läänien valmistelemat ehdotukset, jolla turvallisuuspalvelujen saatavuus varmistetaan tulevina vuosina. Lisäksi raportti sisältää ehdotukset siitä, miten harvaan asuttujen alueiden turvallisuuspalvelujen kehitystä jatkossa tulee seurata.

SM:n julkaisusarjan teemat ovat:

- Hallinto
- Alueiden kehittäminen
- Kunnat
- Sisäinen turvallisuus
- Keskustelualoitteet

Julkaisujen verkkosivut:
www.intermin.fi/julkaisut

Tilaukset:
Sisäasiainministeriö
PL 26, 00023 Valtioneuvosto

ISSN 1236-2840
ISBN 952-491-033-0